Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرله پسې لمبر (۴۳)

پښتني قبيلې

ليکوال

محقق عبداللطيف طالبي

د افغانستان جمهوريت د علومو اکاډمي
د پښتو څېړنو بين المللي مرکز
کابل ۱۳۷۰ لمريز

د کتاب نوم : پښتنې قبیلې
لیکوال : عبداللطیف طالبي
د چاپ ځای : د ښوونې او روزنې مطبعه
د چاپ شمیر : ۱۵۰۰ ټوکه
مهتمم : د سرمحقق مرستیال عبدالجبار نادر
د پوښو خطاطي : پښتون

(c) ketabton.com: The Digital Library

اهداء :

د پښتو نخوا نامتو او ښاغلي مؤرخ
سید بهادر شاه ظفر کاکاخیل ته .

چې د پښتنو د تاریخ په روښانولو کښې د قدر وړ خدمتونه کړي دي

د عناوینو فهرست

عنوانونه	مخونه
دلار ښود استاد نظر	الف
تقریظونه	ج
دلیکوال سریزه	اومړی
ابدالیان	۱
ابراهیم خیل	۵
اپریدی	۵
اتوال	۸
اڅکزی	۹
احمدزی	۱۳
ادوزی	۱۵
ادین خیل	۱۵
اسماعیل خیل	۱٦
اسحقزی	۱٦
اکاخیل	۱۸
الکوزی	۱۸
الیزی (علیزی)	۲۰
الیاس خیل	۲۱
امرخیل	۲۱
اندړ	۲۲

عنوانونه	مخونه
اتمانخیل	۲۵
اتمانزی	۲۹
اورکزی	۲۹
اورمړ	۳۳
اوریاخېل	۳٦
بابړ	۳٦
بابکرخیل	۳۸
بابی	۳۸
بارکزی	٤۰
بامیزی	٤۱
بختیاری	٤۱
بړیڅ	٤۲
بلخ یابلیخ	۵۱
بنګښ	۵۱
بنوڅی	۵۵
بیټنی	۵۸
پره څمکنی	٦۵
پربه	٦۵
پرملیان(فرملیان)	٦٦
پرانګیان	٦۸
پنج پای	٦۹
پسنی	٦۹
پوپلزی	۷۱
پیاروخیل	۷۲
ډاور ن	۷۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

عنوانونه	مخونه
ټټا	۷۳
ټټور	۷۳
ترکلاڼي (ترکاڼي)	۷٤
تره خیل	۷۷
تره کي	۷۷
ترین	۸۰
تور ترین	۸۰
تڼي	۸۲
توخي	۸۵
توري	۸۸
تیج	۹۰
تیمني	۹۱
تیموري	۹۱
تیټي مده خیل	۹۲
تغر	۹۳
جبارخیل	۹۳
جدون (گدون)	۹۳
جلال زي	۹٦
جلواڼي	۹٦
جمریاڼي	۹٦
ځاځي	۹۷
ځدراڼ	۹۸
ځمند	۱۰۱
څمکني (څوکني)	۱۰۲
څو لیزي	۱۰۵
ځینزي	۱۰۵

عنوانونه	مخونه
حسن خیل	١٠٦
خاښی خیل	١٠٦
خاکوانی دخوگیانی)	١٠٨
خټک	١٠٩
خدرزی	١١٧
خرشین	١١٧
خروټی	١١٨
خایل	١٢١
خوگیانی	١٢١
خوندی	١٢٤
خویشکی (خیشکی)	١٢٤
خیسور	١٢٧
داوی	١٢٧
داودزی	١٢٩
درانی (درانیان)	١٣٠
درمان یاعبدالرحمن	١٣٢
دری کوټی	١٣٣
دفتانی (دوتانی)	١٣٣
دلازاك	١٣٤
دوړ	١٣٦
دستورخیل	١٣٩
دولت خیل	١٤٠
دولتزی	١٤٢
دینارخیل	١٤٣
رتن زی	١٤٣

عنوانونه	مخونه
رڅړ	۱٤۳
زاخیل	۱٤٤
زموخت	۱٤٦
زیرك (ځیرك)	۱٤٦
زیرمانی	۱٤٨
زیړانی	۱٤٨
ساپی	۱٤٩
سالارزی	۱٥٤
ساك (سهاك)	۱٥٥
سبری	۱٥٦
سپینزی	۱٥٧
سپین ترین	۱٥٧
ستانکزی	۱٥٨
ستانی زی	۱٥٨
ستوریانی	۱٥٨
سدوزی	۱٦٠
سرکاڼی	۱٦٢
سرواڼی	۱٦٢
سریپال	۱٦٤
سړبنی	۱٦٥
سلطان خیل	۱٦٦
سلیمان خیل	۱٦٨
سنتیا	۱٧٢
سنځرخیل	۱٧٢
سوری	۱٧٣

عنوانونه	مخونه
سیدگی (سادات)	۱۷۶
شلمانی	۱۷۸
شمل زی	۱۷۹
شیتک	۱۷۹
شیرانی	۱۸۲
شینواری	۱۸۳
طوطاخیل	۱۸۷
ادریمزی (عبدالرحیم زی)	۱۸۸
علی خیل	۱۸۸
عمرخیل	۱۸۹
عیسی خیل	۱۹۰
عیسی خیل	۱۹۰
غرشین	۱۹۱
غرغښت	۱۹۲
غلجی	۱۹٤
غوریا خېل	۱۹۷
قاضی خیل	۱۹۸
قلندرخیل	۱۹۹
قوال خیل	۱۹۹
کاسی	۲۰۰
کاکړ	۲۰۱
کرلاڼی	۲۰۷
کړوخیل	۲۱۰
کسانی	۲۱۳
کوتی	۲۱۳

عنوانونه	مخونه
کورم خیل	۲۱۳
ګاړی	۲۱۴
ګبری	۲۱۴
ګګیاڼی	۲۱۵
ګنډاپور	۲۱۷
ګوربز	۲۱۹
لیلی یالالی وزیو	۲۲۲
لواڼی (لوهاڼی)	۲۲۲
لودیان	۲۲۴
لودین	۲۲۶
ماکو	۲۲۶
ماموند	۲۲۶
متون	۲۲۸
متی زی	۲۲۹
محمد زی	۲۲۹
مروت	۲۳۱
مسعود (مسید)	۲۳۷
مشواڼی	۲۴۱
مشیانی	۲۴۴
معروف خیل	۲۴۶
مقبل	۲۴۶
ملاخیل	۲۴۷
ملکزی	۲۴۸
ملاګوری	۲۴۸
منډړ	۲۴۹

مخونه	عنوانونه
۲۵۱	مند وخیل
۲۵۲	مند وزی
۲۵۲	موسی خیل
۲۵۲	مومند
۲۵۸	مهمن زی
۲۶۰	میاخیل
۲۶۱	میچن خیل
۲۶۲	میانه
۲۶۳	منگل
۲۶۵	ناصر
۲۶۷	ناغر
۲۶۸	نورزی
۲۷۰	نیازی
۲۷۲	وردگ
۲۷۴	وزیر
۲۸۴	هریپال
۲۸۴	هزار بز
۲۸۴	همړ
۲۸۵	هنی
۲۸۷	هوتک
۲۹۱	هرد
۲۹۲	هردخیل
۲۹۲	یوسف خیل
۲۹۲	یوسفزی
۳۰۲	نتیجه گیری
۳۰۴	ماخذونـه او منابع

د لار ښود استاد نظر

د محترم لطیف طالبي د دغې ډېرې مهمې پروژې په تکمیل سره د آسیا په زړه کې د یوه مهم توکم یعنې پښتنو د پېژندنې د کتاب یو بل پارکی بشپړ شو.

په آسیا کې به داسې توکمونه نه وي چې د پښتنو په څېر یې هم د پښتنو نسب پوهانو او مورخینو او د بهرنیو توکم پوهانو او مؤرخینو له یوې خوا نه ژوره او وجدي توجه او له بلې خوا نه یې د تاریخ په اوږدو کې د نظریاتو مختلف متناوب توپیرونه را منځ ته کړي وي. ډېر وخت دا نظر مسلط و چې ګڼې پښتانه د سامي توکمونو څخه دي د خواجه نعمت الله هروي د مخزن افغاني (۱۰۲۰ هـ. ق) نه نیولې لا تر ننه پورې دغه نظر ته افسانوي نسبلیکونه جوړ شوي، افسانوي روایات ورته خلق شوي او حتی په تاریخي ایتمولوژیکه ژبپوهنه کې ورته د اسنادو جوړولو کوښښ شوي دي چې د کوثر صاحب طرفان او یو ریشیایي ژبې یې ښه مثالونه دي. د تېرې میلادي پېړۍ په نیمایي کې د پښتنو د سامي توب موضوع ته د پوښتنې غټه نخښه اروپایي پوهانو کښېښوده بیا د سوالیه پوښتنې ځای ورو په ورو د چلیپا نخښې ونیو. بیا هم چا د قنمتاز د توکمونو سره، چا د البانیانو سره او بالاخره چا د هندي الاصل توکمونو سره ارتباط ورکړ خو بالاخره د اوږدو څېړنو په ترځ کې روښانه شوه چې پښتانه آریایان او پښتو یوه آریایي ژبه ده.

د پښتنو قبایلو په باب خصوصاً د اوږدیځو محققینو د اتکل بیخي په ځای ښکاري چې څه په دې خیال چې پښتانه توم ونه له سامي توکم څخه وي او څه له دې امله چې د ښوونځیو د ایجاد تر وخته قلم د هغو کسانو په لاس و چې د عربي ژبې تر سلطې

لاندې وو زيات پښتنې قبايلي نومونه اوښتي اودعربي خوا ته راکښل شوي دي.

نواسېږي په پوسفزي اپريتي په افريدي او هاښي (لوهه=شوق، اشتها) په لوحاني او داسې نور په نور واوښتي دي چې اوس يې د دغسې اصالت په تېر واودونو کې اچولي دي.

همدارنگه د پښتنو په باب يو بل حقيقت هم زيات ځير نه او په حقايقو اسنادغواړي چې دسليمان د لرغونو اوسيدونکو چې په اوستايي عصر کې دسپو يماز په نامه ياديدل او دامو رگه ساکي قبايلو چې د پښتني تولنې د تعمير يوه بله ډېره مهمه خښته ده سره پوره توپير وشي.

ځينې کسان چې د پښتنو په ځير نه پوخت وواو يادي داسې نظرور کوي چې پښتانه دخو محدودو برخو څخه څپاره شوي دي مثلاً آموموند، تو کلاني، يوسفزي....

دغوري مرغې نه دغزنې او ننگرهار له لارې د پېښور په وادۍ کې خپاره شوي چې هلته دمخه نه وواو په دي، تو گه داهغه سيمې دي چې پښتنو نيولي دي. دغه محققين ډوله دي ته نه گوري چې له چايې نيولي دي، دلته چې دمخه دلازاك پراته ووهغه څوك دي. همدارنگه دهغو سيمو ډېر پخواني اوسيدونکي سليما نيان څوك وو؟. دغو پوښتنو ته ځواب ور کول ديوې بلې پروژې ايجاد کوي چې که ددغه مرکزدومره توفيق په برخه شي داپروسه به هم دکوم محقق په ذريعه بشپړه کړي چې د پښتنو قبايلو تاريخي ميشت ځايونه، دايېز دتاريخونه، عوامل، په اجتماعي گروپونو دويشن موجبات اوداسې نورراوسپړي.

زه چې دمحترم لطيف طالبي ددغې علمي پروژې لارښود مشريم، دغه اثرته په ډېره درنه سترگه گورم. ډيرې پوښتنې به له محترمو لوستونکو سره پيداشي اوډېرو پوښتنو ځواب به هم خپله په دغه اثر کې خصوصاً دهغه په سريزه کې ومو ندل شي.

لطيف طالبي يو زيار کښ، دراك اودځير نې له عهدې وتونکې زلمې دی دده زيار اوزحمت دزياتې ستاينې وړ دی - زما هم چې دلارښود په حيث څه دلاسه پوره وو په دی برخه کې مې تړی نه دی سپمولی:

زه دده دغه اثر دمحقق علمي رتبې ته دترفيع وړ بولم ددغې اثر دليکلو تبريك ورکوم او زيات برى يې غواړم.

سر محقق دوست شينواري

تقریظ

دعلومو اکادمی دپښتو څیړنو دبین‌المللی مرکز محترم ریاست ته!

اول- ددغې پروژې ضرورت:

انسانی ټولنه یوه متحرکه ټولنه ده. په هغې کې دزمانې په تیرېدو سره بنسټیز تحولات او اوښتنې رامنځته کیږي. دغه تحولات او اوښتنې په ټولو اقتصادي، اجتماعي، کلتوري، سیاسي، دیني او هنري چارو او برخو کې پیښیږي. اجتماعي- اقتصادي تحولات او اوښتنې هغه وخت چټک او بنسټیزګامونه اخلي چې په ټولنه کې اجتماعي انقلابات را منځته شي.

په همدې دلیل زموږ په هیواد کې هم بنسټیز تحولات او اوښتنې دافغانۍ ټولنې په بیلابیلو قبیلو، قومونو او ملیتونو دهغوی په عرفونو، عادتونو، دودونو او ټولنیزو ارزښتونو کې را منځته شول. د غه اوښتنې او تحولات ډیر سریع او چټک هم دي. ټولکه اتنوګرافیک او اتنولوجیک څیړنې په خاصه توګه زموږ د سپیڅلي هیواد په دغه اوسنۍ تاریخي مرحله کې داتنوګرا فرانو او نورو اجتماعي علومو پوهانو ډیره عمده د نده جوړوي. دا ځکه چې مخکې له هغه څخه چې زموږ دګرانو او روڼو ملیتونو، قومونو او قبیلو، عرف، عادات، خویونه او دودونه او اجتماعي او کلتوري ارزښتونه بدلون ومومي اوله منځه لاړشي لازمه ده چې هغوي په کره او دقیقه توګه وڅیړل شي اوزموږ دهیواد دویاړ نه ډک تاریخ پاڼو ته وسپارل شي:

برسیره پردې دنړۍ هروګړي په خاصه توګه ټول افغانان هیله من دي چې خپل ځان، خپله ریښه، خپل نسب او شجره وپیژني او دخپلو او پردیو ترمنځ فرق وکړي اوځان پرې پوه کړي.

له ښه مرغه د علومو اکادمی دپښتو څیړنو بین المللی مرکز په دغه مشخص موردکې د موقع سره سم یواوچت اومعقول ګام مخ په وړاندې کیښود اودڅیړنو

د دیپارتمنت علمی غړي محترم دمحقق مرستیال عبداللطیف طالبی ته دمحقق علمی
رتبې ته دترفیع له پاره د(دپښتنی قبیلې)ترعنوان لاندې یې د دوه کلنه تحقیقی پروژه وتیاکله
چې دادي اوس بشپړه شویده اوموزاوتاسو ته یې وړاندي کړيده زه دغه کارپه موقع
اوگټور عمل گڼم.

دویم- ددغې پروژې تحلیل :

مادمحترم عبداللطیف طالبی اثر لـه سره تر پایه پورې په دقت ولوست. ماله
هغه سره لږ شانته کارهم وکړ اولارښوونـې می ورته وکړې. مامحترم طالبی یو پوه،
متحمل او زیار ایستونـکی پښتون بیاموند . زماتړولـې لار ښوونـې یـې په ورین
تندي ومنلی اولازم اصلاحات او تعدیلا تـ یـې پهخپل اثرکـې راوړل .
دغه اثرله یوې سریزې(۸مخونو)، دمأخذونواومنابعو فهرست(۴مخونو) ؛ دقبایلو
نوموني(۹مخونو)، نتیجه گیرې(۲مخونو)څخه برسیره په ۳۴۱ مخونوکې لیکل شویدي.

محترم طالبی په سریزه کې دخپلې مسألې (موضوع) بیان کـړي ده اودهـغه
حدود اوثغورېپ تاکلی دی. په دغه سریزه کې د موضوع داهمیت بیان اود دغی
تحقیقی پروژې هدفونه هم راغلی دي. برسیره پردې، څیړونکی هڅه کړیده چې
په سریزه کې ځنې سوألونه مطرح کړي چې په متن کې دهغوي له پاره ځوابـونـه
لیدل کیږي. په بله وینا ، څیړونکی په دغه څیړنه کې ځـانته(فرضیې) لـري چـې
غواړي دڅیړنې په پروسه کې هغه د موجودوشواهـدواومعلوماتـوپر بنسټ باندې
تاییدیاردکړي. په سریزه کې دځنوعمده اومهموکتابونـواومعتبرومنابعـو څـخه
هم یادونه شویده چې له هغوي څخه ددغې تحقیقی پروژې په اکمال کـې گـټه
اخیستل شویده . په دغه سریزه کې دڅیړنې دمیتودولوژي یـادونـه هم شویـده او
دتحقیق هغه روښ ښودل شوی دی چې دڅیړنې په بشپړتیاکـې ځنی کـارا خستل
شوي دي اوهغه کتابخانه یې څیړن دوددي. څـیړو نـکی لیکلی دي چې د هیوا د
داوسنیوشرایطوله امله یې کتابخانه یې متود ځانته غوره کړیدي. نوپه تأسف سره
وایی چې دي قادرنه وچې دڅیني پښتنی قومونواوقبایلو، خیلواوښاخونو، کلیو،
باندواواستوگنځیوته لاړشی، له نزدې نه یې وگوري اودخلکواو سپین ږیروسره

د

څېړي وکړي او له هغوي څخه لومړي لاس (دست اول) معلومات راغونډ کړي.

دمروېزي څخه مخکې دپښتنی قبایلو نومونه په (۹) مخونو کې په الفبا یي سیستم تنظیم شوي دي. په متن کې دقبایلو، قومونو او خیلو نومونه، دهغوي منشأ، دتسمیې وجه، نسبي شجرې، دهغوي استوګنځی، شمیر، څینې فوکلوري یې افسانې چې دځینو قبایلو منشأ ښيي راغلي او په ځینو مواردو کې دهغوي دودونه، کسب کار او شغل څېړل شوي دي. په نتیجه ګیري کې محقق په حقه سره ددغې څېړنې دنه بشپړتیا دپاره دساحوي تحقیق سپارښتنه کوي. په دغه برخه کې دمتن پر بنسټ باندې د پښتنو قبایلو دپنځو مهمو شاخونه ایکالوژیکي، حرفوي او تجارتي خصلتونه ښيي او په پای کې په یولړ پیشنهادونو لاس پورې کوي.

دریم- داثر ارزیابي او دکاندید ترفیع:

۱- دغه اثر په روانه پښتو لیکل شوي ده او عبارتونه یې ابهام او تعقید نلري.

۲- دغه اثر دکافي فوټونوټونو او مأخذونو لرونکی دي چې په معیاري او منلې شوي اسلوب لیکل شوي دي.

۳- په دغه اثر کې له مهمو او معتبرو منابعو او آثارو څخه ګټه اخیستل شوي ده.

٤- دغه اثر دیوې علمي-تحقیقي رسالې په ډول سریزه، متن او نتیجه ګیري لري.

٥- په دغه اثر کې دیوه علمي-تحقیقي منل شوي څېړندوی څخه کار اخستل شوي دي

٦- دغه اثر دپښتني قبیلو عمده ښا خونه او خیلونه او دهغوي منشأ، شجرې، استوګنځی، کسب او شغل او ځیني دودونه ښيي.

نو دا اثر دپورتنیو خصوصیاتو دلرلو دلو سره که څېړي محترم عبدالطیف طالبي دمحقق علمي رتبې ته دترفیع دپاوه نورتول شرایط دعلومو داکادمۍ د قانون او مقرراتو سره سم پوره کړي وي زه دغه اثر دهغه دترفیع دپاره دمحقق علمي رتبې ته کافي بولم او دهغه دترفیع سپارښتنه کوم.

پوهاند دوکتور الف شاه محمد رانۍ

دکابل پوهنتون دعلمي چارو مرستیال

تقریظ

د پښتو څیړنو د بین المللی مرکز محترم ریاست ته !

ستاسی د رسمی لیک په اساس می د ښاغلی عبداللطیف طالبی کښلی اثر (پښتنی قبیلی) و کوت تر دی کتنی وروسته وایم چی :

د پښتنو قبایلو څیړنه له کابو څلورسوو کالو راپه دی خوا د پښتنو نسابانو ، مورخینو ، د سیمی د مورخینو او هم د څینو ختیځ پوهانو له خوا را روانه ده په لس گونو کتابونه اور سایل په دی خصوص کی په پښتو ، پارسی ، عربی ، اردو ، انگریزی او آلمانی ژبو کښل شوی دی او لا په دی لاره کی نور کارونه هم پاتی دی چی د پښتو څیړنو بین المللی مرکز غوندی یوه علمی موسسه باید د دی ساحی د کارونو پاتی برخی د نوی میتود و لوژی په رڼا کی وڅیړی او تیرو کارونو ته په انتقادی نظر وگوری او دا کارونه د علم له غوښتنو سره سم د تاریخی واقعیتونو پر بنا بشپړ کړی .

د تیرو کارونو انتقادی څیړنه ځکه ضرور ده چی د پښتنو د تاریخ او انسابو په زړو کتابونو کی د پښتنو د انسابو په باب راغلو خبرو کی واقعیتونه په افسانو کی داسی سره مروړل شوی دی چی د سمو او ناسمو بیلول یی سره گران کړی دی .

زموږ د پخوانیو نسابانو یوه غلطی دا هم ده چی د لومړ یو دریو اسلامی پیړیو روحانی مشران بیټنی ، سړه بن او اسماعیل یی د پښتنو د زیاترو قبایلو نیکونه گڼلی دی حال دا چی د تاریخی اسنادو په بناد پښتنو د سیاسی شهرت آغاز له اتمی میلادی سدی څخه د مخه دی نو څنگه کیدای شی چی د اولادونو د سیاسی شهرت رهبنی دی

و

یی ترا تمی هجری پیړی دمخه تـللی وی او پـلرونه نیکه‌گان دی یی پـه کابولسمه هجری سدی کی پیدا شوی وی ؟

دغه پیښتنی ،اسماعیل اوسره بن چی پاړ کی یی تذکرة الاولیاو پټی خزانی راوړی دی په هیڅ منطقی دلیل دتړلو موجود و پښتنـو نیکه‌گان نه‌شی بلل کیدای بلـکی داخلک د اسلام په صدر کی دپښتنو روحانی مشران دی چی پښتنانه احترام ورته لری . کـه فرض کړو چی موږ ددغـو موجود وزیاتو وقبایلو لړی په‌دغو دریوتنو پوری ونښلوونوایا دا په زرها ووقبیلی اوخیلونه‌چی اوس په پښتنو کی شته داگورد په‌دی زرو کالونو کی راپیداشوی دی ، دومره انـکشاف یی کړی دی له‌افغانستانه سو بیره‌دمنطقی په‌هیواد ـ ونو کی تیت شوی دی؟

د پښتنو نیکه‌گانو بیتنی ، سړه بن اوغرغښت نومونه‌ډیر پخوانی اوله اسلام نه‌په ډیرو دمخنیوزمانو پوری اړه‌لری چی‌نسابانو په غلطه د اسلام دصدرد زما نوخلـک بللی دی او پـه لومړیو اسلامی پیړیو کی‌یی دپښتنوله روحانی مشرانـوشیخ بیتنی ، اسماعیل اوسړه بن‌سره‌گډه کړی‌دی نه‌شیخ بیتنی بیټ نیکه دی او نه دپښتنو دومره قبایل پری‌پوری تړل کیدای شی .

له لوړی تشریح څخه زمامقصد دادی چی دپښتنو قبایلود څیړنی پـه خصوص کی لاډیر کارونه زموږمخی ته‌پراته‌دی‌اوډیری‌مغلقی اوپیچلی موضوعگانی لا شته چی موږ یی باید حل کړو . زه‌اوس په‌دادوزړه داویلای‌شم‌چی‌دښاغلی طالبی اونورو دغسی پروژو تکمیل ته ضرورت شته اونوری دغسی پروژی‌هم بایدپـه‌کامل دقت دساحوی ریسرچ له لـیاری بشـپړی شی. دحاضری پروژی څخا نـگړنـی دا سی ښودلای شم :

۱ـ داکتاب چی پښتنی‌قبیلو معرفی‌ته‌وقف‌شوی‌دی په‌دی معرفی کی ددوو سوو په شاوخوا کی پښتنی قبیلی‌ښوول شوی دی. داښوونه دغه‌لاندی مزایانورهم‌لری :

الف ـ دهری قبیلی دنسبی اړیکوپه باب څیړنی شوی دی .

ب ـ دقبیلی داوسیدوځای اوجغرافی موقعیت یی‌پـکی ښکاره کړی دی .

ج ـ دامکان ترحده دهری قبیلی دخیلړنو یادونه شوی ده .

۲ـ دکتاب بحثونه له نسبی څیړنو سربیره دتاریخی اسنادو او جغرافیایی معلوماتو د راغونډولو او له پلوه هم په زړه پوری دی او ځینی داسی جغرافی معلومات یی هم پکی راوړی دی چی عامو څیړونکوته یی پیدا کول ګران وو .

۳ ـ دپروژی دتحقیق میتود په زړه پوری دی ، مأخذونه او منابع یی په خپل ځای ښوولی دی له ماخذ او منابعو څخه یی دمواد وپه اخیستنه کی دمعاصرو تحقیق له روښانو سره استفاده کړی . ده دتحقیق د روش له پلوه هم دا اثر موږ په ښو آثارو کی درولای شو .

٤ ـ دپښتنو قبایلو د څیړنی او معرفی په باب خو په نوروژبو په پنډ پنډ کتابونه لیکل شوی دی په پښتو کی که له ترجمو تیر شو نو په دی خصوص کی تألیف شوی پښتو رسایل او کتابونه په ډیر ومحدودو معلوماتو دی او یا په څو مقالو پوری محدود دیږی نو دا کتاب په خپل دغه حجم سره په دی خاصه موضوع کی په پښتو ژبه ښه او منسجم تالیف شوی کتاب دی .

٥ ـ دښاغلی طالبی پروژه د پښتو څیړنو د بین المللی مرکزله ضرورتونو سره د مرکزله تحقیقی پروګرامونو سره سم کښل شوی ده .

په پای کی زه ددی پروژی کارونه ښه او په زړه پوری ارزیابی کوم او ښاغلی طالبی پسوی د محقق علمی رتبی دترفیع مستحق بولم .

دپښتو څیړنو له بین المللی مرکز څخه په درناوی هیله کیږی چی له ښاغلی طالبی څخه مننه وکړی چی په یکړ ځان یی ومړه او یه پروژه په بریالی ډول سرته رسولی ده .

په درناوی

معاون سرمحقق زلمی هیوادمل

دلیکوال سریزه

په دغه اثر(پښتنې قبیلی) کی دهغه ستر ملیت په باب اتنیکه څیړنه شوی‌ده چی‌دیر لرغونی او بهای تاریخی‌سوابق لری او موږیې دپخوانیو اوزړو متونو له مخی دپښت په نامه پیژنو چی یو آریایی قوم دی اوژبه یې‌هم دهندواروپایی یاآریایی اویا په بل‌عبارت دلویدیځوآریایی ژبوپه کورنۍ کی داخله اوپه هغو کی دباختری ژبوپه جمله کی یوه ژوندۍ ادبی ژبه ده.

آریائیان دانسانانویوه خورامهمه دله ده چی له پیړ یو پیړیوراهسی‌دلوړمدنیت خاوندان دی اودختیزاولویدیزلوی ملتونه ددوی له پښت څخه راوتلی دی.

دآریائیانواصلی ټاټوبی آریانا ویجه بنودل شوی ده چی دپامیراولوړی ځمکی اودآمو سرچینی وی چی‌د آریانا ویجه‌مانا دآریائیانوځمکـه یاداصیلانواو نجیبانو هیواددی.

دغه آریائی قومونه وروسته له خپل لرغونی آریانا ویجه څخه خپاره اوپه بخدی اوباختر کی یی یونښکلی مدنیت جوړکـړی چی ددغـه لیـږدزمانه تار یـخ پوهان دمیلاد څخه (٤٠٠٠) کاله‌دمخه اټکلوی.

څرنګه چی د زمانـی په تیریـدوسره‌ددوی شمیرزیات شواودغه ځمکـی هم ورباندی تنګی شوی نوآریایی قومونوله بخدی اویا باختر څخه ختیزاولویدیزته سره خپاره شول چی‌موږدامرکزی آریائیان پودری برخوویشلای شو.

۱ـ مرکزی اوباختری آریا ئیـا ن چی‌دوی دهنـدوکش په شمالی اوجنوبی لمنو کی استوګنه درلوده اوزموږدهیواد په غرواودښتو کـی سره خپاره شول چی

لومړی

داباسین له څنډو د آمو او د خراسان تر دښتو پورې ددوی اصلي مرکزي هیواد و او بلخ، تخارستان، هرات، اراکوزیا، کابل، کندهار، سگستان او خراسان ددوی د مرکزي هیواد مشهوري برخې وې. دغه قبایل د مرکزي او باختري آریائیانو په نامه سره یادیږي:

۲ ـ د آریائیانو یوه بله ډله له بلخه د جنوب لوېدیز خوا ته د هریوا (هرات) پر خوا له خراسانه تیره شوه، د پارس خاوري یې ونیولې او اوسني ایران یې تشکیل کړ چې دوی د میلاد څخه د مخه په ایران کې د ماد په نامه سلطنت جوړ کړ.

د آریائیانو دریمه ډله د باختر او هندکش له شا او خوا څخه د کابل، خیبر او نورو لارو څخه تیره شوه او د اباسین او گنگا تر منځ یې یو ځلانده مدنیت جوړ کړ. د د غو هندي آریائیانو لیږدیدنه هم له څوارلسم قبل المیلاد پیړۍ څخه پیل کیږي.

ددوی یو مشهور دیني کتاب (ویدا) تر او سه پورې پاتې دی چې د آریایي قومونو په تاریخ کې ډېر اهمیت لري. دغه کتاب چې د میلاد څخه (۱۴۰۰) کاله د مخه لیکل شوی دی د پښتون قوم د پیژندنې په باب یې گټې نه دي.

په دغو آریایي قبیلو کې موږ یوازې د پکهت د قبیلې سره سر او کار لرو چې نوم یې په ریگویدا کې راغلی دی او دا څرگندوي چې دا اولس د میلاد نه (۱۴۰۰) کاله پخوا هم موجود و. په ویدا کې پکتها د پښتنو د پاچا په ډول او د پکهت د قوم نوم څو ځایه او په پرله پسې او مکرره توگه راغلي دي چې دلته د مثال له پاره د ویدا ځینې فقرې او جملې راوړو چې په هغو کې د پکهت = پښتون نوم یاد شوی دی.

«ای اندرا! ته ډېر لوی یې له تا څخه غوارم چې موږ ته پیروري غواړې را کړې لکه مدهه پاتې تیا او نیپاتې تیا (ددوو شاعرانو نومونه دي) ته چې دې ور کړي دي هغسې چې د کنواتېرا او د تراسادسیو شهزاده او پکتها او داساو را جا ته دې چې ور کړي دي.»

باد ویدا په یوه بله سند ره کې چې راغلي دي:

«ای اسونانو! پر خپلو جنگیالیو سپاره شئ، پر خپل طلایي پلاز کښینئ ای هغو خلکو چې تاسو بدایان یاست هغه مرستې چې تاسې د پکتها او دریگو سره

دو هم

وکړي نو بابهر وله خپلو دوستانو څخه بېل شو .»

په پورتنیو دوو مثالونو کې د پـکـهت نوم په څرگند ډول ذکر شوی دی.

هغه وخت چې د پـکـهت قبیله د خپل لومړنـي لیږد پـه وخت کـې د هنـدوکش سهیلي برخې ته راکوزه شوه نو ور رود او رود اریانا په جنوب ختیز وسیمو کې میشته شول چې ددوی سیمه په پـکـتیا، پښتیخا، پختیښا، پښتنخا، پښتونخا او پښتونخوا په نومونو سره یاده شوه لـکه چې د یونان مشهور مورخ هیرودوت (٤٨٤-٤٢٥.م) هم پخپله مشهوره جغرافیا کې د پښتو ذکر کړی او د پښتنو هیواد د پـکـتیکا په نامه یاد وی چې د اندوس پر غاړه واقـع دی او خلك یـې ډیر غښتلي او میړني دي .

د یونان یوه بل جغرافیالیـکونـکي بطلیمـوس کلودیـوس هم د پـښتنـو هـیـواد «پـکـتین» یاد کړی دی. دی وایی چې پـکـتین د پارو پامیزاد جنوب ته دی او دا ځای د پـکـتیانو اصلي مسـکن دی .

بطلیموس چې تر هیرودوت راوروسته د دوهمې میـلادي پیړۍ پـه لـومړۍ نیمایـي کې ژوندی و په څرگنده توگه د پښتنو هیواد را ښیي او دا ځینې ښکاري چې په دغه وخت کې هم د پښتون شهرت په نړۍ کې ډیر و او دا قوم هرچا پیژانده. د اسلام په اوایلو کې د پښتنو د هیواد په باب بارتولـد وایـي :

سلمانان ساردانو ردوهم پاچا په (٨٤٢ - ق. م) یوه مخروطي ستنه جوړه کـړې وه چې پر هغې ستنې تر اوسه د بختي او ښانو انځورونه شته او د پارس د بخت جمشید په ډیرلیك کې هم دوی د دغه بختي او ښه سره لیدل کیږي چې دلته د بختـي څخـه مقصد د پښت کلمه ده چې پښتنو باندې اطلاقیږي. (١)

د پښت، پخت، پـکـتیکا، پښتیخا، پختیخا، پښتنخا، پښتونخا او پښتونخوا نومونه د پښتو په کلاسیـکو ادبیاتو کې هم ارغو نتوب لري چې په دغه باب لومړنی اثر ښکارندوی غوري (٦٩د-٦٠٢ هـ . ق) قصیده ده چې هلته د پښتو نخا په لیك دود راغلی دی. لـکه چې وایـي :

(١) عبدالحی حبیبی، د پښتو ادبیاتو تاریخ، لومړی ټـوك ١٩-٤٧ مخونه .

پښتو نخا ښکلي زلمي چي زغلي هندته
نر اغلیه پیغلي کاندي اتڼونه(۱)

همدارازدسلیمان ماکوپه تذکرة الاولیاء کي دغه کلمه دپښتنخاپه بڼه راغلې ده لکه چي وایي:

«په سن دولس شپږسوه دهجري تللي وم اودپښتنخا په ر اغواوکلیوګرځیدم اومراقد داولیااوواصلینومي پلټل» (۲)

همدا رازدپټې خزانې په سریزه کيدپښتنخااودباباهوتك (۶۶۱-۷۴۰هـ.ق) په اشعاروکي هم دري ځایه د(پښتونخوا) په لیلك دودراغلی دی(۳).

همدارازنوړداسې ډیرمثالونه په لاس کي لروچي زموږدپورتنی ادعاوولـه پاره ښه ثبوت کیدای شي.

وروسته تـرهغه چي تولیدي قواوو پرمختګ وکړله بلې خـوا دغو پښتنـوپـه شمیرکي زیاتوالی راغی نوددوی یوشمیر دلې پهغوراودسلیمان پهغرو نواوهم ددوی ګڼ شمیردهیواد په بیلا بیلو برخو کي میشته شوي. همدارازیوشمیر پښتانـه پهدیاراسمه عیسوي پیړي کي دغزني، پیښور، کوهاټ، بنواو کابل په شاوخوا کي میشته شول اوحتی ځیني یـی یـی داوسنی پاکستان نه تیرشول او دهند په پراخو اوارتوورشو- ګانو کي تربنګاله پوري ورسیدل چي دد غو پښتنو له جملي څخه یـی ځینو په هند کي پیاوړي پښتني دولتونه جوړکړل چي دسور یانو، لود یانو، غلجیانو او کړلا نڼیو دولتونه دهندپـه تاریخ کي مشهوردي.

پښتنوچي دتاریخ په بیلا بیلوپړاوونو کي یې بیلا بیل قبیلوي جوړښتونه درلودل په عنعنوي توګه په لاندنیوپنځوستروتوانیزوګروپو نوویشل شوي دي چي دغهپنځه ستري دلي عبارت دي له:

۱ - غورغښتي پښتانه:

---

(۱) محمدهوتك پټهخزانه، دادبیاتواوبشري علوموپوهنځي دکابل پوهنتون، ۱۳۵۶ کال-۲۷مخ.

(۲) سلیمان ماکو تذکرة الاولیاء ۱۹ مخ

(۳) محمد هوتك بن داود، پټه خزانه ۵ -۶ مخونه.

۲ـ سربني پښتانه .

۳ـ کرلاڼي پښتانه .

٤ـ بيټني پښتانه .

٥ـ متوزي پښتانه چې غلجي اولودي پښتانه تري مقصد دی .

دغه پنځه ډلې په ډيروښاخونو، څانګو اوخيلونو باندې ويشل شوي دي چې په متن کې دهريوه تو لنيزګروپ په ښاخونو، څانګو اوخيلونـو باندې بشپړاومفصل معلومات وړاندې شوي دي :

که څه هم دپښتنوقبايلوپه باب دهيوادپه دننه اودهيوادڅخه بهرداوږدو کالونو راهيسې څه ناڅه څيړنې رواني دي، خودغه څيړنې په ټيټ اوپرك ډول سرته رسيدلې دي اومنظمه بڼه نه لري : په‌دغه بـرخه کې ځينوپښت پـوهانـو(نسب پيژندونکو) تريوه حده پورې کار کړی دی چې زه دمثال پـه توګه‌دپټې محمد حيا ت خان د تاريخ‌حيات افغاني ، دحاجي زردارخان ناغودصولت‌افغاني ، دشيرمحمدخان ګنډاـ پوردتواريخ خورشيد جهان ، دسيدبـهادرشاه ظفر کاکاخيل د پښتانه د تـاريخ په رڼا کـې ، دحا فظ الملـك نواب حافظ ر حمت خان بـريخ دخلاصة الانساب او ځينونورو کتابونويادونه کوم چې تريوی اندازی پوری يې په د غه برخه کې رڼا اچولې ده ، خوددوی کارمنظمه‌بڼه نه درلوده.

ماپـه دغه پروژه کې دساحوی ريسرچ (څيړنې) دامکان دنشتوالي اومحدودـ يتونوسره‌سره هڅه کړې‌ده‌چې‌زموږدګـړان هيـوادديوه مهم مليت يـعنې پښتنواود هغوی داتنوګرافيکوخصوصياتوپه باب هراړخيزه څيـړنه وکړم. څرنـګه چې د پښتوڅيړنوبين المللي مرکزدپښتنودفرهنګ، ادب، تاريخ او اتنـوګرافۍ په با ب څيړنې کوی نوله دی کبله دپښتنې‌قبيلې هم يوله هغوعمده اوغوره پروژوڅخه‌دی چې په هغې کې دپښتنوبيلابيلې قبيلې، خيلونه اوڅانګې، ددوی داستوګنې ځايونه ، شميراوترممکنې اندازی پوری دودونه پيژندل کيدای شي اوڅرنـګه چې د نـوی عصردبداون سره سم زاړه‌قبيلوی مناسبات له‌مينځه ځي نوله دی کبله چې د پښتنې

پنځم

قبیلو نومونه اوتاریخي پس منظرخوندی پاتې شوی وی نوداکارګټوروګڼل شو اودیوی علمي- تحقیقي پروژی په توګه ترلاس لاندی ونیول شو.

که څه هم توزیاتی اندازی پوری دپښتني دقبیلو دبشپړولوله پاره د اخیرنــه په کتابې او کتابخانه یی تحقیقاتو اوپلټنو ولاړه ده خود ځینو هغو موادو څخه چي ساحوی ریسرچ پری شوی دی هم ګټــه اخیستل شوی ده اودهغو موسسوڅخه هم مرستــه غوښتل شوی ده چي په غیرمستقیمه توګه ددغي پروژی موادبرابروی.

دغه اثرد الفباء په ترتیب منظم شوی اوتقریباً د(۲۰۰) پهشاوخوا کی دهغوقبیلو ذکرپکې شوی چي په لره او بره پښتونخوا کی اوسیږی. همداراز ددغوقبیلوځیرنه دپښتو پښتني ټولنیز وګروپونوپه چوکاټ کی ترسره شوی ده . پههمدی ډول هڅه شوی ده چي ددوی دنسب شجری هم ذکرشي چي پــه دغه باب دځینو قبیلو دسپین ږیرو اومشرانوسره دنــږدی څخه اړیکی نیول شوی دی همداراز دپښتني کــوچي قبیلو ذکرهم په کی راغلي دی اوترممکني اندازی پوری دقبیلود تسمیی وجه هم په پام کی نیول شوی ده. که څه هم په پښتني قبیلو کی دانومونه اکثره یا داسلامي دوری دی یاپخوانی نومونه په اسلامي نومونوبدل شوی دی خو یوشمیر داسی نومونه هم شته چي بشپړه توګه یی دآریایی دوری جوړښت ساتلي دی . په دغــه لړ کی داسی نومونه هم شته چي تراوسه پوری نه دی معلوم چي ریښه یی پــه کومي ژبــي پوری اړه لری اوغالباً به دانهغی اریایی ژبې سره اړه لری چي باختری ژبی یی زیږولی دی . البته داخبره بایدسرسری ونه بلل شي چي دقبیلونومونه په تصادفي ډول نــه دی ایښودل شوی بلکې مسئله په دی برخه کی ډیره ژوره اوجدی ده. دهــر خیل اوپښـی نوم ځانته اساس اوفولــکلور لری او د غه نومونه پهایــتمو لوژیــکه ساحــه کـی ځان ډیرولرغونو زمانوته رسوی .

همداراز په پښتنــی قبیلو کی دنړی دنوروقبیلوځیرد وینــی خپلوی هم سپیڅلی بلــل شوی ده اوخپل قدسیت یــي تراوسه پوری پهخپل پخوا نــی بڼی سره سا تلــی دی. په پښتني قبیلو کی دوینو خپلوی په بشپړه توګه پالله کیږی او داپا لنه د پلار-

شپږم

(c) ketabton.com: The Digital Library

واکـی دزواپطو تابع ده یعنـی د پلار خپلوان چی د تربرونو په نامه یا دیږی یو له بله سره دوینې خپلوان گڼل کیږی او هغه کسان چی د وینـی خپلوی سره لری نو دوی د غچ اخیستلو په وخت کـی د ام کلفیت پرغاړه لری چی دوینـی د شریک وا لـی ننـگه و کړي.

د پښتنو د قبیلوی اړیـکو په ساحه کی خپلوی مهم رول لوبوی یعنی یو خیل د بل خیل سره د خپلوی له کبله سره نژ دی کیـږی لـکه په ځینو مواردو کی د یوه خیل د ښځی د بل خیل ناړینه وو ته واده شي یاددوو خیلو نو تومنځ د یری ښځی سره واده شوی دی. نو پردغه اصل دیوه او بل خیل تومینځ د خپلوی مزی سره ټینـگ شـی .

په همدی توگه په پښتنـی قبیلو کی د قبیلوی تشـکیلاتو دریم اصل گوندی رابطه ده. گوندی د قبیلوی تشـکیلاتو یو خاص سیستم دی په دغه سیستم کی خیلونه پرته له دی چی د خیل یا ټبر نسبـی اړیـکی په نظر کی و نیسی په هغه کـی داخلیږی چی دوی دغی اتحاد یی ته گوندوایـی لـکه په کرلانی پښتنو کی تر اوسه پوری هم د تور او سپین او گاری او سمل په نامه گوندونه موجوددی. په پښتنو کـی خو واړه گوندونه بیځی زیات حاکم دی.

څلورم اصل چی د نړی په ټولو قبایلو کی مشترک مفهوم لری هغه الحاق یا ادغام دی چی په څه توگه خیلونه یو بل سره گډیږی او په پښتنی خیلونو کـی دا عـرف د یو مثالونه لری لـکه چـی خیشکی، مهمنزی او اتمان خیل سره الحاق شوی دی یا د جدون قبیلی د سالار او منصور خانـگی چی د غوښتو څخه بیلـی شوی او د یوسفزیو سره ملحقـی شوی دی او داسـی نور ...

په دغه څیړ نه کـی مادیو شمیر معتبرو مأخذونو لـکه حیات افغانـی ، صولت افغانـی، تواریخ خـورشید جهان، پښتانه د تاریخ په رڼا کـی او همداراز د قـومونو او قبایلو وزارت دیو شمیر چاپ شوو کتابونو څخه گټه اخیستـی ده ، خو بیـا هم څرنـگه چی د ساحوی ریسرچ امـکان زمینه برابره نه وه نو ښایـی ځینـی نیـمگړ تیاوی په دغه څیړ نه کی موجودی وی. هیله من یم چی زمادغه اثر په د هغه محققینو له پـاره چی د پښتنو د قبـیلو د پـیژ ندنـی په باب څیړ نه کوی څه ناڅه مرسته و کړی :

اووم

په پای کې زه د خپل لاربنود استاد ښاغلي سرمحقق دوست شینواري څخه د ده د علمي ارزښتناکو لارښوونو څخه چې ماته یې د دغې علمي پروژې په برخه کې کړې دي شکریه اداکوم. همدارازپه خپل وار سره د کابل پوهنتون علمي مرستیال ښاغلي دوکتورالفشاه محمد ران او ښاغلي د سرمحقق مرستیال زلمي هیوادمل د هغو علمي مرستو ستاینه کوم چې زما سره یې د دغه کتاب د لیکلو په برخه کې کړي دي.

په درناوی

عبداللطیف طالبي

د پښتو څیړنو د بین المللي مرکز

د ریسرچ دیپارتمنت غړی

اتم

PROPERTY OF ACKU
3526

ابدالیان

ابدالیان دافغانستان په تاریخ کی یو ډیر نامتو ټبر دی چی دنامه ریښه یی د(۴۰۰م) شاوخوا کی مهین پوستی آریایی قبیلی ته چی اپتل (Aptal) یا أهپتالی نومیږی رسیږی چی دغی قبیلی په باختر او تخارستان کی یوغښتلی دولت جوړ کړی او د برتانوی دایرةالمعارف په استناد مورخانو یی نوم ابدلوی هم راوړی دی (۱) چی په تاریخونو کی یی بیلا بیل شکلونه هپتل (اودل) = ابدل = یفتل ضبط دی.

دابدال په باب زیات افسانوی روایات هم شته چی دلته یی اخیستل بی ځایه نه دی: روایتونه وایی چی داسلامی دوری په تاریخ کی لومړی نامتو سړی چی د (ابدال= اودل) په نامه یاد شوی دی دپښتنی قبیلو مشهورنیکه دی چی د خپل نامتو کهول سره دسلیمان په غره کی اوسیده. دی دترین زوی، دشرخبون لمسی او دسړبن کړوسی دی اودده نوم په پښتو ادبیاتو او پخوانیو نسخو کی (اودل) اود جمع منسوب په صورت (اودلی= ابدال) ضبط دی چی د (۴۴۰ه) یا(۱۰۴۸ م) کلونو په شاوخوا کی یی پښتانه قبایل پرځان را ټول کړی وو اودده له ټوکمه ملك سلیمان دعیسی زوی چی په زیرك سره مشهورو پښتنی قبیلی د سلیمان له غره څخه د کندهار سیمی ته بوتلی او هلته یی میشته کړی او دخپل ژوند په پای کی یی خپل زوی ملك بارك پرمشری کښیناوه اوتر بارك وروسته د زیرك بل زوی ملك یو پل خپل نفوذ (داوسنی بلوچستان) ترشال اوژبه پوری ورساوه او دپنځه شپیته کالو ترمشرتوب وروسته د (۸۹) کلونو په عمر مړ شو.

---

(۱) عبدالروف بینوا، دافغانستان نومیالی، لومړی ټوك ۳۴مخ .

داسې فولکلوري روایتونه هم شته چې په لومړي سر کې دابدال نوم بل څه و، خو کله چې نوموړی دخواجه احمد ابدال چشتي حضور ته ورغی او ده ته خدمت ته یې ملاوتړله نو هغه دابدال لقب ورکړ چې دهغه ورځې څخه په دغه نامه سره مشهور شو چې اولاده یې دابدالیانو په نوم سره یادیږي او پښتانه په خپلې ورځنی محاوره کې ابدال داودل په نامه سره هم یادوي (۱) خو دا روایت افسانوي ارزښت لري.

داسې روایت هم موجود دی هغه وخت چې دابدال دپلار ترین دمړینې وخت نژدې شو نو ویې غوښتل چې دخپلو درېو زامنو دجملې نه یعنی (ابدال، سپین او تور) له جملې څخه یوه تن د خپل ځای دنیولو له پاره و ټاکي همداوچې دتوراوسپین د خپګان سره سره یې ابدال په خپل ځای وټاکه.

په (پښتانه د تاریخ په رڼا کې) لیکل شوي دي چې ابدال یا اودل د(٤٢٠هـ) کال په شاوخوا کې ژوند کاوه.

ویل کیږي چې دابدال ترمړینې وروسته رځړ دخپلې کورنی مشر شو او ده دخپلو زامنو دجملې څخه خپل مشر زوی عیسی په خپل ځای وټاکه.

دعیسی دزامنو له جملې نه سلیمان ترټولو یوه اوهوښیار سړی و نو ځکه دی په (زیرك) سره مشهور شو چې تراوسه پورې هم پښتانه هوښیاوسړی ته ځیرك وایي. که څه هم عیسی دمیرك په نامه مشر زوی دراود، خو سلیمان یې دهوښیاری له کبله په خپل ځای وټاکه. دزیرك په څلورو زامنو کې مشر بارك نومیده او پلار دی دکورنی مشر وټاکلی وخو څه موده وروسته مشری دپوپلزي لاس ته ورغله. (۲)

احمد شاه ابدالي چې دپوپلزیو دښاخ دسدوزو دخانګي څخه و د (۱۷٤۷) نه تر (۱۷۷۳) ع کاله پورې یوه او یه امپرا توری جوړه کړه:

درانیان چې دسړبن په ټولنیز ګروپ پورې اړه لري په دووستروخانګو یعنی ځیرك او پنج پای باندې ویشل شوي دي چې شجره یې په لاندې ډول ده:

---

(۱) محمد حیات خان، حیات افغاني، دلطیف طالبي اوفرهاد ظریفي ژباړه دقبایلو نشرات، ۱۳٦۲ کال -۲۰٦ مخ

(۲) حیات افغاني ۲۰٦ - ۲۰۷ مخونه.

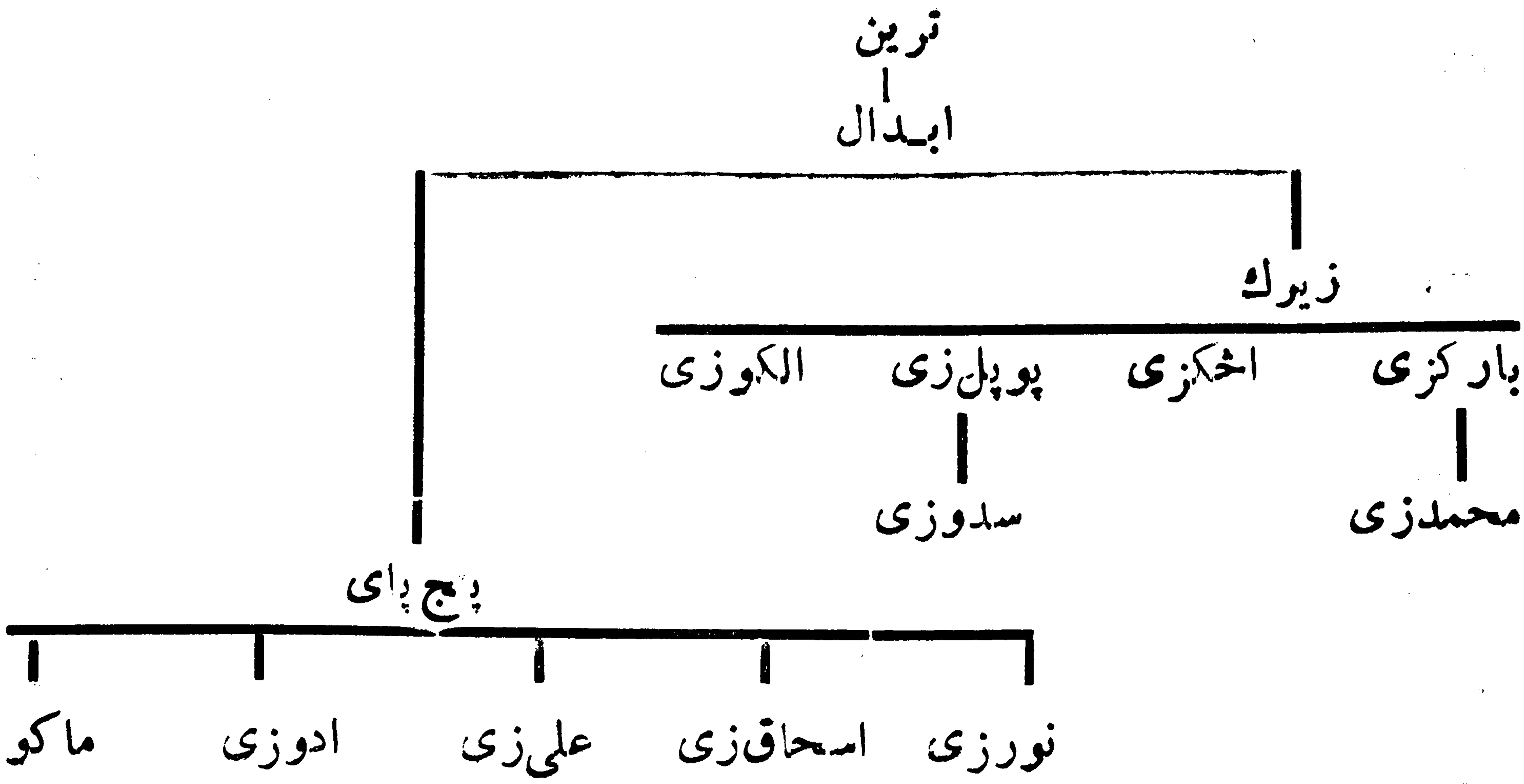

دابدالیو کورنۍ د(۱۷۴۷م) نه تر(۱۸۱۸م) پورې(۱) په افغانستان باندې حکومت وکړ چې وروسته بیا حکومت بارکزیو او د هغو دیوې څانګې محمدزیو په لاس کې و(۲).

په ملتان کې میشته ابدالیان :

هغه ابدالي پښتانه چې د کندهار له ښا اوخوا څخه یې مهاجرتونه کړي دي اوپه ملتان کې میشته شوي اوس زموږ په زمانه کې د ملتاني پټهانانو یا افغانانو په نامه یادیږي . په دوی کې هم د نورو پښتنو په شان د (زی) او (خیل) کلمه موجوده ده . په تاریخ کې ملتان ته دابدالیانو تګ پوره معلوم نه دی . خود څینو شواهدو له مخې داسې عقیده څرګندیږي چې دوی ملتان ته د هند د مغولي واکمن عالمګیر اورنګزیب او شاه عالم په وخت کې تللي دي . داسې روایت هم موجود دی چې دابدالیانو څخه لومړی ځل په ملتان کې د جمند یا زمند ښاخونه میشته شول او کله چې دغه پښتانه ابدالیان ملتان ته وکوچیدل هلته په رانګپور ګهریان واله کې میشته شول دوی به د تجارت له لارې خپل ژوند تامیناوه . د ابدالیانو هر ښاخ چې په ملتان کې میشته وځان ته یې بیل بیل خانان درلودل . کله چې په ملتان کې د ابدالیانو شمیر زیات او پیا وړي شو نو د ځمند له ښاخ سرېږي د زراعتي مسلو له کبله شخړې راڅخ ته شوې او په پای کې

(۱) شیررحمن دور، معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور، ۹۴ مخ.
(۲) سید بهادر شاه ظفر کاکاخیل، پښتانه د تاریخ په رڼا کې، لاهور ۱۹۶۵، زمانه پرنټنګ پرس ۱۲۸۱ مخ.

د دوی ترمنځ خونړی جګړی و شوی اود محمندپر ښاخ بریالی شول اود جمند یا(زمند) ښاخ ډیر خلك ووژل شول پاتی یی له ملتان څخه وایستل او په دغه ځای باندی ابدالیانوخپله قبضه ټینګه کړه . کله چی د دغو پیښوخبر د ډیلی دربارته ورسید نوله هغه ځایه یی دابدالیانو دخارجیدوفرمان صادر کړ هغه وخت چی د ابدالیانو دغه خبرواوریدنو هلك پلك شول . ددی خپل دری تنه استازی د ډیلی پاچادربارته واستول او هلته یی دخپلو ګناووعفوه وغوښتنه د ډیلی پاچادو مره نرم شوچی ددوی په کور نیو باندی یی تیری بند کړ ، خو ابدالی خانان اومشران یی تر دویم امره پوری بندیان کړل :

کله چی په دکن کی مرهټه وواونورود مغولی دربارپر ضد په ښکاره وت لاس پوری کړاوځوځله یی مغولی لښکروته ما تی ورکړی نوپه هغه وخت کی د ابدالی قبیلی قیدیا نوله بندی خا نی نه دوتلوغوښتنه وکړه چی دوی ته ددی زمینه برابره کړی چی د مرهټه وواونورو باغیانوسره وجنګیږی هماغه وچی دوخت د ضرورت اوغوښتنی په اساس ددوی غوښتنه ومنل شوه اود یوه پوځ په ملګرتیا ابدالیا ن هم د دکن خوا ته لاړل اوپه نوموړوجګړوکی یی له ځا نه دومره زړورتیا اومیړانه وښوده چی مغولی و اکمن له هغوی نه خوشحاله اودوی ته یی د یرخلعتونه او بخشونه ورکړل اوبیا بیرته ملتا ن ته ستا نه شول چی له هماغه وخته دغه خلك زمکه وال اودملتان په ښا او خوا کی د جا یدادونو اوځمکوخاوندا ن دی :

دنواب مظفرخان په دوران کی چی دملتان ډیر مشهور نواب ودلاهوروالی رنجیت سنګه په ملتان باندی تسلط وموند اونواب مظفرخان شهید شو. په ۱۸۷۵ بکرما جیتی کال کی سکانو په ملتان باندی تسلط ټینګ کړ اوهغه پښتانه چی دسکانو له عام قتل څخه خړندی پاتی شوی وو له ملتان څخه ولیږدیدل اودنواب محمدخان بهادر خیل سدوزی سیمو یعنی منکیرا اوبکهورته را غلل او کله چی منکیرا د رنجیت سنګه لاس ته ور غله هغوی په دیره جاتو په تیره بیا په دیره اسمعیل خان کی میشته شول (۱)

(۱) حیات افغانی ۲٤۱ مخ .

ابراهیم خیل

زموږ تر کم پوهان ابراهیم خیل د غلجیو پښتونو له تولنیز ګروپ څخه شمیري ددوی زیات شمیر د کابل ولایت دلغمان په او لسوالی، دوردګو ولایت د میدان ښار په شاوخوا دپکتیاولایت دګردیز ښار په سهیلي برخه اود افغانستان په ځینونورو برخو کې استوګنه لري.

دلغمان ولایت دقرغیو په اولسوالی کې هم یو شمیر ابراهیم خیل استوګنه لري چې شمیر یې په نوموړي ولایت کې د مرکزي احصائیي د ۱۳۶۰ کال داحصا یې له مخې د (۱۷۱۹) تنو په شاوخوا کې ښودل شوی دی

داسې ویل کیږي چې ابراهیم خیل دسلیمان خیلو دقبیلې یوڅانګه ده (۱)

اپریدی

دوی د کرلاڼ په تولنیز ګروپ کې شامل دي . دیوه افسانوي روایت مطابق داپریدو د مشر نیکه نوم عثمان وچې دیوه واقعې په وجه په اپریدی سره مشهور شو. حقیقت دادی چې دایوه دیره پخوانې او مشهوره قبیله ده چې د(۵۰۰) ق . م په شا او خوا کې یوناني مؤرخ هرودوت چې د پښتنو د کوموځلورو قبیلو ذکر کړی دی په هغو کې دیوې قبیلې نوم « اپي ر یتي » هم یا دشوی اود اپي ریتي کلمه داپریدی سره دفقه اللغت په اساس مطابقت موندلی شي (۲)

اپریدی په خیبر دره ، کوهاټ اوتیرا کې میشته دي. ددوی دختیځ خواته پوله د ختکو سره لګید لې ده، جنوب ته یې اورکزي او بنګښ اود سپین غره څوکې، لویدیځ ته یې شینواري اوشمال ته یې دمومندو سیمه پرته ده .

---

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایت سرحدی کشور ، د ۱۰ ۱ مخ چارټ.

(۲) پښتانه د تاریخ په رڼاکې، ۱۲۷۸ مخ .

دخیبر دری په استوګنو قبیلو کی اپریدی ډیر زړورا و توریالی خلک دی.
دوی په هروخت کی داستعماری ځواکونو پرضد پراخه مبارزی کړی دی.

په اوسنی وخت کی داپریدیو قبیله په اتومشهورو ښاخونوباندی ویشله شوی چی هر یو ښاخ یی دیری ځانګی لری اوهغه دادی:

۱ـ ملک دین خیل: چی په باړه، میدان، شولوبر، تند، چوره، کجوری، خیبردره اوشدلی کی استوګنه‌لری:

۲ـ قنبرخیل: په کاهودره، شولوبر، ناوه، برشولوبر، باړه‌اوکجوری کی میشته‌دی

۳ـ کوکی خیل:

په دوه توری، تورڅپری، راجګل، مخ رښی، لاله چینه او دجمرود نه تر علی مسجده‌پوری اوسیږی.

٤ـ زخه خیل:

دخیبر په دره، څپری کدو، بازار، الچه، کرمنه، پراګ، بنکو، شنه کمر، توره ویاله، بوکار، سنده پل اوشدلی کی استوګنه لری.

٥ـ سه پای:

په باړه، ترخوکڅ، سنده پل، لګری‌اوکجوری کی اوسیږی.

٦ـ کمر خیل:

په ګړی، څاوخ، تخته کی، غلام‌علی، بغری، وچ پل، چهل‌ګزی، میرو دره اوکموزی کی استوګنه لری. (۱)

۷ـ اکا خیل:

په باړه، ګلی‌خیل، وران، کجوری اوداکاخیلو په میره کی او سیږی.

۸ـ آدم خیل:

په اخوردره او میدان کی اوسیږی. داپریدیو قبیله په عمومی توګه په یوه

---

(۱)اضلاع، ایجنسی‌ها وقبایل ایالت پښتونستان ٥٩ـ٦٠ مخونه

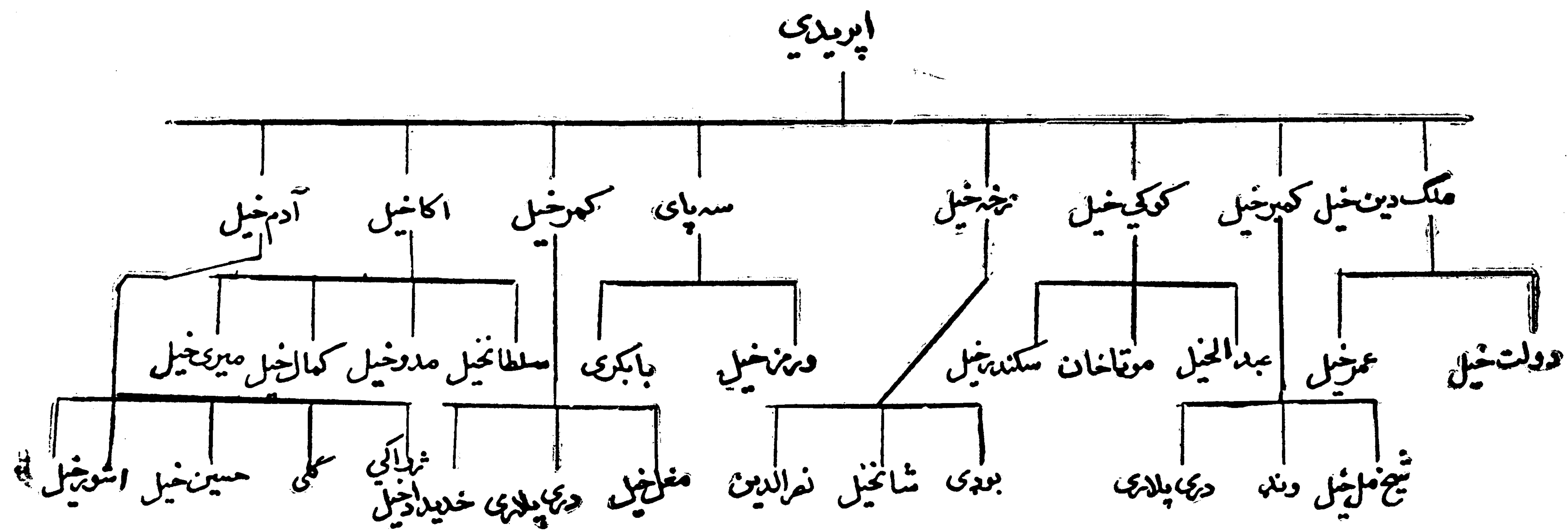
اپریدی
ملک دین خیل
کمبر خیل
کوکی خیل
زخه خیل
سپای
کمر خیل
اکاخیل
آدم خیل
دولت خیل
عمر خیل
عبدالخیل
موتاخان
سکندیخیل
ورزخیل
بابکری
سلطانخیل
مدوخیل
کمال خیل
میری خیل
شیخمل خیل
وند
دری پلاری
بوبی
شانخیل
نصرالدین
مغل خیل
دری پلاری
خدیداد خیل
شراکی
گلی
حسین خیل
اشوخیل

غرنی سیمه کی ژوند کوی دغه قبیله په دوواداری واحد ونو کی تنظیمه شوی ده یوه دخیبر ایجنسی چی اکثریت یی اپریدی دی او په ۱۹۶۱ ع کال کی ددوی شمیر (۲۷۵۳۱۲) تنه ښودل شوی دی.

بله د کوهات په ضلعه کی چی هلته آدم خیل اپریدی استوگنه لری او ددوی تخمینی شمیر (۳۹۸۷۵) تنه ښودل شوی دی. همدارازپه آدم خیلو پوری مربوط بله یوه څانگه حسن خیل د پیښور په ضلعه کی استوگنه لری او په ۱۹۶۱ م کال کی ددوی شیمرد (۲٤۰۰۰) زره تنوپه شاوخوا کی ښودل شوی دی.(۱)

دلنډی کوتل، باړه، جمرود او اخوردری تجارتی مرکزونه داپرید یو په سیمه کی موقعیت لری او دغه خلك زیاتره په تنگودرو اوغرنیو سیمو کی استوگنه لری.

ددوی د کرنی ځمکی ډیری نه دی، نو ځکه اکثره د کابل او پیښورتر مینځ په سوداگری بوخت دی.

ددوی تر مینځ دوه قبیلوی فراکسیونونه (گوند ونه) موجود دی چی دسملی اوگاری په نامه سره یادیږی: ملك دین خیل، ذخه خیل، اکاخیل، سپاه، او کمر - خیل په سمل گوندی او کمبرخیل او کوکی خیل په گاری گوندی او آدم خیل په کوم قبیلوی فرکسیون پوری اړه نلری.

په عمومی توگه داپریدو سیمه په څلورو جغرافیایی برخو ویشلی شوی ده چی دخیبر دری، دبازار دره، داخور دری اود پیښور د ضلعی او دخیبر دغرو تر دلری ترمنځ میدان څخه عبارت دی(۲).

اتــوال

ځلجی پښتانه او په اندړو پوری یوه تړلی څانگه ده چی زیات شمیر یی دزابل دولایت ددای چوپان په اولسوالی کی استوگنه لری اوشمیر یی د ۱۳۶۰ کال

(۱) اضلاع، ایجنسی ها و قبایل ایالت پشتونستان ۶۰ ر ۶۱ مخونه.

(۲) اضلاع، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان ٤۱ مخ.

د مرکزي احصاييې د شمير په اساس د (۱۸۵۰۰) تنو په شا او خوا کې ښودل شوي دي (۱) په پخوا او ختو نو کې د دوی زيات شمير کوچياني ژوند دراود. دوی به د موسي خيلو اند روسره يو ځای دمنې په موسم کې دناور او مالستان له غرونو څخه شلګر او قره باغ ته راښکته کيدل او لـه دي ځايه به يې د کندهار خواته ليږد کاوه. (۲) خو اوس دوی زياتره کليوالي ژوند غوره کړی دی.

اڅکزی

د پښتني قبيلو په لړکې يوه مهمه قبيله د اڅکزيو غيرتي او جنګيالې قبيله ده چې زموږ پښت پوهان دوی د سړبن د ترېن نيز ګروپ څخه شميري. اڅکزي چې په اصل کې د راني پښتانه او د څيرک د څانګې څخه دي يو شمير يې په افغانستان او بله برخه يې د ډيورنډ کرښې څخه پورې، خواژو ند کوي.

اڅکزي په لومړي سر کې په دوو ښاخونو ويشل شوي دي چې ګوجين او بادين نوميږي. د ګوجين څانګې په لاندې ډول دي: حميدزي، ملي زي، اشيزي، عثمان زي، علي زي، نصرت زي، غني زي او صالح زي.

همدارازد بادين ښاخ هم په لاندنيو څانګو ويشل شوي دي: کاکوزي، غيبي زي، شمشوزي، پيرعلي زي او بانيزي.

هغه اڅکزي چې په افغانستان کې ميشته دي نو دوی په سپين بولدک، ريګ، کندهار، هلمند، اروزګان او هرات کې او سيږي او هغه اڅکزي چې د ډيورنډ د کرښې پورې خوا استوګنه لري نو هغوی په ګلستان، کوزک، خواجـه عمران او غاني، پښين او توبه کې ژوند کوي.

مشهور انګريزي مورخ مونټ سټوارټ الفنسټن په خپل اثر (د کابل سلطنت بيان) کې ليکي: (اڅکزي اکثره کروند ګر او پوونده دي کـه څه

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام ولايات سرحدی کشور ۱۱ او ۸۷ مخونه.
(۲) آريانا دايرة المعارف، دوهم ټوک، ۱۳۳۰ کال ۳۹۱ مخ.

هم يوه اندازه څمکه لري خودخپل ژوند لپا ره په مځکې اتکـاء نه لـري. دد وی
څاروی دخواجه عمران په غرونو اودتوبي پـه هسکه سيمه کې ساتـل کيـږي ، په
داسي حال کې چې اوښان يې د شوراوك دشمال ختيـځ په شګـلنه سيمه کې پوول
کيږي. اڅکزي پرداسي ځمکه پراته دي چې ياخولغرغرونه دي اويا سپيره داګونه
اويا هم خالصي شګې. ددوي دکرني ځمکې ډيرې لږې دي :

په کندهارولايت پورې مربوط اڅکزي دسپين بولدك په اولسوالي ، دريګ په علاقه ـ
داري ، دخاکريز په اولسوالي ، ددامان په اولسوالي او دکندهار پـه مرکز کې اوسيږي چې
شميريې په کندهار کې (د ۱۳۶۰) کال داحصائيې له مخې (۴۲۹۳۸)تنه ښودل شوی دی.
همدارازهغه شمير اڅکزيان چې دهلمند په ولايت کې استوګنه لري نو دوی دهلمند دولايت
په مرکز دناد علي په اولسوالي ، دګرمسير په اولسوالي او دناوه بارکزايي په اولسوالي کې
استوګنه لري او ټول شميريې د ۱۳۶۰ کال داحصائيې له مخې (۶۹۶۵) تنوته رسيږي.

دهرات په ولايت کـې اوسيدونکـې اڅکـزي په انجيل ، پښتـون زرغـون ،
ګاران اودغوريانو په اولسواليو کې استوګنه لري چـې ټول شميريې د ۱۳۶۰ کال
دمرکزي احصائيې له مخې په دغه ولايت کې ۶۲۲۴ تنه ښودل شوی دی.

دارزګان په ولايت کې اڅکـزي په ترين کوټ ، دچوره په اولسوالي ، دخاص
ارزګان په اولسوالي ، دګزاب په اولسوالي ، دکجران په اولسوالي ، دشهيدحساس
په اولسوالي ، ددهراود په اولسوالي اودنيش په علاقه داري کـې اوسيږي چې
ټول شميريې په دغه ولايت کې (۷۰۴۴۳) تنه ښودل شوی دی :

ددوی اکثـره خلك دکـرني او مالداري په چا روبوخت دي خود کنـدهار
اڅکزي دکرني نه پرته دسودا ګري په چاروهم بوخت دي. په کابل کې استوګن
اڅکزي اکثره دليلامي بوټانو اوجامودو کانونه لري. ددوی دکوچيانو شميرهم زيات
دي. لنده داچې دهيواد په لويـديـځ اوجنوب لويديځو ولايتونو کې ددوی شمير
دمرکزي احصائيې د ۱۳۶۰ کال داحصائيې له مخې (۱۳۴۶۶۹)تنه ښودل شوی دی.

اڅکزيانو دتاريخ په اوږدو کي دښکيلاکګرو او استعماري ځواکونو سره ډير جنګيدلي او دخپل هيواد په آزادي کي يې دهر دول سر ښندنو څخه ډډه نه ده کړي چي په تاريخ کي ددوی مبارزي او کارنامي په زرينو کرښو سره ثبت دي .

ددغو سترو مبارزينو په جمله کي چي د انګريزانو پرخلاف يې ډيري توري وهلي دي يو هم غازي عبداله خان اڅکزي دي چي د کابل د(١٩٤١) م کال پـه پاڅون کي يې انګريزي ښکيلا ګګروته مرګوني ګوزارونه ورکړي دي چي دده وياړلي نوم هيڅ يو په وطن مين شاه زلمی نه شي هيرولی .

همدارازد سهيلي پښتونخوا په ملي آزادي غوښتونکـي غورځنګ کـي د خان ـ عبدالصمد خان اڅکزي او خان محمد ايوب خان اڅکزي مبارزي دلرو او برو پښتنو دتاريخ يو ځلانده باب دي .

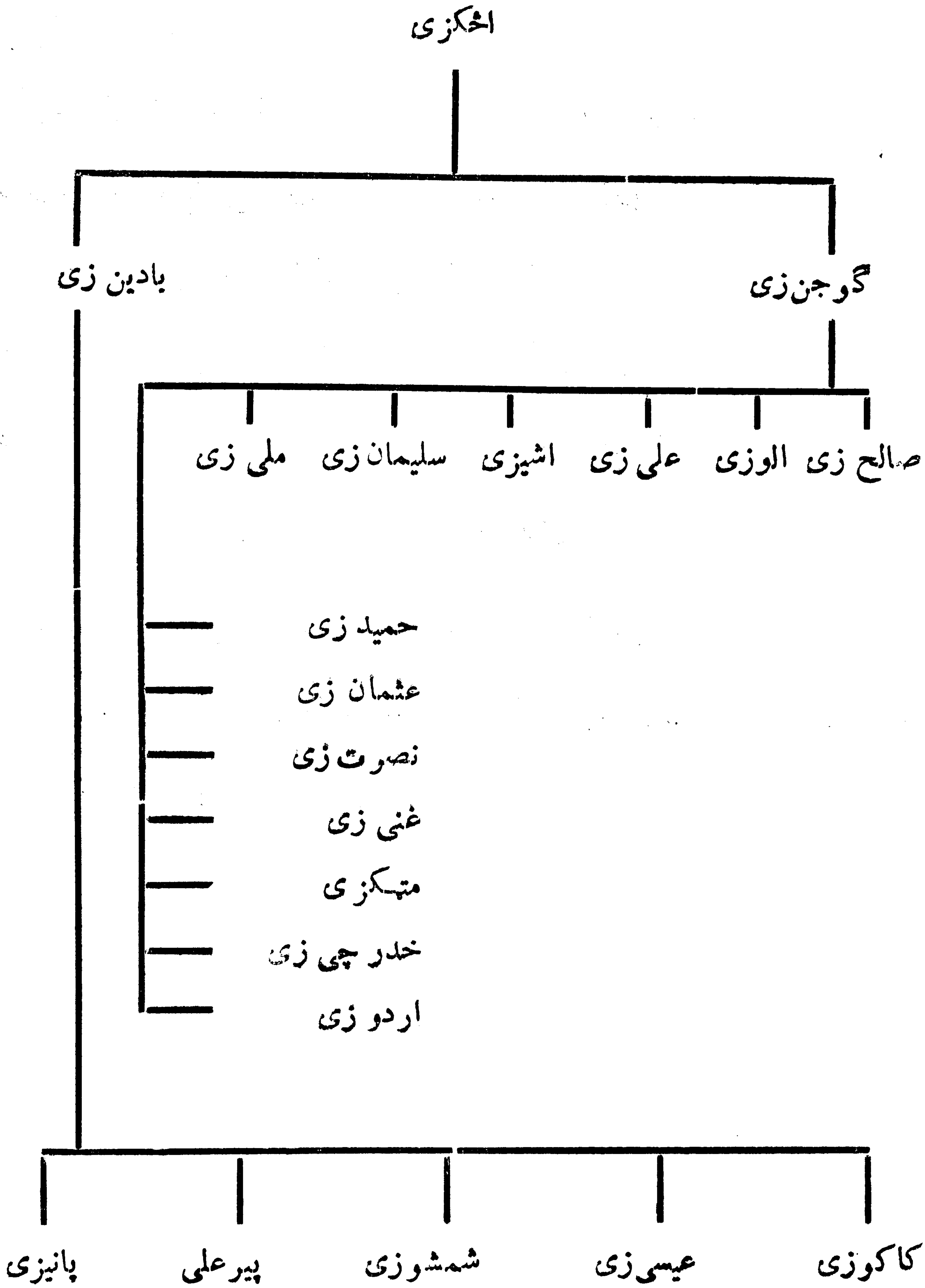
اڅکزی
گوجن زی
بادین زی
صالح زی
الوزی
علی زی
اشیزی
سلیمان زی
ملی زی
حمید زی
عثمان زی
نصرت زی
غنی زی
متهکزی
خدرچی زی
اردو زی
کاکوزی
عیسی زی
شمشوزی
پیرعلی
پانیزی

احمد زی

احمد زی په اصل کی غلجی پښتانه او په سلیمانخیلو ورگډیږی، خو تـن د خپلی قبیلی څخـه دلیری والی اود شمیر د ډیروالی پـه سبب د سلیمانخیلو څخه جلاشمیرل کیږی دغی قبیلی اکثره خلـك د گردیز په شمال ختیځ او جنوب کی استوگنه لری: دغه قبیله دپکتیا ولایت دمهمو قبیلو په ډله کی راځی. دپکتیاولایت احمد زی دمنگلو، توتاخیلو، څدرانو، زرمت اودلوگر دولایت سره پولهلری ددغی قبیلی یوشمیر خلـك د کوچیانو په ډول ژوند کوی اود دوی زیا ت شمیر د لوگردولایت دازری، التمور، سرخ آب، داوبازك په دښتهاومحمدآغـه کیژوند کوی اوددوی یوشمیر دننگر هار او لغمان په ولا یتونوکی هم استوگنه لری .

ددوی یوه پیاوړی څانگه دموسی خلیو په نا مـه سره شهرت لری چی اکثره خلـك یی کوچیان دی او ډیر زرور او جنگیا لی خلـك دی. (۱)

د ۱۳۵٤ کال درپوټ له مخی ددوی شمیر په پکتیا کی (٤٣٢٤٨) تنهښودل شوی دی. همدا راز دننگرهار ولا یت په مرکز کی د دوی شمیر (۲۳٤٠) تنه ؛ پهحصارك غلزایی کی (۱٦٥) تنه دکامی پهاولسوالی کی(۲۱۷٤)تنهاودسرهرود ، پهاولسوالی کی (۱۵۷۰) تنـهښودل‌شوی‌دی .

د احمدزیوځینیڅا نگیاوخیلو نهپه لاندیډول دی: الله دین خیل، عیسی خیل، یحیی‌خیل، څنډی خیل، موسی خیل، ابراهیم‌خیل، معروف خیل، جبا ر خیل، صتانکزیاو عبدالرحیم زی ، چی دغـه څا نگی بیا په لاند نیوکو څیرو خیلو نو ویشل شوی دی؛ چی الله دین خیل پـه باد ین خیلو او کوچی خیلو عیسی‌خیل پـه سادو خیلو، بازو خیلو، محمد علی خیلو، پا دشاه خیلو، خوا جه خیلو، تـوره خیلو، اومانی خیلو .

---

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام و قبایل ولایات سرحدی کشور ۵۱ مخ

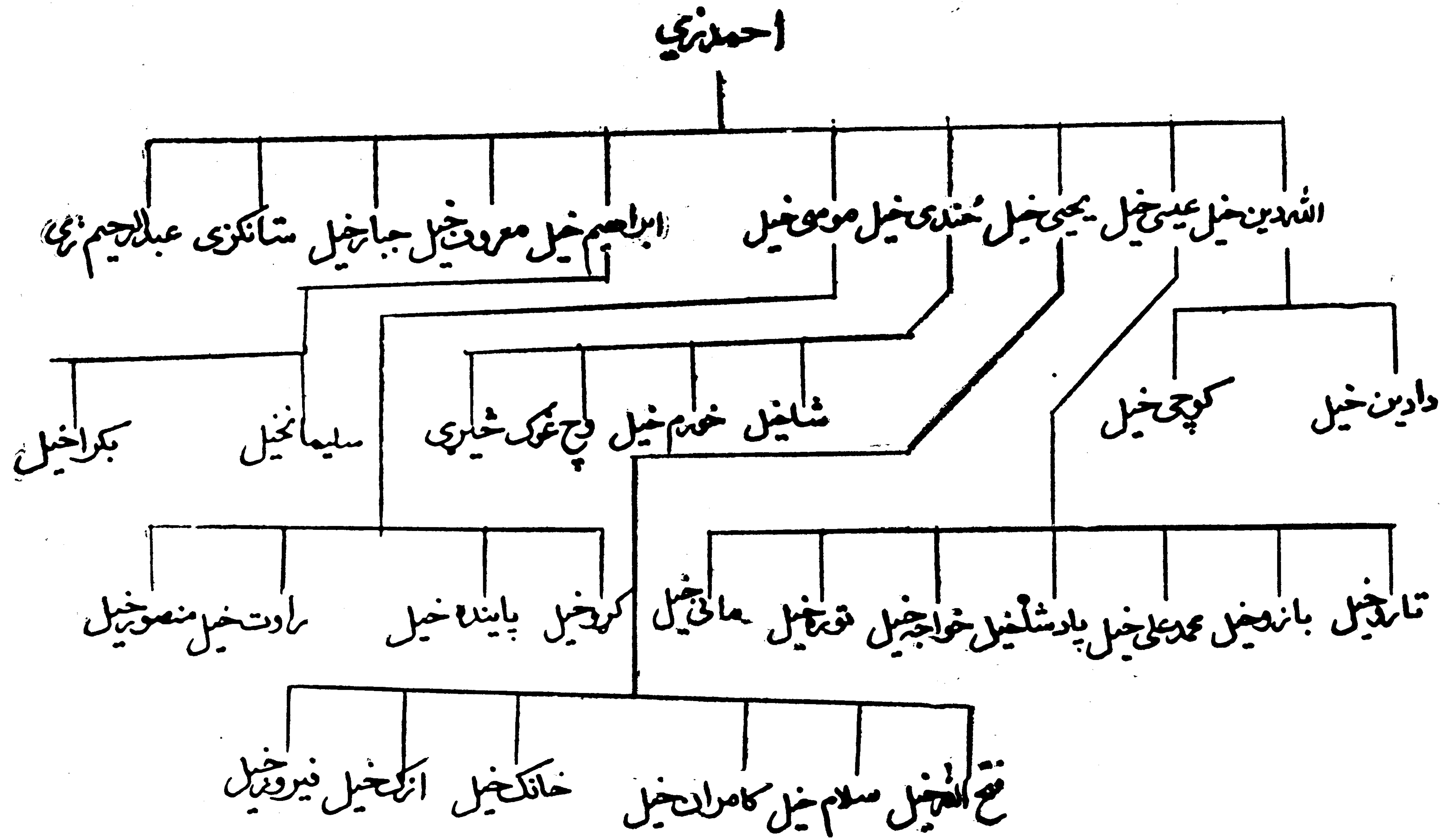
احمدزی
الله دین خیل
عیسی خیل
یحیی خیل
ځندی خیل
موسی خیل
ابراهیم خیل
معروف خیل
جبار خیل
ستانکزی
عبدالرحیم زی
دادین خیل
کوچی خیل
شا خیل
خدم خیل
وچ غوک
شیری
سلیمان خیل
بکرا خیل
تارد خیل
بازید خیل
محمدعلی خیل
پادشاه خیل
خواجه خیل
نور خیل
مانی خیل
کره خیل
پاینده خیل
رادت خیل
منصور خیل
فتح الله خیل
سلام خیل
کامران خیل
خانک خیل
ازک خیل
نیروز خیل

یحیی خیل

په فتح الله خیلو، سلام خیلو، کامران خیلو، خانه خیلو، ازک خیلو، او فیروز خیلو ویشل شوی دی.

څندی خیل :

په شاه خیلو او خورم خیلو ویشل شوی دی.

موسی خیل: په کرو خیلو، پاینده خیلو، راوت خیلو او منصور خیلو ویشل شوی دی.

معروف خیل : په بابا دین خیلو، شکر خیلو، محمد خیلو، عبدالرحمن خیلو او سرکی خیلو باندی و یشل شوی دی .

پښه دی پاتی نه وی چی یو شمیر احمدزی په مزار شریف، بغلان، کندز، هرات، فاریاب او پروان کی هم استوګنه لری .

ادوزی

دوی سر بنی پښتانه او د پنج پای دښا ذګی پوری اړه لری . د دغی قبیلی شمیر پنځه زره کورنی ښودل شوی دی . دوی د کندهار د معروف په اولسوالی دار وزګان ولایت د دهراود په اولسوالی او همدارازد هلمند په ګرمسیر کی میشته دی (۱)

د شوروی اتحاد د تاشکند دیوه عالم ستانیشفسکی ها تنوګرافیکو معلوماتو له مخی د شلمی پیړی په نیمایی کی د دوی شمیر (۱۳۰) زره تنه ښودل شوی دی :

ادین خیل

ادین خیل غلجی پښتانه دی او په سلیمان خیلو ورګډ یږی د دوی اکثریت د پکتیکا په مرکز شرنه او د پکتیا د ولایت د زرمت په اولسوالی کی استوګنه لری یو شمیر ادین خیل دغزنی ولایت د ګیرو په علاقداری کی هم استوګنه لری .(۲)

---

(۱) حیات افغانی – ۲۲۷ مخ .

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام قبایل ولایت کشور، ۶۳ مخ .

اسماعیل خیل

اسماعیل خیل د کرلان په تولنیز گروپ کی شامل دی . دوی د پکتیا ولایت د خوست په لویه اولسوالی کی د شمل سیند په جنوبی کندومندوزیوته نژدی استوگنه لری . لویدیځ ته یی ځدران اوجنوب ته یی د تنیو قبیله موقعیت لری . د مندوزیو د قبیلی په ختیځ اودشمل دسیند په شمالی غنډو کی هم اسماعیل خیل استوگنه لری . د دوی شمیر د ۱۳۶۰ کال د مرکزی احصائیی د سرشمیرونی له مخی (۱۶۰۰۰) تنه ښودل شوی دی . ددوی عمده شغل کرنه ده او یو شمیر خلک یی په دولتی چاروهم بوخت دی(۱) :

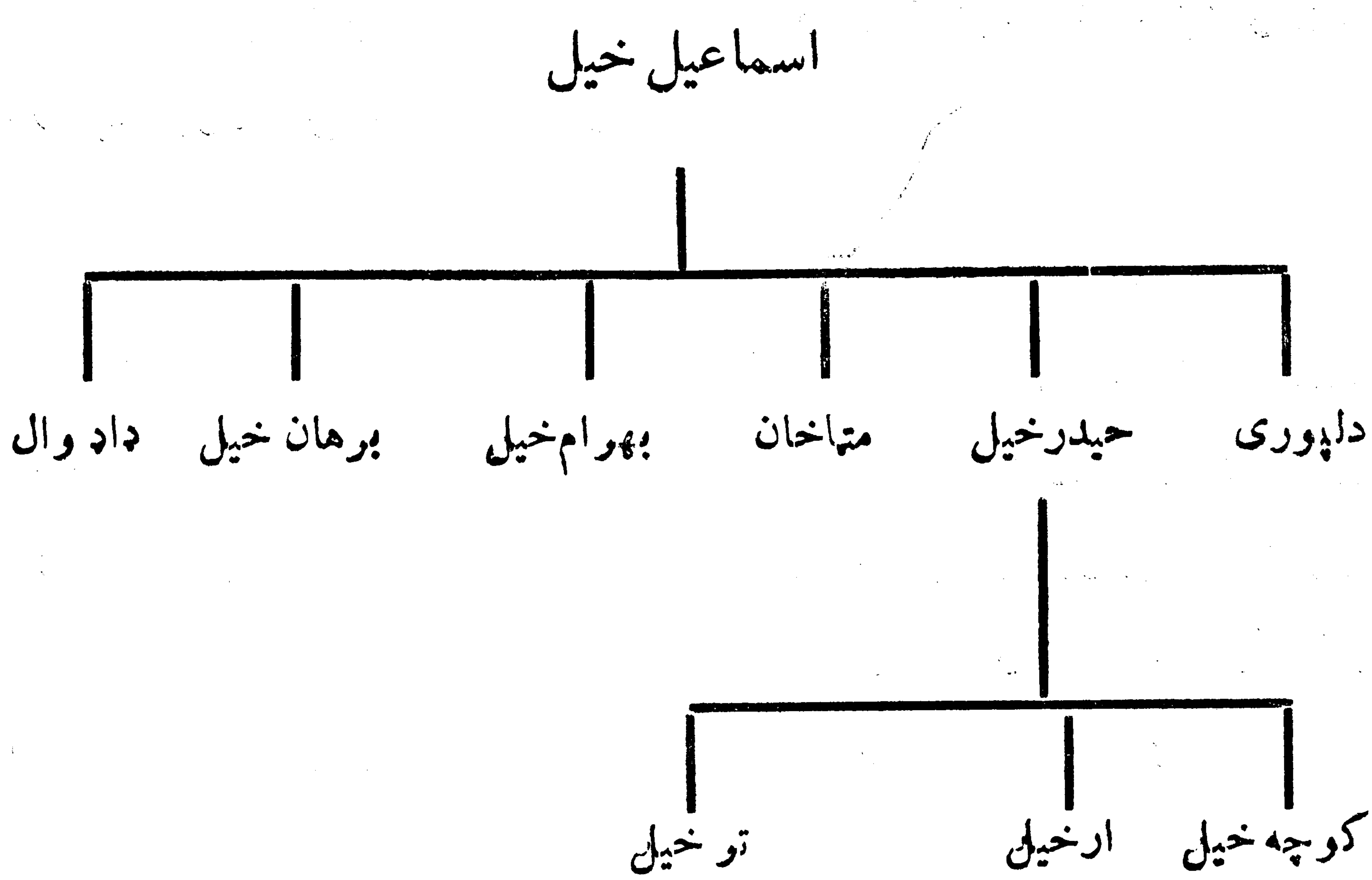

اسحق زی (ساکزی)

دوی د نسب د شجری له پلوه د سړبن په تولنیز گروپ کی شامل دی چی عموماً د کوچیانو په دول ژوند کوی ددوی . په افغانستان کی په لاندی توگه میشته دی :

---

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل سرحدی کشور ، ۶۳ مخ .

د کندهار په ولایت کی :

دکندهارپه مرکز، د میوند په اولسوالی، د پنجوایی په اولسوالی، اود معروف په اولسوالی کی چی ټول شمیریی دکندهار په ولایت کی د ۱۳۶۰ کال داحصائیی له مخی (۳۵٤۲٤) تنه دی .

۲ - دهلمند په ولایت کی :

د هلمند په مرکز، دکجکی په اولسوالی، دریګستان په علاقه داری، د خانشین په اولسوالی، دنوزاد په اولسوالی اود نهر سراج په اولسوالی کی استوګنه لری چی ټول شمیریی په نوموړی ولایت کی (٥٢٥٢٨) تنه بنودل شوی دی .

۳ - دفراه په ولایت کی :

د فراه د ولایت په مرکزاود لاش جوین په اولسوالی کی استوګنه لری چی ټول شمیریی په نوموړی ولایت کی (۱٤۸۳۹) تنه بنودل شوی دی (۱)

٤ - د هرات په ولایت کی :

په هرات کی دوی دانجیل په اولسوالی، دپښتو ززرغون په اولسوالی، د ګلران په اولسوالی، دکشک په اولسوالی، دغوریانو په اولسوالی اود کهسان په اولسوالی کی استوګنه لری چی ټول شمیریی په نوموړی ولایت کی (۱۲۰٤۲) تنه بنودل شوی دی چی په دی اساس دهیواد په لویدیځو ولایتونو کی ددوی مجموعی شمیر (۱۱٤۸۳۳) تنو ته رسیږی.

حیات افغانی لیکی: اسحاق زی دکندهاراو لویدیځ ته په شګلنه سیمه کی دارغنداب دسین په غاړه دبست تر کلپوری اوهمدا راز خوسیمی یی د چلک دسیمی په سکښتنی برخه کی چی دهلمند دسیند په ختیځه غاړه کی دی استوګنه لری. ځینی خلک چی دځمکو خاوندان دی په فراه، شین دند، لاش او جوین، دهرات جنوب لویدیځ، دسیستان شمال اوهم ځینی یی په هرات کی میشته دی.

---

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام سرحدی کشور - ۲۷ مخ .

کله چی زه په ۱۳۵٦ کال کی میمنی ته تللی وم د میمنی د ښار په لویدیځ پنځه کیلومتری کی مایو شمیر کوچیان ولیدل چی په کیږدیو کی اوسیدل او ځانونه یی اسحاقزی پښتانه معرفی کړل او ویل یی چی دوی اوری اوژمی همدلته اوسیږی او کوم بل ځای ته نه ځی (لیکوال)

الیزی (علی زی)

الیزی سربنی پښتانه دي او د درانیانو د پنج پای د ښاخ څخه شمیرل کیږی اکثره یې د هلمند د ولایت د ناد علی، کجکی، بغران، موسی کلا، گرمسیر او د نوزاد په اولسوالیو کی استوګنه لری. د دوی نه پرته دوی دارزګان، کندهار، فراه او د هرات په ولایتونو کی هم په لاندی ډول استوګنه لری:

۱ ـ دارزګان په ولایت کی: دګزاب او شهرستان په اولسوالیو کی.

۲ ـ د کندهار په ولایت کی:

د کندهار په مرکز، د دامان په اولسوالی، دمیوند په اولسوالی، دارغستان په اولسوالی او د معروف په اولسوالی کی.

۳ ـ د فراه په ولایت کی:

د بالابلوك په اولسوالی او د فراه د ولایت په مرکز کی.

دهرات په ولایت کی:

دانجیل په اولسوالی، د ګوزری په اولسوالی، د کشك په اولسوالی، دغوریان په اولسوالی، د زنده جان په اولسوالی، د کهسان په اولسوالی، دادرسکن په اولسوالی او د شین ډنډ په اولسوالی کی.

د الیزیو او الکوزیو ترمینځ پوله یوازی د هلمند سیند دی. د دوی سیمه هم د الکوزیو د سیمی سره ورته والی لری. د دغی قبیلی څو څانګی په پنجاب کی هم میشته دی. د دغه ښاخ یوه کورنی د راولپنډی د ضلعی په اسلام ګړ ه کی د حسن ابدال څخه د ری میله ختیځ خواته استوګنه لری.

د دوی اکثره د کرنی په چارو بوخت دی. د دوی ټول شمیر په لویدیځ او جنوب لویدیځ افغانستان کی د ۱۳۶۰ کال د مرکزی احصائیی له مخی (۲۱۳۹۵۵) تنو ته رسیږی.

همدارازدشوروی اتحاد نامتوپوه ستانیشفسکی په حواله د(۲۰)پیری په نیمایی کی یی شمیر (۱۵۰) زره تنه ښودل شوی دی.

الیاس خیل

دوی غلجی پښتانه دی. زیات شمیریی کوچیان او د ننګرهار او کابل تر منځ وادی کی ژوند کوی. لږشمیرخلك یی محمکی لری، خودیرشمیریی کوچیا ن دی د دوی د شمیر په باب تراوسه پوری ماسره کوم بشپړ او مو ثق معلومات نشته.

امرخیل

دوی غلجی پښتانه دی اوپه سلیمان خیلو پښتنوورګډ یږی. و یل کیږی چی د دغی قبیلی مشرامربابانومیده چی زیارت یی د ننګرهار د سیمی په شا و خوا کی دی. دامرخیلوزیاتره خلك د میدان په ولایت کی استوګنه لری چی په د غه ولایت که ددوی داستوګنی سیمه دنرخ علاقه داری اوچاریکه ده. دمیدان امرخیل په لاندنیوخیلونوویشل شوی دی: یارخانخیل، اللهدوش خیل، یوسفزی، ممی خیل، غونداخیل اوبوړخیل.

همداراز د دی دو همه لویه برخه په ننګرهار کی ا ستوګنه لری. د ننګرها ر د ولایت امرخیل د سره روداولسوالی د پیناوی امرخیل په کلی کی چی د در ونتی بندته نژدی پروت دی استوګنه لری. همدارازد همدی ولایت د چپرهار د علاقه داری په سپین جومات اوسنګینه کی هم د دوی یوشمیر کورنی شته. دوی عموماد کرنی اومالداری په چاروبوخت دی. همدارازځینی امرخیل په بامیانوکی هم ا و سیزی چی هغوی کوچیانی ژوند لری. په همدی ترګه په لغمان د پکتیکا ولایت په کټواز او د جوز جان د ولایت دآقچی په سیمه کی هم یوشمیرامرخیل ژوند کوی(۱)

(۱) د افغانستان د علومو اکادمی دژبو او اد بیاتود مر کز غړی ښاغلی سر محقق عزیز اله امرخیل څخه را غوندشوی معلو مات.

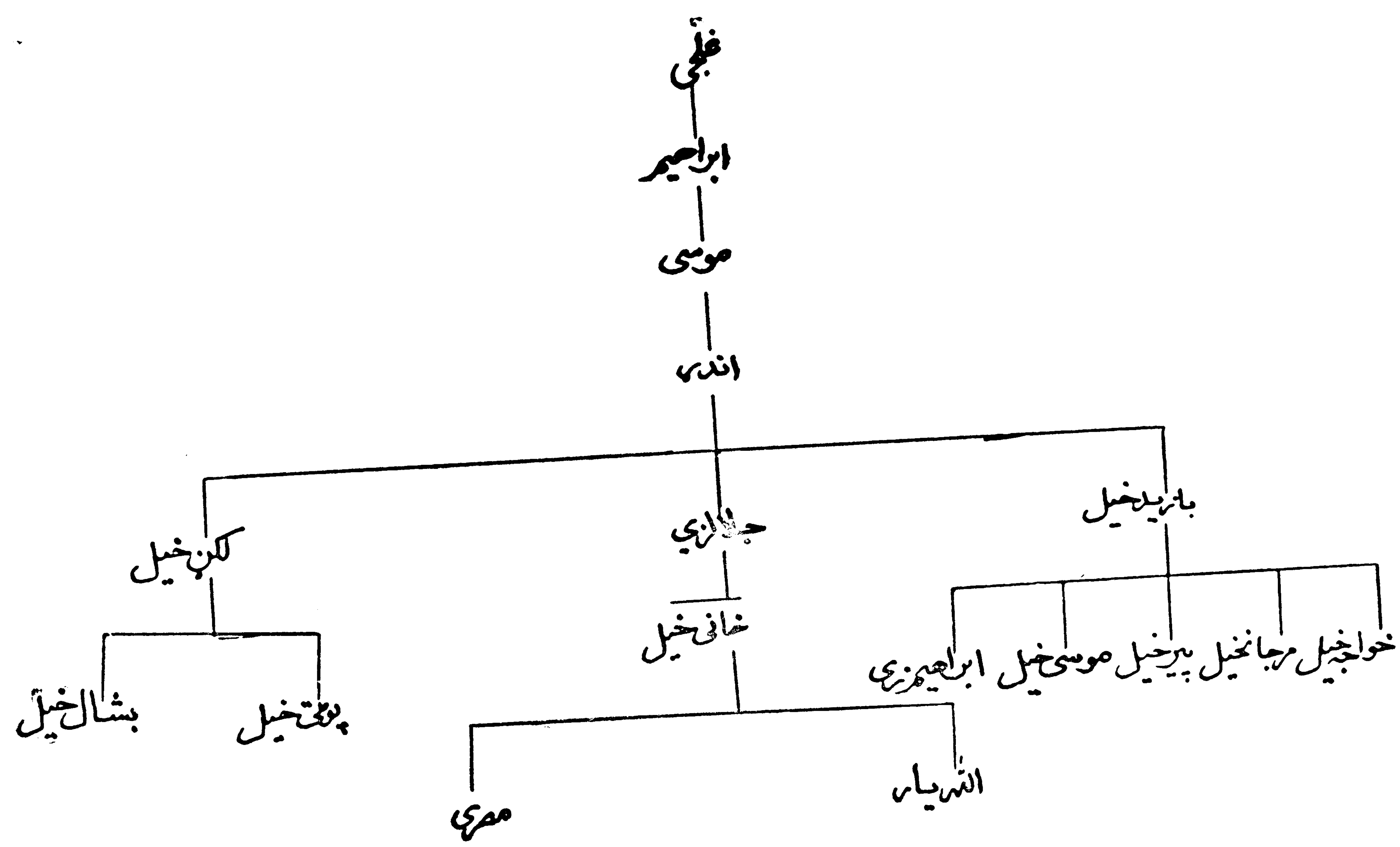
غلجي
ابراهيم
موسى
اندر
لكن خيل
جلالزي
بايزيدخيل
بشال خيل
خاني خيل
خواجه خيل
مرجان خيل
پيرخيل
موسى خيل
ابراهيم زي
الله يار
مصري

اتمانخیل

اتمان خیل دکوزی پښتونخوا یوه مشهوره قبیله ده چی په یوه واحده سیمه کی استوګنه لری، خو په دریو اداری واحدونو یعنی دباجوړ ایجنسی، مومندو ایجنسی اودملکنډ ایجنسی پوری مربوط دی (۱)

د دوی دسیمی شمال ته پنجکوړه، لویدیځ ته یی باجوړ اود مومندوغرونه، ختیځ ته یی سوات اوجنوب ته یی اشنغر موقعیت لری (۲)

دنسب شجری څخه څرګندیږی چی اتمان خیل هم دکرلانی پښتنو په ټولنیز ګروپ کی شامل دی. ددغی قبیلی خلك دخوارلسمی عیسوی پیری په پیل کی دیوسفزیو دقبیلی په ګډون دتالك او ګومل دغرونو نه دکابل او ننګرهار له لاری پیښور ته لاړل اوله هغه ځایه په دوابه او اشنغو کی دیوسفزیو سره یو ځای په غم او ښادی کی شریك شول. کله چی ددلازاکو، یوسفزیو او نورو قبیلو ترمینځ دلنګرکوټ په میره یاګړی کپوره کی جګړه پیښه شوه نو په دغه وخت کی دغه قبیله سره له دی چی دلازاك ددوی سره په قومیت کی نژدی وو دیوسفزیو پرخو اودریدل اوپه دی توګه یی دلازاکو ته ماتی ورکړه، خو یوسفزیو د اتمان خیلو سره کومه نیکی ونه کړه. دوی بیا له هغه ځایه څخه تیرا ته ولیږدیدل او کله یی چی دهغه ځای څخه هم لاړ ونه لنډ شول نو بیا دارنګ برنګ سیمی ته راغلل چی تراوسه هماغلته میشته دی (۳)

داتمانخیلو سیمه په عمومی ډول غرنی ده چی دلویو او کوچنیو روڅخه جوړه شوی ده چی و اره سیندونه یی د سوات په سیند کی چی په دغه سیمه کی دا بازو په سیند مشهور دی توئیږی .

ددغی سیمی په شمال کی د(باجوړ سیند) بهیږی چی ترکلانی او اتمان خیل

---

(۱) اضلاع، ایجنسی هاوقبایل ایالت پښتونستان، ۵۲ مخ .

(۲) پښتانه دتاریخ په رڼا کی، ۱۳۸۸ مخ .

(۳) حیات افغانی، ۲۳۷ ۲۳۸ مخونه .

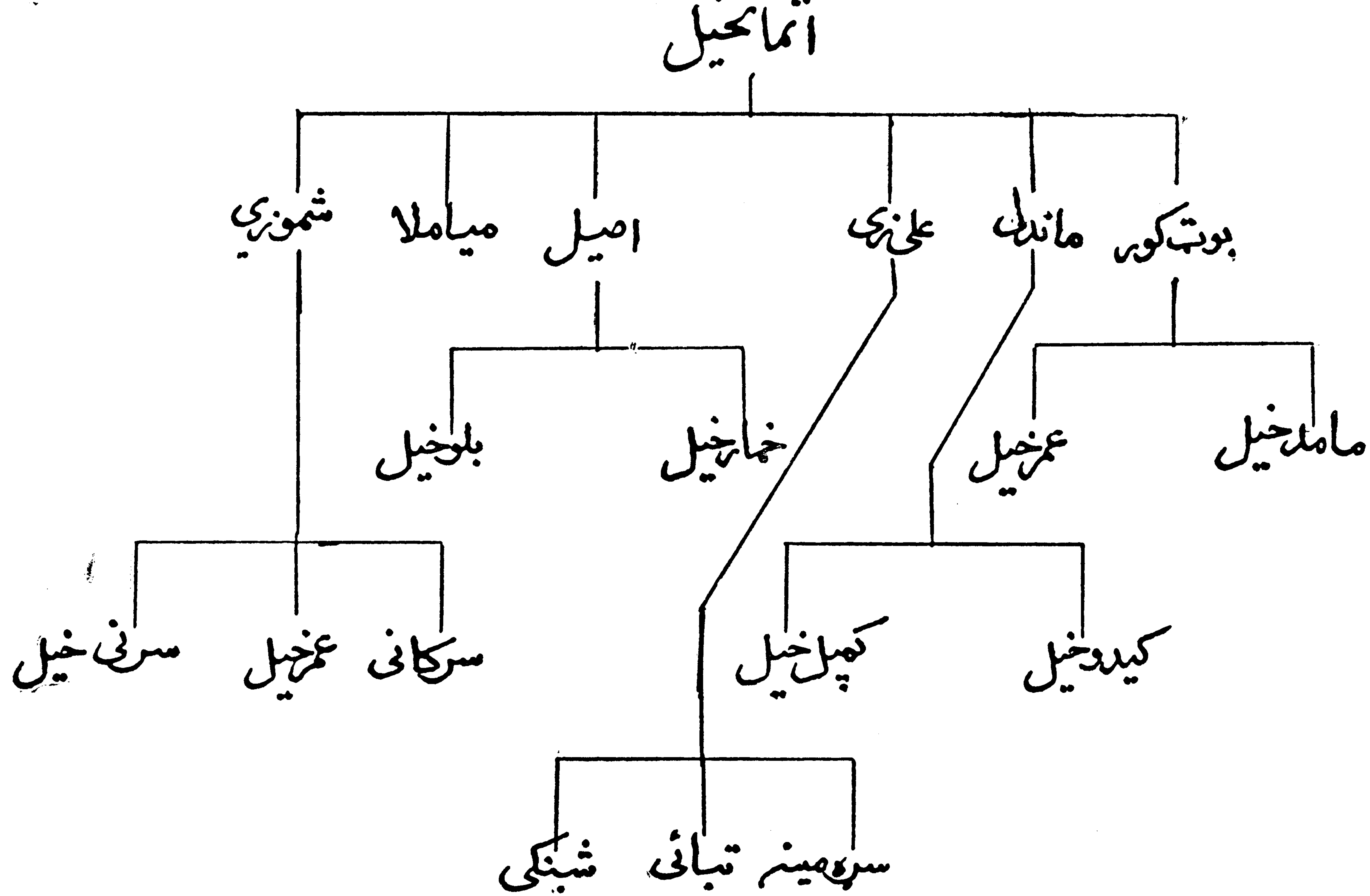
اتمانخیل
بوټکوړ
ماندک
علی زی
اصیل
میاملا
شموزی
مامدخیل
عمرخیل
خمارخیل
بلوخیل
کیدوخیل
کپل خیل
سرکانی
عمرخیل
سرنی خیل
سره مینه
تبائی
شبنکی

اتمانزی

اتمان زی د یوسفزیو دوی سرینی پښتانه دی اودمندړیوښاخ ګڼل کیږی . دسیمی په ختیځه برخه کی دا باسین پرغاړه اود مهابڼ د غره په سهیلی لمنو کی پراته دی. توپی، مینی، کوټه اومرغزددوی دسیمی مشهورکلی دی.(۱)

داتمان زیونورخیلونه په لاندی دول دی: اکازی، کنازی اوعلی‌زی : د سدواولاده که څه هم په اتمان ورګډیږی مګرځان ته یی بیل نوم غوره کړی دی. داتمانزی قبیلی دری واړه ښاخونه د شیخ ملی دویش له‌مخی برابری پلرنی برخی لری چی د غـه دری واړه ښاخونه په‌برابر دول دخپل نیکه څمکه کری او ورڅخه استفاده کوی.

همدارازدعلی زیو دطاهرخیلی څانګه دیره مشهوره اوپه ګند ګهرنومی‌سیمه کی میشته دی . ویل کیږی چی اتمان زی(۱۲۰۰) وسله وال کسان لری. (۲)

اورکزی

اورکزی دپښتنویوه مشهورقبیله ده‌چی‌زموزتوکم پوهان(نسب‌پیژندونکی) یی دکرلاڼ دټولنیزی دلی څخه شمیری .

اورکزی‌دکوهاټ په شمال لویدیځ ، دسپین‌غره په‌ختیځ اودتیراه دجنوبی ګڅیوپه سیمه‌کی استوګنه‌لری. شمال ته یی‌د اپریدیوقبیله، شمال لویدیځ ته یی پره څمکنی، لویدیځ‌ته یی‌توری، سهیل‌ته یی بنګښ اوختیځ خوا ته هم داپریدیو اوبنګښوسره پوله لری .

دحیات افغانی په حواله دغی قبیلی داویوښاخونوشمیر پنځوته رسیږی‌چی بیاوروسته په نوروورووړوڅانګو اوخیلونوباندی ویشل شوی دی اودغه خیلونه دادی :

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼاکی ۱۳۲۱ مخ .
(۲) حیات افغانی ، ۲۶۷-۳۰۰ مخونه.

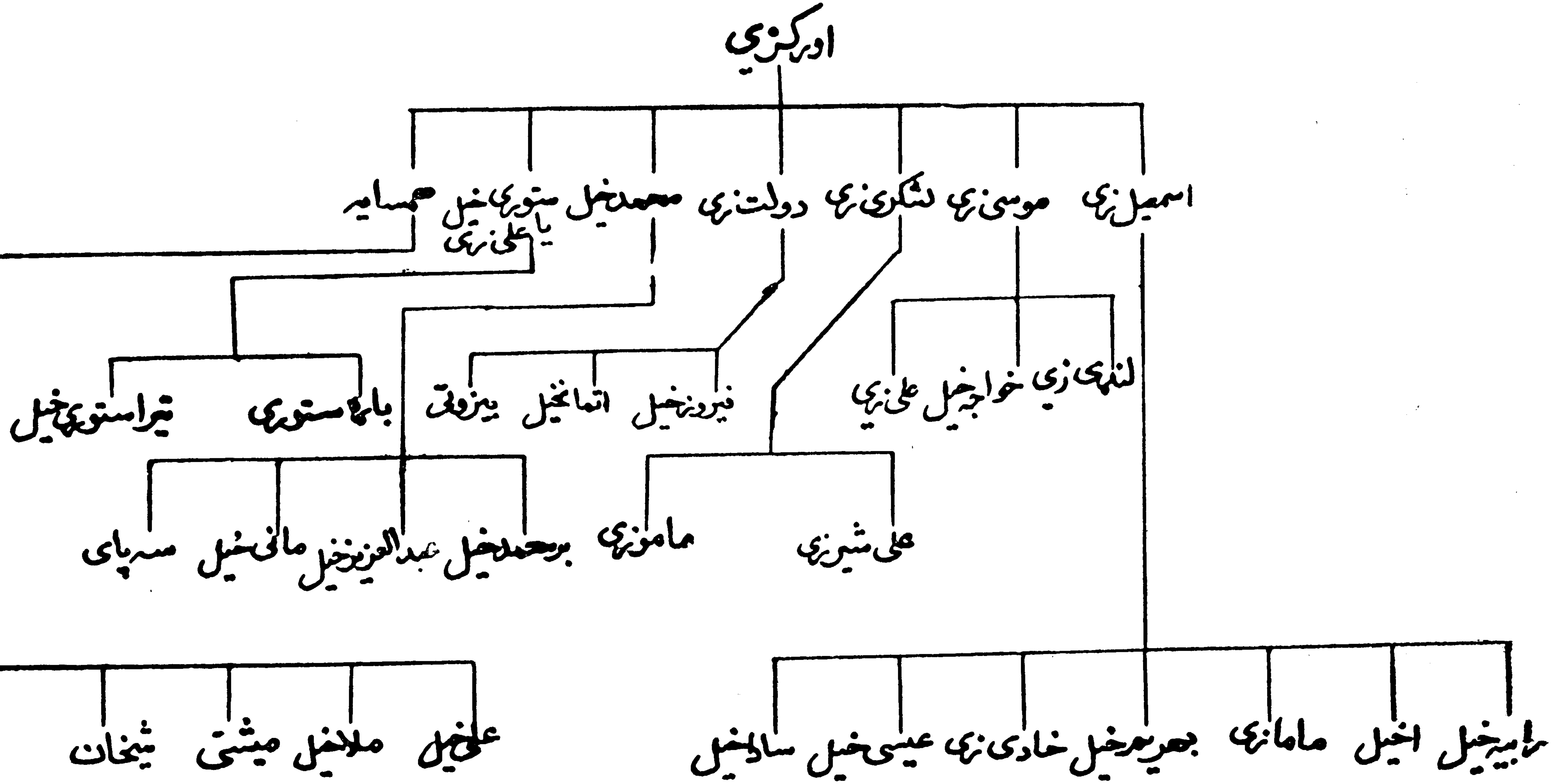
اورکزی
اسمعیل زی
موسیٰ زی
لشکری زی
دولت زی
محمد خیل
ستوری خیل یا علی زی
همسایہ
لنڈی زی
خواجہ خیل
علی زی
فیروز خیل
اتما خیل
بیزوتی
باما ستوری
تیراستوری خیل
علی شیر زی
ماموزی
برمحمد خیل
عبدالعزیز خیل
مانی خیل
سہ پای
علی خیل
ملا خیل
میشتی
شیخان
رابیہ خیل
اخیل
ماما زی
بعریم خیل
خادی زی
عیسیٰ خیل
سادا خیل

اورمړ

دهغو اورمړو چې خپله ژبه یې ساتلې ده په ژبه کې له څېړنو معلومېږي چې په مشکله کېدای شي هغه دپښتو ژبې یو داسې لهجه (دیالکت) وګڼل شي چې په خورالرغوني زمانو کې له پښتو څخه بېل شوې دی ځکه چې ددغې ژبې فونولوژي مورفولوژي، نحو (سین تاکسیس) لیکسیکالوژي او نورژبنې خوا ص د غه ژبه له پښتو څخه لرې کوي اود پښتو دیوه لهجې (دیالکت) په صفت نه بلکې د نوې ځانګړې ژبې په توګه یې حدود ټاکي.

داورمړو د توکم په باب هم علمي تاریخي استاد وایي چې دابه دیوه لرغوني توکم له نسله وي چې په ختیځ آریایي لهجې (دیالکت) یې خبرې کولې (۱) نو په دغه توګه اورمړ یو بېل ملیت دی چې له پښتنو څخه باید بېل وګڼل شي او هم دغه نظر علمي نظر دی.

خو څرنګه چې دپښتنو دانسابو او تولو منابعو د پښتنو یوه ځانګه بللې ده او نباید کوم اساس هم ولري نو موږ د دغه علمي نظر په پام کې نیولو نو سره دانسابو منابعو سره دآشنایي په خاطر داورمړو په باب معلوما ت وړاندې کوو :

دشجرو او روایاتو مطابق اورمړ دشرخبون زوی اودسړبن لمسی دی. د ی عمر دین نومېده او په اورمړ مشهور دی. په موجوده وخت کې اورمړ د وزیرستان په کاني ګرم، دافغانستان دلوګر په برکې برک او دپېښور دضلعې په دریو کلیو کې پاسنی اورمړ، منځنی اورمړ او لاندنی اورمړ کې مېشته دي (۲)

دحیات افغاني مؤلف محمد حیات خان لیکي: «جوته ده چې داورمړ سالار امرالدین دشرخبون له پنځو زامنو نه کو چنی و. ده یوزوی درلود چې اورمړ نومېده چې دغه قوم هم دده په نامه سره نوموړ شوی دی نو تر او سه پورې هم په د غه

---

(۱) دزیات تفصیل له پاره وګوري دافغانستان ژبې او توکمونه (۱۶۸-۱۶۹) مخونه .

(۲) پښتانه دتاریخ په رڼا کې ۱۲۸۳ مخ .

نامه سره یادیږي. دده په باب داسي ویلی کیږي چي د اورمړ کوم زوی په چي په کوم ځای کي پیداشونود هماغه ځای نوم یې ورباندی ایښوده او په یوه منظومه شجره کي چي میاعمر څمکني (رح) ویلی ده په هغه کي اورمړ ته شل زامن منسوبوي چي په دي ډول دي:

سنګتوی، مستوی، مشکور، شکتوی، زیق: مشوی، جلوبان، دهری، کاني ګورم، حران، کړیخ، خصران، زنګک، داچا، ملاني: سسیداني خان، دوتوی، سین: خلیل اوبوکی (۱)

دد وی داستوګنی سیمه د سلیمان دغره هغه برخه ده چي اوس پکي د مسیاو اووزیر وقبیلي اوسیږي. د کاني ګورم ښار چي د وزیرو او مسید و د بدر په علاقه کي پروت دی هغه داورمړ وله خواجوړ شوی دی چي اوس هم داورمړو پنځه ښاخونه په کاني ګورم کي په دی ډول سره میشته دي: خیکني (۶۰) کوره، خرم جاني خلوبښت کورني، ملاتاني (۶۰) کوره، بیکني (۲۰۰) کورني او چراني (۲۰) کوره، چي ټول (۳۸۰) یا (۴۰۰) کورني پخپل پښتو ژبي تړلي کي اوسیږي پاتي اورمړ تقریباً د پنځه سوه کالو راهیسي د کاختي او بیا دوزیرو دقبیلي دغلبی له امله له دغه ځایه لوګرته چي د کابل په سویلي برخه کي موقعیت لري ولاړ دي او هلته میشته شول چي تر اوسه هم دلوګرد علاقي د برکي برك په په سیمه کي اوسیږي او اکثره خلك یې اورمړ دي.

اورمړ خپله یوه خاصه ژبه لري چي د پښتو ژبي سره څه مشابهت نه لري داورمړو اپخواني ژبه د کاني ګورم اورمړو تر اوسه پوري هم دځانه سره خوندي ساتلي ده او په خپلو مینځو کي پري ګړیږي اوخبري پري کوي خو د لوګر او پیښور اورمړ و خپله پخواني او اصلي ژبه هیره کړي ده. داورمړو د اصلي ژبي دموجودیت نه ځیني عالمان دی عقیدی ته مایل دي چي اورمړ به شاید ددی ملك دیرو پخوانیو

---

(۱) حیات افغاني، ۲۶۱ مخ.

استوګنو اخلاف وی او دپښتنو دګاوندیتوب او یو ځای استوګنی په وجه یی دپښتنو تهذیب او تمدن خپل کړی وی.

په اوسنی زمانه کی اورمړ په خوی بوی، عادتونو، دودونو، دستورونو، ژبه، تهذیب او ثقافت کی کټ مټ دپښتنو په شان دی او په ظاهره کی ددی خبری هیڅ څه شواهد نه معلومیږی چی ګوندی دا خلک به د پښتون اولس نه بیل خلک وی:

دلوګرد اورمړ وشمیر د(۴۰۰) او(۵۰۰) تنو تر مینځ دی او دوی دعبدالصمدخان، نورالله او تقی په کلیو کی ژوند کوی.

داورمړ بن شرخبون بن سړ بن
دنسب شجره

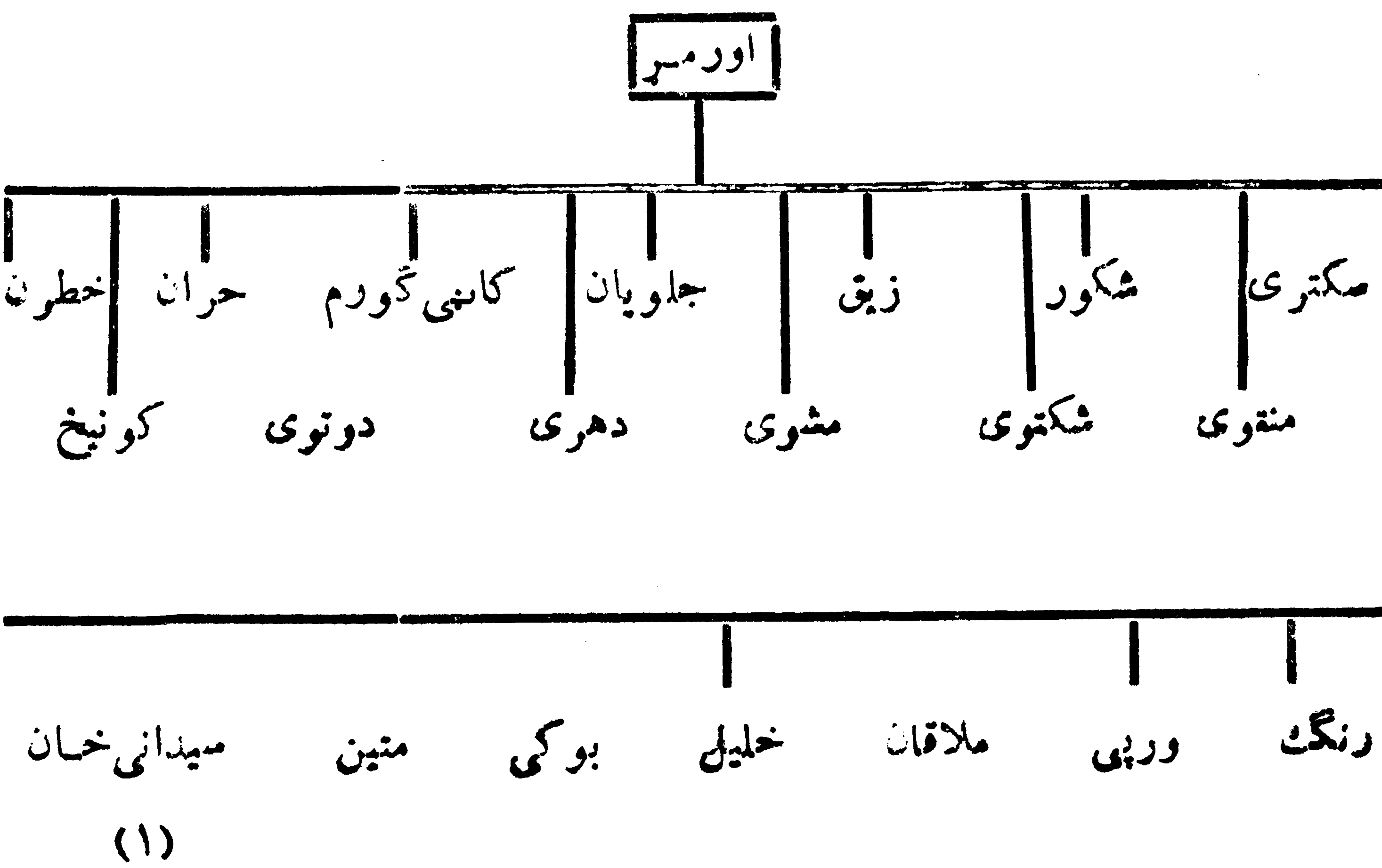

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼاکی ۱۲۷۶ مخ.

اوریاخیل

دوی غلجي پښتانه دي او زیات شمیریې د کابل ولایت د پغمان په اولسوالي کې استوګنه لري .هلتهددوی‌مشهور کلي اوسیمه دخالداریو په نامه سره یادیږي.
یوشمیر اوریاخیل د کابل لویدیځ سیمو ته اوپه تیره بیاد میدان په ولایت کې هم استوګنه لري (۱)

یوزیات شمیراوریاخیل دپکتیادولایت دزرمت (زر ملی) په اولسوالي کې هم استوګنه لري .دلغمان دولایت داوریا خیلوشمیرد(۱۳۶۰) کال‌داحصائیي له‌مخې (۱۲۱۸۸) تنه ښودل شوی دی چې دلغمان په‌مر کزمهترلام اودقرغیوپه اولسوالي کې اوسیږي .

همدارازیوشمیراوریا خیل دپروان و لایت دقره باغ په اولسوالي کې هم میشته‌دي .

بابړ

دنسب دشجرې له‌لیدلو نه څر ګندیږي‌چې بابړ په اصل کې‌دشیرانیو یوه څانګه اوسربني‌پښتانه دي، خوددوی اولادې ځان ته بیل نوم غوره کړ اواوس په مطلق ډول دبابړو په نامه سره یادیږي (۲) .

دوی یو ډیر ښه متمدن قوم دي . دوی په سوداګري ډیر ښه پوه اوپه عمومي ډول ددامان په قومونو کې ترټولو شته من او غوړیدلي دي .(۳)

بابړ دمیاخیلو په سهیل کې استوګنه لري چې لویدیځ ته یې سختې غرنۍ سیمې پرتې‌دي اودیوه غرني وادۍ څنډې ددوی ملک ته رسیږي اوله هغه ځایه څخه

---

(۱) معلومات مختصردرباره اقوام وقبایل‌ولایات‌سرحدی کشور ٤١ مخ.

(۲) حیات افغانی ۲۵۵مخ .

(۳)الفستین، دکابل‌سلطنت بیان، دوهم ټوك، دد کتورمحمد حسن کاکړ ترجمهٔ، کابل : ۱۳۶۱ کال۲ ٦مخ.

یوه غرنی ویاله راوځی چی د دغی غرنی ویالی په ذریعه ځمکی خړوبیږی ددغی وادی ځخه یوه لاره لویدیځ افغانستان ته تللی ده خوخلك وربانډی ډیرتگ اوراتگ نه کوی لکه چی د غویلوی اویاگوملی په لارویی چی کوی. ویل کیږی چی د بابرو قوم د ستوریانی د قوم ځخه پرته دنوروتهولوپښتنو ځخه وروسته د شیرانیوله غرنی سیمی ځخه را ووتل اودچوهدوان په سیمه کی میشته شول . بابړ دنوروپښتنی قبیلو په نسبت ډیرحلیم ، آرام اودښه چلند خاوندان دی. د کابل دوا کمن سدوزی تیمور شاه په وخت کی دبا بړود قوم مشر ته دامین الملك منصب ورکړل شو.

دپروفیسورسیال کاکړ په حواله یوه شمیربا بړ په ژوب، کو ته او پشین کی هم میشته دی اوهمداراز دسند په گړی یاسین ،سلطان کوټ اوشکا رپور کی هم میشته دی . دننگرهار دجلال آباد په ښارکی هم ددوی ځوکورنی دبابړیانو په کلی کی هستوگنه لری.

دحیات افغانی دمولف په قول هغه بابړ چی په اوروسیمو کی اوسیږی نود هغوی شمیر تقریباً ځلورزره کورنیو ته رسیږی د بابړ ویوه لویه ځانگه د سلیمان له غرو نه هغه خوا په سیره (Sehra) کی اوسی . دغه سیمه د شیرانیوسیمی ته نږدی پرته ده اوبابړیان له دوی سره نږدی اړیکی لری اوله هغوی سره په ک. پوورواو رواجو کی ورته دی.

دلویدیځ افغانستان په ځینو ځایونو کی هم بابړلیدل کیږی لکه چی دکندهارپه ښارکی هم ځو کوره، دپنجوایی په اولسوالی ،کندهارته نږدی په سوزنای کی چی دارغنداب دسیمی پوری تړلی ده هم ددوی ځو کلی شته دی. همداراز په کابل، لوگراودکونړ ددری په ځینوځایونو کی هم زیات شمیربابړاوپه ځینو ځایونو کی په لږشمیرمیشته دی. دحیات افغانی مؤلف لیکی: «له هغومختلفو روایاتوځخه چی تراوسه لاس ته راغلی دی داسی اټکل کیدای شی چی هغه بابړ چی په لویدیځ افغانستان کی په خواره واره دول ژوند کوی دهغوی شمیرد (۵۰۰) کورنیو نه زیات نه دی»

دکندهار ولایت په مرکز او د پنجوایی په اولسوالی کی د بابر وشمیر (۱۴۵۰۹) تنو په شاااوخوا کی ښودل شوی دی. (۱)

بابکرخیل

دوی غلجی پښتانه دی د دوی پوشمیر د ځانگړی میدان او خوست ترمینځ د باك په علاقه داری کی استوگنه لری چی د د غی سیمی د اوسیدونکو شمیر (۸۰۰۰) تنه ښودل شوی دی او اکثریت یی بابکرخیل تشکیلوی :

دلغمان ولایت دخان کلا، هر مل او سهسده په کلیو کی هم یو شمیر بابکرخیل استوگنه لری چی دلغمان ولایت کی د دوی شمیر د (۵۴۷) تنو په شاوخوا کی ښودل دی. یوشمیر بابکرخیل دکابل او ننگرهار ترمنځ دسروبی اولسوالی په جگدلك او تیزین کی هم استوگنه لری : دغه راز دخاك جبار دعلاقه داری د خورد کابل په کلی کی هم یوشمیر بابکرخیل استوگنه کوی چی دکابل ولایت دبگرامیو په ولسوالی پوری مربوط دی .

دپکتیا ولایت دخوست دلوی اولسوالی دباك د علاقه داری بابکرخیل اکثره دکرنی په چارو بوخت دی او په یوه شنه او اوره سیمه کی ژوند کوی :

بابی

د غرغښت په ټولنیز گروپ کی یو هم دبابی یا بابیانو قبیله ده خو د دیره ځو او کوشنی نوسره سره مو د دی قبیلی په باب ډیر معلومات ټولا سه نه کړل . داسی ویل کیږی چی بابی په خپلو ځلو روزامنو باندی د ځاور و مقرب و پورته توجه وا ثیل

---

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ۹۲ مخ .

میکائیل ، عزرائیل او اسرافیل نوموته ایښي وو خو وروسته یې د پښتنو د انتقاد او تنبیه په وجه د غو نوموته تغییر ورکړ. (۱)

حیات افغاني لیکي : که څه هم د بابي قبیلې شمیر وله دریو زرو کسانو نه زیات دي خو په پښتو کې بابیان په کندهار او کلات نصیرخان کې ډیر با همه سوداګران دي او دخپل ښه غوره سلوك او نوم چال چلند په وجه د ښه ژوند څښتنان او اکثره یې شتمن دي (۲)

همدارازد دغې قبیلې خلك په میرانه کې هم ښه شهرت لري : د بابي قبیلې خوراك او پوښاك اکثره په لوړه سویه او د رانیانو په څیر دی . با بیان د شمیر په لحاظ بیخي لږ او وګړي یې په کلات ، بوری، کندهار او کویټې په شابو نومي کلي کې میشته دي . همدارازد دوی یو شمیر په هند کې استوګنه لري او د څینو روایتو نوله مخې د منډ د جوناګړا او ګجرات نوابان د بابیانو له جملې څخه وو . (۳)

د شوروي د نامتو انتوګرافوستانیشفسکي په حواله د (۲۰) پیړۍ په نیمایي کې د دوی شمیر(۸۵) زره ښودل شوي دي .

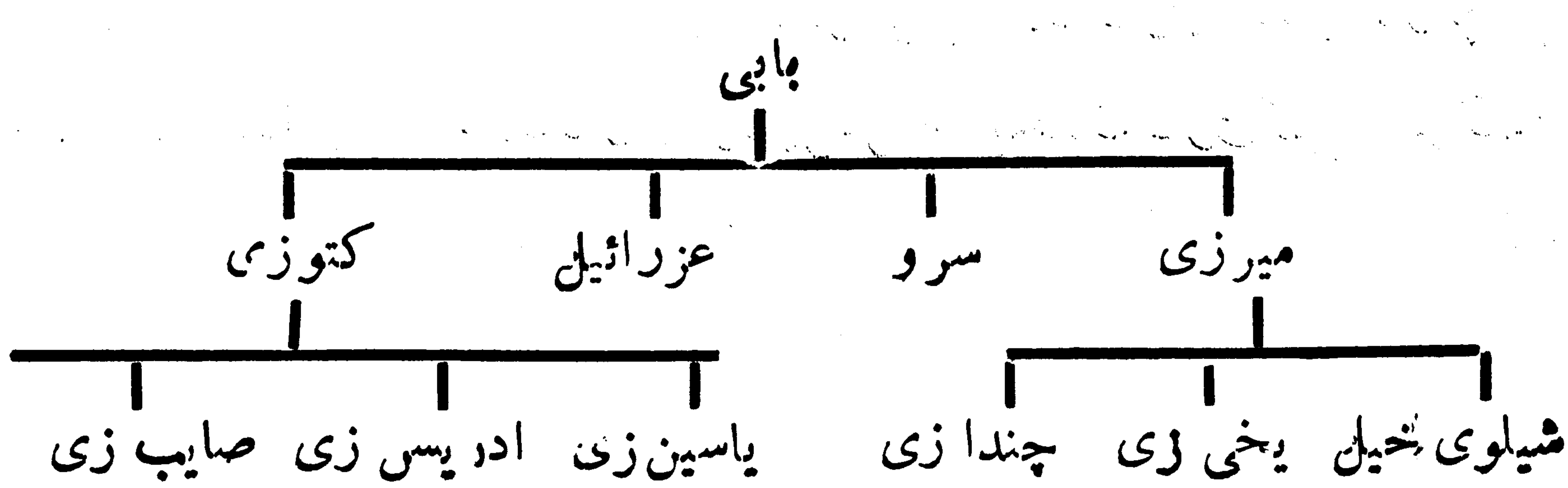

---

(۱) حیا ت افغاني ۳۳۹ مخ ،

(۲) نوموړی اثر ۲۷۳ مخ .

(۳) پروفیسور ولي محمد خان سیال کا کړ، پښتو او پښتانه په سهیلي پښتونخوا کې ، کویټه : (۱۹۷۶) ٤٦٦ مخ

بارکزی

دوی سربنی پښتانه دی او د درانیو دزیرک یوه څانگه ده چې د کندهار، هلمند، فراه ، نیمروز او هرات په ولایتونو کې استوگنه لري. بارکزی د شمیرله مخې د پوپلزیو نه زیات دی (۱) بارکزی دوزیرفتح خان له وخته دیرمشهورشول په تیره بیاهغه وخت چې له دغې څانگې نه امیر دوست محمدخان د کابل په تخت کښیناست نو ددوی شهرت دوه برابره زیات شو او بارکزیان تر لیرې ملکونو پورې دشهرت خاوندان شول (۲) ددوی داستوگنې سیمې په لاندې ډول دي :

۱ـ په کندهار کې :

د کندهار دولایت په مرکز، ددامان په اولسوالي، دشاه ولي کوټ په اولسوالي، دارغنداب په اولسوالي، دپنجوایي په اولسوالي، دارغستان په ولسوالي او معروف په اولسوالي کې اوسیږي چې ټول شمیر یې د کندهار په ولایت کې د ۱۳۶۰ کال داحصائیې له مخې (۵۸۳۴۷) تنه ښودل شوي دي.

۲ ـ دهلمند په ولایت کې :

دهلمند په مرکز دناد علي په اولسوالي، دواشیر په علاقه داري، دناوه بارکزایي په علاقه داري، دنوزاد په علاقه داري او دنهرسراج په علاقه داري کې استوگنه، لري چې دهلمند په ولایت کې یې ټول شمیر د ۱۳۶۰ کال داحصائیې له مخې (۱۲۶۰۸۸) تنه ښودل شوي دي.

۳ـ دنیمروز په ولایت کې :

دوی دلته دنیمروز په مرکز کې اوسیږي چې شمیر یې د ۱۳۶۰ کال داحصائیې له مخې (۸۹۵) تنه ښودل شوي دي .

---

(۱) الفنستن، دکابل سلطنت بیان، دوهم ټوک، پښتون باره دپوهاند داکتر حسن کاکړ (کابل: ۱۳۶۱) ۷۸ مخ .

(۲) حیات افغاني ۲۲۴ مخ .

همدارازدکنډګ اوچاربرجك په اولسواليوکي هم اوسېږي چي ټول شمېر يي د ۱۳۶۰ کال داحصائيي له مخې په نيمروزکي (۳۲۸۰) تنه ښودل شوی دی.

٤ـ دفراه په ولايت کي:

دفراه په مرکز دبالابلوك اوګلستان په اولسواليوکي استوګنه لري چي ټول شميريي د فراه په ولايت کي د ۱۳۶۰ کال داحصائيي له (۹۰۷۶۲) تنه ښودل شوی دی.

٥ـ دهرات په ولايت کي:

دانجيل، ګوزری، پښتون زرغون، ګلران، غوريانو، زنده جان اوادرسکن په اولسواليوکي استوګنه لري چي دهرات په ولايت کي ددوی شمير د ۱۳۶۰ کال داحصائيي له مخې ۳۲٤۰۷ تنه ښودل شوی دی.

دبارکزيو شميرټه دپاسه (۲۳۱۰۶۷) تنه ښو دل شوی دی. هغه سيمي چي بارکزيان پکي استوګنه لري ښي حاصلخيزه اودکرني وړدی. دوی دپوهي اوتعليم سره زياته مينه لري اوځانونه اصيل پښتانه بولي(۱)

همدارازدشوروی اتحاد داتنوګرافرستا نيشفسکي په حواله ددوی شميرد (۲۰) پيري په نيمايي کي (۳۲۰) زره تنه ښودل شوی دی:

باميزی

سربني پښتانه اوددرانيودزيرك يوه ځانګه ده. ددوی اکثريت دکندهار دولايت په مرکزکي استوګنه لري. شميريي د ۱۳۶۰ کال داحصائيي لـه مخې د (۱۹۷۰) تنوپه شااوخواکي ښودل شوی دی. (۲)

بختياری

تاريخ حيات افغاني دبختياريودقبيلي په باب ليکي: «ځيني خلك دوی سيدان بولي. دا خلك په اصلي کي له ايران نه راغلي دي چي ددغي قبيلي ډيرشمير

---

(۱) معومات مختصر در باره اقوام وقبايل ولايات سرحدی کشور ۹۸ مخ

(۲) معلومات مختصر درباره اقوام وقبايل ولايات سرحدی کشور ۹۲ مخ.

اوس هم په ایران کی استوګنه لری: دبختیار دقبیلی یوشمیر دایران داصفهان په لویدیځ اویوشمیر یی په بخاراکی هم ژوند کوی. په دره بندیادراېن کی ددغی قبیلی (۷۰۰) یا (۸۰۰) کورنی شته اوپه مرغه کی هم تقریباً (۵۰۰) کورنی استوګنه لری:

هغه بختیاری چی په دراېن کی اوسیږی هغوی د میاخیلوسره په ګټه او تاوان کی شریک دی : د بختیاریو دقبیلی ځینی پوونده سوداګرد ډیر کلک هوډخاوندان دی (۱) داسی فکر کیږی چی ښایی دوی به دلودی قبایلو یوه څانګه وی :

دمخزن افغانی لیکوال دبختیارو دقبیلی دنسب داصلیت په باره کی داسی لیکلی دی :

اسحاق نومی چی اصلاً دیوه سید زوی وپه اوش نومی ځای کی چی دبغداد له توابعو څخه دی دروزګاردپیښو اوستونزو په سبب په سفرلاس پوری کړاود سلیمان په غره کی د شیرا نیوسیمی ته راغی اود شیرانی په قبیله کی یی له یوی ښځی سره چی شیخی نومیده واده وکړاوله دغی میرمنی نه یی یوازی یوزوی وشواو دابوسعید نوم یی ورباندی کیښود چی نوموړی ماشوم دبخت اونیکو طالعوپه اساس په بختورسره شهرت وموند اودوخت په تیریدوسره په بختیار باندی مشهورشوچی دده اولادی ته بختیاری وایی ،خو مولف ته ددغه روایت په باب صحیح ثبوت ترلاسه نه شو(۲) دغسی روایتونه ډیردی چی کله دپښتنو یوی قبیلی اوکله بلی ته دسیدانو یانوروعربی الاصلوسره ارتباط ورکوی چی په حقیقت کی له افسانوڅخه هیڅ زیاتوالی نه لری:

بریڅ

بریڅ دپښتنو یوه قبیله ده چی زموږ پښتپوهان (نسب پیژندونکی) یی د سړبن دټولنیزی دلی (Socialgroup) څخه شمیری اوددوی دوینالـه مخی دسړبن په ښرخبون (ښرخبن) ښاخ ګڼل کیږی :

(۱) حیات افغانی ۱ ٤ ٤ مخ

(۲) حیات افغانی، ۶۰۹ مخ .

دهندد کمبرج په تاریخ کی دلرغونی آریایی کتاب رگ ویدا په حواله داسی لیکل شوی دی : «دلسو ملکانو (پاچهانو) جنگ دویدی زمانی مشهور جنگ و . په دې تاریخی جنگ کی لس آریایی قامونه ملگری وو اود بهارتیه نومی آریایی قبیلی دپاچا سوداسه پرضد و جنگیدل. په دغو لسو قامونو کی یوقام پکتهان نومیده چی اوسنی پکتون = پختون= پښتون ځینی مراددی.

د دغه سوداسه پلاریا نیکه (Devadasa) هم د خپل قام نامتو پاچاو. دی دخپلی پاچاهی په زمانه کی له څو آریایی قبیلو سره جنگیدلی او پر هغوی یی بری موندلی دی چی یوه په هغو کی (Brisaya)دی .

افغانی محققین لکه مرحوم استاد احمد علی کهزاد اومرحوم استاد پوهاند عبدالحی حبیبی دغه په ویدکی راغلی «بریسیه» قبیله بړیڅی بولی :

د بړیڅو خیلونه :

ښاغلی استاد رشاد دشیخ بستان بریخ نومی اثرکی لیکی :

بریخ په اومړی سرکی په دوو پلارو ویشل کیږی یویی « اوتغ» دی او بل یی «اوسین» . اوتغ پر لاندنیو خیلونو ویشل شوی دی : ۱- داود زی ۲- چوپان زی ۳- ملیزی ٤ - بدل زی ٥ - ثابت زی ٦- شکر زی او بروکی زی :

اوسین هم پرلاند نیو خیلونو یشل شوی دی :

۱- بارکزی ۲- زکوزی ۳- مندوزی ٤- سبازی ٥ - راو زی. حافظ الملک حافظ رحمت خان بریڅی چی په ۱۱٤۸ھ . ق دهندوستان په روهیل کهند کی خلاصة الانساب لیکلی دی هلته داسی وایی :

اوس بریڅی په خپل اصلی وطن ښوراوك کی یوازی پرد غوخیلونوویشل شوی دی :

. بدل زی :

زکوزی :

مندی زی :

چوپان زی اوملیزی د یوسفزیوسیمې ته راکوچیدلي اوزیاتره بیاله هغه ځایه هندوستان ته را غلي دي دد غـودوو (زیو)خـلك چې په ښوراوك کې پـاتي دي ځانته خاني او د محکو تاکلي جلا برخه لري . د شکرزیـو، را وزیـو، او نـورو (بارك زیو، سبازیو، پروکی زیو) شمیرلږو. دوی هم په هغو دریوزیو(بدلزیو، زکوزیو، مندوزیو) کی مـدغم شوی دی :

د حافظ رحمت خان د غه لیـکنه پس لـه دوه سوه اوڅوکالوځخـه اوس‌هم رښتیاکیږی او د ښوراوك دکرنی ځمکه پرنو موږودریو زیو (بدل زیو، زکوزیو مندوزیو) باندی په دی ډول ویشلې ده :

۱ـ د بدل زیو برخـه

د پښین‌خواته له غل دری څخه توبا دوزیو پـوری(د ښوراوك ختیځه سیمه).

۲ـ د زکو زیو برخـه :

له پنج پایه څخه دریګک ترعلاقـه داری پوری :

۳ـ د مندوزیو برخه :

له کاریزه څخه د بلوڅانوترټکه (بریده) پوری (د ښوراوك لویدیزهسیمـه)

دلته دا هم باید وویل شی چی د مندوزیوپـه برخه شیرانی هم اوس شریك شوی دی او د بریڅود څلورم خیل په توګه پیژندل کیږی . په خلاصة الانساب کی بدل زی پر دغولاندی پنځوښاخونوباندی و یشـل شوی دی :

سالارزی، بیسین‌زی، ادوړی(زی)، ملاخیل‌او دولت‌خیل. مولف‌داهم‌زیاتوی: اوریدل کیږی چی ملا خیل او دولت خیل اوس پـه ښوراوك کی نه دی پاتی د یوسفزیوسیمی ته راغلی اوزیاتره یی بیا‌له‌هغه ځایه هندوستان‌ته را لیږدیدلی‌دی.

په خلاصة‌الانساب کی داهم راغلی دی‌چی مندوزی او زکوزی هم د بدل‌زیو په څیرپر څوڅو پـښو ویشلی دی خودهغی نومونه یی نه‌دی راوړی :

دبریڅوتاتوبی :

دبریڅوپخوانی تاتوبی دبست تاریخی سیمه وه چی پښتانه یی کلا بس بولی

اوس هم هلته برېښې يا برېښنان اوسيږي . دفتح خان اوراباد نکل قهرمان (پتي خان) دکلابست له برېښوڅخه وپه دغه نکل کې دهلمند پرغاړوباندې دبرېښوګڼه آبادي ښيي . په ۱۰۵۸ ه.ق کال پر کندهار باندې دايران دصفوي پاچادوهم شاه عباس (۱۰۵۲ - ۱۰۷۷ ه.ق) دحملې پـه وخت کې پـردل خان بـرېښې له خپل قبيلوي لښکرسره دايراني پوځونو پـه مقابل کې پنځه پنځوس ورځې دکلابست کلا بندي وساتله . دغه پيښه هم داښيي چې تريوولسمې هجري سدې پورې لادهلمندپرغاړو پـه تيره بياپـه کلابست کې ډير بـرېښي ميشته ووسل اوڅو کالـه پخواچې دپتـې حيات خان پوپلزي (؟) حيات افغاني (۱۲۸۳ ه.ق تاليف) کړدکلابست پـرشاو خوابرېښوځېله خاني دراوده اوخان يې اورنګ خا ن نوميده :

بـل د هلمندپر رکينه غاړه باندې دګرمسيل اوسيستان تر مينځ په لنډې او پلالکه کې اوس درې سوه کوره برېښې ميشته دي اودغه برېښي دزکوزيواه ايسازي پښې څخه دي .

لنډې اوپلالـکه دوې ويالې دي چې برېښوپخپله کيندلې دي : لنډې ويـالـه لويديزې اوپلالـکه واله ختيځې خواته واقـع ده چې ددواړو تر منځ تقريباً لس کيلو متره واټن شته . لنډې اوپلالکه له اداري لحاظه د ديشوپه اولسوالي پـورې اړه لري ددغې اولسوالي ختيزلورتـه دګرمسيل اولسوا لي پرتـه ده دادواړه اولسوا لي دهلمندپه ولايت پورې اړه لري چې مرکز يې دلښکرګاه ښار (بست) دی :

دکندهارپه ښارکې هم دبرېښانوڅوکوره شته مګرددوی داستوګنې ترټولوپه سيمه ښوراوك دی چې دلنډې اوپلالکې ويالې يې شمال غرب ته پرتې دي :

دپتي حيـات خان پـه حيات افغاني کې يـوسل اوشل کـالـه دمخه کښلي دي چې اوس په ښوراوك کې تخميناً درې زره کـوره برېښي اوسي : دحيا ت افغاني پـه دغه شميرکې شيراني هم راځي دښو راوك دخلکوشمير د« اتـلس قـريـه هـاى افغانستان» په (۱۳٤۹) مخ کې ليـکلی دی تقريباً يوولس زره تنه دي چې په دغوکې تقريباً دوه زره تنه برېښان نه دي اودغې سرشميرنې له مخې چې په ۱۳۵۴ ش

کال په کابل کې خپره شوې ده دښوراوك دبړیڅوشمیر بې له شیرانیو نهو زرو
ته رسیږی. (۱)

د (Dictionary of the Pathan Tribes) په ۲۱۰ مخ کې لیکلي دي«څه بړیڅي
په کوټه، پیښن او ځاګې کې اوسی. دغه قبیله زیاتره دافغانستان په جنوبې برخه
ښوروالك کې میشته ده.»

داولس مجلې د۱۹٦۸ ع کال اکتوبر په ګڼه کې عابد کښلې دي: «بړیڅي
دکویټې دوبژن په شراړود نومې ځای له عیسی خیلو سنتیاکاکړو سره میشته دي په
کوټه کې هم اوسی» دپټان دکتاب په سلم مخ کې لیکلي شوي دي:
ددبړیڅو څو کوره دکویټې دبولان دحکومت په ځاګې کې هم شته او څه بړیڅي
په نوشکې کې هم اوسی.

څه اکازی، الیك زی او وسمې زی بړیڅي (چې له نسبي لحاظ په مندوزیو
ګډیږی) په بولان کې له سنجرانیو بلوڅو سره میشته دي اواوس بې خپله ژبه له
لاسه ورکړې ده. ددغو بړیڅو شمیر سلو مړو ته رسیږی.»

ملك صالح محمد لهړی دبلوچستان نومې کتاب په ۵۵ مخ کې لیکلي دي:
په ۱۹۵۱ ع کال چې په بلوچستان کې دنفوس شمیر وشود بلوچستان دبړیڅوشمیر
(٤۹٦۵) ته وو. په صولت افغانی کې راغلي دي:

«بړیڅي په هندوستان کې هم اوسی دجهجرو پرګنه دبړیڅا نوده. په ۱۸۵۷ ع
کال چې د هندوستان د آزادولو له پاره هندوستانیان پورته شول د جهجر بړیڅي
رئیس هم ددغو غازیانو مل و. انګریزانو چې بری وموند دغه بړیڅي رئیس یې په دار کړ.»
دجهجر پرګنه ددهلې او علي ګړه تر مینځ پرته ده په داداری لحاظ دسکندر
آباد په حکومت پورې اړه لري سکندر آباد سلطان سکندر لودی (۸۹٤-۹۲۳
ه.ق) ته منسوب دي.

(۱) پوهاند رشاد، بړیڅي او ښوراوك، دشیخ بستان بړیڅ دمقالو مجموعه، ۹-۱۸ مخونه
۱۳٦۰ ه کال.

بریښي دروهیل کند په ښارونو کي هم شته په تیره بیا بریلي په بریښو دکدي.

د(Pathan په سلم مخ کي راغلي دي چي په بمبئي کي (دبروچ) په نامه ښار هم بریښوته منسوب دي او له دي څخه معلومیږي چي بریښي ترگجراته پوري هم رسیدلي وو.

ښوراوك:

دښوراوك سیمه داوسني کند هارپه جنوب غربي کنج کي موقعیت لري او داولسوالي په نامه اداري تشکیل لري. دریگ په نامه یوه علاقه‌داري هم په دغه اولسوالي پوري تړلي ده. دښوراوك دسیمي‌شمال او لویدیځ ته ریگ(ریگستان) پروت‌دي دغه‌ریگستان په شمال کي‌دسپین بولدك‌تر حدودو او‌پهلو یدیځ دافغانستان دغربي پولي‌پوري غزیدلي دي لمرخاته خواته يي دخواجه عمران غوندي‌چي له پښینه څخه ښوراوك‌جلاکوي :

دجنوبي ددي غرو نه يي دبراهوي بلوڅو ټاټو بي دي چي په نوشکي پوري اړه لري. دښوراوك مځکه ښوي ډاگ‌دي‌اوددغه ډاگ‌په منځ کي هیڅ غرنشته مځکه يي مټ ده اودبري بیخي نلري. د ښوراوك دمساحت په باب دصولت افغاني په ۳۴۷ مخ کي راغلي دي :

«ښوراوك نسبتاً په مربع شکل پروت دي چي هره ضلعه یي تخمیناً شپیته میله او زدوالي لري.»

دصولت افغاني دغه لیکنه دحیات افغاني د (۱۵۳) مخ نقل دي :

د «اتلس قریه های افغانستان» په ۱۳۴۹ مخ کي دښوراوك دتړلي اولسوالي مساحت (٤۹٦٤) مربع کلیو متره راغلي دي مگر قاضي عطاوالله‌خان دپښتنو په تاریخ کي د ښوراوك تروله علاقه تقریباً شپیته مربع میله ښودلي ده. داروابناد قاضي صاحب دغه لیکنه داسي توجیه کیدلای شي‌چي ده یوازي دښوراوك هغه‌آباده مځکه شپیته مربع میله بللي وه چي دبریښو کروندي او ټاټو بي دي او دنوي او زاړه ښوراوك په نومونو یادیږي :

په قاموس جغرافيايي افغانستان کي د ښوراوك کلي اووه ويشت ښودل شوی دی (۱) په دغه کليو کي تر ټولو لوی کلی دبادرزودی چی تقريباً يوزرودوه سوه تنه پکی اوسی. په زياترو کليو کی دوه دری کوره بواهويان هم شته چی نار ينه يی د کلی ساروانان او شپنيان دی . ښځمنی يی کمبلی، جوا لونه ، خورجينونه او دستر خوا لونـه اوبی:

کلی او کورونـه:

دښوراوك دبرېخر کور په يوه ساده کودی (کودله) ياخو نه کی وی. کو دی يی په بيضوی شکل د غره له پنډولښتو څخه جوړه شوی ده چی څلور پنځه دانی يی يو ځای په مځکه کی له يوی خوا اوبلی خوا څخه دنيمی دايری په توګه نجتی وی پرسويی کـيږه وراچوی کيـږه دغزوله لښتو يا نلونو څخه تخرغوندی شی اوبـی دخونی په پښښت کی يی پر تيرانو اچوی.

هغه کودی چی دژمی له پاره وی پر کيږه سربيره يی اخيروی. خو نـی يـی څلور ديوالی چټ. يی له يوه او زده تيرو او دغزه له لښتو څخه داسی جوړ کړی وی لکه عصری چادر پوښه کورونه. دغه خونی او کودی يوه د بلی وارخ ته په بيضوی يامستطيل شکل يولږ پرله پسی پرتی وی. پرشاوخوا باندی (دښاری دوله کورونو په شان) ديوالونه لوی او زياتره کودلی يی دروازی وی داځکه چی په دوی کی مخ پتی اوغلا نشته :

کښت اوکر:

د ښوراوك دوبی ډيرتود اوژمی يـی معتدل دی څـه شمير تـره کی اوخروتی کوچيان ژمی ځانونه ښوراوك ته رسوی دښوراوك کښت په باران دی فقط يو کاريز گی پکی شته چی پرهغه هم دوه دری کوره آبادی نوری بها ندی اوبه نه لری. غنم، اوربشی اوبـاجوری په لـلمی دول کری. څه لـلمی پاليزونه هم کری.

دښوراوك دبرېخرسپين زيری وايی : «زموږ نيـکه ګانوچی په ښور اوك کی وارول کښت يی په باران واوله لوړی څخه يی ځمکی نه خروبـيد لی . لوړه ديوه

قاموس جغرافيايي افغانستان ، ٤١ مخ ، دکابل چاپ ،۱۳۳۸ ه .کال

رودلوم دی. دارود دتوبی له غروراوزی اوزدوالی یی(۲۵۰) میله‌دی.لوره ژوره ده غاروته یی او به نه خیژی .

سپتوستانه حاجی محمد نیکه خیشکی دوی تشویق کړل چی ویالی وګاږی اوله لوړی څخه اوبه خپلو کروند و ته وخیژوی بریځود حاجی نیکه خبره ومنله لیځی یی راونغښتلی لوړی ته یی اومه بندونـه واچول. دوی لـویی ویالی ځینی وکښلی یوه ویاله دبدلزیو او زکوزیووه بله ویاله یی دمندوزیووه چی شیرانی‌هم په شریك شول‌له د غولویو ویا لوځځه‌بیا کوچنی ویالی جلا کړی چی پـه دغوکی شپـږ ویالی یوازی دمندوزیودی.

وروستـه‌داوبـودهغه بـند په اغیـزه چی‌دپښین پـه‌ملوزوکی‌لوړی‌تـه‌و اچـول شودلوړی‌اوبه ښورا وك‌ته‌ونه‌رسیدلی او ښوراوك یی‌پـه یوه بی‌او بو میره‌بدله کړه. اوس دښوراوك دخلکو کښت وکردباران په اوبودی . څه اوبه په او ښا تـوله څاه ګانوراکاږی څاه ګانی یی شپیته اویا متره ژوری دی. دڅاه‌ګانو اوبه‌یی تروی دی نوځکه دوی ناوران (ځلیرونه) هم لری . په ناورانوکی دباران اوبه‌ذخیره کوی‌د د ځا او ناور په اوبوردښوراوك خلك خپلی ورځنی‌ارتیاوی ایسته‌کوی،ځینی یی‌اواودسونه‌پری تازه کوی، لوښی اوکالی پـری مینځی او څاروی پـری اوبـه کوی . دڅاه ګانو اونا ورونواوبه دومره نه دی‌چی‌دکښت وکوله پاره هم ځینی کار وا خلی . د ښوراوك مځکه ډیره ده او اوبه یی لږی دی ځکه نوځینو مځکوته دکرهښی وار پسله څلورو پنځو کلاوورسیږی له‌غه امله‌یی نومځکه خورا زوروره وی، دیرحاصل کوی اوسری‌ته یی حاجت نشته .

د ښوراوك ټول خلك په پښتوخبری‌کوی اود خلکو په محاوره کی‌یی دمتلونو دیراستعمال داسی څرګند یږی‌چی دفولکلوری ادب خزانه یی ډیره بډایه‌ده .

دبریڅویوزیات شمیر پـه هندوستان کی استوګنه لری اودا هغه پښتا نـه دی چی دافغانی فا تحینو سره هند ته ورغلی دی اوس یی پاتی کسان‌ځانونه هغو کسانه ته‌منسوب ګڼی چی دهندوستان په تاریخ کی نوم اونښان لری .

يوله دغو كورنيو څخه د حافظ رحمت خان بريځ كورنۍ ده چې اصلاد كندهار د ښوراوك ووچې په رو هيلکنډ كې حكمران و . حافظ رحمت خان په هند كې دابدالي احمدشاه دفتوحاتو ملګوی واوده زامن اوورېرونه درو هيلکنډ ډېرمشهور حكمرانان وو . پرخپله حافظ رحمت خان دافغاني فرهنګ په بدايتوب كې ډېره لويه برخه اخيستې وه او ځيني داسې تاريخي متون د ده په پالرنه د وركيدواو هيري څخه ژغورل شوي دي چې هغه نن دلويوعلمي اسنادو په جمله كې ډېرهسك ځاى لري.

تواريخ حافظ رحمت خان چې پيرمعظم شاه ته منسوب دی اصلي متن يې د حافظ رحمت خان په سپارښت ليكل شوی دی اودا يودا سې غنيمت اثردی چې دپښتني اقوا موا وقبايلو دليږد يدنواونورو اجتماعي اوسياسي مناسباتوډيرې خبرې په كې پرتې دي .

له دغې كورنۍ څخه چې د ښوراوك ته منسوب ده بل ډېرلوی سړی جنرال بخت خان وچې د هندوستان دخلكو په هغه سترقيام كې يې دآزادی ساتونكورهبري وكړه چې په ۱۸۵۷ ع كال كې دانګريزانو پرضد را اوچت شو .

د۱۸۵۷ كال په دسمبر كې انګريزانو دډيلي پرښاريرغل وكړ كوركاني پاچا بهادرشاه ظفرپه ډاريزه انګريزانو ته ځان تسليماوه خوجنرال بخت خان هغه ته داډوركاوه چې دانګريزانو مخه به ونيسي . جنرال بخت خان دانګريزي قواوو په وړاندې دومره خنډونه ايجاد كړل چې دكشميري دروا زې اولال كلا ترمنځ لنډه فاصله انګريزانو په پنځه ورځې ووهله .

دی جنرال پاچادتسليميدو څخه ونه شو كړ زولای نو كله چې پاچاتسليم شو جنرال بخت خان له ډيلي څخه لكسنهوته ولاړاوله هغه ځايه دهندوستان غرونو ته وخوت اوپسي ورك شوچې بيايې چاپته پيدانه كړه .

دښوراوك خلك وايي : «كله چې دډيورنډ كرښه تاكل كيده نوښوراوك دافغانستان څخه دباندې شوی وخوسمندرخان بريځ دخپلوسپروسره پركوټه حمله اوكړه

اودومره لوی خطرونه یې ا نګریزانوته متوجه کړل چې هغوی په دې راضي شول چې ښوراوك دډیورنډ دکرښې هغې خوا ته کړي .

بړیڅان قوي خلك دي او د کارڅخه دفراغت په وخت کې بیل بیل سپورتونه لري چې عمده سپورت یې غیږده. دمیلوپه ورځواوودونوکې اتڼونه کوي او دبړیڅواتڼ ځان ته نوم لري. دوی په اتڼ کې توپکونوته حرکت ورکوي او کله چې اتڼ یې ګرم شي نوپه توپکوټکان هم کوي. دسپوږمۍ په ۱٤ شپه په سپوږمۍ رڼهایي ځوانی ښځې اوپیغلې اتڼونه کوي اوسندرې وایي .

دزوی دزیږیدنه نیکمرغي بولي اوپه هغه کورکې چې زوی وزیږي خیراتونه کوي اودهلك دنوم ایښودلوپروخت سندرې وایي او اتڼونه کوي .ویل کیږي چې دښوراوك خلکوشمیراته زره تنوته رسیږي.

بلخ یابلیخ

ددغې قبیلې خلك کله ځانونه دنیازي، کله دولتخیل او کله هم ځانونه دلودي داولادې نه شمیري، خوداسي فکر کیږي چې دوی لودي پښتانه دي .دوی په پښیا له نومي ځای استوګنه لري چې دغښښیخ دغره جنوب ختیځ خواته موقعیت لري .
ددغې قبیلې څخه یوه کورنۍ دمیانوالي دسیمې په پپلان کې استوګنه لري(۱) دوی دلوانیو پښتنوسره داسي ګډشوي دي چې د هغوی سره یې کوم توپیر نه شي کیدای. دغه قبیله دومره مشهوره قبیله نه ده اودشمیرپه لحاظ هم ډیرلږدي (۲)

بنګښ

بنګښ دکرلاڼي پښتنویوه مشهوره قبیله ده. ددغې قبیلې خلك ځانونه قریش بولي اوپه خالدي افغانه سره هم شهرت لري. دافسانوي روایتونوله مخې

---

(۱) تواریخ خورشید جهان - ۲۲۹ مخ.
(۲) حیات افغاني - ۲۹۹ مخ.

ددوی دلوی نیکه نوم اسمعیل و. دوی وایی چی دخالد ابن ولید دزوی عبدالله نه راښکته په لسم پښت کی اسمعیل و زیزید اوده ددووزامنوګاره او سمل ترمنځ چی موریی د پرملی (فورملی) دقبیلی څخه وه سخته جګړه رامنځ ته شوه.

حیات افغانی لیکی: ددغی قبیلی لوی نیکه اسمعیل دګردیز دسیمی په زرمت کی اوسیده. ددوی ددی کورنی جګړی په سبب و چی دګاره اوسمل په نومونو د بنګښو په توله قبیله کی دوی ګوندی رامنځ ته شوی اودوا ړه ګوندونه په خپلومینځو کی سخته دښمنی لری. کله چی په زرمت کی د دغی قبیلی شمیر مخ په ډیریدو شوه او اه بلی خوایی دغلجیو قبیلی زورولید نو تقریباً (۵۰۰) کاله دمخه یی دغه سیمه پریښودله او په کورمی، پیواړ او شلوزان یی چی د سپین غره په جنوب کی موقعیت لری خپله قبضه ټینګه کړه، خودا ورکزیو او ددوی ترمنځ بدی پیداشوه(۱) په هغه وخت کی دختکو قبیلی هم د بنګښو سره مرسته وکړه. او تر یوی سختی جګړی وروسته یی داورکزیو لاس له کوهاټ نه لنډ کړ او خپله قبضه یی وربانـدی ټینګه کړه. تر هغی وروسته هم د بنګښو او اورکزیو ترمنځ ډیری جګړی وشوی، خو په پای کی د بنګښو او اورکزیو ترمنځ سرحد وټاکل شو، میدان او هغه دره چی اوس بنګښی پکی استوګن دی د بنګښو او د شمال په خوا غرنیزه سیمه اورکزوته ورسیده (۲).

د بنګښو علاقه د دری په شکل شرقاً او غرباً دغرونو ترمنځ پرته ده. ددوی لمر خاته او جنوب ختیځ خواته ختک، شمال ته یی اورکزی، جنوب غربی حدیی د وزیرو سره لګیدلی دی او لمراویدو ته یی د کورمی علاقه پرته ده.

قاضی عطاء الله خان پخپل اثر د«پښتنو تاریخ» کی د بنګښو په باب داسی لیکلی دی: «بنګښی داپریدو او اورکزو سویل ته پرانه دی. ددوی دعلاقی

---

(۱) حیات افغانی - ۶۳۷ - ۶۳۸ مخونه.

(۲) پښتانه دتاریخ په رڼاکی - ۱۳۹۸ مخ

لمرخاته اوجنوب ختیځ ته خټک موقعیت لری جنوب ته یې وزیراولویدیځ ته یې توری اوسیږی . ددوی ملک دیوی لویی دری په شکل دی . د دوی میدانی علاقه زر خیزه ده . میدانی علاقی ته یې کوز بنګښ وایی او دغرونو علاقی ته یې بر بنګښ وایی . دکوهاټ ښارهم دبنګښو په علاقه کی دی (۱) »

دکوهاټ دضلعی شمال ته د پیښور ضلعه اوداپریدیو اواورکزیو غرونه ، شمال لویدیځ ته یې اورکزی اوتیراه، لویدیځ ته یې کورمه ایجنسی ، داورکزیو ایجنسی اوشمالی وزیرستان اوجنوب ته یې دکرك ضلع ، دمیانوالی ضلع اوختیځ ته یې د سند دریاب دکمبلپور ضلع اوکوهاټ یوله بله څخه بیلوی .

په هنګو کی هم ډیرشمیر بنګښ استوګنه لری. او همدارازدټل ښارهم دبنګښو په علاقه کی پروت دی. هغه بنګښ چی دکورمی په علاقه او پیوار کی اوسیږی نوهغوی دتوری دقبیلی په ذریعه مغلوب شوی دی .

دبنګښو قبیلی ځینی خلك شیعه اوځینی هم سنی مذهبه دی. دکرمی شیعه بنګښ دسپین غره په لمن اودپاره چنارشمال ته اوسیږی چی شمیر یې د ۱۹۶۱ کال داحصائیی له مخی (۱۱۰۵۸) تنوته رسیږی.

بلند خیل بنګښ چی دټل ښارته نږدی دوزیرو په ګاونډ کی اوسیږی شمیریې د۱۹۶۱ کال داحصائیی له مخی ٦٤٤٦ تنوته رسیږی .

دهنګو دتحصیل نفوس چی اکثره یې بنګښ دی په ۱۹۶۱ کال کی(۹۰۱٤۸)تنوته رسیدلی . (۲)

میران زی دټل نه دهنګو ترشااوخواپوری استوګنه لری اود څه دره هم دمیران زیو یا هنګو په نامه سره یادیږی.

بنګښ په عمومی دول دکرکیلی په چارو بوخت دی خو ځینی یې د مالګی سوداګری هم کوی . دوی زړور، جنګیالی او ډیرمیلمه پال خلك دی.

---

(۱) قاضی عطاءالله خان ، دپښتنو تاریخ ؛ لومړی ټوك ، کابل - ۱۳۵٦ کال ،۳۹ مخ .
(۲) اضلاع ، ایجنسی ها و قبایل ایالت پښتونستان ۹۳-۹٤- مخونه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددوی دلویو اومشهورو کلیو اوځایونو نومونه دادی : نری اوبه، تل، درسمند، هنگو، اوسترزی، کسائی، توغه، توره وړی، کئی، مد خوزه اونور (۱)

سرویلیم بارتن دبنگښو دجگړنو میرونو شمیر (۶۰۰۰) تنه ښودلی دی چې (۴۰۰۰) تنه یې په کوهاټ او پاتی برخه یې دکورمې په سیمه کې اوسیږی .

دکوهاټ دضلعې دبنگښو نه پرته یو شمیر بنگښ په افغانستان، دایران دمازندران په سیمې او دهندوستان په ځینو ایالتونو په تیره بیا په فرخ آباد کې دیر شمیر بنگښ استوگنه لری :

دبنگښ دقبیلې اکثره خلک شیعه گان (شیعه مذهبه) او دگاړی دگوند پوری اړه لری.

بنگښ

- میرانزی
  - باده خیل
  - حسن زی
  - عمرخیل
    - یوسف خیل
    - خاخیل
    - د تل او دوابه په شاوخوا کې اوسیږی
    - میراحمد خیل
    - علیشیرزی
    - په هنگو او دهغه په شاوخوا کې استوگنه لری (۲)
- بایزی
  - کمال خیل
  - مندوخیل
  - داودخیل
  - شادی خیل
  - دوداخیل
  - اوداخیل
- سمل زی
  - ایلم خیل
  - حسن خیل
  - لنډی خیل
  - میاوی
  - کاغذی

---

(۱) پښتونستان کابل- ۱۳۳۰-۲۷۰ مخ .

(۲) اضلاع، ایجنسی هاوقبایل ایالت پښتونستان - ۹۴ مخ .

بنوڅي

که‌چیرې دبنوڅیو دنسب شجره په غور سره وګورو نو څرګنده به‌شي چې دوی په اصل کې کرلاڼي پښتانه دي. دبنوڅیو لوی نیکه شاه فرید نومیده چې وروسته په‌شیتک باندې مشهور شو. دشیتک مور ککي نومیده چې دده دپیداکیدو په‌وخت کې مړه‌شوه پلاریې په ده باندې دشاه‌فرید نوم کیښود. په کوچنیوالي کې یې د نورو ښځو دشیدوسره توافق نه درلود په دې نسبت ډیر ناروغ شو. نو په دغه وخت کې دحکیمانو له‌خوا دده پلارته توصیه‌وشوه چې دخرې شیدې دې ورکړل شي. په‌دغه سبب دې په شیرتګ باندې مشهور شو چې دزیات استعمال په سبب شیرتګ په شیتک بدل شو.

داسې روایت موجود دی چې شیتک درې ښځې درلودې. دیوې ښځې اولاده یې دوړاوتنې‌دي، ددویمې ښځې اولاده یې جیلم اوهویداوله د ریمې ښځې نه یې چې بانو نومیده دوه زامن دکیوی اوسوراڼي په‌نامه وزیږیدل چې د دوی دمور نوم له کبله د وی ته یانوزي ویل کیدل خوعوام پښتانه یې‌بنوڅي بولي.

دبنودتسمیې وجه به‌غالباً دهماغې‌ښځې نوم وي چې اولاده یې‌په‌دغه سیمه کې میشته‌وه داځکه چې وړاندې تردې چې دوی په دغه ځای کې میشته شي ددغې سیمې نوم بنونه و. په دې باب یو بل روایت هم موجود دی چې د اسلام ترخپریدودمخه دلته یوهندي راجا استوګنه درلوده چې نوم یې ستړام و. ده خپله یوه لورچې بانونومیده خپل یوملازم اوپهلوان ته چې هني نومید واده کړه. نوموړي داواده دځان دپاره سپکاوی وګاڼه اوښیراوی یې وکړ چې دده د دې دعاوو دقبلیدوله کبله په دغه‌ځای دزلې او ډېرو باران‌وشو‌چې دغه‌ملک‌اواوسیدونکې خلک یې تباه کړل. نوددغې پیښې په سبب ددغې سیمې نوم بنو شو.

داسې ویل کیږي چې ددوی اصلي ځای دسلیمان‌دغره ښاخ د شوال غوګمل کیږي. هغه‌وخت‌چې‌هني‌اومنګل‌دبنوپه‌سیمه‌کې میشته‌وو ددوی‌ترمنځ دبې اتفاقې پیداشوه اوپه هغه وخت کې د دوی پیر شیخ‌شاه محمد روحاني (رح)

له دوی نه په دی سبب ناراضه شو چی د پید اوارواو غلی عشر یعنی لسمه برخه چی هغه ته به یی ورکوله وربانـدی بنده کړی وه چی له هما- غه وخته نوموړی پیر د شیتلک له اولادی نه دکیوی اوسورانی بنوخیواولاده دخپل زوی شاه نیکبین سره دشوال دغره څخه دی ملك ته را ولیږل اواجازه یی ورکړه چی دهنی او منګل قومونه له دغه ځایه وباسی اودغه سیمه چی په هغه وخت کی په دنو باندی مشهوره وه په خپله قبضه کی راولی .څر نګه چی د شیتلك اولاده دوزیر وقوم دغلبی اوزور زیاتی نه په تنګ شوی وو نود غه خبره یی غنیمت وګڼله اودخانه کوچ په دول دغه ځای ته روان شول لومړی دتوچی دسیند سهیل خواته اودګبر دغره په شمالی لمنی ورغړکی میشته شول چی اوس هم دلته دکیوی میله په نوم یوځای شته :

بنوخیو د خپل پیر دزوی په غوښتنه اومشوره دری کوتری راوړی دیوی کوتری نه یی هیڅ بنی ونه ایستلی ددویمی کوتری نیمایی بنی اوددریمی کوتری ټولی بنی یی وایستلی اودری واړه کوتری یی دخپل استازی په لاس دهنی او منګلو قومونو ته واستولی اودا پیغام یی ورولیږه چی له تاسی څخه هرهغه څوك داستول شوی کوتری په څیرچی بنی یی نه دی ایستل شوی کولای شی خپل مال اوجایداد واخلی اولاړشی اودوی ته به هیڅ زیان ونه رسیږی اوهغه خلك چی ترلږتم کیدو ورسته ولاړشی هغه به د هغی کوتری په شان وی چی نیمایی بنی یی وتلی وی او هغوی ته به ځانی اومالی تاوانونه ورسیږی اوپښیمانه به شی اوهغه څوك چی نه ځی هغه به موږد خپل پیر په برکت دهغی بی بنو کوتری په شان لوڅ کړو :

کله چی هنی اومنګلو د کوترو دغه حال ولید اوپیغام یی واوریده نو په خپلو مینځو کی یی سره سلا اومشوره وکړه چی که چیری له دوی سره جګړه وکړی نود بریالیتوب هیله نشته همدارازدوی دخپلی بی اتفاقی اودپیر دنارضائیت په سبب خواشینی وواوهم بنوخیوددوی کرنی اوزراعت پایمالاوه اودوی ته به یی زیانونه رسول . کله چی په دغو کوچنیو پیښو باندی شخړی را مینځ ته شوی نو بنوخی

بریالی شول . په پای کی دهنی اومنګل قومونه مجبورشول اوملك یی پریښود .

دهنی دقوم لزشمیر دهندخواته لاړل اولزشمیر یی دمنګلوله قوم سره یوځای دسپین غره په سهیلی برخه کی میشته شول چی له هغی مودی را په دیخوادشیتکو بنوڅیواولاده په دی سیمه باندی قبضه لری .

که څه هم ددوی له خوادغه ملك دنیولو تاکلی نیټه معلومه نه ده ، خو دوی دشاه محمد روحانی (رح) په وخت کی چی د شاه رکن عالم همعصره اومریدو دلته میشته شوی دی اوشاه رکن عالم په (٧٠٥ﻫ) کال له دی نړی نه سترګی پټی کړی دی .

دبنود ضلعی جغرافیوی موقعیت :

ددغی ضلعی لویدیځ ته دوزیروغر ، ختیځ ته یی د شاپور دضلعی سرحد ، د متهه تواینه سیمه اودجیلم دضلعی دتله ګنګ تحصیل یوه برخه ، شمال ته یی داویدیځ نه نیولی دسند دریاب ترښی غاړی پوری دکوهات ضلعی د ختک او غونی سیمه اودهغه دریاب کیڼه څنډه ازخه دراولپنډی دضلعی دمکهد د سیمی سره یوځای کیږی . سهیل ته یی ددیره اسمعیل خان پواله پرته ده .

اوزدوالی یی له لویدیځ نه چی هلته دکورمی سیند د غره نه او اری سیمی ته راځی ختیځ خواته دشاهپورتو ضلعی پوری (١٠) میله اومنځنی پلنوالی یی له شمالی نه جنوب ته ترځلوینښتومیلو لزڅه زیات دی .

مساحت یی (٣٦١١) میله مربع اود (١٨٥٤) ع کال دسرشمیرنی له مخی (٢٣٦٢٥٨) تنه اوسیدونکی لری چی په دی حساب په هر میل کی (٦٥) تنه میشته دی .

ددغی ضلعی لویه برخه چی دری پرګنی لری یعنی خاص بنو ، لکهی مروت اوعیسی خیل دسندهد دریاب دلویدیځو غرونو په ذریعه احاطه شوی دی په لیره بیاد تنګ دره چی دعیسی خیلو اولکهی مروتو په پولو کی د کورمی سیند او عامه لاری دیوځای کیدو په سبب دبنو اومروتو پرګنه دغرونو په حلقو کی د لوړ ځای څخه دګرد میدان په شان بریښی .

ښوېو پراخ میدان دی چې دکورمې په سین سره خپروېږي . دلته جوار ډېر کرل کیږي په اوړي کې یې هوا ګرمه ده ، خو په ژمي کې داسې سوړوی چې انسان یې زغملی نه شي .

حاصلات یې شولې ، غنم ، جوار ، ګنې ، تمباکو ، کور کمن او زنجبیل دی . له ختکیو ، توتانو ، نارنج بادو او غټو لیمو ګانو پرته نوری میوی نه لري .(۱)

د بنو د خلکو ونې د نورو سیمو د خلکو د قد ونو په تناسب وړې دي . د دوی رنګونه زیړ او اکثراً بیضوی او متوسط اندامونه لري د دوی تنهی وړی او سترګې یې ګردی دي .

د دوی کالي او پوښاک نورو پښتنو نه ورته دی . د بنو څیو مشهور ښاخونه دادی : د میری ښاخ ، دسورانی ښاخ ، د سمې ښاخ ، دعیسکی ښاخ ، دسیناور ښاخ ، دتپی ښاخ ، دغر صنزی ښاخ او دمنداخیلو ښاخ چې دا ښاخونه بیا په ډیرو څانګو او هره څانګه بیا په وړو وړو او فرعی پښو یاندی ویشله شوی ده . (۲)

بیټني

د دغي قبیلې خلک د خپل اوی نیکه بیټ یا بټن د نامه له کبله په بیټنو سره شهرت لري . دا سړی په پښتنو کې ډیر مشهور نیکه دی او له پخوا زمانې څخه مورخانو د ده نوم او حال لیکلی دی او په پښتنې عنعنه کې دا سړی یو خورا لوی پښتون او مشهور نیکه ګڼل کیږي .

د دې عنعنې تصدیق په خارجي مورخینو کې ابوالفضل علامي (۱۰۰٦ ه) د اکبر مغولی پاچا ددربار مورخ په دې ډول کوی : «په پښتنو کې دری ورونه بیټني ، غرغښت او سړه بن ډیر مشهور نیکونه دی (۳) .»

---

(۱) حیات افغانی – ۷۱۸ – ۷۱۹ – ۷۲۱ – ۷۲۲ – مخونه.

(۲) پښتانه دتاریخ په رڼاکې ۱۳۹٦ – ۱۳۷۹ مخونه

(۳) آئین اکبری ، لومړی ټوک ، ۱۹۱ مخ .

د بیټ نیکه نوم په تاریخونو کې بیټني او بټن هم راغلی دی او نعمت‌الله هروی (نورزی) چې په (۱۰۱۸ هـ) یې مخزن افغاني تالیف کړی دی مم د شیخ بیټني او د ده د اولادې احوال په بشپړه توګه راوړی او څینو نورو تاریخونو ته حواله ورکوي چې مجمع‌الانساب او معدن اخبار احمدی او تاریخ ابراهیم شاهی له هغو څخه دي اونوره د مخه کښنول شوي دي (۱)

د روایاتوله مخه بټن د قیس عبدالرشید زوی دی . بیټ نیکه (*) د خپلو وروړورنو یعني غرغښت او سړبن نه په عمر کوچنی و، خو د خپل نیک خوی، زهد او تقوی په وجه یې ډیر شهرت ترلاسه کړ. په کوچنیوالي کې یې تورغر بستان او عراق پورې سفرونه وکړل چې د دې سفرونو په ترڅ کې یې د ډیرو خلکو سره لیدنې کتنې وکړې او د هغوی د محبت نه یې فیض حاصل کړ(۲)
اخوند درویزه ننګرهاری (چې تر ۱۰۴۸ هـ) پورې ژوندی و هم د شیخ بیټني او دده داولادې ذکر کوي او د پښتنو له مشاهیرو څخه یې ګڼي خو تر دغو تولو پخواني او زوړ کتاب چې د بیټ ذکر او دده اشعار په کې راغلي دي دسلیمان ماکو د بارک خان دزوی تذکرة‌الاولیاء دی چې له (۶۱۲هـ) وروسته لیکل شوی دی د دې کتاب هغه پوخو پاڼي چې شته دشیخ بیټني ذکر داسې کوي: «نقل هسې کاندي یارانو چې په روزګار دشیخ بیټني دده وروړ چې سړبن نومید او پر شیخ بیټني هم خورا ګران و. سړبن نه دراړه دزامن او هر کله به یې ویل خپل وروړ ته بیټني خپل زوی اسماعیل ورکا او لوی شو د سړبن په کاله خدای مهربان داسماعیل په برکت سړبن ته نصیب کړه دومره زامن چې اوس شو ګڼون دهغو...(۳).»
لوی استاد پوهاند عبدالحی حبیبی د پښتو ادبیاتو تاریخ په دوهم ټوک کې لیکلي: «دبیټ نیکه نور احوال موږ ته نه دی معلوم او نه دده د ژوند و خت مؤرخانو

(۱) د پښتو اد بیات تا ریخ ، دوهم ټوک ،(۱۰۵) مخ .
(*) په سانسکریت کې بت Bhutt د دانشمند ، فاضل اوبت د پهلوان اوسر باز په معنی راغلی.
(۳) تواریخ خورشید جهان ، ۲۰۶ مخ .
(۳) عبدالحی حبیبی ، دپښتو ادبیاتو تاریخ ، دوهم ټوک (کابل: ۱۳۴) ۱۰۶ مخ .

تصریح کړی دی: فقط دپټې خزانې د لیکلو څخه ښکاری چې اسماعیل دبیټ نیکه زوی دخرښبون معاصرواودغه سړی په(۴۱۱هـ) کال کې مړشوی دی. نوچې داسماعیل دژوند وخت د(۴۰۰هـ) حدودوی ښایي چې پلاراوا کا یې هم د(۳۵۰هـ) په حدودوکی ژوندی وی.

دحیات افغانی دلیکوال په حواله دی دسلیمان په غرونوکی میشته وخوتر مړینې وروسته دغزنی په شاوخوا کې ښخ شو(۱)

شیخ بیټنی دری زامن درلودل چې اسماعیل، ورښبون اوکجین نومیدل اوپه دغودریوزامنوبرسیره یې یوه لورهم درلوده چې بی بی متو نومیده اودشاه حسین غوری میرمن وه چې اولاده یې متوزی پښتانه دی (۲)

دبیټ نیکه په زامنوکې دوړسپون اوکجین اولادی ته بیټنی وایی (۳) په پخواوختونوکې ددغې قبیلې خلک دسلیمان دغره په لویدیځه خواکی اوسیدل او دبهلول دزوی سکندراودی دواکمنی په وخت کې دغلجیو دقبیلې دغلبې له امله له خپل پخوانی اواصلی تاتوبی نه وکوچیدل اودسلیمان دغره په لمرخاته د گومل درودپرغاړه اوپه ټانک کې میشته شول: وروسته بیا ددغې قبیلې اکثره خلک دسوداگری اونورودولتي چاروله لاسه کوا وله پاره هند ته ولاړل له دې کبله چې په هغه وخت کې په هند کې پښتنو واکمنانو قدرت درلودنوله همدی کبله دبیټنی قبیلې ځینې کسان هم دلویورتبوخاوندان شول چې تر هغه وروسته فتح خان بیټنی دبنگال دعلاقې دگوردسیمې خودمختاره اومشهورصوبه داریاگورنروچې وروسته دهغه تاج دکرلانی قبیلې لاس ته ورغی اوپه همدی دول ددغې قبیلې خوتنونوروهم دپښتنوپاچاپانوپه دوره کې امیرانوو هغه شمیر بیټنیان چې دگومل په دره کې اوسیدل د هغوی په شمیر کې زیاتوالی راغی چې دخپل ملک په لویولواودنوروسیموپه نیولویې

(۱) حیات افغانی - ۳۸۱ مخ .

(۲) نوموړی اثر ۳۸۲ مخ .

(۳) پښتانه دتاریخ په رڼا کې - ۱۳۳۴ مخ.

پیل وکړ ان تر دې چې (دو تي) ته چې کابل ګرام ته نژدې موقعیت لري ورسیدل: (۱)

دوی دلته دوزیرو او مسیدو سره مخامخ شول او په هغه جګړه کې چې ددوی ترمینځ پېښه شوه ماتې یې وخوړه او بیرته تګ ته مجبور شول او د کړ ننګي له کلاڅخه هم ښکته راغلل. اوس نوموړې کلا دمسیدو دقبیلې د بهلول زیو د ښاخ دښمنګې خانګې په لاس کې ده. کله چې وزیرا او مسید ددوی دمقبوضه ملک له نیولو سره ته دهغوی په ملک باندې هم تیرې پیل کړ نو په دغه وخت کې ځینې خلک له خپلو کورونو څخه لاړل او چیرته چې دوی ته پناه ورکړل شوه هلته میشته شول، خود کجین داولادې زیاتره برخه اودهغې نه دوړسپون اولاده دسلیمان دغره په ختیځه برخه کې میشته دي(۲)

ویل کیږي چې په هغه وخت کې چې دګبرغرچې د بنو جنوب او دټاك شمال ته پروت دي اودورګاراښاخ ورسپون بیټنیو په قبضه کې وچې وروسته بیا په نوموړي ښاخ باندې دګور بزوقبیلې یرغل وکړ او بې شمیره ورګارې یې ووژل او ددوی ملک یې ونیوه. داسې روایت هم موجود دی چې د دغې مظلومې او ځپل شوې فرقې په مینځ کې یوه امیند واره ښځه هم وه چې ژوندی پاتې شوه او دلکې په نوم یوه ځای ته راغله او په د غه ځای کې خدای (ج) دې ته دوه غبرګوني زامن ورکړل چې په یوه باندې یې دآدم او په بل باندې یې دمعروف نوم ونه کیښودل او کله چې دغه یتیمان دبلوغ مرحلې ته ورسیدل نو دخپلې مورنه یې دبیټني قبیلې د پاتې خلکو حال ترلاسه کړ او دګومل درې ته دکجین او وړسپون اولادې ته ورغلل او له هغوی نه یې مرسته وغوښتله اوهغوی یې دخپلې مظلومې څخه خبر کړل او ورته یې وویل که چیرې تاسې زموږ پخوانی ملک ونیو نو د دوی برخې یې ستاسو او دریمه برخه یې موږ ته راکړې(۳)

---

(۱) حیات افغاني -۳۸۲ مخ.

(۲) نوموړی اثر ۳۸۲ مخ.

(۳) تواریخ خورشید جهان- ۲۰۶ مخ .

دکجين اولادی دغه شرط ومانه‌اوهغه‌خوا ته یې لښکری ولیږلی او په هغه جګړه کی چی د دوی ترمنځ پیښه شوه کجینونه بری ورپه برخه شو اوګور بز وتښتېدل‌اودهغوی‌داوسني سیمی لوید یځ خواته ولاړل توبرپالیتوب وروسته یې مفتوحه سیمه د پخوانی شرط له مخی په دریو برخوو ویشله‌چی‌دوی برخی‌دکجین اولادی ته اوپاتی‌دریمه برخه یې اصلی خاوندانوته ورکړل شوه اوددغه ویش‌په مطابق ددغی سیمی دڅاروواګی ترسره کیدی خواوس دګبرسیمی‌اکثره ځمکی دکجین اولادی دنانی ښاخ دبیی اوګروی په ذریعه نیولی دی (۱)

بیټنی د جنوبی وزیرستان په سهیل اوددیره اسماعیل‌خان دضلعی په لویدیځ کی استوګنه لری چی دجغرافیوی پلوه په جنوبی وزیرستان، خوپه اداری لحاظ په دیره اسماعیل خان کی موقعیت لری .

ددوی سیمه له ۱۲ څخه تر۱۵ میلوپوری پلن والي او تقریباً ۵۰ میله اوږود والي لری . ددوی اصلی مرکز دجنډ ولـه په نامه سره یادیږی چی په جنوبی وزیرستان کی دټانګ پوری مربوطه سیمه ده همداراز ددغی‌قبیلی خلک په بنوکی هم استوګنه لری (۲)

په ۱۹۶۱ کال کی په بنوکی ددوی شمیر د۱۱۹۸۴ تنواو په دیره اسماعیل‌خان کی ۱۳۲۱۷ تنو ته رسیده . (۳)

کسبونه او عادتونه :

ددغی قبیلی اکثره خلک دکرنی اومالداری په څارو بوخت دی : دوی په خپلو کسبونوکی تکړه اوزیارکښ دی ددوی څخه ځینی خلک هندوستان ته د سوداګری له پاره تګ اورا تګ کوی (٤)

بیټنی غنم رنګه پوستکی، ګردمخونه، غټی‌سترګی او منځنی اندامونه لری .

---

(۱) حیات افغانی- ۳۸۳ مخ .

(۲)اضلاع، ایجنسی هاوقبایل ایالت پښتونستان - ۹۸ مخ.

(۳) « « « « ۹۸ مخ .

(٤) پښتونستان، ۲۵۲مخ.

دوی دیو میلمه پالونکی خلک دی . د بیټینود نارینه او ښځو پوښاک د وزیرو سره د ګاوندیتوب په سبب ورته والی لری. همدار ازدیوار تو پیرونو څخه پرته ددوی دود او دستور کټ مټ دوزیرو په شان دی :

دیو او دیره اسماعیل خان نه پرته دیو شمیر بیټنی په هندوستان او د افغانستان په بیلا بیلو ولایتونو کی استوګنه لری او خلک د دغه قبیلی خلکو ته دستانه وو په توګه درناوی کوی:

همدار ازدوی د مسیدو سره پخوانـی د ښمنی لری اود مروتو دقبیلی د موسی خیلو او نوتاخیلو اکثره ځمکی ددغو خلکو له خوا کرلی کیږی :

دبیټنی دقبیلی ښاخونه :

ددغی قبیلی خلک په ځینو عمده څانګو ویشل شوی دی چی بیا وروسته په نورو وړو خیلونو باندی ویشل شوی دی د غه څانګی په لاندی دول دی :

دانا ، تتا ، کتیا ، کوتی ، رتن زی ، بوبائی ، بویک ، توران خیل ، کته ګرام ، مندانه ، شیخایی ، ترایی او خپلایی(۱)

۱ـ دکوتی ښاخ :

دکوتی ښاخ پـه اصل کی سیدان دی ځکه چی دبیټ نیکه لمسی ابراهیم بن وړسبون یوسیدماشوم په خپل زویتوب ونیوه اوهغه یی لوی کرچی دغه ماشوم کوتی نومید چی دکوتی ښاخ هم دده په نوم نومول شوی دی . کوتی دا براهیم داصلی زوی دوتانی څخه نیمه برخه واخیستله نو ځکه دبیټنی په قبیلی کی وشمیرل شو اوس هم دده اولادی تـه سیـدان وایی چی دبنو په ضلعه کی یوه سیمه دکوتی صادات په نامه یادیږی چی هلته یی اولاده میشته ده :

۲ـ دتتا ، دنا او کتیا اولاده :

دوی دکجین له نسل څخه دی او اوس دبیټنی په قبیله کی داسی ګډشوی دی چی ددوی تر منځ هیڅ توپیر نشته. دتتا او دنا اولاده دشمیر دزیاتوالی په سبب دټولی بیټنی قبیلی مخکښ دی (۲)

---

(۱) اضلاع ،ایجنسی هاوقبایل ایالت پښتونستان ،۹۸مخ .
(۲) حیات افغانی ،کابل ـ ۱۳۶۲ ، ۸۸ مخ .

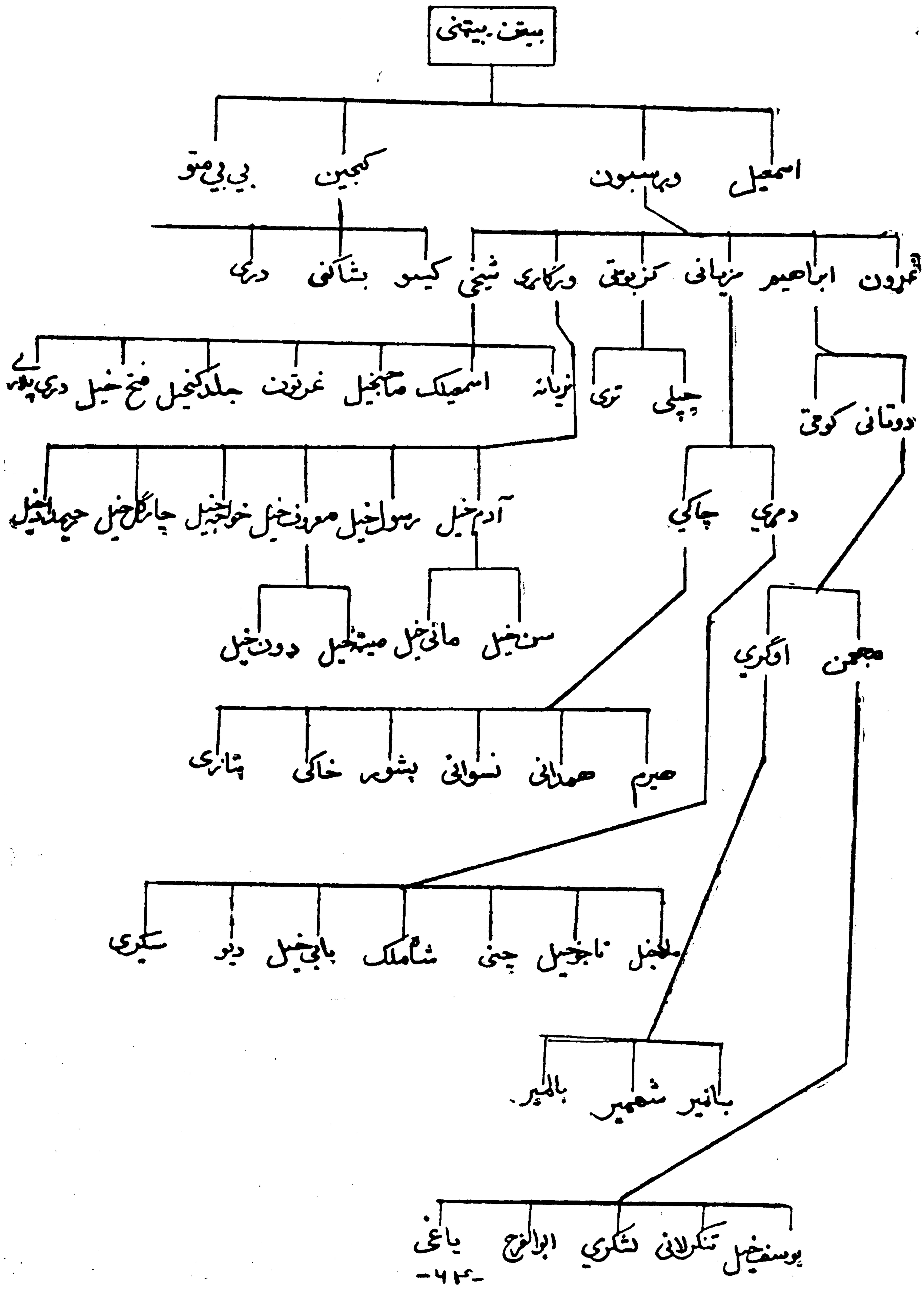

بیتن بیتنی
اسمعیل
وربسبون
کیجین
بی بی متو
عمرون
ابراهیم
مزیانی
کنزبوتی
ورکاری
شیخی
کیسو
بشاکنی
دری
دوتانی
کوټی
چپلی
تری
نوبانه
اسمیلک
مسابخیل
غرتون
جلدکخیل
فتح خیل
آدم خیل
رسول خیل
معروف خیل
خواجه خیل
حمید خیل
دمری
چاکی
سن خیل
مانی خیل
مینه خیل
دون خیل
صیرم
همدانی
نسوانی
بشوبر
خاکی
مجعن
اوکری
ملخیل
ناجوخیل
چنی
شاملک
بابی خیل
دیو
سیکری
بانیر
شمهیر
بالمیر
یوسف خیل
تنکرلانی
لشکری
ابوالفرج
یاغی
-٦٢-

پره څمکني

د پره څمکني قبیله د سړبن په تولنیز ګروپ کې شمیرل کیږي چې د سپین غره په سهیلي لمنو کې ژوند کوي . ختیځ ته یې اپریدي او اورکزي، او لویدیځ ته یې توري، شمال ته یې سپین غر او د جنوب خواته یې د توریو او اورکزیو سره پوله لري .

په ۱۹٦۱ ع کال کې د دوی شمیر (۳۹۱۱۹) تنو ته رسید ه . دوی په یوه غرنی سیمه کې ژوند کوي . د دوی ځمکې اکثره للمي دي خو ښه حاصل نه ورکوي پره څمکني د افغانستان څخه د سپین غره په واسطه جلا شوي دي او کله چې افغانستان ته سفر کوي د اپرید یو او کورمې د لارو څخه ځي او په اداري لحاظ د کورمې په ایجنسۍ پورې مربوط دي . دوی غالباً د کرمان په دره کې ژوند کوي.(۱)

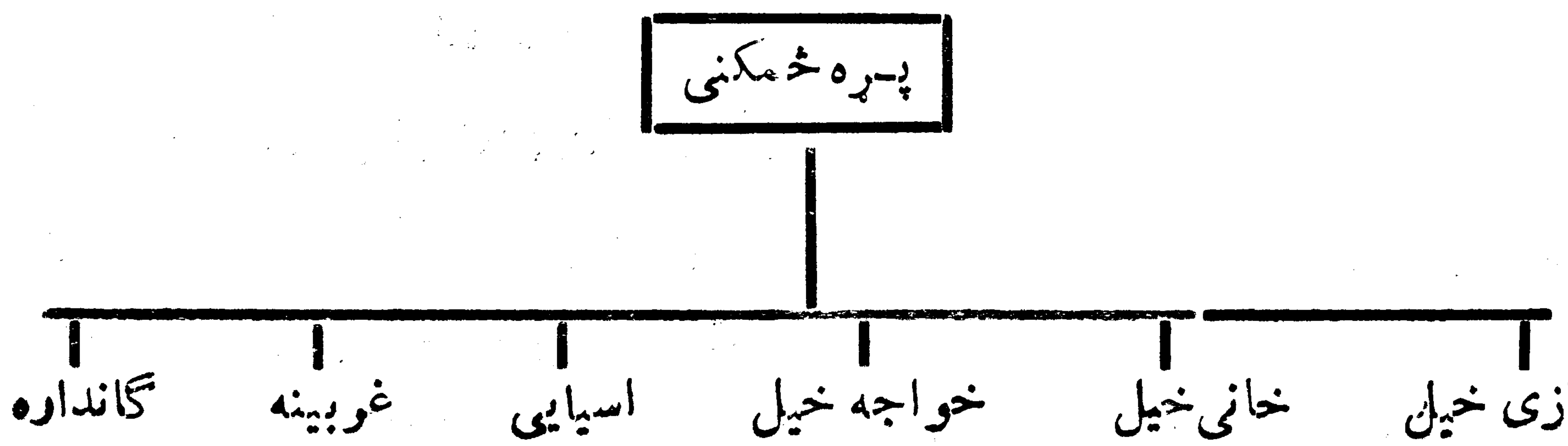

پربه

پربه په اصل کې کرلاني پښتانه او دخوګیانیو د قبیلې یوه څانګه ده خو د یوې مودې راهیسې له دوی نه بیله شوې ده او دخوګیانیو له پاتې ښاخونو څخه دومره لیرې استوګنه لري چې پخپله هم نه پوهیږي چې له خوګیانیو سره اړیکې لري او که نه (۲)

نو ځکه مو دلته په ځانګړې ډول وڅیړل . د پربه مشهور خیلونه دادي : مردي‌خیل ، میاخیل ، بسي خیل ، سردارخیل ، محمود خیل ، توري زي ، ملي زي ، اشي زي ، دده خیل او بوچي خیل.

(۱) اصلاع ، ایجنسی ها وقبایل ایا لت پښتونستان – ۹۲ مخ .
(۲) حیا ت افغاني – ۵۰۱ مخ

داسی ویل کیږی چی اومری تولوخوگیانوپه خوست کی استوگنه درلوده خو د جهانګیرپه زمانه کی د زرمت په سیمه کی ځینواستوګنوغلجیوقبایلوپه دوی حمله وکړه اودوی یی د خپلی سیمی نه بی ځایه کړل . د شاه جهان دواکمنی په وخت کی په دوی کی کورنی جګړی پیل شوی اودوی په هغوجګړو کی ډیر کمزوری شول (۱)

دحیات افغانی اوتواریخ خورشیدجهان دمولفانو په قول د دوی د وسله وا لو کسانوشمیر په هغه وخت کی (۱۰۰۰) تنه ښودل شوی دی. دوی د خوست په سیمه کی استوګنه لری اوپه سپین ګوندی کی داخل دی . د پړبه د ښاخ زیات شمیر خلک د کرنی په چارو بوخت دی خولږشمیر یی دتجارت اوسوداګری کارو نه هم سر ته رسوی (۲)

پرملیان (فرملیان)

پرملیان پرملیان اویافرملیان په پښتنوکی یوه د یره لرغونی قبیله د ه چی د غرغښت په تولنیزګروپ پوری اړه لری اوځا نونه د کاکړویوه ځا نګه بولی . د دوی داستوګنی اصلی ځای پرمل یابرمل د ی چی دسلیمان د غرو نوپه اړی اود اوسنی ا رګون په سیمه کی موقعیت لری .

تاریخ حیات افغانی لیکی : پرملیان اکثراً په اورګون اودخرو تو د سیمی په منځنی برخه کی اوسیږی (۳)

البیرونی دقانون مسعودی په دریم ټوک کنی دپرملیانودسیمی موقعیت د غزنی اوملتان ترمنځ ښودلی دی . همدارازدصولت افغانی دتاریخ مؤلف زرد ارخان ناغر دپرملیانو دقبیلی دموقعیت په باب لیکی :

«پرمل دغزنی په توابعو کی دیوی سیمی نوم دی اوهغه کسان چی د پرمل په سیمه کی استوګنه لری دپرملیانو په نامه بلل کیږی (٤)»

(۱) پښتانه د تاریخ په رڼا کی - ۱۳۸۹ مخ .

(۲) تواریخ خورشید جهان - ۲۵۰ مخ .

(۳) حیات افغانی- ٦٤٧ مخ .

(٤) معاون سرمحقق محمد محسن پرملی، (دپرملیانو قبیله) دحقیقت سرباز دورځپاڼی ٤٧ ګڼه د۱۳٦۷کال دسرطان میاشت .

دافغانستان‌نامتواووتلی مورخ اروابناد استاد احمد علی کهزاد هم دپرملیا نود اصلی ټاټوبی مرکز (اورګون) ښودلی دی چی پرملیان په‌کی ژوندکوی . که څه هم دپرملیانو داستوګنی اونژادی اړیکوپه باب دول‌دول نظریی څرګندی شوی دی اودهغوی څخه یی ځینی عقیده لری چی پرملیان دهغو یفتلی شهزادګانوله اولادی څخه دی‌چی دعربو دفتوحاتوله وخت‌نه دغز نوی‌واکمنی تردوری پوری اوبیا تر اوسه په سلیمان اوسپین غره کی اوسیږی .

همدارنګه دپرملیانو په باب دوهم نظردادی‌چی دوی به خلجی(غلجی) وی خوهغه دوبم اوقطعی نظرچی دپرملیانوپه باب صدق‌کوی هغه دا دی چی دوی دپښتنو دغرغښت په ټولنیزګروپ شامل اودکاکړو پښتنواولاده ده چی موږ ددوی دپښتنو نوا لی دثبوت له پاره لاندینی دلایل راوړای شو . هغه وخت چی بهلول‌لودی ددیلی سلطنت ترلاسه کړ نو دیوه فرمان په ذریعه یی پښتانه قبایل‌هند ته وروبلل : په دی فرمان کی راغلی وچی ماته خدای دهندوستا ن تخت‌راکړ خوددی تخت حفاظت هغه څوک کولای شی‌چی د قوم او قبیلی خاوندوی. نوپس پښتنونه په‌کاردی چی ددوی دیرشمیرهندوستان ته راشی اونه یوا زی‌سلطنت وساتی بلکی هغه ته پراختیااورکړی اوجا ګیرونه ترلاسه کړی چی ددغه فرمان په ځواب کی دیرپښتانه قبایل په‌تیره بیا لوهانی‌اوپرملی پښتانه‌دهند په لوروړغلل.

په اوسنی وخت کی پرملیان په لاندنیوسیمو کی ژوندکوی :

۱- زوړاورګون چی داورګون داولسوالی په‌شپږ کلومتری کی موقعیت‌لری‌او ویل‌کیږی چه په دغه ځای کی دپرملیانو تقریباً څلورزره کورنی ژو ندکوی.دزاړه اورګون پرملیان په دووښاخونوویشل کیږی شرف‌اوسپری‌چی‌شرف‌بیادبالشتی، میل‌احمد اوملت‌کلاں په څانګواوعلی خیل اوقره خیل دسپری په ښا خ پوری اړه لری .

داورګون په پرملیانوسربیره یوشمیرپرملیان دکابل‌دڅوارلسی په کلای قاضی، کلای‌غیبی، آ قاعلی شمس، ده‌مرادخان، چهلستون، سرآسیاب، موسهی

پرملیان، کلای کاشف، یوسف بنګی، بر پرملی او کوز پرملی کې چې دګلباغ د سیمې پورې اړه لري او کلای غیب الله او کلای بهادرخان پر ملي کې ژوندکوي همدارازد کابل درخت شنګ ته نژدې په کوز پرملي کې هم استوګنه لري. یوشمیر پرملیان دمزارشریف په چارکنت، لوګر، غزني، هلمند او کندهار کې هم اوسیږي دخوشحال ختهاك داشعارودقاموس له مخې دګوزې پښتونخواد صوابي په تحصیل او همدارازدپاکستان په پنجاب کې زیات شمیر پښتانه پرملیان استوګنه لري. (۱)

پړانګیان

دوی لودي پښتانه دي. ویل کیږي چې دلودي د زوی سیاڼي له دووزامنود جملې نه یې پړانګي مشروچې دغه څانګه دهغه په نامه سره شهرت لري. په پیل کې ددغې قبیلې خلك په لویدیځ افغانستان کې میشته وو، خوتر هغه وروسته د غره ختیځې خواته ددامان دسیمې په ټانك اوروړي نومي ځایونو کې یې استوګنه غوره کړه. چې ډیره موده یې پردغې سیمې باندې قبضه دراود له څو هند د مغولي واکمن ظهیرالدین محمد بابر په وخت کې دد ولت خیلو، میاخیلو اومروتوقبیلې او همدارازدلواڼي نوروڅانګودغه سیمه په زورسره دپرملیانو نه ونیوله او ډیرشمیر پړانګي ووژل شول. پاتې یې تیت اوپرك اود خپلې قبیلې له نورو څانګوسره دهندوستان په مختلفو اوبیلا بیلو برخوکې میشته شول (۲)

اوس په افغانستان کې حتی څوك دپړانګي له نامه سره هم اشنایي نه لري، خود هندو ستان په بیلابیلو برخوکې دوی دلو دي پښتنو په نامه سره استوګنه لري. دهندوستان دپنجاب دایالت په روپړ اولود یانه نومي ځایونو کې هم ددغې قبیلې خلك میشته دي. همدارازدهندوستان په دکهن کې هم ددغې قبیلې څو کورنۍ شته.

---

(۱) محمد محسن پر ملي، «دپرملیانو قبیله» حقیقت سر باز، ۴۷ ګڼه د۱۳۶۷ کال دسرطان میاشت

(۲) حیات افغاني - ۲۸۷ مخ.

دهند مشهور رواکمنان لکه سلطان سکندر لودی اوسلطان ابراهیم لودی هم دلود یانود پر انگی ښاخ ته منسوب وو .

پنج پای

لکه چې د درا نیو په بحث کې راغلي دي درانیان دسړبن په تولنیز گروپ پوری اړه لري او په دو وسترو څانگو یعني ځیرك او پنج پای باندې ویشل شوی دی دپنج پای ښاخونه دادي:

۱ـ نورزی.

۲ـ اسحاق زی .

۳ـ الیزی .

٤ـ ادوزی.

٥ـ ماکو .

٦ـ خاکوانی یا خوگیانی .(۱)

پته دې پاتې نه شي چې دپنج پای د خوگیاني یاخا کواني ښاخ دی له هغو خوگیانیو له قبیلې سره یوونه شمیرل شي کوم چې دننگرهاردولایت د خوگیانیو په اولسوالی کې استوگنه اری او کرلاني پښتانه دي .

پنی

دپني قبیله په غرغښتو پښتنو کې یوه مشهوره قبیله ده.ددغې قبیلې اصلي مرکز کاکرستان د ژوب ناوه اود بوری تاریخي سیمه ده. خو بیاوروسته پنیو خپله پارني سیمه پریښې اود لویې تاریخي پښتونخوا نوروسیموته لیږدیدلي دي.هغه وخت چې پنیانو خپل اصلي تاټوبی کاکرستان پر یښودنو ځیني یې په پښین کې میشته شول او ځیني یې دسیوی په تاریخي سیمه کې اباد شول (۲)

(۱) معلو مات مختصر در باره.اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور- ۹٤ مخ .
(۲) پښتو او پښتانه په سهیلي پښتونخوا کې کویټه ، ۱۹۷٦، ۹٤ مخ .

ظفر کاکاخیل په خپل مشهور اثر «پښتانه د تاریخ په رڼا کی» لیکی: «پڼی هم د کاکړو په شان مشهوره او پخوانی قبیله ده او جرړی یی تر ویدی زمانی رسی. د دوی ځینی خلك په افغانستان او ځینی یی په دکهن کی هم استوګن دی.» (۱)

همدارازد پڼی د قبیلی یو شمیر خلك د هند داندهرا پرادیش په ولایت کی هم شته دی چی د هندوستان په تاریخ کی دلیدو وړ برخه لری: داودخان پڼی په هند کی یو تاریخی شخصیت تیر شوی دی.

د پڼی ابن دانی د نسب شجره

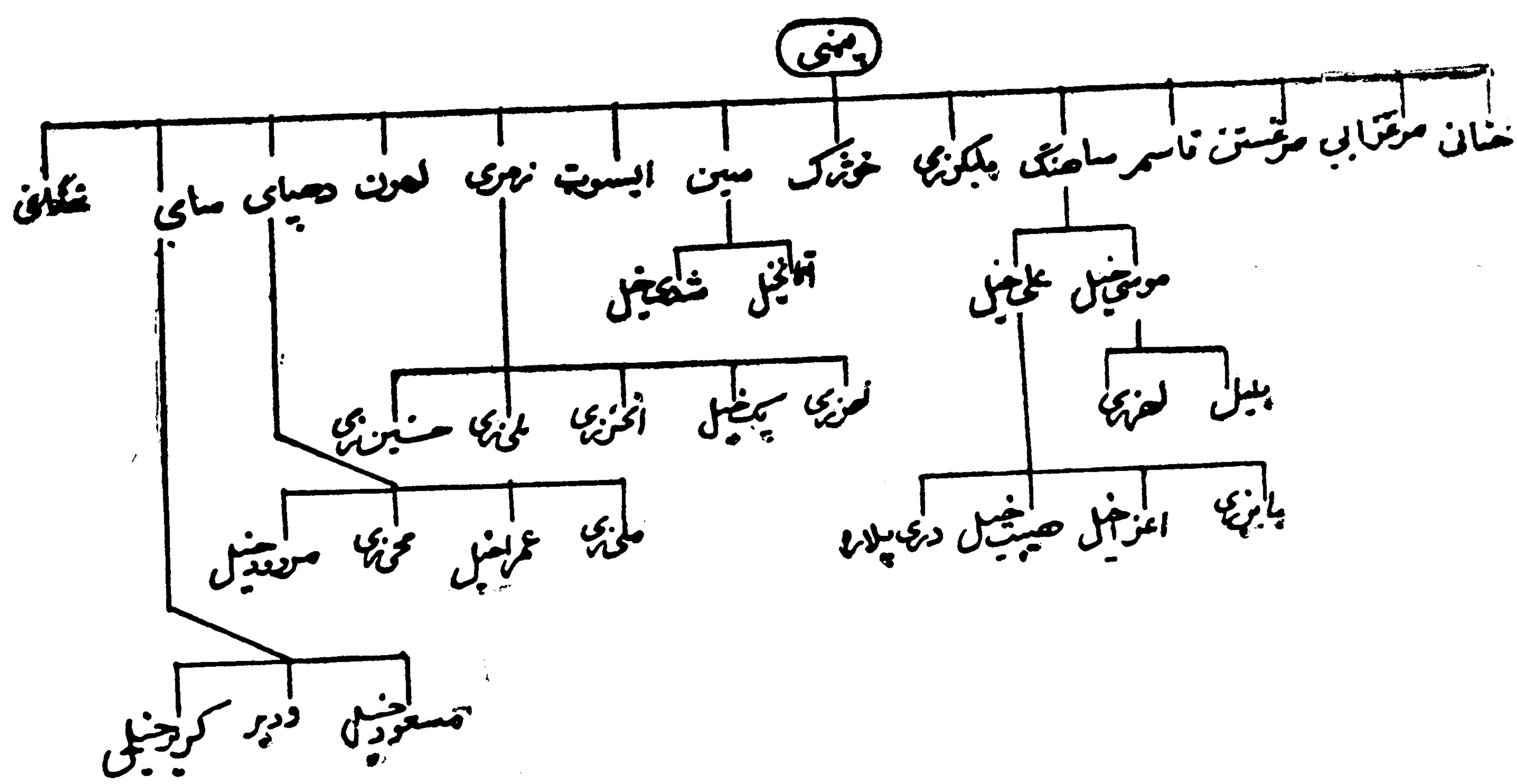

(۱) پښتانه د تاریخ په رڼا کی ۱۳۲۹ مخ .

پوپلزی

پوپلزی دسړبن په توليز ګروپ اړه لري او د درانيو دڅيرك په څانګې پوري تړلي دي.

پوپلزی دنورو درانيو څانګوڅخه ډيره نوميالی څانګه ده څکه چې دپښتنو پاچا ابدالي احمدشاه بابا او د ده اولاده له همدغې څانګې څخه دي. ددوی زيات شمير په کندهار او هرات کې استوګنه لري او لږ شمير نور يې دهيواد په نورو لو يد يځو ولايتونو کې ميشته دي. دوی دکرنی په چارو بوخت دي او ډيری ښې ځمکې لري. همدار از دزابل په ولايت کې هم يو شمير پوپلزی استوګنه لری. اوس په هريوه ولايت کې د دوی د استوګنې سيمې او شمير ښيو:

١ ـ دکندهار په ولايت کې:

دکندهار ولايت په مرکز، دامان، شاه ولي کوټ، ارغنداب، خاکريز، پنجوايي او ارغستان په اولسواليو او دغورك په علاقه داری کې استوګنه لري چې دکندهار په ولايت کې ددوی شمير د ١٣٦٠ کال داحصائيې له مخې ٦٧٢٨٣ تنه ښودل شوی دی. (١)

دهرات په ولايت کې:

پوپلزيان دهرات ولايت دنظام شهيد، غور يا نو، او بې، کرخ او زنده جان په اولسواليو کې استوګنه لری چې دهرات په ولايت کې ددوی شمير د(١٥٧٧٦) تنو په شا او خوا کې اټکل شوی دی.

د هلمند په ولايت:

دناوه بارکزايي او نوزاد په اولسواليو او د واشير په علاقه داری کې هم يو شمير پوپلزيان استوګنه لری په نوموړی ولايت کې يې ټول شمير (١٢١٥٣) تنوته رسيږی.

د زابل په ولايت کې:

د ترنك او جلدك په اولسواليو او د ميزان په علاقه داری کې استوګنه لری چې په نوموړی ولايت کې د دوی شمير (٣٨٣٨) تنو په شا اوخوا کې ښودل شوی دی.

---

(١) معلومات مختصردر باره اقوام و قبايل ايالت سرحدی کشور ٩٨ مخ.

د ارزگان په ولایت کی :

په ترین کوټ او د خاص او روزگان، گزاب، شهید حساس اود هراود په اولسوا لیو کی استوگنه اوی چی په نوموړی ولایت کی د دی شمیر ۲۹٦٤۱ تنه ښودل شوی دی (۱)

یوشمیر پوپلزی د با دغیس په ولایت د مرغاب اوغورماچ په اولسوالیو کی هم استوگنه لری یوشمیر پوپلزی په ملتان کی هم استوگنه اوی چی ښا یی دوی په کوم سیاسی ملحوظ هلته تللو ته اړشوی وی (۲) که څه هم ځینی پوپلزی پووندهدی خو بیا هم زیات شمیر یی د کرنی په چارو بوخت دی ددی د کوچیانو شمیر هم لږ دی.
ددوی تخمینی شمیر د (۱۲۸٦۹۱) تنو په شا اوخوا کی دی :

پیاروخیل

دوی هم غلجی پښتانه دی او اکثریت یی په زرمت، پکتیکا او د کابل ولایت په جنوب لوید یځ یعنی دللندر په درهٔ کی استوگنه لری :

تارڼ

د تارڼ د قبیلی له په باب په مخزن افغانی کی لیکل شوی دی چی په اصل کی د سیدزوی و، خو کاکړ هغه په زویتوب ونیوه اوهغه یی ورروزه. تارڼ هم په دغی قبیله کی ښځه وکره او اولاده یی د کاکړو د او لادی سره مخلوطه شوه چی اکثره تارڼ د کند هار په سیمه کی میشته اوستانه بلل کیږی اووایی چی دوی د (طاهر آبشناس) له اولادی څخه دی چی د سلطان محمود غزنوی دواکمنی په وخت کی د او بو پیژندلو په کار کی بی ساری و(۳) د نسب د شجری د لیدلو څخه

---

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل سرحدی کشور ۹۷ مخ .

(۲) دکابل سلطنت بیان دوهم توک ۸۷ - مخ .

(۳) حیات افغانی - ۲۳۱ مخ .

وروسته دا څرګنده شوه چې داقبیله هم دغرغښت په تولنیز ګروپ کې شامله ده.
ددغې قبیلې وګړي په رودملازي، زیارت، هرنایي او سنځاوي کې ژوند کوي(۱)

د تارن یا طاهر د نسب شجره

تارن

خواجه کری

هکالون — ادین — ابراهیم — اسماعیل — تور

تتا

دوی په اصل کې د کجین له نسل څخه دي او اوس دبیټني په قبیله کې داسې ګډ شوي دي ددوی ترمنځ هیڅ توپیر نشته. ویل کیږي چې دتتا اولاده دشمیر دزیاتوالي په سبب دتولي بیټني قبیلې منځکښې دي (۲)

تتور

تتور د دولت خیل او تاك په لوېدیځه برخه کې موقعیت لري. د دې ښاخ خلك هم ددولت خیلو او میاخیلو په شان په سوداګرۍ او تجارت بساندې بوخت او وچې ددوبې له خوابه په وانه او په ژمي کې به ددامان په سیمه کې اوسېدل. دخانزمان خان کټي خیل دتسلط اوقبضې په وخت کې دغه قبیله دلوحاني دتولو خانانو په ګډون دده تسلط لاندې پاتې شوه. وروسته دنادرشاه افشار ایراني په وخت کې دشاه بزرګ دخانۍ په موده کې دغه قوم دمغولو سره دمقابلې له کبله ډېر کمزوري شو او کله چې دغه قوم په یعقوب خیلو باندې یرغل وکړ نو دیعقوب خیلو نه یې ډېر خلك وژل. خو څرنګه چې صاحب دا د خان او دیعقوب خیلانو

(۱) پښتو او پښتانه په سهیلي پښتونخوا کې - ۴۶۷ مخ .

(۲) حیات افغاني - ۳۸۸ مخ .

نورو ملکانو دګندا پوریانو نه مرسته وغوښتله ګندا پوریان هم ددوی سره ملا وتړله او دتتور پر قوم یې حمله وکړه چې دیو شمیر تتور یې دیعقوب خیلو په بدل کې ووژل چې ور وروسته بیا دغه قوم دیر کمزوری شو (۱)

دحیات افغانی په قول ددغه ښاخ شمیر له دریوسوو کورنیو نه زیات نه دی . ددوی دود او دستور دمیا خیلو سره ورته والی او یوو الی لری او غالباً خلک یې دکرنی په چارو بوخت دی . (۲)

تر کلانړی (تر کانړی)

که چیری ددغی قبیلی دنسب شجره وګورو نو څرګند ه به شی چې دوی دسړبن په تړلنیز ګروپ کې شامل دی. دوی د پښتنو نورو قبایلو په ډلو کې یوسفزیو، مندړو او ګګیانیو ته دیر نژدی او دغه دری واړه قبیلی دتر کلانړیو په ګډون دښاخی خیلو یا خوښی خیلو پښتنو په نامه سره یادیږی :

دغه قبیله په پخوانیو متونو کې دمثال په توګه داخوند درویزه په تذکرة الابرار والاشرار کې عموماً دتر کلانړی په نامه یاده شوی ده خو اوس معمولاً دتر کانړی په لیك دو دلیکله کیږی .

یوسفزی، مندړ، ګګیانی او تر کانړی چې مجموعاً دخا ښی خیلو یا خوښی په نامه یادیږی ددوی اصلی اولومړنی ټاټوبی دارغستان په حدودو کې دغوبندان اوسره غره په خواوشا کې هغه ځمکه ده چې دغوری مرغی په نامه یادیږی. دوی چې دترینو په ګاونډ کې اوسیدل دترینو دفشار او زور له امله یې خپله سیمه پریښوده او دغوریاخیلو له خوا دغزنی دمقر په کڅی کې په ورکړل شوی ځمکه باندی دڅه وخت له پاره میشته شول خو له غوریاخیلو سره هم خوابدی شول هغه ځمکه یې هم پریښوده چې په نتیجه کې دکابل خواته راوخوځیدل . دراتګ په وخت کې اتمان خیل هم ورسره ملګری شول. دوی دکابل په شا اوخوا ورشوګانو کې میشته شول چې په هغه وخت کې په کابل کې دتیموری کورنی میرزا ابوسعید واکمن وچې

(۱) تواریخ خورشید جهان - ۲۲۸ مخ.

(۲) حیات افغانی - ۲۹۸ مخ .

وروسته یې زوی میرزا الغ بیګ د همدغو پښتنو په مرسته په ۱۴۶۹ ع کال کې په کابل او غزني کې واکمن شو. له دغه ځایه اتکل کېږي چې ښایي خاښي خیل پښتانه به د کابل ورشو ګانو ته د پنځلسمې پېړۍ د لومړۍ نیمایي په وروستیو کلونو کې راغلي وي. میرزا الغ بیګ چې تر څو پورې کمزوری و په همدغو پښتنو به یې ځان ساته خو کله چې هغه په خپلو پښو ودرېد پښتنو سره یې مخالفت څرګند کړ. میرزا الغ بیګ لازمه وګڼله چې د هغوی پیاوړی ځواک مات کړي هماغه و چې خاښي خیلو پښتنو مشرانو ته یې یوه میلمستیا جوړه کړه او په چل ول یې سره یې د هغوی د (۹۰۰) تنه په شااوخوا کې مشران له تیغه تیر کړل چې ادیره یې د کابل د مونجان د غونډۍ په جنوبي برخه د سیاسنګ د غره په لمنه کې پرته ده دا پېښه په غالب ګومان د ۱۴۸۰ ـ ۱۴۹۰ ع کلونو په شااوخوا کې شوې ده :

تر دې خونړۍ او خواشینوونکې پېښې وروسته خاښي خیل پښتانه د کابل نه د ننګرهار په خوا روان شول تر کلانیو به لغمان کې واړول :

یوسفزي ، ګګیاني او اتمان خیل په ننګرهار کې اوسېدل چې په بیا وروسته نو موړې درې قبیلې په سوات ، دیر او باجوړ کې میشته شوې ، خو تر کلاني چې په لغمان کې یې استوګنه غوره کړې وه د لغمان خلکو د دوی له لاسه په کابل کې مغولي حکمران ته شکایت وکړ او د مغولي پوځ په فشار ترخه مودې وروسته د لغمان نه باجوړ ته ورغلل :

محمد حیات خان په خپل مشهور اثر «تاریخ حیات افغاني» کې لیکي : «په کومه سیمه کې چې د تر کلانیو قبیله استوګنه لري یوه غرنۍ او ښکلې شنه سیمه ده چې دېره په زړه پورې آب و هوا لري. د دوی په سیمه کې د غنمو پیداوار د نورو غلو دانو په پرتله ډېر دی »

قبیلوی ویش :

تر کلاني په لاندنیو ستر و ښاخونو باندې ویشل شوې دي : (۱) سالارزي (۲) ماموند (۳) ابراهیم خیل (٤) اسوزي (٥) سمیل زي .

۱ـ سالارزی:

سالارزی په بنار، کوټکي، الیکي، ناوه ګی، چارمنګ، لرآمدك، برآمدك، لرسدین، برسدین، بو چمر کنډاو دکونړ دولایت په دانګام کی اوسیږی.

۲ـ ماموند:

ماموند په اوږی سرکی په دوه مهموښاخونو چی یوته یی (اوی ماموند) او بل ته یی (وارهٔ ماموند) وایی ویشل شوی دی دلوی ماموند دخیلونوموته دادی: مسعود خیل، عمرخیل، یوسف خیل، سلیمان خیل او خلوزی.

دوړو ماموندو خیلونه دادی: بروزی، اوریازی، برم کازی.

۳ـ ابراهیم خیل:

په ټوله تـرکاڼی قبیله کی ابراهیم خیل دمشرتوب او اعتبار خښتن دی دوی اصلاً په سالارزیو ورګډیږی. خوله کومه وخته چی ابراهیم نومی دباجوړ دسالارزیو مشر دخپلی آزادی له پاره دمغولودامپراتوری سره دیری جګړی وکړی اود باجوړ دسیمی خپلواکی یی په دیری میړانی سره وساتله دهغه ځای دپښتنو له خواده ته دخان لقب ورکړشوچی دغه مشری تر دیری مودی پوری دده په کورنی کی پاتی شوه او اولاده یی دابراهیم خیلو په نامه سره یاده شوه:

٤ ـ اسوزی:

په جندول او براول کی استوګنه لری:

٥ ـ شمل زی:

چی په میران او براول کی استوګنه لری:

د باجوړ ښخه پرته ترکلانی ددیر په ضلعه او د افغانستان دکونړ په ولایت کی هم استوګنه لری چی ددیر دضلعی ترکلانی په براول، میدان او جندول کی استوګنه لری او شمیریی (۷۵٤۰۰) تنه ښودل شوی دی: په باجوړ کی دترکلانیو شمیر د ۱۹٦۱ کال د سرشمیرنی له مخی (۱۵۰۵۰۰) تنه وو چی د هغی جملی ښخه یی

(۸۰۰۰۰) تنه ما موند او(۷۰۰۰۰) تنه سالارزي شمیرل شوي دي .

د افغانستان دکونړ په ولایت کي ددې شمیر(۳۹۹۸۲) تنه ښودل شوي دي چي په دانګام، اسمار، شنګري، شالي، ناړي، بریکوټ، دم کلي، نرنګ، سرکانو، ګنجګل، تانکو، شلتن اومروره کي استوګنه لري(۱)

تره خیل

دوی غلجي پښتانه دي اوډیرشمیر خلك یې دکابل ددهسبزد اولسوالي په تره خیلو، دلغمان ولایت دتبي کونج اوترډخیلو په کلیو او ځینونورو کلیو کي میشته دي یوشمیر تره خیل په کوهدامن کي هم استوګنه لري . ددوی یوشمیر کوچیاني ژوند لري تره خیل دکرکیلي په چارو بوخت دي او یوشمیر یې دولتي ملازمتونه هم سرته رسوي .

تره کي

د غلجو په توکلنیز ګروپ کي یوه ډیره مشهوره قبیله ده . د حیات افغاني دمولف په قول په افغانستان کي ددوی شمیر پنځلس زره کورونوته رسیږي ددوی زیاتره برخه دغزني ولایت په مقر، ګیلان او د ناوي په اولسوالیو او دآب بند په علاقه داریو کي استوګنه لري چي ۲ پر۳ برخه خلك یې په کلیو او یوه برخه یې په پووندو او کوچي دول ژوندکوي چي ددوی د شمیر په تناسب د هغوی ملك او سیمه وره ده . ځرنګه چي د مقر د سیمي زیاته اندازه د علي خیلو او خدوزیو په لاس کي ده نوځکه دځمکي دلنږوالي له کبله یې یو پر۳ برخه خلك په شپنتوب او دڅو یو په روزنه او پالنه ژوندکوي .

د تره کو پوونده د منی د موسم په پیل کي د کندهار خواته ځي او د پسرلي د موسم په پیل کي بیرته د مقر خواته په راتګ پیل کوي چي دهمدې کبله په پښتو

---

(۱) اصلاع، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان (۵۰ - ۵۱) مخونه .

ژبه کې د پوونـده وو تره کو په باب یو متل هم شته چې وایی :

چې چونګښې وایی قر	تـره کې وایی مـقر
چې چونګښې وایی غار	تره کې وایی کندهار

چې د دغه متل نه مقصد دادی چې کله دګرمی د موسم پـه پیل کې چونګښې د رغز پورته کوی : نوپه دغه وخت کې تره کې کوچیانو او پوونده ته خپل وطن ته په زړه ور ګرځی او بیرته مقرته راستنیزی . (۱)

د غزنی د ولایت څخه پرته یوشمیر تره کې د زابل د ولایت په مرکز کلات او د شاه جوی په اولسوالی کې هم میشته دی .

همدارازد هلمند د ولایت د ناد علی او ګرمسیر په اولسوالیو کې هم یوشمیر تره-کی استوګنه لری.د تره کو جنوب او جنوب ختیځ ته سلیمان خیل او توخی، ختیځ ته یې سلیمان خیل، شمال ته یې علی خیل ، اندړ او هزاره او جنوب ته د دیورند په کرښه د کاکړ و سره نښتی دی. ددغی قـبیلی کوچیان په عمومی توګه پـه ژمی کې د کندهار په ویګاوداښکزیـو په سیمی او همدارازد کندهاوپه نورو بر خو کې لیدل کیږی. ددوی یوشمیرد دیورند د کرښی نه تیریږی او د کاکړو دقبیلی سیمو ته لیږدکوی او تر پشینه پوری ځی(۲)

یوشمیر تره کی د ننګرهاردولایت دچپرهاردعلاقداری د تره کو په کلی کی استوګنه لری چی شمیریی (۲۸۷) تنو ته رسیږی (۳) سر بیره پردی دفار یا ب په ولایت کې هم زیات شمیرتره کی ژوند کوی .

همدا رازد دوی یوشمیرد بـاد غیس د ولایت دمرغاب داولسوالی دبو کن په

---

(۱) حیات افغانی، پښتوژباړه - ۲۷۱ مخ .

(۲) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل سرحدی کشور - ۷۳ - ۷۶ مخونه.

(۳) نوموړی اثر ، ۷۳ مخ .

کلی او دهغه په شاوخوا او دنو موری ولایت دغور ماچ د او لسوالی په څو کلیو کی هم میشته دی. د دوی شمیر د ۱۶۱۳۱۴ تنو په شاوخوا کی ښودل شوی دی .

دتره کی ابن موسی ابن ابراهیم ابن غلجی دنسب شجره

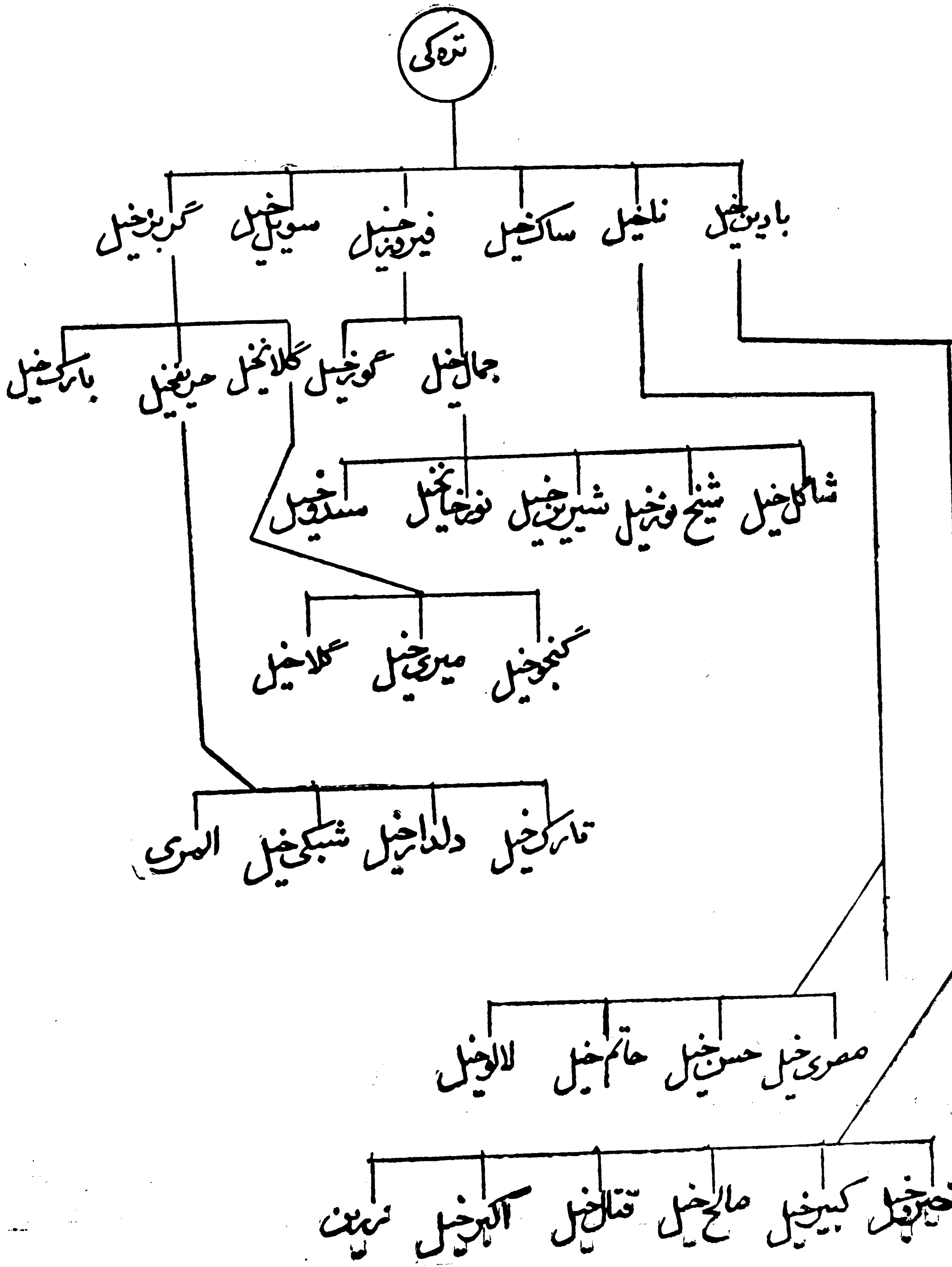

ترین

دنسب دشجری دکتابونه څرګندیږی ابدال چی هغه له‌نسله څخه ددرانی قبیله رامینځ ته شوی دترین زوی و ،خوڅرنګه‌چی دده‌اولاده په درانی او ابدالی سره یادیږی نود ترین پاتی دوه زامنود خپل پلاریعنی ترین سره شهرت ومو ند چی په دوو لویو قبیلو ویشل شوی دی تورترین اوسپین ترین اود تسمیی وجه یی داسی ښودل شوی ده. دترین هغه زوی چی لږتوروزمه وهغه په تورترین اوبل زوی یی چی سپین رنګی وپه سپین ترین سره‌شهرت وموند. (۱)چی ددوی بحث به‌په خپلو خپلوځایونو کی وشی .

تور ترین

دبریښوختیځ ته ورڅرمه پښین موقعیت لری چی دترینانوملك دی. دغه سیمه دد رانیود ملك په سهیلی برخه‌کی موقعیت لری .لویدیځ خوا ته یی شوراوك چی هلته بریځ میشته‌دی، سهیل لورته یی پښین له‌شال‌څخه‌دتکه تو په نامه په یولړغرونو سره بیلیږی. ختیځ خوا ته یی هغه غرونـه موقعیت لری چی دغه سیمه دکاکړونه بیلوی اوقطب خواته پښین ددرانیوله سیمی نه‌دشمال خواته‌غرونوسره بیله‌شوی‌ده. پښین له‌شمال‌ختیځ نه‌ترجنوب‌لویدیځ پوری‌نژدی اتیامیله‌اوزدوالی‌او‌اخری‌سوریی نژدی‌څلویښت میله دی .

پښین دشوراوك په نسبت اوچت اوسطحه یی نا همواره ده،خودشوراوك په پرتله دکرنی وړ ده. ددی سیمی خلك په‌یوی‌کولوکی داوښانوپه پرتله زیاتره دغوایانوڅخه استفاده کوی‌که‌څه‌هم داوښانو شمیریی زیـات دی(۲)دوی غالباً دکرنی په‌چاروبوخت‌دی‌خو ددوی زیات شمیر خلك دکند هار اوسند (اباسین) ترمنځ دسوداګری په چاروبوخت دی .

(۱) حیات افغانی - ۱۴۰ -۱۴۳ مخونه .

(۲) حیات افغانی - ۱۴۵ - ۱۴۶ مخونه .

د دوی کړه وړه د درانیو د کړو وړو په څېر دی چې له هغوی سره هم په نسب اړه هم
په سیمه لګر توب کې ډېر نژدې ورته والی لري (۱) د پښین یوازیني اوسیدونکي تور ترین،
سیدان او یو څه کاکړ همسایه دي. حیات افغاني د ترینانو شمیر د (۶۰۰۰) کورنیو
په شا او خوا کې ښودلی دی (۲)

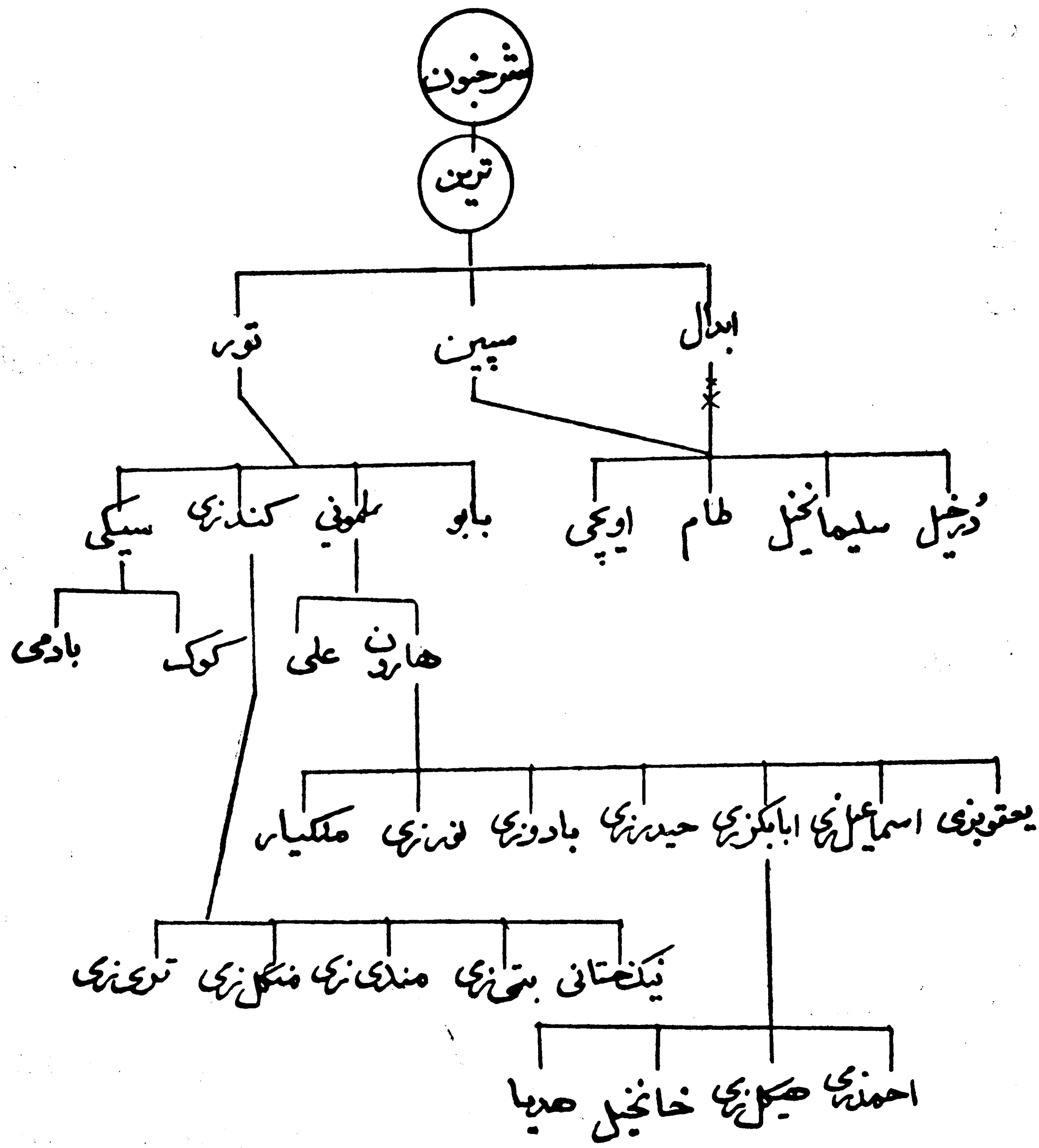

(۱) د کابل سلطنت بیان، دوهم ټوک ۱۲۱، ۱۲۲ مخونه .

(۲) تواریخ خورشید جهان، ۲۰۴ مخ .

دوی هم د کرلاڼ په ترلنیز گروپ کی شامل دی او دشیتك داو لادی څخه شمیرل کیږی . دغه قبیله په دریو څانگو باندی ویشل شوی ده : اریوزی، میرخیل او سپنکی . تڼی دخوست د ښار په جنوب کی میشته دی (۱)

جنوب ته یی گوربز اومده خیل وزیرموقعت لری چی دویورنه کربڼه مده خیل او تڼی سره جلاکوی ، لویدیځ ته یی څدراڼ، شمال ته یی دشمل سیند او اسمعیل خیل او ختیځ ته یی هم گوربز پرانه دی .

دتڼیو قبیله پر (۱۱۲) کوچنیو اوسترو کلیو ویشله شوی ده(۲)ددوی لو یدیځ غر ډیر آباد او اکثره خلك یی په غرونو کی اوسیږی ، خوځینی خلك یی د غرو نو په لمنو کی هم اسنوگنه لری.

محمد حیات خان په خیل مشهور اثر تاریخ حیات افغانی کی لیکی : «ددوی اوی کلی د درگی په میدان کی موقعیت لری چی پنځه سوه کوره لری او خلك وایی چی په دغه ځای کی (۱۰۰۰) تنه وسله وال کسان شته دی (۳) . »

د درگی نه پرته چی ددوی ډیر ستر کلی دی دا لاندینی کلی یی هم مشهور دی: حصارك، گوخه، نرخی، ایتمان، کوچڼ ، ډبر، وریځی، د بسرملکه، سنگرای، تورخیل اوورژله .

تڼی ډیرجنگیالی او زړور خلك دی اوپه دووگوندیو ویشل شوی دی یعنی اریوزی اوسپنکی یوه گوندی ده اومیری خیل بله گوندی ده .

ددغو دری وارو څانگو په جمله کی د میری خیلو شمیر زیات دی. تڼی د کرنی په چارو بوخت دی. ځمکی یی للمی دی، خویوه اندازه آبی ځمکی یی دویالو په ذریعه خړوبیږی .ددوی پوښاك غالباً دوړوته ورته دی.

---

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼاکی - ۱۳۹۶ مخ .

(۲) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل سرحدی کشور ، ۶۷ مخ .

(۳) حیات افغانی ۶۰۵ـ۶۰۶ مخونه.

په غره کی اوسیدونکی تنی دوزواوداوارو سیمو اوسیدونکی تنی دپسونو ډیری رمی ساتی . دغو ایانو گلی هم په دوی کی ډیری دی. دوی په خوراك کی دغنمو ، اوربشو اوزدنو نه استفاده کوی اویـو ډول غر نی میوه چی پور گی یی بولی اوره کوی او بسیایی خوری (۱)

دتنیو خلـک لوړی و نی، غنم رنگه اوښایسته څیری لـری اود تاریخی پلـوه ددوړو او بنوڅیو سره ورو ښـه دی. د دوی شمیر د ۱۳۶۰ کال د احصا ئیی له مخی(۲٤۱٦٤) تنونه رسیږی (۲)

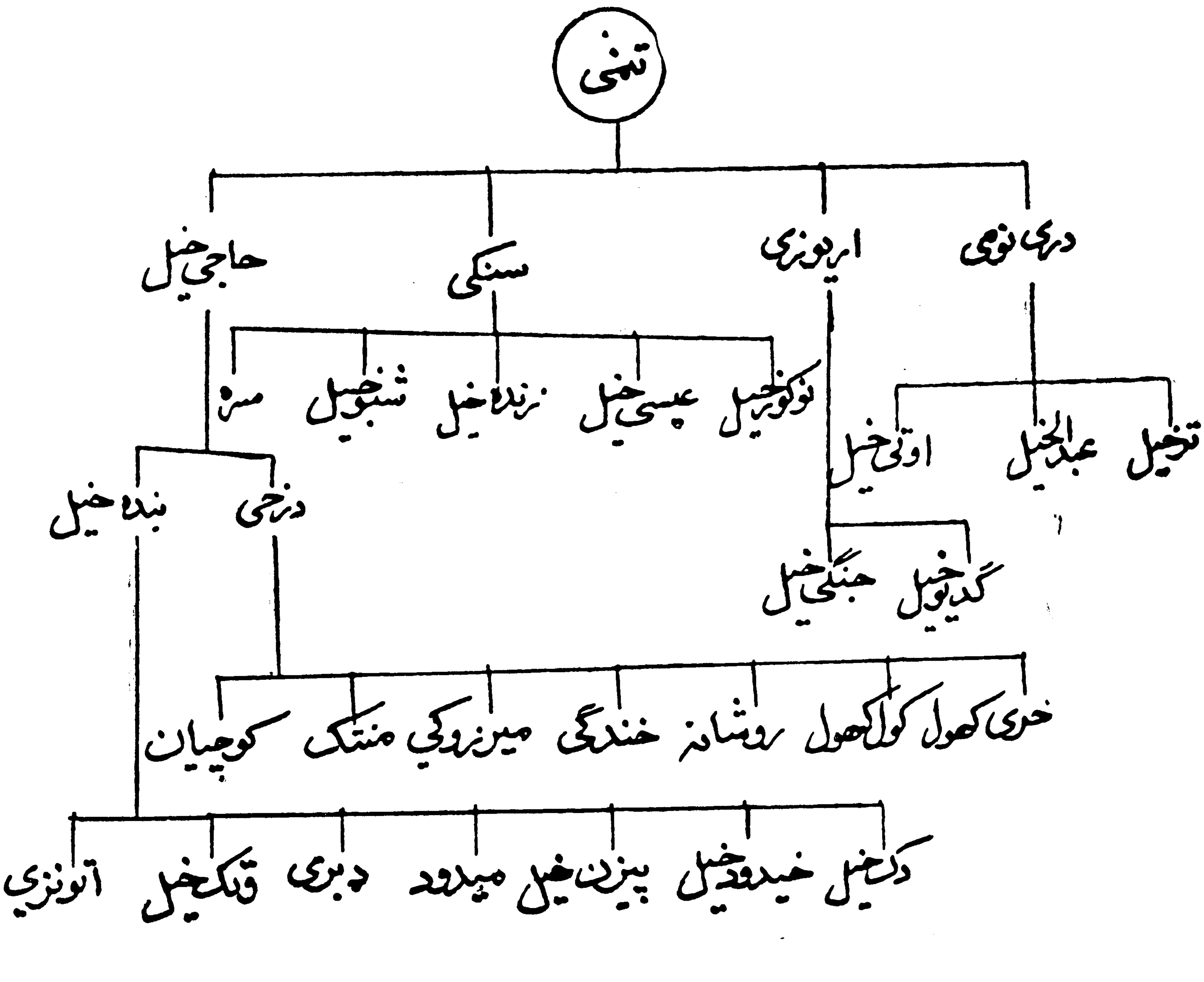

(۱) حیات افغانی ٦۰۵ مخ

(۲) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ـ ٦۷ مخ

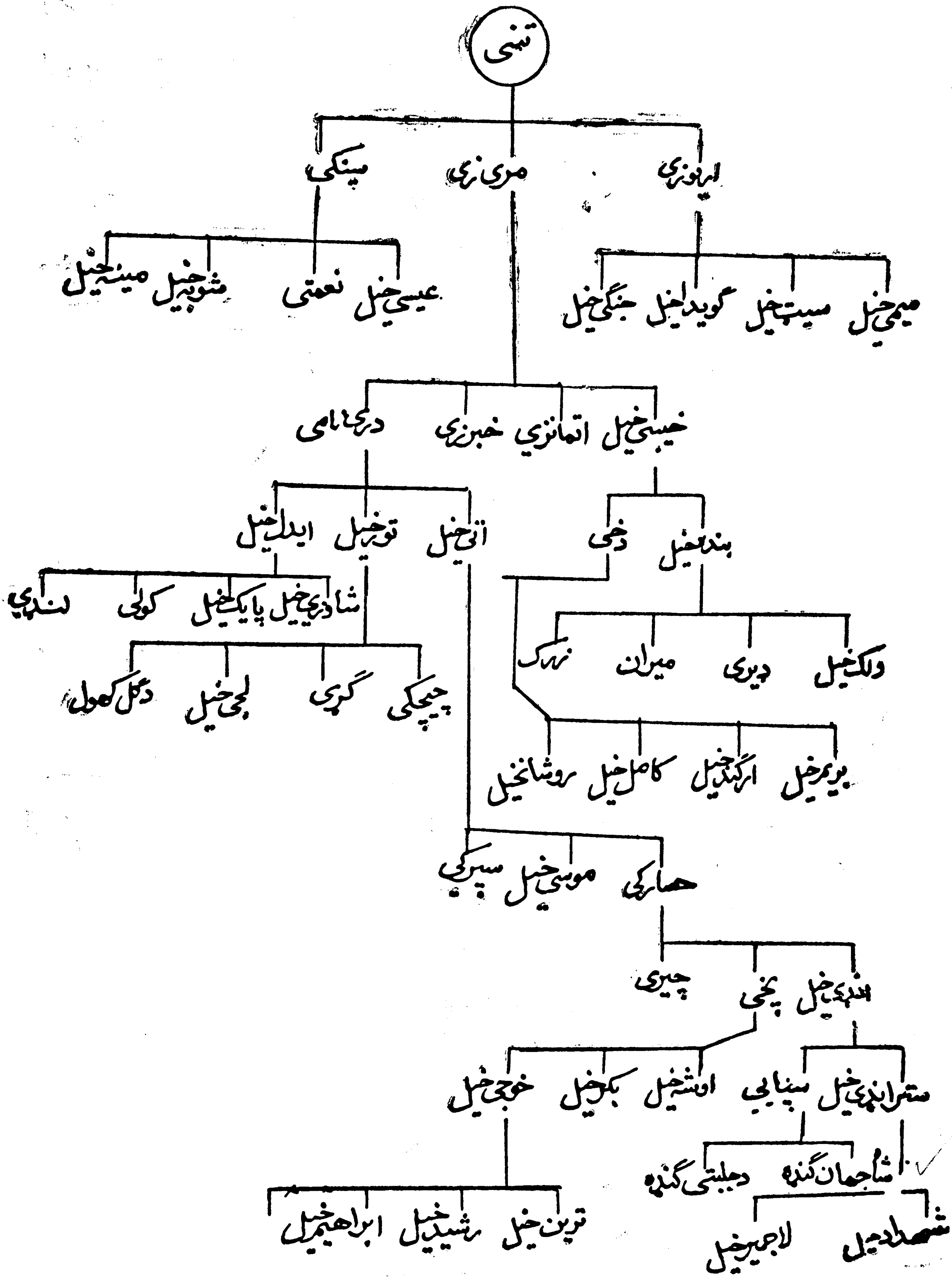

(۱) حیات افغانی ۶۰۶ مخ

توخــــی

دغلجیو په تولنیز گروپ کی توخـی یوه مشهوره قبیله ده .توخی دهوتک بابا ورور ،دباروزوی ،دتولر امسی اود غلجی کروسی دی چی دتوخی قبیله دده په نامه سره مشهوره شوی ده (۱)

دتوخو قبیله دهوتکو دعروج نه وړاندی دغلجیو په قبیله کی لومړی مقام درلود او سلطان ملخی چی داورنگزیب همعصره و دتوخو دښاخ ډیر مشهور مشر او سردار تیر شوی دی (۲)

دتوخو سیمه دکند هار لمرخاته نه په ۸۵ میله واټن کی موقعیت لری چی په کلات غلجایی سره مشهوره اودتوخو صدرمقام گڼل کیږی. توخیان دتونلک درود پرڅنډ و دپل سنگی نه نیولی ترشیباره پوری استوگنه لری (۳)

الفنستن په خپل کتاب دکابل سلطنت بیان (An Account of the kingdom of Caubul) کی دتوخیو دقبیلی شمیر د ولس زره کورنی لیکلی دی ،خو دحیات افغانی د مؤلف دپښتی محمد حیات خان په قول ددوی شمیر له پنځلس زره کورنیو څخه لږ نه دی.

دارغنداب وادی چی په شمالی برخه کی دهزاره وودسیمی ترڅنگ پرته ده اوهم میزانه دتوخو په قبضه کی ده . همدارازیوشمیر توخی دناوی دوادی په جنوبی اوښکتنی برخه کی استوگنه لری.پاتی یی په شیبار ، هلتاغ ، میزان او نورو ځایونو کی میشته دی .دتوخو یوه محله دکابـل ښارته نژدی پـه ده افغانانـو کی هم شته .

اوس به په لاند نیوجدو لونو کی د دوی داستوگنی ځایونه اوشمیر وگورو :

دزابل په ولایت کی :	شمیر
۱ ـ په کلات کـی .	۱۷٤۲۷ تنه
۲ـ په شاه جوی کی :	۲٥۷۹۹ تنه
۳ـ دارغنداب په اولسوالی کی .	۱۹۲٤۷ «

---

(۱) محمد هوتك بن داود ، پته خزانه ، کابل .۱۳۳۹ - ۹ مخ.

(۲) حیات افغانـی ـ ٤۰۱ مـخ.

(۳) عبدالروف بینوا ، هوتـکی ها ، کابـل ـ ۱۳۳٥ ـ ٥ ـ٦ مخونـه .

٤- دشینکی په اولسوالی کی.	٤١٥٧ تنه
٥- دشمول زیوېه اولسوالی کی .	«٢٦٣٤٧
٦- دمیزان په‌علاقداری کی .	« ٢٤١٧
مجموعاً	«٩٥٣٩٤

دکندهارپه ولایت کی:

دولایت په مرکز کی .	٩٩٦٩ تنه
دشاه ولی کوټ په اولسوالی کی.	« ٥٦٧٤
دارغنداب په‌اولسوالی کی	« ٢٣١٨
مجموعاً	« ١٧٩٦١

دنیمروزپه ولایت کی:

دکنګ په اولسوالی کی	١٧٠٣ «(١)

الفنستن په خپل کتاب دکابل سلطنت بیان کی زیاتوي: «هغه سیمی چی دپارا پامیزادپه‌غره پوری اړه لري په هغه‌کی توخی استوګنه لري اوداسی معلومیږی چی دوی غریب اوخوارخلك دی (٢)»

دامیرعبدالرحمن خان دواکمنی په وخت کی دوی دیره شدید ه‌ضربه ولیدله اویوشمیریی دخپلی سیمی څخه تبعیدشول اودافغانستان په‌نوروولایتونو کی میشته شول. ددوی سیمه وچه اودکرنی ځمکه یی لږه اوغالباً دخارویوپه‌محصولاتوخپل ژوندتیروی .

(١) معلومات مختصردر باره اقوام وقبایل ولایات سرحدی‌کشور ، (٨٨ مخ).

(٢) دکابل سلطنت بیان - ١٢٤ - ١٢٥ مخونه .

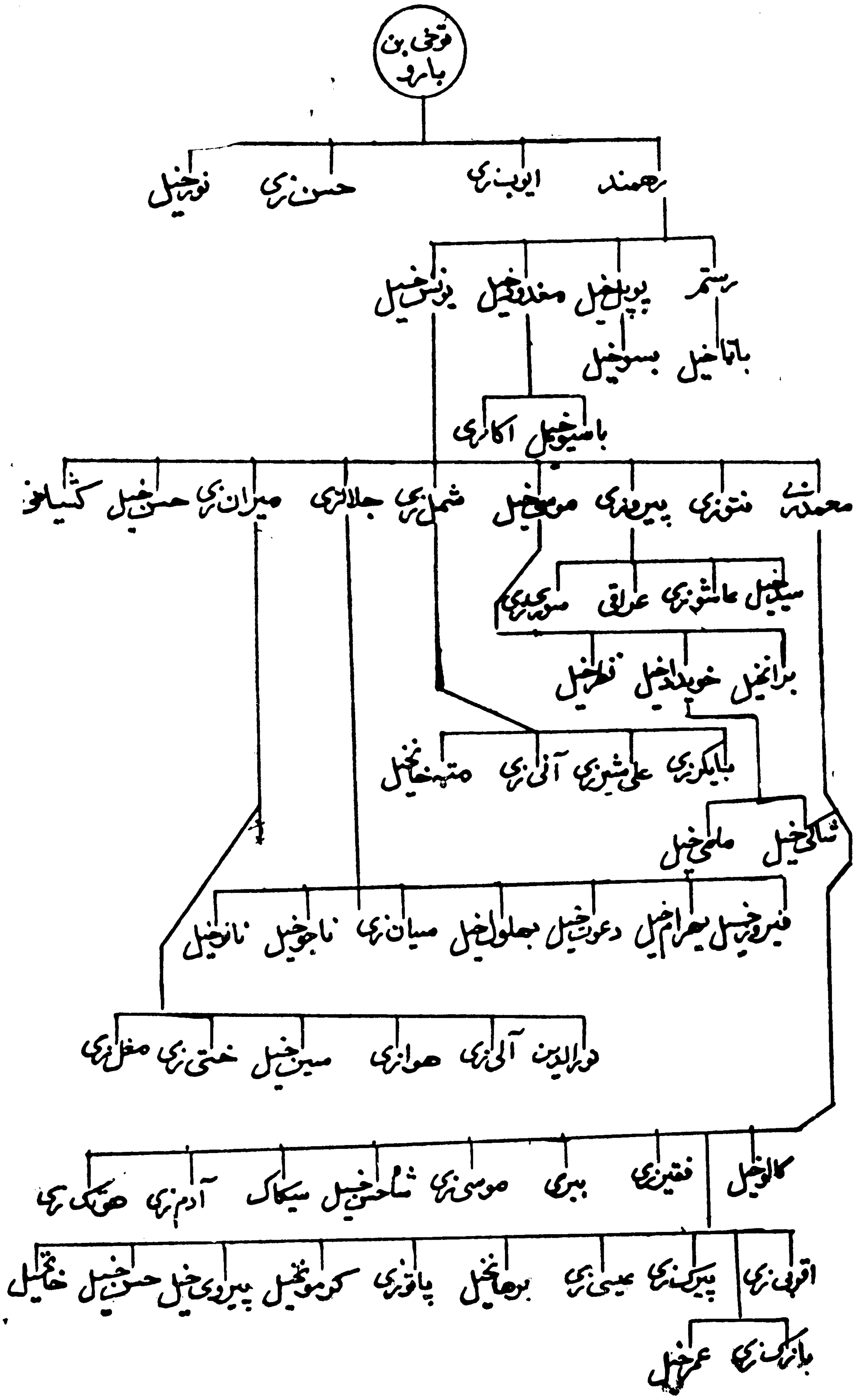

قوتی بن بارو
رهمند
ایوب زی
حسن زی
نوی خیل
رستم
پوپل خیل
مغدوخیل
یونس خیل
بابا خیل
بسو خیل
باصیو خیل
اکازی
محمدشی
متوزی
پیروزی
موسی خیل
شمل زی
جلالزی
میران زی
حسن خیل
کشیاخو
سیک خیل
عاشوزی
عراقی
سومحرزی
برانخیل
خویداخیل
فطرخیل
بابکرزی
علی شیرزی
آتی زی
متهه خیل
شاکی خیل
ملی خیل
فیروخیل
بهرام خیل
دعوت خیل
بهلول خیل
میان زی
ناجو خیل
نانو خیل
نورالدین
آلی زی
هوازی
مین خیل
ختی زی
مغل زی
کالو خیل
فقیرزی
ببری
موسی زی
شاه حسن خیل
سیکاک
آدم زی
هوتک زی
اقوی زی
پیرک زی
عیسی زی
برهاخیل
پاتوزی
کرمو خیل
پیروی خیل
حسن خیل
خانم خیل
بارکزی
عمر خیل

توخود تاریخ په اوږدو کې دپښتنو دبنګښو قبیلو د اړیکو په هکله ډیر کم ولیکل شو. پنجابي ګرولانو (بنګښ) او د تاریخ پوهانو ډیر کم دوی ته پام کړی دی. دوی د ټولو جنګیالیو او خپلواکی غوښتونکو په منځ کې تر پایه پورې په مبارزه کې ګډون کړی دی او دغه مبارزه یې تر اوسه پورې پایښت لري.

ښکاره ده چې د بنګښو ورونو (پیلي له) پورې جلا ... ترلاسه کړي دي. دتوخود قبیلي په وطن مینو شاه زلمیانو په خپل قبیلوي يووالي او اتحاد سره تل د هیواد په ملي آزادي بخښونکي غورځنګ کې فعاله ونډه اخیستي ده .

توري

دوی ته توری زی هم وایي او د روایاتو مطابق داقبیله هم دکرلانی ټولنیز ګروپ یو ښاخ شمیرل کیږي. همدا راز دنسب په شجره کې دخوګیانیو یوه څانګه او دځاځیو تر بوران هم ګڼل کیږي .

کورګاني واکمن ظهیر الدین محمد بابر هم د ۱۵۰۵ عیسوی کال په واقعاتو کې ددغې قبیلې ذکر کړی دی. ددغې قبیلې داصل په باب دمؤرخینو تر منځ اختلافات موجود دی ځینې دوی دنسل له مخې مغول ګڼي او ځینې یې نور و ته منسوبوي خو دا اټکلونه صحیح نه بریښي. دخوشحال خان ختک دوینا مطابق دوی نسلاً کرلاني پښتانه دي او داوینا صحیح ده (۱)

توری د کورمې په ایجنسۍ کې استوګنه لري. شمال ته یې سپین غر، لویدیځ ته یې دپکتیاولایت، جنوب ته یې تل او بنګښ او دختیځ خواته داورکزیو دقبیلي سره ګډه پوله لري(۲)

دغه سیمه په پیل کې د بنګښو په لاس کې وه ولې دپښتني ننګ اوناموس د یوې معاملې له کبله توریانو دځاځیو په مرسته بنګښ ددغې سیمې نه وشړل اودغه سیمه یې ددوی نه ونیوله.

---

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼا کې – ۱۳۹۰ مخ.

(۲) اضلاع، ایجنسي‌ها وقبایل ایالت پښتونستا ن ۸۶ مخ.

داقبیله تر ۱۸۷۹ ع کال یعنی دانگریزانو او افغانانو ترمنځ ددوهمی جگړې پوری دافغانستان یوه برخه شمیرل کیده، خو وروسته انگریزانو جبراله افغانستان نه جلاکړه (۱)

د کورمې دایجنسی مساحت ۱۳۰۰ میله مربع ده او مشهور سیندیې دکورمې د سیند په نامه سره یا دیږی چې توری هم دکورمې دسیند په دواړو غاړو کې استوګنه لری .

دتوریو قبیله په پنځو ښاخونو باندی ویشل شوی ده چې په دې دول دی:

علی زی، غوندی خیل، دوپرزی، مستوخیل او حمزه خیل (۲)

توری شیعه مذهبه دی او د مذهبی احکامو په اجرا کولو کې ډیر ټینګ دی . دوی د خپل قبیلوی دود او دستور په اساس دسیدانو ډیر احترام او درناوی کوی او هر یو فرد د سیدانو مریدان دی . د دغې قبیلې خلك د ساداتو په څلورو ډلو ویشل شوی دی چې دوی ته ډیر اعتقاد لری او د تیراه د سیدانو، احمد زی سیدانو، دکرمان سیدانو او دماوره سیدانو څخه عبارت دی.

هغه توریان چې دتیراه په سیدانو پوری مربوط دی د میا مرید یا (ټینګ واندی) او پاتی نوریې د (سست واندی) په نامه یادیږی چې دری واندی د میا مرید په مقابل کې یودی (۳)

د دې نه پرته توریان په سپین ګوندی پوری اړه لری .

د دوی په فکر ټول خلك دوه ډوله دی یو ریښتونی او په سمه لار تلونکی خلك او بل په کږه لاره تلونکی خلك .

د توریو د حمزه خیلو د ښاخ تقریباً دوه سوه کورنی کوچیان دی چې د یخنی په موسم کې د خپلو ښارو یو سره د بلند خیلو ټل ته ځی، خو دګرمی په موسم کې سپین غره ته ځی .

(۱) پښتونستان - ۲۸ مخ.
(۳) حیات افغانی - ۲۳۹ مخ.
(۳) اضلاع، ایجنسی‌ها وقبایل ایالت پښتونستان ۸۶ مخ

حیات افغانی د دوی دوسله والو کسانو شمیر یوولس زره تنه ښودلی دی، خو سرویلیم بارتن په خپل کتاب کی د دی قبیلی د جګړنو اووسلـه والو میرونو شمیر (۶۰۰۰) تنه ښودلی د (۱)

توریان په عمومي ډول دکرنی په چارو بوخت دی. ددوی په سیمه کی وریجی، جوار، اوربشی، غنم اومی ډیری پیـداکیږی. د دوی دکـرنی اکـثره ځمکی دکورمـی درود پـه واسطه خـړوبیږی. د ۱۹۶۱ کال د سرشمیرنی لـه مخی د دوی شمیر (۱۹٤۵۰) تنوته رسیده او که چیری (۱۱۰۵۸) بنګښ شیعه ورسره یوځای شی نوشمیری (۳۰۵۰۸) تنوته رسیږی (۲)

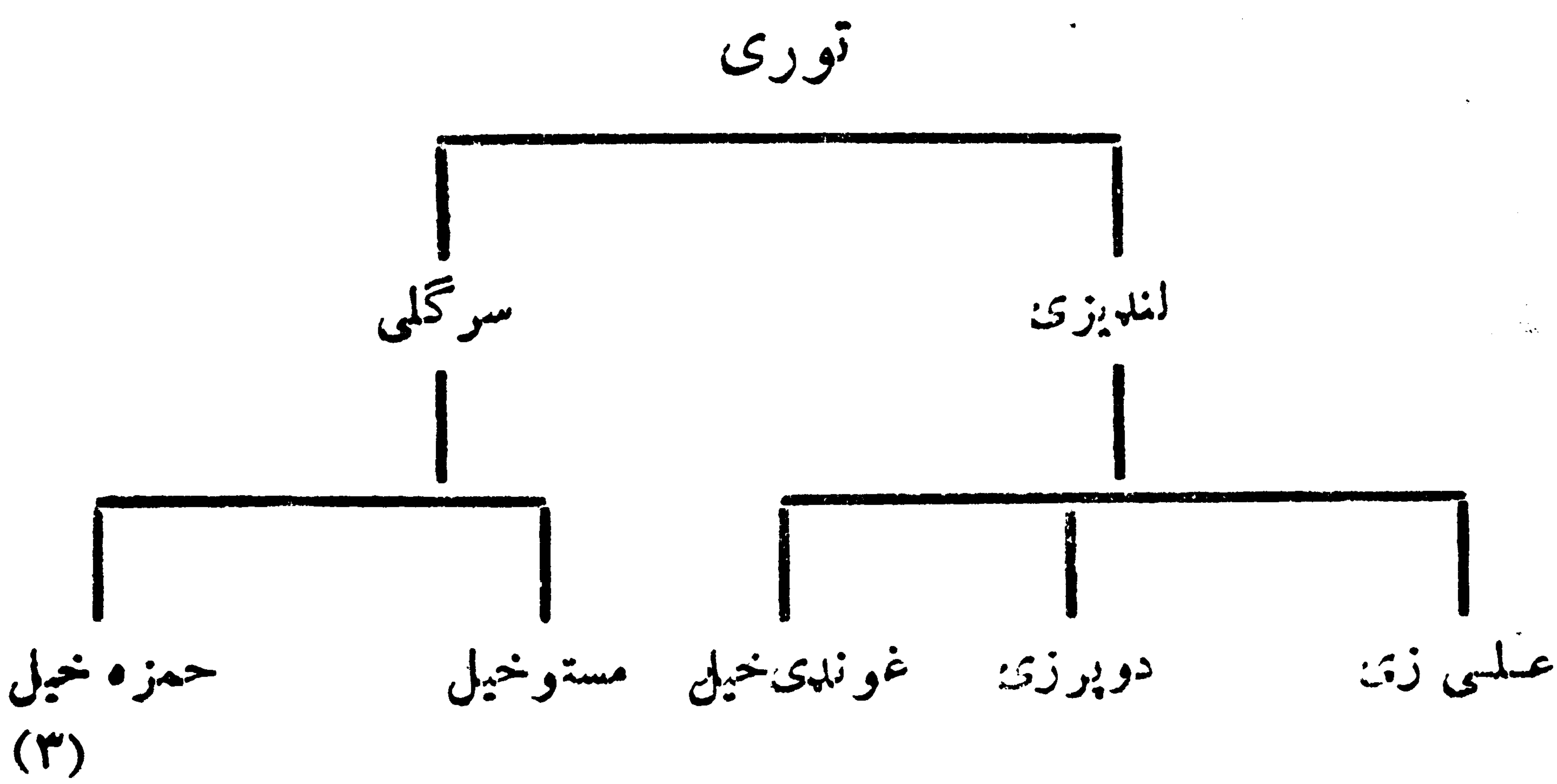

تیـج

د دغی قبیلی په باب چی نوم یی په حیات افغانی کی دلوحانی (لوانی) دنسب په شجری کی راغلی دی نور څه معلومات نشته. همـدا راز د دوی نوم هم چنـدان شهرت نـه اری. که د دغی قبیلی نه څوك وی هغه هم په لوانیو کی داسی ورګډ شوی دی چی په آسانی سره یی توپیر نه شی کیدلای. داسی فکر کیږی چی ددوی شمیر به ډیر لږ وی. (٤)

(۱) پښتونستان - ۲۸۲ مخ.
(۲) اضلاع، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان ۸۶ مخ.
(۳) اضلاع، ایجنسی ها وقبایل ایات پښتو نستان ۸۷ مخ.
(٤) حیات افغانی، ٤٤٤ مخ.

تیمنی

دوی په اصل کی غرغښتی پښتانه دی. ویل کیږی چی تیمنی د کاکړ زوی و چی اولاده یی دتیمنیانوپه نامه سره یادیږی. تیمنیان دغورپه شا اوخوا اوسیاه بند کی استوګنه لری. تیمنیان دقبچاق اوزوری په دو وښانګو باندی ویشل شوی دی (۱)

ددوی په درو کی غنم، جواراوزدن کرل کیږی. بادام، انار اوتوتان یکی په خپل سراوپه طبیعی توګه پیداکیږی. دری یی سمسوری دی اوده مرغوس یامرغاب په سین خړوبیږی. دتیمنیو سیمه هم پراخه اوښکلی دری لری. زوریان په سبزوار یااسفزار کی اوسی. سبزواریو پراخ میدان اودغسی غرونو په منځ کی پروت دی چی دځمځوزیوپه ونوسره پوښل شوی دی اودغی لاری په ختیځ کی پروت دی چی له مزارنه ترهرات پوری غزیدلی دی(۲)

تیموری

دوی په اصل کی کوچیان دی چی اکثره یی دبغلان اوکندزپه ولایت کی خپل ابزدنه دوام ورکوی ددوی دکیږدیوشمیرد (۱۱۱۰) په شااوخوا کی دی . دوی هم دنوروپښتنوکوچیانوپه دول غښتلی قبیلوی رغاونه اوجوړښت لری چی د هغو په سر کی دقبیلی اوقوم مشرځای لری (۳)

ددوی دو یمی ایلبند په بدخشان کی د«شیوا» سره سیمی ده چی دخان آباد تخاره اشکاشم اوفیض آبادله لاری دجوزا په میاشت کی ورځی او دراستنیدولاره یی بیرته همدغه ده داسی ویل کیږی چی دوی دسربن په تونلنیز ګروپ پوری اړه لری .

---

(۱) حیات افغانی، ۲۴۳ مخ.

(۲) دکابل سلطنت بیان، دوهم توک، ۱۸۰ مخ .

(۳) پښتانه کوچیان، لومړی توک، کابل- ۱۳۶۲، ۸۶ مخ.

تیتي مده خیل

دوی په اصل کې کرلاڼي او داتمان زیوو وزیرو پورې اړه لري ، خو نن ورځ د یوې جلا قبیلې په څیر راڅرګند شوي دي . په اصل کې دمچه ، منظر خیلو او مستي خیلو یو ښاخ دی ، خو څرنګه چې دخپلو قبایلو څخه لیرې استوګنه لري نه شي کولای چې د هغوی سره قبیلوي اړیکې وساتي له همدې کبله ده چې دوی د تیتي مده خیلو په نامه یو جلا اتحاد رامینځ ته کړی دی . دوی د شمل د سیند په څنډو چې په وزیرستان کې د کیږي په نامه سره یادیږي استوګنه لري . دوی د حسن خیلو ، د بکي او ممیت خیلو ترمینځ په څو کلیو کې استوګنه لري او ددوی خیلونه په لاندې ډول : (۱)

- نظر خیل
- ذکر خیل
- ایمارز
- زنګي خیل
- اتمان خیل
- خري خیل
- لنګر خیل
- جبکي خیل
- ګوري خیل
- حساني
- پیروشي
- ژبوکي
- پشان
- اخوند
- ګلاب خیل

(۱) اضلاع ، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان ۱۴۸ مخ .

دښالي خيلو احمدزيو يوه څانگه ده چې په سليمانخيلو ور گډيږي . ددوی زيات شميز کوچيان دي چې يوشميريې په ننگرهار، لغمان او يوشميريې هم دغزني ، لوگر او خورد کابل او خاك جبار په سيمو کي استوگنه لري .

جبار خيل

دوی په اصل کي غلجي پښتانه دي چې اکثره يې دننگرهار، لغمان، لوگر او د کابل او جلال آباد ترمينځ سيمو کي ميشته دي . په تيزين ، جگدلک ، سره رود، گندمک او دحصارك په اولسوالي کي هم يوشمير جبار خيل شته. دلغمان ولايت دعزيزخان کڅ دسيمي جبار خيل هم مشهوردي (١) ددوی شمير د(١٤٦٦٧) تنو په شاوخواکي ښودل شوی د(٢) زيات شمير خلک يې شتمن او ځيني يې په دولتي ملازمتونو بوخت دي : ويل کيږي چې دوی په پيل کي په خاك جبار کي اوسيدل، خود امير عبدالرحمن خان په وخت کي خپلو اوسنيو سيمو ته و ليږديدل .
جبار خيل دحصارك داولسوالي په لاندنيو کليو کي ميشته دي. آب زنگياني ، غوزيزه ، نادر، گلاخيلو ، حليم خيلو ، ظريف خيلو ، سياب سفلي ، چارتوت ، سرندو ، پرجنه ، خنجراو کڅي کي .
مشهورو خيلونه يې دادي : مريم خيل ، خوگياني خيل او نور. . . .

جدون (گدون)

که چيری دگدون دنسب شجره په غورسره وڅيړو نوڅرگنده به شي چې دغه قبيله هم په غرغښتي پښتنو کي شامله ده درواياتو مطابق داخلک له پيل نه د خاښي خيلو په گوندی کي شامل شوي دي او دقبايلي مهاجرت په زمانه کي ديوسفزيو ملرو سره ددې سيمي ته راغلي دي (٣)

---

(١) دجبار خيلو ديوه تن سهيل زيری او مشرښاغلي لعل آغا سره دخبرو او مرکي په ترڅ کي مي دا معلومات ترلاسه کړل .

(٢) معلومات مختصر در باره اقوام وقبايل ايالت سرحدی کشور ٩٠مخ جدول.

(٣) پښتانه، دتاريخ په رڼاکي ، ١٣٢٠ مخ.

دتاريخ حيات افغاني مؤلف ليكي : «ددغې قبيلې يوسپين زيرى اوڅه سرى روايت كوى چي دساهنګ اين پښي په نوم يوتن دعلي ارموسى نه پرته نور دوه زامن هم دراودل چي دوى دواړه ددې منيو په رجه دخپل قوم نه بېل شوى دى. څه موده په سپين غره كي اوسيدل او بيا له هغه ځايه هزاره او چهچه ته راغلل اواولاده يي هلته ميشته شوه كه دا روايت صحيح وى نو ګدون به غالباً دهغوى او لاده وى» (۱)

لكه چي دګدون دقبيلې دنسب له شجرى نه څرګند يږى: دغه قبيله په لومړى سر كي په دوو ښاخونو ويشله شوى ده. يعنى سالار او منصور چي بيا له هغو څخه نورى كوچنى اوفرعى څانګى رامېنځ ته شوى دى.

درواياتو مطابق دګدون قبيلې دلوى نيكه نوم اشرف وچي وروسته په ګدا يې مشهور او بيا دوخت په تيريدو سره دګدون ياجدون په نامه يادشو.

اكثره ګدون په تيره بيا سالارد هزاره غرونو ددوړ په نامه ويالى په دواړو غاړو كي داورش ترسيمى پورى ميشته دى: دګدونو ښكتنى برخه ډيره ښه شنه او حاصلخيزه ده. دجهانګير دواكمنى په وخت كي كله چي ددلازاك قبيله لوټ او تباه شوه نودغه سيمه په تدريج سره دګدون قبيلې لاس ته ورغله، خود لته هغه ګدون په زياتى اندازى سره د ذكر وړدى چي داباسين په لويديځ اودمهابن غره په سهيلى برخه كي ميشته دى. مهابن يوه لرغونى هندى كلمه ده په سنسكرت كي مها(لوى) او بن (باغ) ته وايي يعنى لوى باغ او ځنګل اوددى غره دسيمى وجه بيښى سمه ده.

دګدون د قبيلې دواړه ښاخونه يعنى منصور او سالار ددى غره له څوكي نه نيولى تر كښتنيو سهيلى برخو پورى پرى قبضه لرى. كه څه هم ددوى دكروچنيو باندو شمير تقريباً شلو ته رسيږى خو درى لويى باندى يى په ګندپ كي تقريباً له شپږو سوو څخه زيات كورونه لرى چي ددغه ځاى دسالارد ښاخ مشهور و كليو څخه شميرل كيږى او داتوزيوتقريباً تولى څانګى په كي ميشته دى. دغه ښاخ په دوو كليو يعنى ګندپ اوالورى باندى قبضه لرى. دسالاردښاخ دمت خوازى څانګه په بيني

(۱) حيات افغاني - ۲٤٦ مخ .

نومی ځای کی اوسیږی د سالاردښاخ دسلیمان زیو ځانګه په‌پاده، شنی ، کولاګر اوپولاڅپ‌لی کی چی‌واړه کلی او دمهابن په‌سیمه کی موقعیت لری قبضه‌لری.

د منصوردښاخ لوی کلی بیسلک دی او تقریباً دری سوه کورنی په‌کی میشته دی . دمنصوردښاخ دالدوزی او دوله زی ځانګی په بیسلک کی استوګنه لری.

همدارازخدرزی په ملکاګری کی اوسیږی . ګندپ، بیسلک اوملکاګری د غره په لمن کی موقعیت لری . ددغوکلیو اکثره ځمکی للمی دی، خوهغه شمیر بانډی چی دغرونوپه لمنه کی موقعیت لری شنی، آبی او حاصلخیزه دی په مهابن کی غنم، جوار، اوورېجې ډیری پیداکیږی. ددغی قبیلی زیاتره خلک دکرنی او مالدارۍ په چاروبوخت دی. دمهابن میښې مشهوری او ښی دی. ژیړ غوړی اودودانیولرګی له غرونوڅخه‌راوړل کیږی اوداتمان‌له‌سیمی نه‌پنبه‌او مالګه‌دغه‌سیمی‌ته‌وړل کیږی. (۱)

پته دی پاتی نه وی چی یوشمیر ګدون په کشمیراو دکیمبل‌پور په سیمه کی هم موجود دی (۲)

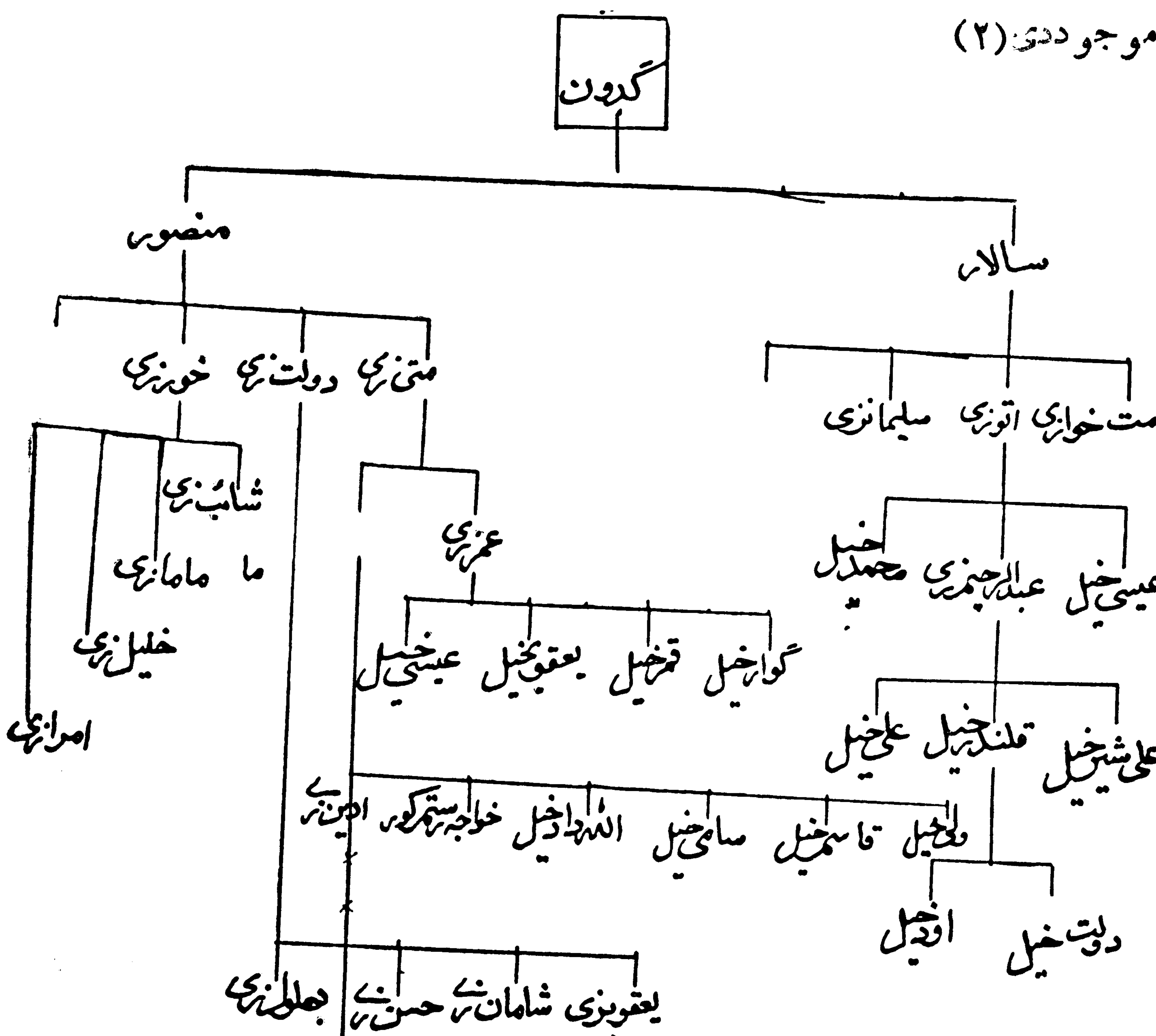

(۱) حیات افغانی -۳۷۶-۳۷۷-۳۷۸مخونه .

(۲) پښتانه‌دتاریخ په رڼاکی - ۱۳۳۰ مخ .

جلال زی

دوی دم غلجی پښتانه دی اوداند ړ یو ښاخ شمیرل کیږی. دوی داندړو په اولسوالی، شلگر، زرمت، کټواز او دغزنی په نوروشااوخواسیمو کی استوگنه لری دجلال زیو یو شمیر په واغزنو می سیمه کی استوگنه لری. چی ددوی خیلونه دا دی: الله یار، خانی خیل او مسری.

جلوانی

که چیری دنسب شجره وگورونوخرگنده به شی چی جلوانی د سړبن پسه تولنیز گروپ کی شامل اود شیرانیو له نسله څخه دی. دوی دشیرانیو دغرنیو سیمو ترڅنگ پراته دی او مشهوری څانگی یی په لاندی ډول دی:

(۱) - سالارخیل

(۲) - مروت خیل

(۳) - سپند زی

(٤) - کونکړی

(٥) - نیکی خیل

(٦) -مهار (۱)

ددوی دود اودستور شیرانیو ته ورته دی. داسی ویل کیږی چی د هندوستان په ځینو سیمو کی هم دجلوانی دقبیلی خلک استوگنه لری. دجلوانیو قبیله د شمیر دلږوالی له کبله د افغانستان دمقتدرو او مشهورو قبیلو له جملی څخه نه شمیرل کیږی.

جمریانی (ژمریانی)

په کاسیو پښتنو کی یوه پښه د جمریانیو په نامه سره یادیږی، خو پـه زیا تـرو کتابونو کی د (ژمریانی) په ډول کښلی شوی ده او پاسنی پښتانه یی (زمریانی) بولی کاسی پښتانه دسړبن په تولنیزه ډله کی د خرښبون په ښاخ گڼل کیږی. شیرمحمدخان

(۱) حیات افغانی ٦٥٢ مخ.

ګنداپور سلې اوشلې کاله پخوا په افغانستان کې د جمریانیو شمیر تقریبا یوزر کوره ښودلی دی او دایې هم زیاته کړې ده چې جمریانې د توخیو (توخو) ستانه دي(۱) :

د دغې قبیلې اکثره خلك د توخیو په ملك کې استوګنه لري، خود کابل څخه تر کندهاره پورې په متفرق ډول په زیاتره کلیو کې یو یا دوه کوره استوګنه لري(۲)

د دوی ځینې خلك د کرنې په چارو بوخت او ځینې یې په سوداګرۍ او نوکرۍ پا نسدې بوخت دي دوی د سوداګرۍ په چارو کې ورانسدې تګ کړی دی او د ښو شتو خاوندا ن دي (۳)

ځاځـي

ځاځي هم د کرلاني پښتنو له جملې څخه دي . د نسب په شجره کې د خوګیانیو سره شا مل دي ، خو خوشحا ل خان ختك په خپـل بیـاض کې د توری او ځاځي نیا خونه د کرلان له نسل نه بللی د ی .

ځاځیان د پکتیا ولایت د مهمو قبیلو څخه شمیرل کیږي . شمال ته یې غلجیا ـ یان دلوګر از ره او د ننګرهار د حصارك اولسوالی اولږڅه د خوګیانیو قبیـله لویدیځ ته یې احمدزي، جنوب تـه یې مقبل ، څمکني ، منګل او توتا خیل اوختیځ ته یې د دیورنډ کرښه پر ته ده چې د کورمې د ایجنسۍ سره پوله لري او دپیوار مشهور کوتـل د دې قبیلې په سیمه کې موقعیت لري (٤)

ځا ځیان په آریوب ، د ځاځیو په اولسوالـی ، ځا ځي میـدان او د څمکنیو پـه اولسوالی او کابـل کې استوګنه لري :

حیات افغاني د ځاځیو په باب لیکي : « ځینې خلـك عقیده څرګند وي چې تور اوحاج دواړه ورونه او دا وا ن د قبیلې د مو ندله ښاخ نه را بیل شوي دي دوی د خپل

(۱) پوهاند رشاد ، «جمریانې افغان» دافغانیاد ، کابل ـ ۱۳٦۰ ، ۱۵ مخ .

(۲) حیات افغاني ۲۸۷ مخ

(۳) پ تانه د تا ریخ په رڼا کې ، ۱۳٤٦ مخ .

(٤) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولا یات سرحدی کشور ٤٥ مخ .

ورور بند ون نه نا راضه او دسند دریاب لو یدیځی غاړې ته راغلل ددوی او لاده زیاته شوه او دتور او لاده په تورې او دجاج او لاده په ځاځي مشهوره شوه (۱) دحیات افغاني مولف محمدحیات خان ددوی وسله والو کسانو شمیر پنځه زره تنه ښودلی دی :

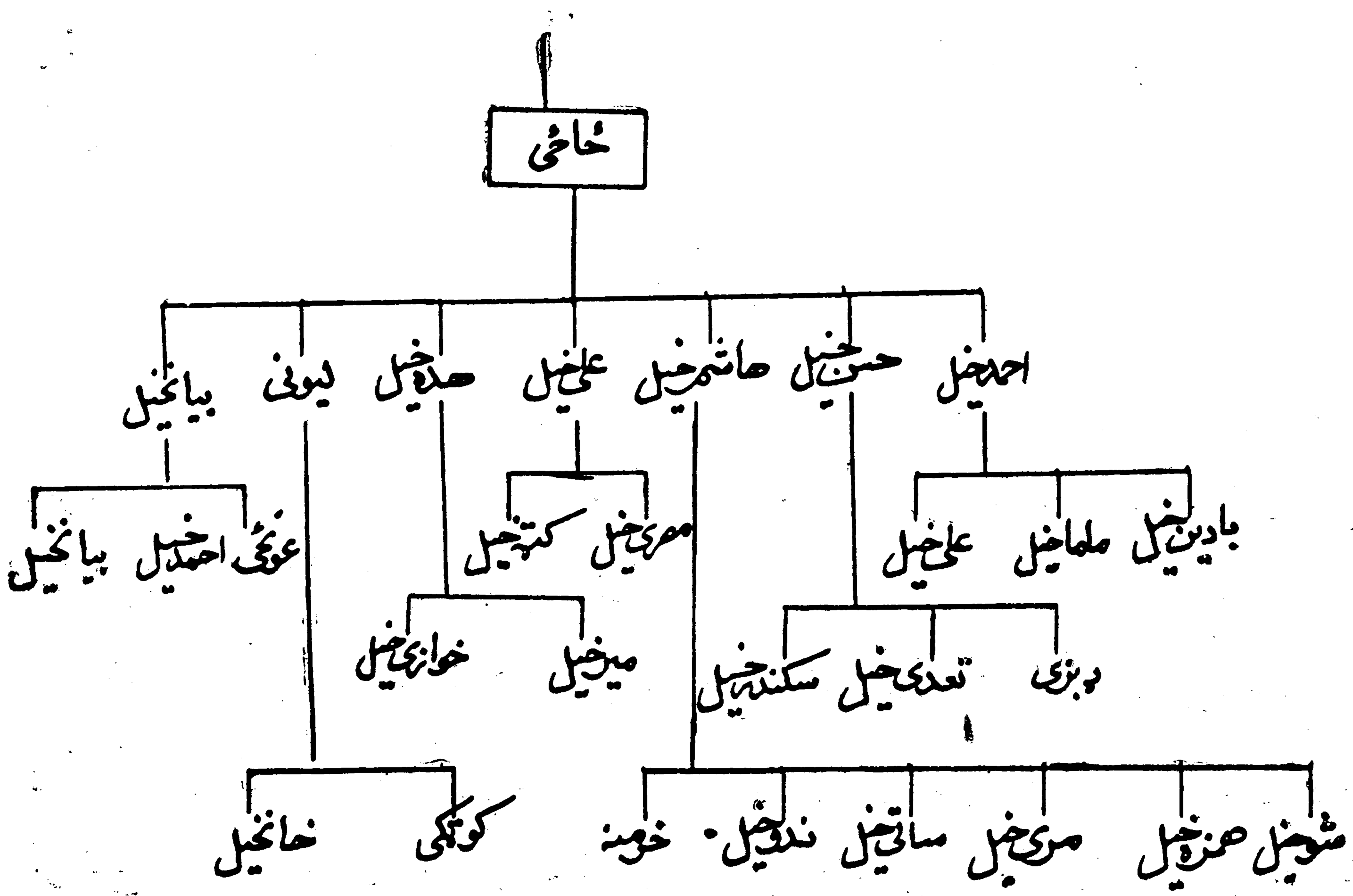

ځدران

که چیری دنسب شجری ته وگورو نو څرگنده به شي چې ځدران هم د کرلاڼي ټولنیز گروپ یوه ټپه ده .

شمال ته یې منگل، احمدزی، گردیزی او زرمت او یدیځ تـه یې، زرمت او د خروتو قبیله جنوب ته یې پیرگوتي او یوه برخه یې ددیـورند د کرښې سره د مده-

(۱) معلومات مختصر (در باره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ۴۲ مخ

خیلودوزیوو سره پوله لري او ختیځ اوري ته دخوست، ننی اومنګلو سره پوله لري او دپکتیا ولایت دسترو قبیلو له جملې څخه شمیرل کیږي . همدارازدپکتیکاپه ولایت کې هم یوشمیرځدران استوګنه لري . (۱)

دوی په یوه غوني سیمه کې استوګنه لري . دوی دکرنی اومالداری پـه چارو بوخت دي او دچارتوا شود صادراتوله لاری هم خپله ګوزاره کوي .ځنی خلك یې موتړلرونکي دي .ددغې قبیلې ډیوی مشهوری څانګې دادي :

پیرداد خیل، زنـی خیل، ختین خیل، بیبه خیل، علی محمد خیل، سپاهی خیل، ګرموښي، سپرغه‌خیل، دری خیل اومیزایي . اود ۱۳۵٤ کال د احصا ئیی لـه مخې ددوی شمیرپه پـکتیا اوپتیکاکـی(۱۵٤۱۲۲)تنوتـه رسیده .

الفنستن دځدرانوپه باب لیـکي : «ددوی‌جامې او کره وره‌دوزیروپه‌شان‌دی اود خروتوپه‌لوردځـبعوزیو دګمنوځنګلونوپه‌منځ کې له‌خپلورموا وګلوسره‌درومی .(۲)»

په حیات افغاني کې دځدرانوپه بابـ راغلي دي: «ددغې قبیلې داستوګنې ځای دخوست اوید یځ اود زرمت دسیمې ختیځ ته شنه غرنی سیمه ده.دد وی په غرنی ملك کې رواني‌اوبه، شنه، واښه، ونې، دمرغانوآوازونه‌اوسره هواانسان ته خوښي اوخوشالي وربخښي ، خو سره له دې هم دکرنې ورځمکه په‌کې ډیره لږه ده او دغه کموالي ترهغې اندازې محسوس دی چې تیزې پـه‌مخصوصر دول اواروي، خاوري وربـانـدې اچـوي اودکـرنی لـه پـاره یې بـرابـروي‌دهمدې کبـله ده چـې ددغـې سیمې پیـدا وارد نـو مـوږي قبـیلې دخلـکو لـه پـاره کـفـا یت نـه کوي او دوی دمز دور یوله پاره ګاونډ یوسیموته‌ځي.همداراز دوی دځاه ګانوپه ژورولو اودختیـنودیوالونوپه جوړولوکې مخصوص او ځانګړی مهـارت لري: دوی په خوړوکې دغنمو، جوارواووریجو څخه‌استفاده کوي اوخپلې خوراکې اړتیاوې دګردیز اود خوست له ښارونو څخه لاسته راوړي. ددوی په غرني سیمه

(۱) معلومات مختصردر باره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور - ٤۹ مخ .

(۲) دکابل سلطنت بیان - ۷٤ مخ .

کی ځینی میوی لکه مڼی ، انار ، چارمغز اوبادام هم پیداکیږي ، خوددغی قبیلی خلک د سوداگرۍ له چارو سره زیاته مینه نه لري(۱).» ځنغوزي د دغی ساحی له عمده پیداواروڅخه شمیرل کیږي.

ځدران ډیر جنگیالی خلک دي اوهر یو بالغ تن یی په خپل کور کی وسله لري څود بهرني یرغل په مقابل کی د خپلی قبیلی نه دفاع وکړي .

دوی پکتیا ولایت په لاندنیواولسوالیوکی استوگنه لري دځدرانوپه اولسوالی ، د سپیره په اولسوالی ، دزرمت په اولسوالی ، دتڼیو په اولسوالی ، دخوست دلویی اولسوالی په مرکز ، دپکتیا ولایت داورگون په اولسوالی ، دگیان په علاقه داری ، دزیروک په علاقه داری او دنکی په علاقه داری کی استوگنه لري.

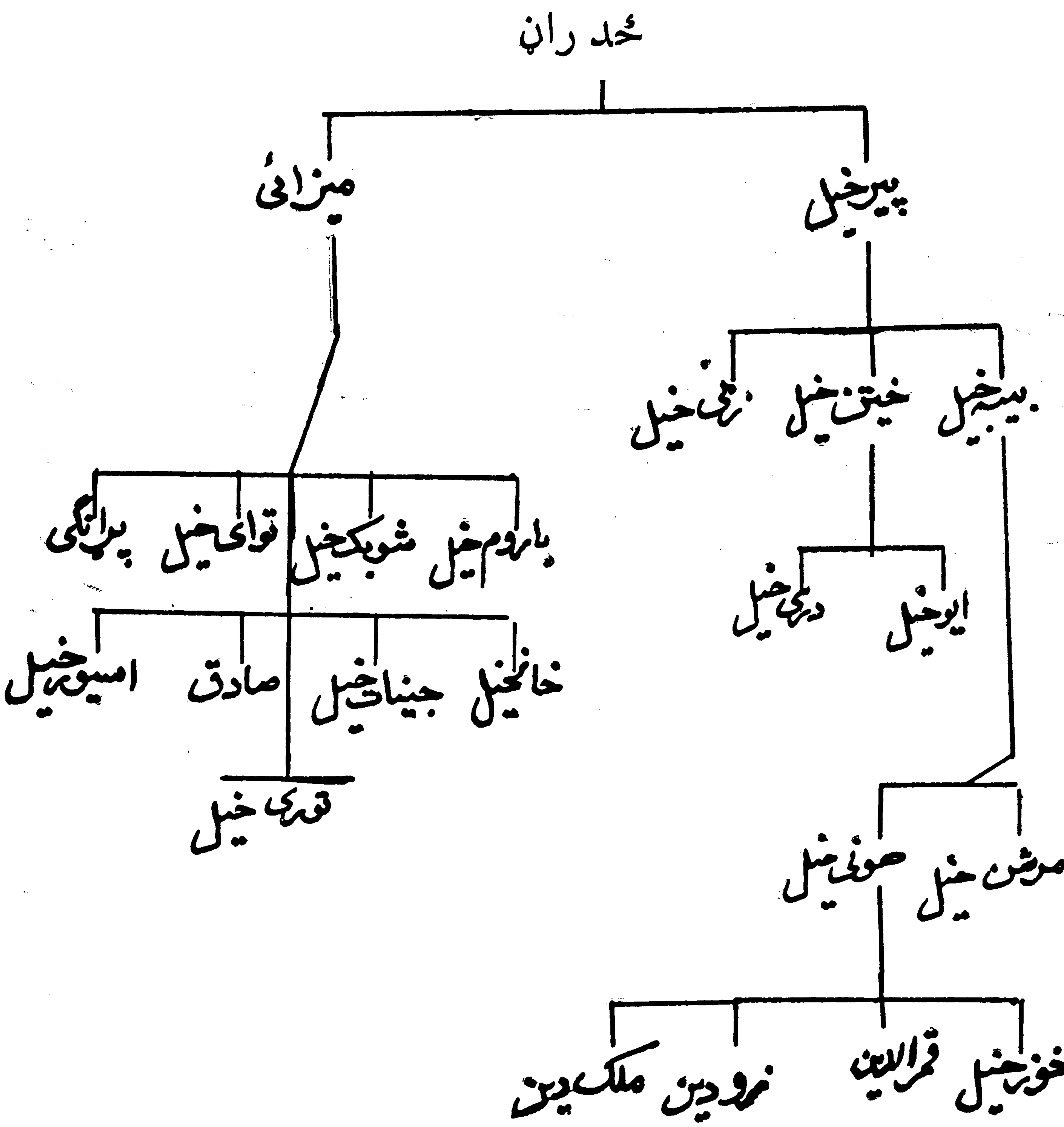

«۱» حیات افغانی ۴۹۳ - ۴۹۴ مخونه.

دروایاتو مطابق دسړبن زوی خرښبون دری زامن درلودل. یو ویې (کند) نو میده چې دده دریم زوی غری یاغوریا نو میده چی اولاده یې په غوریاخیل وسره یاده شوه چې دمومندو، خلیلو، داودزو، زیرانو او محوکنو قبیلې ددوی اولاده ګڼل کیږی. دخرښبون دوهم زوی محمند یاجمند وچی دهغه داولادی څخه خیشکی، کتانی، مهمنزی اونوخی ډیر مشهوردی. همدارازدخرشبون دریم زوی کاسی یاکانسی وچی وروسته به وڅیړل شی.

دمحمند دقبیلی سیمه په پیل کی دکندهار په شاوخوا ارغستان ته نژدی پرته وه اود (۸۰۰-۹۰۰ه) کلونوترمنځ دپښین سیمه چې پښنګ هم بلله کیږی ددغی قبیلی په لاس کی وه اودتر ین قبیلی دغه ځای د زور په ذریعه ددوی څخه ترلاسه کړه زمند یاجنمد چی لوی ښاخ یې خیشکی وپه دغه ځای کې ډیر په تنګ شول. دمحمند دقبیلی نه ځینی خلک ملتان ته لاړل او هلته میشته شول اود خویشکې ښاخ دغرنی له لاری کابل ته اود کابل له لاری دغوربند دری ته ولاړ اودغه ځای یې داوسیدلو له پاره غوره کړچی تراوسه پوری یوزیات شمیر زمند اوخیشکی هلته میشته دی (۱) په هغه وخت کی چې ظهیر الدین محمد بابر کابل ونیوه او څه موده وروسته یې په هند باندی دیرغل تکل وکړ نو خیشکو او همدا راز ځینو زمندو چې په غوربند کی ورته اوسیدل ګران ښکاره شول دهندوستان خوا ته رهی شول او اکثره خیشکی اوځینی زمند په خانه کوچ ډول له کابل نه د پیښور له لاری هندوستان ته روان شول او په دغه وخت کی سلیم خان زمنددغی قبیلی سرداراومشرو (۲) دوی په هغه ځای کی میشته شول چی اوس د قصوری ښار پروت اود لاهور ختیځ ته موقعیت لری. ددغی قبیلی اکثره نارینه دسلیم خان محمند ترمشری لاندی دبابرشاه

---

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼا کی- ۱۳۲۶ مخ .

(۲) نوموړی اثر-۱۳۲۶ مخ.

په لښکروکي په خدمت بوخت وواوپه هغه جګړه کي چي دهند دپښتون واکمن سلطان ابراهیم لودی اومغولی بابرشاه ترمینځ په پاني پت کي وشوه په هغه کي ددغي قبیلي (۷۰۰) تنه چي دبابرشاه په لښکروکي شامل وو، ووژل شول اوله همدې کبله بابرشاه اوهمایون په دوی باندی زیاته مهرباني کوله اوهغه وخت چي خیشکي اوزمند په قصوری کي میشته شول نودسپره په نوم یوه بلوخ دخپل قوم دیوی ډلي سره راته اوپه لوټ اوتالابه یي لاس پوری کاوه اوددغه لوټ دبندولو په منظور بټلک زی، حسن زی، عارف زی، شابن زی، کرلاني اوسلمهاک چي ددغي قبیلي ښاخونه دی په برکلي کي میشته شول اوځرنګه چي سپره به له دغه لاری یرغلونه کول نودغه لاره یي بنده کړه اوبیا سپره له دغه لاری څخه لوټ نه شو کولای همدارازددغي قبیلي دعزیززی، جنوزی اوابراهیم زی ښاخونه ختیځ خواته په ارپابښکتني کلي کي میشته شول اوپاتی زمند چي په مطلق دول دځمند یا جمند په نامه بلل کیږی دشمال خواته پریوتل ترهغه وروسته براهم زیو دجنوزی دښاخ سره ددښمني له کبله له دغه ځایه وخوځیدل اودخورجه په سیمه کي میشته شول اوهمدا رازاکثروسلمهاکو چي دامچوزیو اوحسین زیو یي سره دمقابلي توان نه لاره نو دتانده سیمي ته لاړل اویو شمیر یي هم په قصوری کي پاتي شول اود بټلک زیو یو شمیر هم دکورنیو شخړو په سبب په هیروال کي میشته شول.

دزمند یا جمند دقبیلي څخه څوکوره په کندهاراو پشین اوسیږی. همدارازیو شمیرزمند دپروان ولایت دغوربند په اولسوالی، دپښور په اشنغراونوښار، په مومندو، دخیبر دتاریخي دری ترمنځ اودلاهورپه قصوری کي استوګنه لری چي هلته د(قصوریه پتهانانو) په نامه سره یادیږی. همدارازددغي قبیلي دمحمدزی یا مهمن زیو ښاخ هم دیر مشهوردی(۱)

څمکني (څوکني)

که چیری دڅمکنیو دنسب شجره وګورونو ځرګنده به شی چي دوی سړبني

(۱) حیات افغاني ـ ۳۵۴ـ۳۵۵ مخونه .

پښتانه اود (کند) له ځانګي څخه دي . (کند) بیا په خپلو ارپه دوولو بوڅا نګو ویشل شوی دی:

الف ـ غوری یاغوریاخیل: مومند، داودزی، زیرانی اوخمکنی .

ب ـ خښي: یوسفزي اومندړ، تر کلاڼی. دپښتو ناز کخیال شاعرحمید ماشوخیل دغه دوه ځانګی داسی یادی کړی دي:

چې داستاد نامې بوی اخلي حمیده

څه به نه وی خوش دماغه غوری، خښي (۱)

داسي روایت موجوددی چې دغوریاخیلو اولاده پیل کی دکند هارپه ارغستان کي میشته وه چې وروسته بیادغزني سهیلی اولویدیځوبرخوته راغلل چې غالباً ۹۱۰ هکال اود بابرد واکمني لومړی شپی اوورځی وی . ویل کیږی چې په هغه وخت کی ددغی قبیلی ټول خلک دپووندە اودمالداری په کارونـو بوخـت وو څرنګه چې وروسته ددغی قبیلی دخلکوپه شمیر کی زیاتوالی راغی نود غزنـی نـه کابل ته وکوچیدل اوبیاله هغه ځایه یی دننګرهار خواته مهاجرت وکړ . کله چې غوریاخیل ننګرهارته ورسیدل نوخمکنیو دسپین غره په لمنو کی استوګنـه غوره کړه. تاریخ حیات افغاني دتاریخ مرصع په حواله د خمکني قبیلی بیلتون د خپلو نـورو ورونړونه په دی دول څرګـند کـړی دی : «یـوه ورځ خلوروواړه وروڼو یعنی خلیل، زیران، دولت یاراوخمکنی یوپسه حلال کړی وهغه یی په خپل مینځ کی سره وویشه خـودوبشلوپـه وخت کـی یې خمکنـی هیرکـړاودی وروا بـرخـه یـی ورنکړه چې په دغه خبره خمکنـی خـپه اود خپلـونوروورونړو څخـه جـلا شو اوترنن ورځی پوری یی هم اولاده په جلادول سره استوګنه لری» . اخوند درویزه هم دنوروورونړونه دخمکني جلاوالی مرورتوب ښودلی دی خونبایی چې پورتنی روایت افسانوی بڼه ولری :

---

(۱) دوست شینواری «دخو کنیو زیار کښه، میلمه پاله او ننګیالی قبیله» ، جرګه مجله دریم جلد، ۱۳۶۳ کال ، ۳۸ مخ .

د میشتی سیمی :

ځمکنی په عمده توګه په دووسیموکی میشته دی : الف ـ دپکتیا ولایت په ځمکنیوکی چی زموږدهیوادپه اداری تشکیلاتوکی یوه اولسوالی‌ده اودځمکنیو اولسوالی ددوی په نامه سره یادیږی . دلته دځمکنیویوه ښکلی دره غځیدلی ده چی دپیواړدغاښی‌جنوب لویدیځ خواته‌موقعیت‌لری‌شمال ته یی دمنده‌یرمشهور ځنګل اولویدیځ ته یی دبکیادغرونه راخرخیدلی دی .

ب : په تیراه کی :

دځمکنیوبله برخه دتیراه په ښکلوغرونوکی استوګنه لری . چی ختیځ ته یی اپریدی ، جنوب ته یی اورکزی اوجنوب لویدیځ ته یی‌توری‌میشته‌دی‌قطب‌ته‌یی سپین غرموقعیت لری .

دوی په خرمنه‌اوکرمنه‌کی استوګنه لری . دوی دیرخوار یکښی اوجنګیالی خلک دی . ښځی اونریی ټول په ګډه کارکوی . دوی نوروسیموته دیرلږتګ اوراتګ کوی . ددوی داستوګنی دسیمی هوادیره یخه ده .

ددوی دسیمی ځمکی غالباً بارانی اوللمی دی څرنګه چی ځمکی یی لږی دی نوددوی اړتیاوی نه پوره کوی ، خودموسم دسوړوالی له کبله په کی دغنمو ، اوربشواوجواروډیرزراعت اوکرنه کیږی . په دغه ځای کی پنبه اووریجی نه کرل کیږی .ددوی سیمی ته دکورمی‌نه‌وریجی ، پنبه اوتوکران له بنو، بنګښو اوکورمی‌سیمی‌نه راوړل کیږی . ددوی په قبیله کی دملکانواومشرانرواک‌دیردی که څه هم دوی دکلی مشرا نوته تاکلی محصول نه ورکوی ، خود میلمنود خرخ له پاره یی دمشترکوځمکونه یوه ټوټه ځمکه ورکول کیږی . دخلکوترمینځ شخړی‌هم‌اکثره‌دکلی‌دسپین ږیرولەخوادجرګی په ډول اودملکانو په ذریعه حل اوفصل کیږی .

ځمکنی ټول سنی مذهبه دی اوپه پښتوژبه خبری کوی په دوی کی دبی سواده کسانوشمیر دیردی . دابدالی احمدشاه‌دسرشمیرنی په وخت کی ددغی

قبیلې تول شمیر (۹) زره تنه اودوسله والو کسانو شمیر یې (۶) زره تنه ښودل شوی و.

دخو ګنیو دقبیلې دمشهورو څانګو نومونه په لاندې ډول دي:

۱ـ ازی خیل.

۲ـ خانی خیل.

۳ـ دری خیل.

٤ـ خواجه خیل.

۵ـ مرزاخیل.

دخوګنیو یو کلی دپېښور نه په شپږ میله واټن کې موقعیت لري چې دحضرت میاعمر (رح) د مزار په وجه مشهور دی. همدا راز دخوګنیو دکلي ختیځ ته تقریباً اته کروه لیرې دازي خیلو کلی پروت دی. ازی خیل دخوګنیو یوه پښه ده (۱)

پاتې خوګنې په متفرق اوخواره واره ډول ژوند کوي.

د۱۹۶۱ کال دسرشمیرنې له مخې ددوی شمیر (۳۹۱۱۹) تنه ښودل شوی دی.

څولیزی

دوی غلجي پښتانه او اکثره یې کوچیان دي څولیزی چې سلیمان خیل غلجي دي زیات شمیر یې دننګرهار ولایت دروداتو داولسوالي دچپرهار د علاقداری دڅولیزیو په کلي کې استوګنه لري. ددوی یو شمیر دکابل دبګرامیو په شااو خوا کې میشته دي (۲)

د دوی شمیر دننګرهار په ولایت کې د(۳۵۰۹) تنو په شااوخوا کې ښودل شوی دی (۳)

څینزی

څینزی په اصل کې غلجي پښتانه دي. اکثره شمیر یې د ننګرهار دولایت د

(۱) پوهاند عبدالشکور رشاد، دخوګنیو میا عمر، (کابل: دعلوموا کادمی ۱۳۶۰) ، ۶ مخ.

(۲) معلوما ت مختصر در باره اقوام و قبایل و لایات سرحدی کشور د ۱۰ مخ جدول.

(۳) دڅولیزیو د مشرانو او سپین ږیرو څخه زما لاس ته راغلي معلومات. (لیکوال)

حصارك غلزايي په اولسوالي کي استوګنه لري چي شمېر يې ٦٦٠ تنو ته رسېږي (١) ددوی بوشمېر د لغمان ولايت د قرغيو داولسوالي دعزيزخان کڅ په سيمه کي هم اوسيږي. پاتي څينزي په ټول افغانستان په تېره بيادغلجيو په سيمه کي په خواره واره دول ژوند کوي. ددوی اکثريت دسوداګري په چارو بوخت دي .

حسين خيل

دوی غلجي پښتانه دي. ددوی يو شمېر دلغمان دولايت په اړونـد و کـلـيو لـکه ده زيارت او نورو يو شمير يې د کابل دشيو کيو په شاالوخوا او يو شمير يې دپروا ن په ولايت کي استوګنه لري. حسين خيل اکثره دسوداګري په چارو بوخت دي.

خا ښي خيل

د تاريخ خان جهاني او د پښتنو دروايا تو مطـابق دقيس عبدالرشيد دري زا من وو او مړی بيټني، دوهـم سړبن او دريـم يې غـرغښت. سړبن دوه زا من در لودل خرشبون اوشرخبون. خرشبون دري زامن در لودل کاسي، کند او څمند. د کند دوه زامن درلودل چي يو يې شيخ ابا خاښي اودوهم يې شيخ ابراهيم يا غوريا نوميدل.

يوسفزي مندړ، ګګياڼي اوتر کلاڼي چي مجموعاً دخاښي خېلو يا خوښي په نامه ياد يږي ددوی اصلي اولومړني ټاټوبي دارغستان په حدودو کي دغوندانو او سره غره په شاالوخوا هغه ځمکه ده چي دغوري مرغي په نامه سره يادېږي . دوی چي دترينو په ګاونډ کي اوسيدل تر ينو د فشاراوزورزياتي له کبله يې خپله سيمه پريښوده اودغوريا خيلو له خواد غزني دمقر په کښتي کي په ورکړل شـوی ځمکي باندي دځـه وخت له پاره ميشته شول، خو له غوريا خيلو سره خوا بـدي شول. هـغه ځمکه يې هـم پرېښوده چي په نتيجه کي د کابل خواته راوخوځيدل دراتګ په وخت کي اتمانخـيل هم ورسره ملګري شول اود کابل په شاالوخوا اوړشو ګانو کي ميشته شول.

---

(١) معلومات مختصر در باره اقوام و قبايل ولايت سر حدی کشور ٣١ مخ

ویل کیږي چې په کوم وخت کې مرزا الغ بیګ د سلطان ابو سعید زوی په دېر کوچنیوالي کې د ماوراءالنهر څخه کابل ته راغلی و په هغه وخت کې د خاښي خېلو مشر ملک سلیمان شاه و چې د ملک تاج الدین زوی او د ملک رځ‌ړ لمسی و. کله چې سلیمان شاه میرزا الغ بیګ ترلاسه کړ د دوی تر منځ دېره مینه پیدا شوه ان تر دې اندازې پورې چې ملک سلیمان شاه خپله لور ده ته ور کړه.

اتفاقاً یوه ورځ میرزا الغ بیګ د سلیمان شاه په غیز کې ناست و. قدوة المکاشفین شیخ عثمان بن موتي مولیزي چې د هغې زمانې د اولیاوو څخه و او د یوسفزیو خلک بیخي دده معتقدین وو پرې ورغی.

شیخ عثمان قدس سره دې په دغه حالت کې ولیده ور ته یې وویل چې «ملکه! دا څه کړې؟»

سلیمان شاه ور ته وویل چې «دا شهزاده دی لوی بوم یې که پاچاهي نو سلطنت به یې څماشي او قوم به مې پرې عزیز او د رونــد شي» شیخ ور ته وفرمایل چې «د دې ظلمي سترګې لکه یزید هسې دي چې صحابه (رض) یې قتل کړي او هلاک کړي وو دغسې به ستا قوم هم هلاک کا»

ملک سلیمان ور ته وویل چې: «شیخه دارنګه مه وایه له تانه دا هسې نه ښایيږي چېرې نه چې نور څوک پرې خبر شي - ولې چې پا چایان د چا احسان نه ور کوي دی پادشاه زاده دی چې لوی شي پاچا به شي چار به یې زماشي قام به مې پرې محترم شي»

شیخ ور ته وفرمایل چې «ښه ملکه! خبر مې کړې. بیا به دې ویل چې ویلی دې راته نه وو نور اختیار دې خپل.»(۱)

میرزا الغ بیګ تر هغه پورې چې کمزوری و په همد غو پښتنو به یې ځان ساته خو کله چې په خپلو پښو ودرید د پښتنو سره یې مخالفت شروع کړ هغه په چل ول سره د خاښي خېلو پښتنو مشران ور ته یوه میلمستیا جوړه کړه او تقریباً

(۱) پیر معظم شاه، تواریخ حافظ رحمت خاني (پېښور - پښتو اکیډیمی ۱۹۷۱) ۶-۷ مخو نه

(۹۰۰) تنو په دغه میلمستیا کی گډون کړی وو. ده دغه نهه سوه تنه په ډیره ناځوا نمردانه توګه ووژل چی هد یره یی دکابل په سیاه سنګ کی موقعیت لری. دا پیښه په غالب ګومان د ۱٤۸۰ - ۱٤۹۰ ع کلو په شا اوخوا کی شوی ده .

تردي خونړي اوخواشینوونکی پیښی وروسته خاښی خیل پښتانه د کابل نه دننګرهار په خوا روان شول تر کلانیو په لغمان کی واړول او یوسفزي، ګګیانی او اتمان خیل په ننګرهار کی اوسیدل چی بیاوروسته نومړوړي دري قبیلی په سوات دیر او باجوړ کی میشته شوي. وروسته تر کلانیو هم دلغمان دخلکو دشکایت له کبله چی دمیرزا الغ بیګ دربار ته یی کړي ودلغمان څخه باجوړ ته ولیږدیدل چی تراو سه پوري ښاخی خیل هماغلته میشته دي .(۱)

خاکوانی

خاکوانی چی په حیات افغانی کی دخاوګانی اوخاګوانی په بڼه راغلی دی په اصل کی سړبنی پښتانه او دپنج پای درانیو په ښاخ پوری تړلی یوه قبیله ده. باید دغه قبیله دهغو خوګیانیو سره چی دننګرهار ولایت دخوګیانیو په اولسوالی کی اوسی او کرلانی پښتانه دی اشتباه نه شی .

ددغی قبیلی دوګروشمیر دیرلږدی . دوی په علیحده او جلا توګه څمکی نه لری له دوی څخه ځینی په کندهار او ځینی یی دنورزیو دقبیلی سره یوځای پراته دی دوی پردوو برخو ویشل کیږی یو یی ستر خاکوانی یا خوګیانی او بل یی کوچنی خاکوانی .

دوی دکندهار او هرات په شا او خوا کی په خواره واره دول اوسی او هم په غزنی کی خاګو انیو څوکلی . د ماکو دکلیو تر څنګ پراته دی چی خلک

---

(۱) پښتانه ،لومړی ټوک ، کابل - ۱۳٤۹ ، ۵۵ مخ.

دوی دخوګیانیوماکوانوپه نامه سره یادوی (۱) ددوی شیمرد(۷۵۵۵)تنوپه‌شااو خواکی اټکل شوی دی (۲)دحیات‌افغانی‌مؤلف لیکی چی په‌دیوه‌اسماعیل‌خان کی هم‌ددوی(۸۰) کورنی‌شته‌چی مشوریی‌غلام سرورخان‌خاکوانی‌و.

ختـــک

ختک دکوزی پښتونخواد مشهوروقبیلوپه جمله کی‌شمیرل کیږی.ختک دری زره‌کاله پخواپه‌آریایی‌کتابونوکی د ستهلک یاد ستها لک‌په شکل راغلی اود پکت لـه قبیلوڅخه شمیرل شـوی دی «۳»

ددغی قبیلی لوی‌نیکه‌لقمان‌نومیده‌چی دکرړان‌لسی‌و اود لقمان‌نه ختک ته دده دنامه‌داوښتلو دعلت‌په باب‌داسی افسانوی‌روایت موجوددی چی یوه ورځ لقمان‌د خپلوورونیوعثمان، اتمان‌اوځدران‌سره‌دښکارپابل کوم کارلـه‌پاره‌صحراته‌تللی و.

پـه دغـه وخت‌کـی دوی څلـور ځوانـی ښځی چـی ددوی لـه کـالیـو نه دپیغلتوب نښی نښانی ښکاریـدی ولیدلی‌چی د دوی په خوارا روانی‌وی.په‌دغه وخت‌کی دوی سره سلاومشوره وکړه چی دا لـوی ښکاربه‌ترلاسـه‌کوی اوپـچه به وربانـدی اچوی اود پچی له مخی به دوی ته یوه یوه‌ښځه ورسیږی.څرنګه‌چی لقمان ترنوروړومشروویـی ویل چی‌زه به لومړی له دوی نه یوه خوښه‌کړم په پاتی دریوباندی تاسی پچه واچوی . په دغه وخت‌کی لقمان له هغوڅلوروښځونه یوه پرته‌له دی‌چی‌مخ یـی لیدلی وی‌ یوازی‌دکالیوله‌مخی‌انتخاب‌کړه‌اونوروورونیو بی د پچی په اساس یوه یوه ښځه انتخاب کړه . کله چـی دوی وایدل نوڅرګـنده شوه چی لقمان ته یوه توره اوبد رنګه ښځه ور رسیدلی وه خوځرنګه چی هغه ښځه د ده په نامه شوی وه له غیرته بی ومنله‌کله چی‌نوروورونیوبی دلقمان دغـه حالت ولید په خندا شول اوپه پښتوژبه بی وویل چی‌لقمان‌پخته‌لاړاوپه پښتنو کی

(۱) حیات افغانـی - ۲۲۲ - ۲۲۸ مخـونـه
(۲) معلومات مختصردرباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور- ۱۰ مخ
(۳) پښتونستان - ۲۲۸ مخ .

دا متل مشهور دی کله چی څوك په کوم کار کی بیرته پاتی شی او یا وغولېږی نو نور ورته وایی چی پلانی په ختېه لاړه . د دغی عجیبی پیښی له مخی لقمان د ختټك په نوم داسی شهرت وموند چی اوس د ده ټول نسل د ختټك په نامه یادیږی د همدی بدرنگی میرمنی نه چی سباکه نومیده د ختټك دوه نارینه اولادونه دنیا ته راغلل چی په یوه باندی یی دتورمان او په بل باندی یی د بولاق نوم کیښود چی دختټکو ټوله قبیله ددغو دوو وروڼو اولاده ده تورمان هم دوه زامن درلودل چی یو یی ککی او بل یی تری نومیده چی د خپل پلار په اولادکی تری ډیر نومیالی سړی او دتورمان ټوله اولاده د ده په نامه نوموول شوی ده. تری هم دوه ځامن درلودل برگسریت او امیسریا نومیدل. (۱)

د ختټکو شمال ته یوسفزی، لمر پریوتو ته یی خلیل، اپریدی او بنگښ، جنوب ته یی د بنو علاقه او ختیځ ته یی اباسین موقعیت لری .

په لومړی سر کی دختټکو قبیله دشوال په غره کی میشته وه چی نوموړی غر دسلیمان د غره یوه لویدیځه لړی ده چی اوس په دغه غره باندی دوزیرو قبیله تسلط لری چی له نن څخه دڅه دپاسه دری سوه کاله دمخه دوی منگلو او هنی ښاخونو په مل گرتیا دخپل اصلی ټاټوبی نه بنوته راغلل او په هغه ځمکه کی میشته شول چی نن پری احمدزی وزیر قبضه لری. څه موده وروسته دمنگلو او شیتکو ترمینځ دښمنی را منځ ته شوه او منگلی د شیتکو د دښمنی له کبله ددی سیمی پریښودوته مجبور شول ، خو ختټکو په دی سیمی استوگنه درلوده. په پای کی د ختټکو او شیتکو ترمنځ اړیکی هم خراب شول او ختټکو هم ددی سیمی نه کډه وکړه او په کربوغه، تیری، لاچی، شکردری او د اباسین تر غاړی پوری خپله یی قبضه ټینگه کړه ځرنگه چی دغه سیمی ښی آبادی نه وی نو دوی بی له کومی شخړی او جگړی ترلاسه کړی. په دی ورځو کی له ریسی نه نیولی تر کوهاټه پوری سیمو کی داورکزیو قبیله میشته وه او دکورمی د لوړ نه په بنگښو هم دکوچیانو په ډول دی علاقی ته تگ او را تگ کاوه چی داورکزیو

---

(۱) حیات افغانی - ۴۶۹ مخ.

او بنگښو ترمينځ په نا څاپي توګه دښمني پيدا اوجګړه پيښه شوه‌اوځرنګه چې له پخوانه داورکزيو اوختکو ترمنځ يولړ شخړې موجودې وې نو په دغه وخت کې ختکو له‌بنګښو سره مرسته وکړه او کوهاټ لـه‌اورکـزيو نه‌دبنګښو ولاس ته‌ور غې اودريسي ، پنياله‌او زيرې‌نه نيولې ترتورې څېرې پورې تـ‌ولې‌سيمې دختکو‌لاس ته ورغلې اودختکواو بنګښو ترمنځ يوغرچې دګـ‌داخيلواو‌لاچې‌تـرمنځ موقعيت لرې سرحدوګڼل‌شو چې تراوسه پورې هم دغه سرحد په‌خپل حال پاتې دی .

ترهغه وروسته‌کله چې‌د ختکوقبيلې په‌شمير کې زياتوالی را غی په هماغـه تناسب يې خپلومقبوضه سيموته هم پراختيـ‌اورکړه او اوس يې هغه پراخه سيمه په‌لاس کې ده چې په‌پيښور کې ديوسفزيو دسيمې اودکابل يالنډې سيندله شمالي خنډونه نيولې تر کالاباغ، عيسی‌خيلو ، مروتو ، بنو ، وزيرو اودسندهـ ددرياب‌تـرلويـديځو خنډو پورې‌غځيدلې ده.

دختکو دسيمې اوږد والی تقريباً سلو ميلو اوپلن والی يې پنځوس‌ميل وته‌رسيږي ځرنګه چې دمخه وويل شول ددغې سيمې ختيځ ته اباسين موقعيت لرې ، ولی د اباسين نه پورې غاړه هم ختلك استوګنه لرې اوترمارې پورې رسيدلې دی .

دختکوسيمه پردوو برخوويشله شوې ده چې يويې شمالي ختك‌او بل‌يې‌جنوبي ختلك دی .دجنوبي ختکو په ملك يې دمالګې کانونه موجود دی.ددې سيمې ځمکه ميداني اوشګلنه‌ده غرونه يې‌شته او آبادنه دې‌ تيرې ، لاچي ، کرك اوشکر دره ددې سيمې مشهور کلي د ی .

دشمالي ختکوسيمه هم غرنی ده چې له دې غرونونـه کومـه استفا ده نـه شي کيدا ی. اکوړې، شيدو ، نظام پور ، اميراوامير کلان ددې سيمې‌مشهور کلي دی(۱)

دختکود سيمې په اوږدو برخو کې ځينې ورې ورې سمسورې در ی هم ليد ل کيږي اوپه ځينو برخو کې يې دښو‌ونوځنګلې ونې شته.دختکو په علاقه کې دبها در

(۱) پښتانه دتاريخ په رڼا کې - ۱۳۸۲ مخ

خیلو د مالـګی کان ډیر مشهور دی چی د دغی مالګی د کان د عاید اتوله درکه د یری پیسی تـرلاسه کـوی .

— هغه ختټک چی د کوهات په شمالی ختیځ کی آباد دی او د کابل تر سینده پـوری استوګنه لری دا کوره ختټکو په نامه سره یادیږی .جنوب لویدیځ ختټک د تیـری او جنوب ختیځ ختټک دساغری ختټکو په نامه سره یادیږی .دنسبی اعتبار له مخی پـه دی ویش کی کوم مخالفت نشته ساغری ختټک بولاق دی خو شمال ختیځ ختټک هم بولاق بلل کیږی .د شمال ختیځ ختټکو مهم مقام چی دا کوړی په نا مه یادیـږی د پیښور او نوښار نه ختیځ لوری ته د کابل سیند په جنوبی څنډه وکی مو قعیت لری .

دختټکو په لهجه کی دنورو او رو وقبیلو په نسبت د(ښ) او (ږ) استعمال د(خ او ګـ) پـه پرتله زیـا ت دی .

دختټکو یوه قومی څانګه کـه څه هم دا باسین په بله خوا په (مـکود) نومی ښار ګو تی کی ژوند کوی خو ددوی عمومی پوله ختیځی خوا ته اباسین دی لویدیځی خوا ته یی د پیښو ر قومونه خیبر یان او بنګښ او سیږی او جنوب ته یی د بنو او دامان او انی میشته دی. دوی داسی دوه بیلی بیلی څانګی لـری چی سره پوره تو پیر لری .شمالی څانګه یی لس زره او جنوبی څانګه یی دولس زره کورنـی ګڼل شوی دی.

دجنوبی ختټکو ملک غرنی اوله د بورینوسپیو غرونو څخه جوړ دی چی په ژورو اومخ په څوړ کلیو سره بیلیږی اودبارك اوساغر خیلو نه په متشتت دول په کی میشته دی .(۱)

دختټکو دسیمی اکثره ځمکی دبنجر والی له کبله د کرنی ور نه دی د کـرنی ځمکی یی هم اکثره للمی دی چی کله کله یی دار مت په ذریعه هم خړو بـوی . دختټکو دسیمی پیداوار غنم ، باجری ، چنی اوجوار دی. او س په شمال ختیځ سیمو کی هغه ځمکی چی دځاه ګانو په ذریعه او به کیږی په هغو کی تماکو هم کرل کیږی .په دلی اوچشمی کی چی دپیښورد نوښار په تحصیل کی مـوقعیت لـری ښـه لیموګا ن پیدا

(۱) حیات افغانی - ٤٦٩ مـخ .

کیږی. په تېتې نصرتی کی چی دکوهاټ تړی په تحصیل کی موقعیت لری په پریمانه انسد ازه انګورشته .

دختټکودسیمی معدنی پیداوارمالګه، پټکری اودډېروسکاره دی.(۱)

ختټك دخپلونوروپښتنووروښو په شان باغیرته، زړور، ننګیالی، توندمزاجه او میلمه پال دی .دختټکوپوښه خصوصیت دادی چی لانجمنی مسألی دننوا تواویا جرګو له لاری فیصله کوی اودجرګی له لاری پریکړو ته په ډېره درنه ستر ګه ګوری. دختټکود قبیلی خلك په عمومی ډول سره ښایسته اوغښتلی دی .

په اوسنی وخت کی ددوی شمیرد ۱۹٦۱ کال داحصائیی له مخی د(۳۷۸۳۰٤) تنو په شا اوخوا کی ښودل شوی دی چی اکثریت د کوهاټ په ضلعه کی استوګنه لری (۲)

(۱) پښتانه دتاریخ په رنبا کی - ۱۳۸۲ مخ .

(۲) پښتونستان - ۲۲۸ مخ

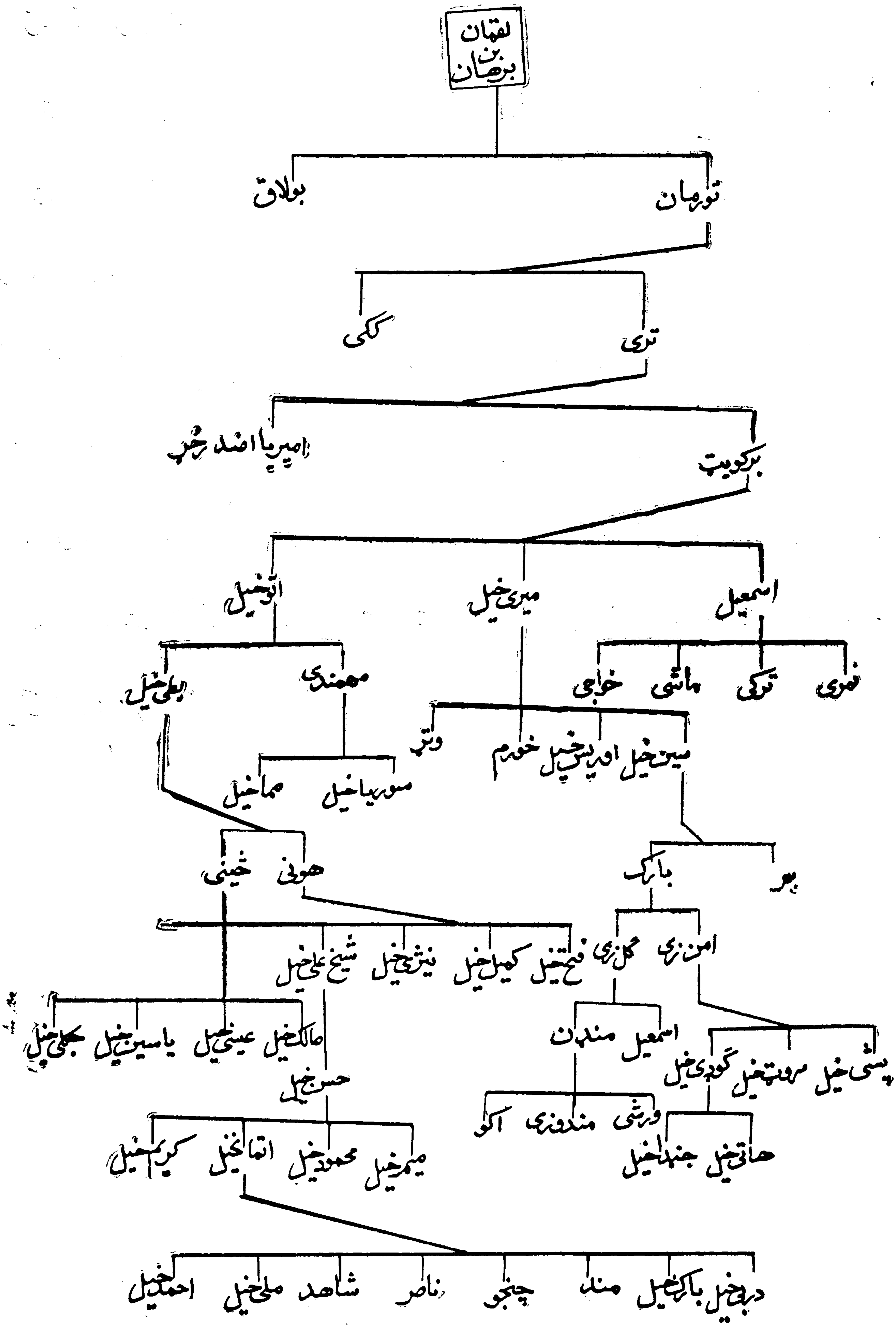

پښتانه دتاریخ په رڼا کې – ۱۳۶۰ مخ .

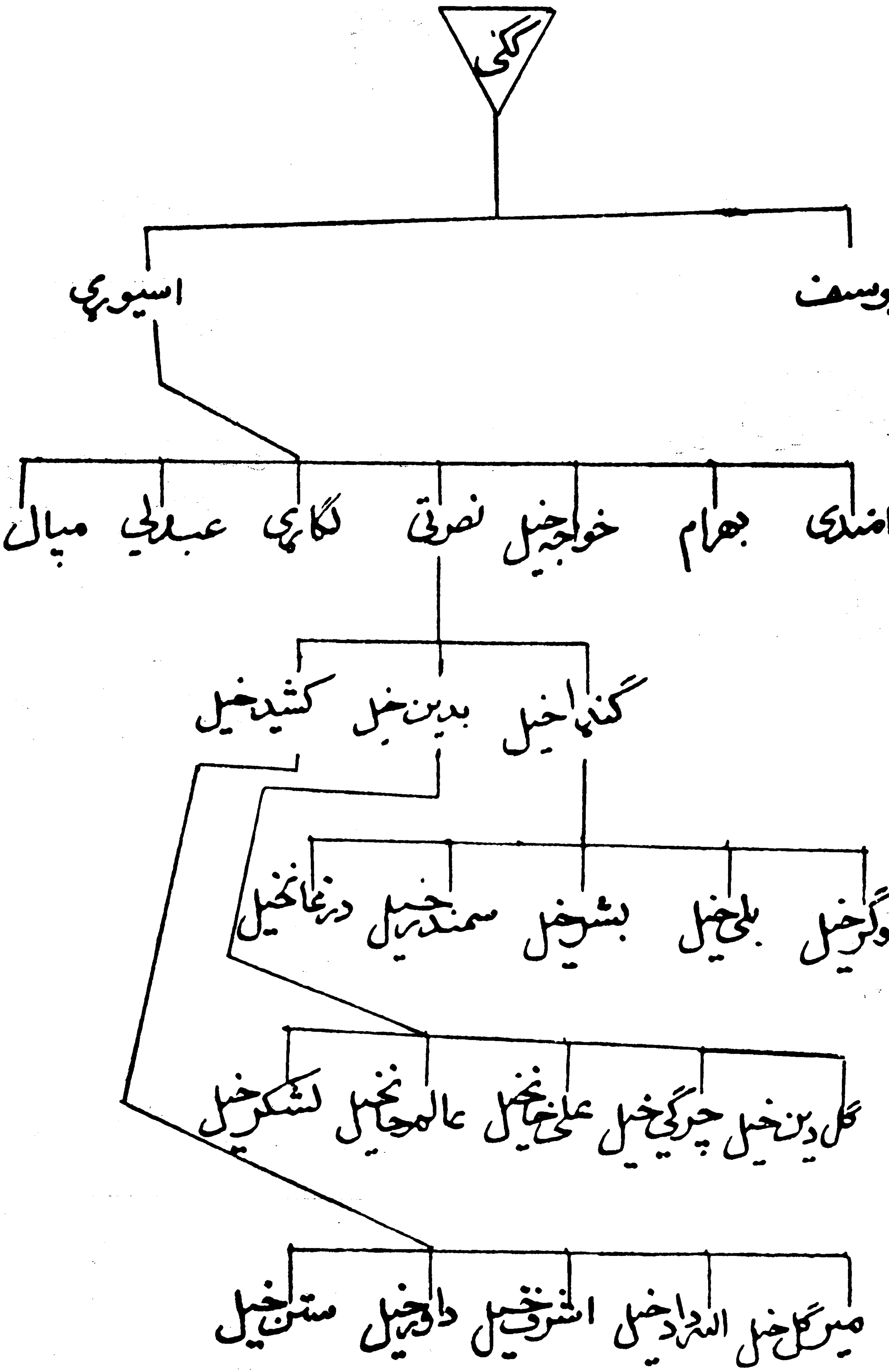

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼاکې - ۱۳۶۱ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

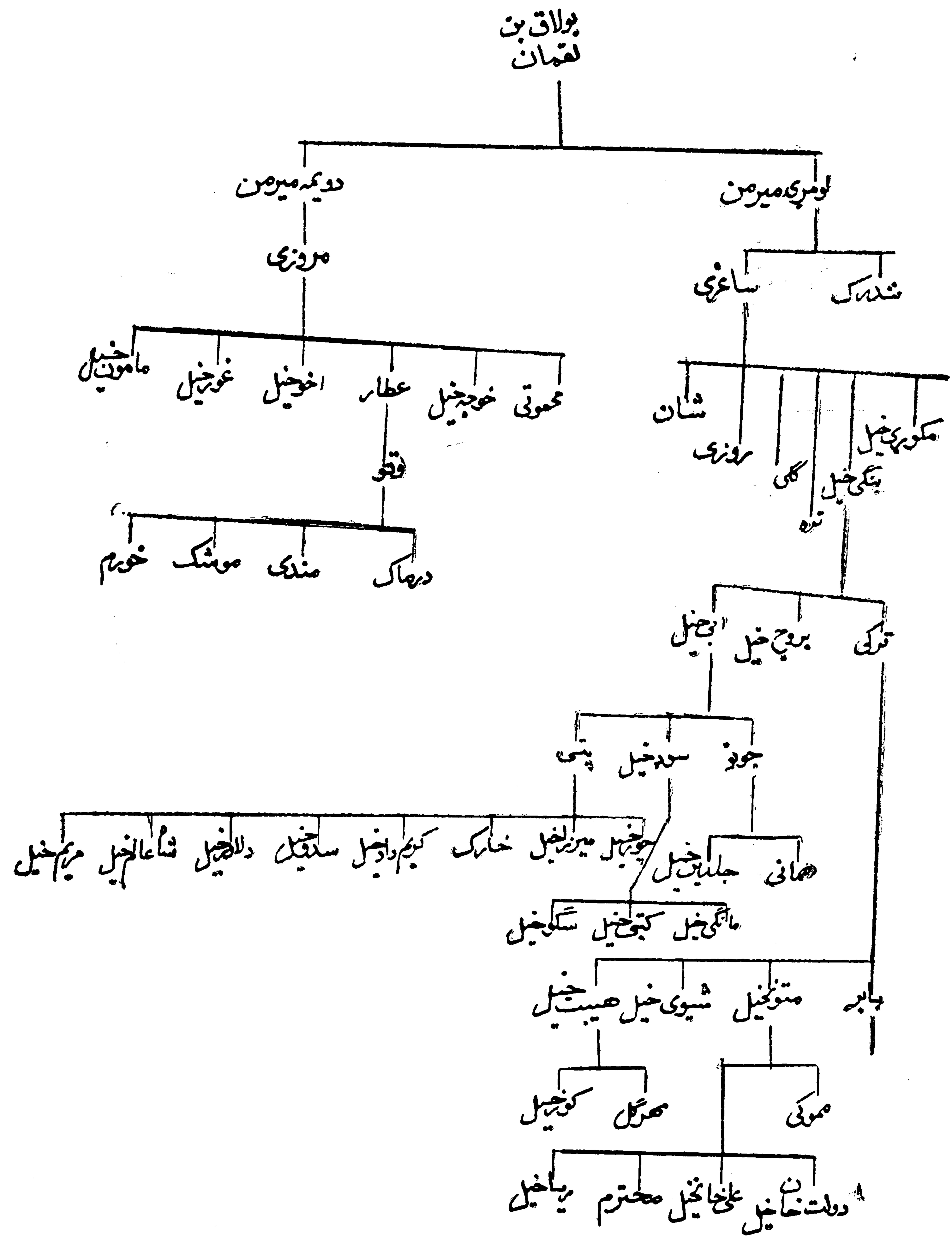

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼا کی - ۱۳۶۱۰ مخ .

خدرزی

دوی غلجی پښتانه دی او اکثره خلك یی دمقر په سیمه کی دعلی خیلو غلجیو سره یو ځای پراته دی او دمقر په سیمه کی یوه اندازه ملکیت هم لری . کندهار له نژدی په ده خواجه نومی ځای کی هم ددغی قبیلی تقریباً دوه سوه کورنی میشته دی:(۱) ددوی خپل نسبب کله سیدانو او کله درانیو پوپلزیو نه منسوبوی، خو دوی په اصل کی غلجی پښتانه دی. دحیات افغانی دلیکوال په قول په هغه وخت کی ددغی قبیلی شمیر په ټول افغانستان کی (۲۰۰۰) دوه زره کوره ښودل شوی و(۲) دوی عموماً دکرنی او مالداری په چارو بوخت دی .

خرڅین

خرڅین یوه کوچنی تپه ده چی په شمالی وزیرستان کی ددوړو دپیپی خیل کلی ته نژدی دزانګیتی او وژګی په کلو کی استوګنه لری چی په زانګیتی کی یی شمیر (۶۰) کورنیو او په وژګی کی (۱۶) کورنیو ته رسیږی. ددوی یو کلی دمده خیلو دننګی او دپیپلی ترمنځ موقعیت لری چی خرڅین نومیږی دقبیلوی اتحاد له مخی پخوا ددوړو سره متحد وو ،خو نن ورځ دمده خیلو وزیرو سره متحد دی .

دافسانوی روایتونو له مخی دوی دحضرت بلال (رض) داولادی څخه دی:(۳) ددوی شجره په لاندی ډول ده:

خرڅین

ټیرسم خیل	لیونی	لادودخیل	ملیاګی	سیره خیل	سنګرخیل

(۱) تواریخ خورشید جهان-۲۲۲ مخ .

(۲) حیات افغانی -۲۸۳ مخ .

(۳) اصلاع ، ایجنسی ها و قبایل ایالت پښتونستان- ۱۱۱ مخ .

خروتي

دغلجي په تولنيز گروپ کي دخروتو قبيله يوه مشهوره قبيله ده. ددوی اصلي ټاټوبی دپکتيکا سيمه ده چي اکثره دگومل په اولسوالي، دسروبي په علاقه داري داورگون په اولسوالي او دسروضه په علاقه داري اودغه راز دخاك جبار په علاقداري کي استوگنه لري.

يو شمير خروتي دغزني دولايت دمقر او قره باغ په اولسواليو کي هم شته. دغه راز په شکردره او پغمان کي هم استوگنه لري. دزابل دشاه جوی په اولسوالي او دهلمند ولايت دناد علي او گرمسير په اولسواليو کي هم يو شمير خروتي استوگنه لري.

ددوی تسميې وجه داسي ښودل شوی ده: يوه ورځ سهاك او ايزب دواړه په يوه لاره تيريدل وړاندی يي يو بار کړی خر وليد ايزب وويل چي خر دی زماوی او سهاك وويل چي بار دی زماوی. کله چي خره ته ورنژدی شول نوويي ليدل چي دبار يوی خواته داوربشو دوړی (روټه) او بلی خواته يي يو کوچنی ماشوم و سهاك دغه ماشوم خپل کورته راووست او د (خره) او (روټی) له کبله يي په هغه ماشوم باندی د (خروټه) نوم کيښود چي دديراستعمال په وجه په خروتي مشهور شو. کله چي خروتي دبلوغ مرحلي ته ورسيد واده يي وکړچي دری زامن يي وزيږيدل.

ددغی قبيلي په لويديځ، شمال او يديځ، او جنوب لويديځ کي سليمانخيل استوگنه لري اوشمال ته يي دزرمت سيمه موقعيت لري. همدا راز ختيځ خواته دوزير و قبيلي سره پوله لري:

په حيات افغاني کي ليکل شوی دی: خروتي په هغو غرونو کي اوسيږی چي دکتواز لمرخواته او دسليمان دغره دغربو لوسيمو ته تر برمل پوری پراته دی. دخروتو دملك يوه برخه دارگون سيمه ده چي په هغه کي برمليان يا فرمليان استوگنه لري.

خروتي په ځينو هغوتنګو ميدانو باندی هم قبضه لري چي په مينځ کي يي جګ او سخت غرونه

موقعیت لري. دوی څلورلوی کلي لري چي ددغو کلیوله جملې نه سروضه لو مړی مقام لري.

خروټي غالباً دځمکوپه کرنه بوخت دي. ددوی دکرني وړ ځمکې که څه هم دکتهوازنه ښې دي، خوپه کال کي یوځل فصل کوي اوپه ژمي کي ددریومیاشتو لپاره لرواوروانـدي پټې وي. دوی پرغـواوواوغـوایـانو بـاندي یوې کوي له دې کبله چي ددوی‌سیمه غرني ده دپسونوپه تناسب وزی ډیری ساتي. ددوی ډیراو-ښان هم ساتي چي په اوارواومیدا ني برخوکي یې څروي. ددوی اکثره دو دو نه صهیاي سلیمانخیلوته ورته دي، خرپووندهٔ خروټي دنوروپووندهوو په شان‌دي او-په ژبه کي یې توپیرموجوددی. دوی دوزیرو، ځدرانو اوپرملیا نوسره ډیره کلکه دښمني لري. دوزیرواوخروټو د قبیلوترمنځ د دښمني اصلي‌علت دبرمل غردی. په دغه غره باندي تل دخروټو اووزیروترمنځ وینی توییږی. ددې شخړی اساس دابدالي احمدشاه دواکمني په وخت کي رامینځ ته شوویل کیږی چي په هغه‌وخت کي دوزیرودقبیلی ملك قمبرنومیده چي دتوجـیاخیلوله ښاخ نه واودخروټوملك شمس‌الدين وخروټوویـل چي برمل دهغوی دی اووز یـرودغه ادعاردوله او هغه یې خپل‌گانه کله چي دغه دښمني دسولي لـه‌لاری فیصله نه شوه نو په پښتو ژبه کي یوه منظومه جوړه شوه چي ددغوحالاتودروښانولودپاره دلته‌ر اوړل کیږی:

برملی پیغـلـه نجـل ځنیـه پریشیـه

شمس‌الدین‌وایي زماده‌قمر وابي زماپه غیږ کي‌ایشیه

له دغه بیت نه مقصد دادی چي بر ملی پیغلی خپلی زلفی جوړی کړی دي شمس الدین یعنی د خروټوملك وایي چي زماده اود وزیروملك قمروا یي چي په غیږکي می پرته ده یعنی زماپه واك کي ده.

په پای کي ددغه شخړی په‌سبب دخروټواووزیروترمنځ جگړه‌را مینځ‌ته‌شوه.

خروټي هم دپرملیواوځدرانوسره‌دگاوندیتوب په سبب سخته دښمني لري: هغه خروټي چي په دایمی دول ژوندکوي د ملك دسوروالي له کبله لنږ کار کوي:

دوی دمنی دپای ته رسیدونه وړاندی دسون دموادوذ خیـره برا بروی اوپه ژمی کی دوی بی کاره وی هغه خروتی چی غریب دی او د یخنی څلورمیاشتی نـه شی زغملای نوهغوی تودوملکونوته لیږدکوی اوله ځانه سره غوایان اواوښان هم بیایی . دوی دګومل ناوی جنوبی برخی ته ځی اوپه پسرلی کی بیرته خپل مملک ته راستنیږی : ددوی رواجونه کټ مټ دناصرو په شان دی.(۱)

خروتی اکثرد مالداری اوکرنی په چارو بوخت دی، خوپه سوداګری کی هم لوی لاس لری. ددوی زیات شمیر په هندوستان کی تجارت کوی. یوشمیر خروتی کابل ولایت په پغمان، خاک جبار، دلغمان په مرکزاو د قرغـیو په اولسوالی اویو شمیرهم د پروان په ولایت کـی اسنوګـنه لری. همـدارازیوزیات شمیرخروتی کوچیان هم شته. د کندزپه ولایت کی هم زیات شمیر خروتی استوګنه لری.

په ټول افغانستان کی ددوی شمیر (۷۷۰۶۲) تنه ښودل شوی دی خـوپه دغه شمیر کی دخاک جبار دعلاقه داری تقریباً سل یونیم سل کورنی نه دی حساب شوی :

دخروتو د نسب شجره

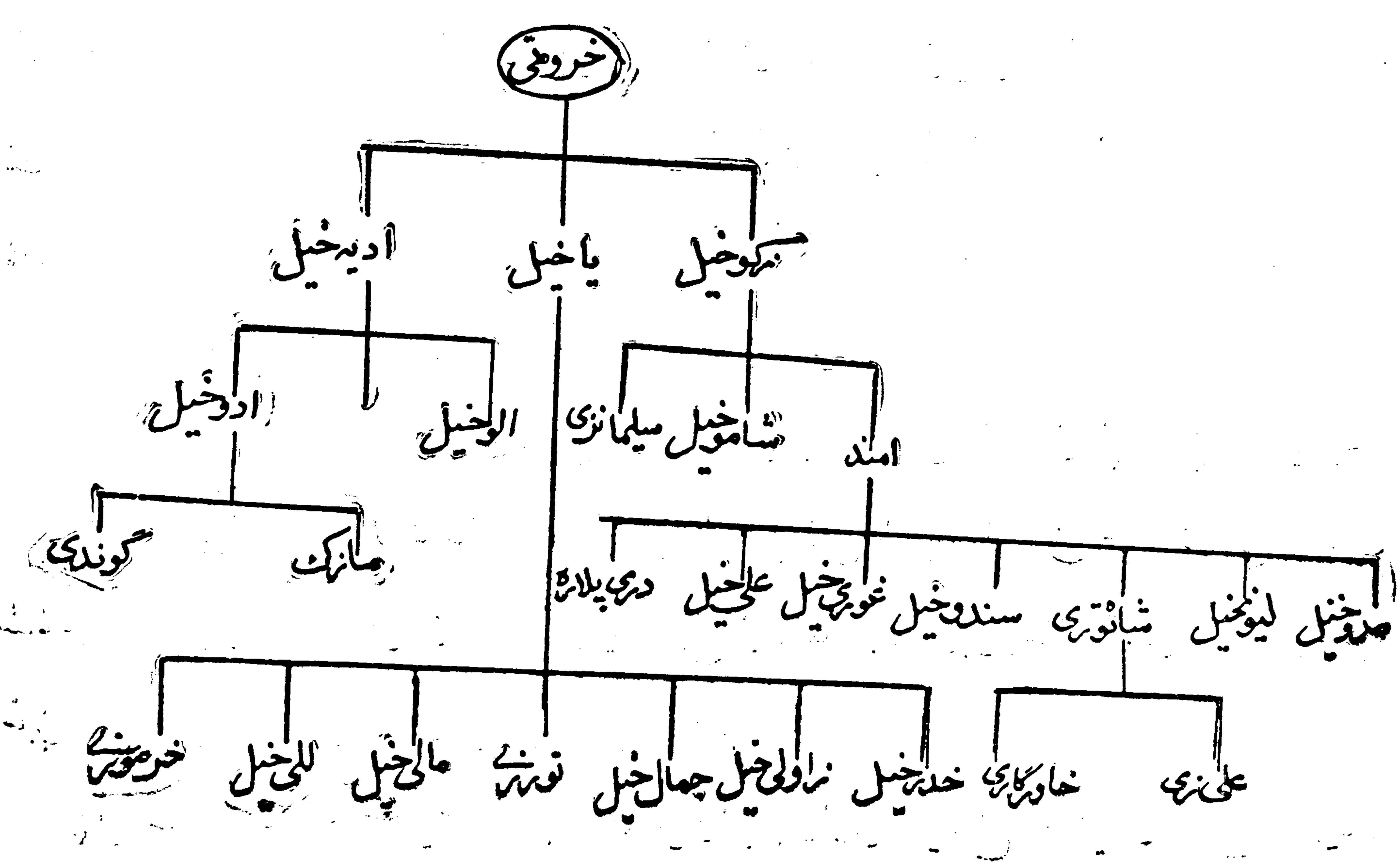

(۱) تواریخ خورشید جهان - ۲۲۱ مخ .

خلیل

که چیری دنسب شجره وګورونوخرګنده به شي چی خلیل دسړبن په ټولنیز ګروپ کی شامل اودغوریاخیلوپښتنوڅخه دی . دوی په خلیلو مومندو سره هم شهرت لری چی دپښتنولویدیځی اوشمالي خواته میشته دی . ددوی سیمه شل میله اوږدوالی اولس میله پلن والی لری چی برتهکال ، کوز تهکال ، سپینه وری اولنډی ددوی مشهورکلی دی چی دباړی په ښی غاړه آباددی. (۱)

ددغی قبیلی څوکورهدمومندودقبیلی سره اوهمدارازیوشمیرپی دبرودرانیوله څونوروکورونوسره یوځای په کندهارکی استوګنه لری .

ددوی اکثره ځمکی دباړی دسین په اوبوخړو بیږی (۲) په کندهارکی دوی دبرودرانیوپه نامه سره مشهوردی اودوی هلته ځانته یوه جلا محله اری . دخلیلود قبیلی خلك خپل مشرته ارباب وایی :

تاریخ حیات افغانی تقریباً څه دپاسه ۱۲۰ کاله پخوالاددوی شمیر (۶۰۰۰) کورنی اودوسله والومیروشمیریو(۱۲) زره تنه ښودلی دی . (۳)

خوګیاڼی

ددغی قبیلی دشجری څخه څرګندیږی چی دکرلاڼی پښتنوپه ټولنیزګروپ کی شامل دی اودننګرهارولایت دخوګیاڼیوپه اولسوالی اودماماخیلو ، چپرهار ، پچیراو اګام په علاقداریو کی استوګنه لری اودننګرهارولایت دمشهورو اوغوره قبیلو له جملی څخه شمیرل کیږی :

ختیځ ته یی شینواری ، لویدیځ ته یی د حصارك غلجیان ، جنوب ته یی د کورمی ایجنسی اودپورند دکرښی سره ګډه پوله لری اوشمال ته یی دننګرهار دسره رودا ولسوالی پرته ده (٤)

---

(۱) پښتانه لومړی ټوك ،کابل : ۱۳٤۹، ۱۱۸مخ.

(۲) پښتانه دتاریخ په رڼاکی - ۱۳۲۵ مخ .

(۳) حیات افغانی - ۳۵۰ مخ .

(٤) معلومات مختصردرباره اقوام قبایل ولایات سرحدی کشور- ۳۹ مخ .

دخوګیانیو مشهور خیلونه دادی : وزیر ، خربون ، شیرزاد، پربه ، خدرخیل، بارك ، درِ مان ، بوبوخیل، لقمان خیل، شادی‌خیل، ابراهیم‌خیل، ګلی‌خیل، ملی خیل ، میرګښت خیل، شمن‌خیل ، پیرالی خیل، یحی خیل اوعلی خیل :

دوی دننګرهاردسیمی پـه لویدیـځ اودسپین غـره پـه‌شمال‌لویدیځ کی میشته دی چی په دوی کی دشیرزاداولادی شمیر زیات دی (۱)

دهنددمغولی واکمن دشاه جهان د تخت کښیناستلو پـه لـومړی کال دشادی خیلو اودبارك داولادی لقمـــان تر مینځ دیوی کوچـنی مسئلی په‌سر لویی شخړی رامنځ ته شوی . دلـقمان ښاخ دخدرخیلو پـه‌مرسته‌شادی خیل وتـکـول. تـر هـغه وروسته شادی خیلودغلجیو قبیلی ته‌پناه یوړه اوله هغوی څخه یی مرسته وغوښتله غلجیوددوی مرستی‌ته ملاوتړله اودکابل د صوبه دارسیدخان په ملګرتیایی دمخا- لفینو سره سختی جګړی وکړی چی په د غو جګړوکی‌دبارك له اولا دی نـه تر(۹) زره تنه کسانوپوری ووژل‌شول . پـه‌پای کـی‌شیرزاداوخدرخیـل مطیع اوشخړی اوفساد ونـه لـه مینځـه ولاړل:

خوګیانی جنګیالی خلك دی. دحیات افغانی مؤلف ددوی شمیر پنځـه زره کورنی ښودلی دی :

ددغی قبیلی ځینی ښاخونه په خوست کی هم استو ګنه‌لری. داسی‌ویل‌کیږ ی چی په پیل کی ټول خوګیانی‌په خوست کی‌اوسیدل، خود مغولی‌واکمن نورالدین جهانګیر دسلطنت په وخت کی دزرمت‌دسیمی ځینوغلجیوقبایلوپر دوی یرغل وکړ اودوی یی له خپلی سیمی نه‌بی دخله کړل اوویی شړل. دشاه جهان دواکمنـی په وخت کی په دوی کی‌کورنی شخړی اوفسادونه رامینځ ته‌شول چی‌په پای کی د یر شول (۲) ددوی سیمه شنه اوحاصلخیره ده اوزیا ت انار، انځر، انګوراوتـوتان پکی پیداکیږی. اکثره خلك یی دکرنی په چا رو بوخت دی خوځینی یی‌مالداری

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼاکی - ۱۳۸۸ - ۱۳۸۹ مخونه .

(۲) حیات افغانی- ۳۳۸ مخ .

هم کوي. دروی په سیمه کی ددریومیاشتو له پاره واوری هم اوري .

پته دې پاتې نه وي چې یوشمیرخوگیانی دهیواد په نوروولایتونو کی هم استوگنه لوی . چې د ۱۹۶۰ ع کال دمرکزی احصا ئیی دسرشمیرنی لـه مخـی ددوی تول شمیر(۱۲۷۷۰۱) تنوته رسیږی چی ددی جملی نـه یی ۵۵۷۲۶ تنه خربون، ۳۷۴۴۶ تنه وزیر او ۳۴۵۳۹ تنه شیرزاد دي(۱)

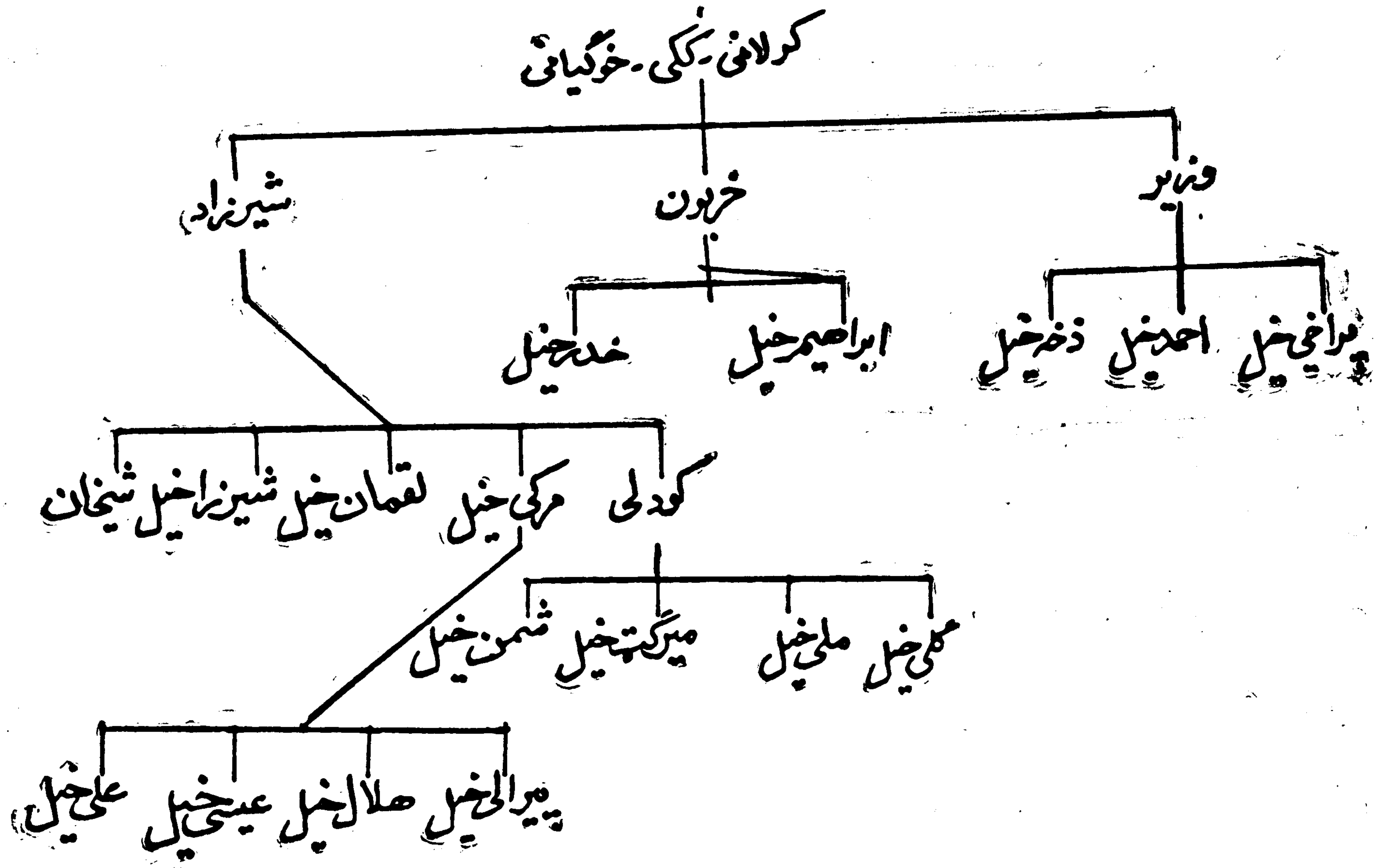

(۱) معلومات مختصردر باره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور - ۲۹ مخ .

خوندی

دوی غرغښتي پښتانه دي. دغه قبیله دداوي دقبیلي یوه څانگه شمېرل کېږي خوندیو ته سیدان هم ویل کېږي. داسي روایت موجود دی چي داوي ابن دا نسي، چي دغرغښت لمسي و دیوي سیدي کونډي سره چي د خجند نه ملتان ته دخپلي خوردليدلوله پاره روانه وه نکاح وتړله او هغي له خپل لومړي سید میړه نه یو زوی درلود چي سید حسین نومیده . نوموړي خاورزامن درلود ل بلیل، سکندر، موسی اوعلي . دسید حسین اولاده له دې کبله چي دی دخجند و د خجندي ځای پښتنو پخپلي ورځني محاوره کي په خوندی واړاوه . دوی تر یوي مودي پوري دغرغښتیانو سره په گټه اوتاوان کي شریك وو. خواوس دوی بېسیخي بېل دي اود کندهار او دهغه په شاوخواکي استوگنه لري. او شمیري يې دېر لږدی (۱)

خویشکي (خیشکي)

دوی هم دسړبن د تولنیز گروپ یوه عمده قبیله بلله کېږي چي دځمند اولاده ده دځمند قبیله په لومړي سر کي دکندهار پهشاوخوا ارغستان ته نږدې میشته وه اوه (۸۰۰ـ۹۰۰) هکلونو ترمنځ دپښین سیمه چي پښنگ هم بلله کېږي دغي قبیلي پهلاس کي وه اودترین قبیلي دغه ځای دزورپه ذریعه له دوی ته ترلاسه کړ. خویشکي هم چي دلته اوسیدل له دغه ځایه بی دخله شول اوپه مهاجرت يې لاس پوري کړ. دخویشکو د قبیلي ځیني خلك له پښین نه ملتان ته لاړل او هغه ځای يې داسته وگڼی له پاره غوره کړ ځیني يې غزني او دهغي لاري نه کابل ته راغلل او بیا له هغه ځایه دغوربند دري ته لاړل اوپه هغه ځای کي میشته شول چي تر اوسه پوري هم یو زیات شمیر خویشکي دپروان ولایت دغوربند په اولسوالي کي میشته دي . پههغه وخت کي چي مغولي واکمن ظهیرالدين محمد بابر کابل ونیوه او څه موده وروسته يې په هند

(۱) حیات افغاني ٦٣٤ مخ .

بانډی، باندی دیرغل تکل وکړ (۱) دخویشکو قبیله چی په غوربند کی ورته اوسیدل گران ښکاره شول دخپل یو پیر په لارښوونه دهندوستان خواته روان شول. دافسانوی روایتونو له مخی ددوی پیر دوی ته داوسپنی یـو میخ ورکـړ اوووته یی وویل په هغه ځمکه کی چی دغه میخ ننوزی هغه به ستاسو ملك اووطن وی.

همداوجه وه چی اکثره خویشکی (خیشکی) او زمند په خانه کوچ دول له کابل نه دپیښوررله لاری هندوستان ته روان شول. په دغـه وخت کی سلیم خان زمند ددغی قبیلی سردار اومشر و. دوی په هغه ځان کـی میشته شول چی نـن ورځ قصوری ښار پروت او د لاهوردښارختیځ ته موقعیت لوی دوی دستلج دسیند په د واړو غاړو اباد دی. له همدی امله نن ورځ دوی ته «اقاغنه قصوریه» وایـی (۲) لکه څنګه چی دمخه وووییل ددوی یو شمیر دظهیرالدین محمد بابر سره پرهند بانـدی دیرغلی تـکل وکړ دبابر په پوځ کی دیر پښتانه هم شامل وونوهمدا ووچـی خیشکـو دسردار سلیم خان زمند په مشری دبابر په مرسته دپانی پت په جګړه کی دابراهیم لودی سره وجنگیدل اوددوی اووه سوه تـنه ووژل شول.

له همدی کبله بابر شاه اودهغه زوی همایون په دوی باندی ډیره مهربانی کوله:

هغه وخت چی خویشکی اوزمند په قصوری کی میشته شول نود سپره په نوم یو تن بلوڅ به دخپل قوم له یوی دلی سره ددوی سیمی ته راته اوددوی نه به یی لوټ وتالا کوله. د دغی لو ټماری دمخنیوی له پاره ددوی ځینی خانـگی لکه بټک زی، حسن زی شهابن زی، سلماك، اوکزلانی دقصوری لویدیځ خواته میشته شوا چی د وی ته به یی دبریـا پورتنی کلی استوگن ویل اوځرنګه چی (سپره) بـه له دغی لاری څخه پرغلونه کول چی نو دغه لاره یی بنده کړه اوبیـا هغه ددغی لاری څخه لوټ نه شو کولای.

---

(۱) حیات افغانی ۳۵۲ - ۳۵٤ - مخونه.

(۲) پښتانه دتاریخ په رڼا کی - ۱۳۲۵ - ۱۳۲٦ مخونه.

ددوی ځینی ځانګی لکه عزیز زی، جنوزی، براهم زی اونورد قصوری لاهور خاته ته میشته دی اوپاتی زمند ود شمال خوا ته استوګنه غوره کړه .

ترڅه‌مودی وروسته دابراهیم زی‌اوجنوزی‌ښاخـونو ترمنځ یولړشخړی رامینځ ته شوی، چی په نتیجه کی ددوی یوشمیرله دغه‌ځایه وخوځیدل اود خورجه پـه سیمه کی میشته شول .

په همدی تـوګه اکثره سلماك چی دا مچوزیواوحسن زیود ښا خونوسره یی د مقابلی توان نه درلود دتاند ه سیمی تـه لاړل اویو شمیر یی هم پـه قصو ری کی پاتی‌شول. همدارازدبټلك زیویوشمیرهم دکـورنیوشخړوپه‌سبب په هیرووال کی میشته دی.

دپښتنومشهور صوفی شاعرارزانی چی دبـایزید انصاری(پیرروښان)هممصره ودخویشکود عزیـز زی له ځا نګی نه و .

په اوسنی وخت کی دخویشکود استوګنی ځا یونه په لاندی ډول دی :

۱ ـ دافغانستان د پروان ولایت دغوربند په اولسوالی کی .

۲ ـ په کندهاراو پشین کی :

۳ ـ د پیښورپه اشنغرکی هم‌ددوی‌یوکلی شته چی هغه دشجاعت‌خان‌شموزی په ذریعه آباد شوی دی .

٤ـ دپیښور دښار په‌تحصیل دنو شهره کلان‌پـه قطب کی دلندی سیندپه غاړه په (خویشکی) نومی کلی کی آباد دی.

٥ـ دکابل سیندشمال ته‌دمومندوپه غرنی‌سیمه کی‌هم‌یو شمیرخویشکی‌میشته دی.

٦ـ دخیبر دتاریخی‌دری ترمینځ‌هم یوشمیر خویشکی استوګنه لری.

۷ـ دلاهورپه قصوری کی‌هم‌پښتانه خویشکی اوسیږی‌چی‌د هغه ځای خلـك یی‌د (قصورپه پټان)په نامه سره‌یادوی.

دغوربـند خیشکی دنوموړی ولسوالی پـه لانـدنیـو دروکی استوګنه لری .

دتیخان‌پـه دره کی، دیخدری پـه دره کی‌اودسیدانوپـه دره کی‌چی‌د غور بـند

دخیشکو شمیرود (۲۵۰۰۰) تنو په شاوخوا کی ښودل شوی دی.

په غوربند کی ددوی دځینو مشهورو خیلونو نومونه دادی:

شاهی خیل، ملی خیل، علم خیل، چی علم خیل په لاندی ورو خیلونو ویشل شوی دی: یارخیل، سلیمان خیل، خلیل خیل او یاروم خیل (۱)

خیسور

ددغه قبیلی خلک ځانونه د پرانګی ابن اودی اولاده بولی حال دا چی پرانګی داودی لمسی دی. خو داودی دقبیلی نور ښاخونه له دوی سره د ګډوالی نه انکار کوی او دوی د بل نسب څخه بولی داودی داولادی دنسب شجره چی د دی وروڅو روڅیړنوا و تحقیقاتو په نتیجه کی تر لاسه شوه دهغی شجری په هیڅ ځای کی د اودیا نوسره دخیسورد قوم یووالی (ګډوالی) تر سترګو نه شو.

که څه ددغه قوم دوګروشمیر ډیر لږ دی، خو دخپلی استوګنی ځای ته یی دیوی سیمی ښه ورکړی ده. ددوی ملک دسندهـ د دریاب په لویدیځه غاړه موقعیت لری.

دخیسور دسیمی قطب ته دعیسی خیلو سیمه، لویدیځ ته یی یوکوچنی غر موقعیت لری چی پښیاله یا پلیانه نومیږی چی مروت پکی استوګنه لری (۲)

دخیسور دقبیلی اکثره خلک پوه نه دی، غنم رنګی او ډنګر دی. دحیات افغانی دمؤلف په قول ددوی شمیر له دری سوه کورونو نه زیات دی، خو دخیسور وسره متفرق خلک هم اوسیږی. ددی په سیمه کی دخرماونی ډیری دی. خیسور دعمر خیلو په نامه سره هم شهرت لری. (۳)

داوی

کمچیری دنسب شجره وګورو نو څرګنده به شی چی داوی غور غښتی (غر غښتی) پښتانه دی چی دکاکړو دقبیلی پوری مربوط او هغوی سره ګډ شمیرل کیږی.

---

(۱) دغوربند دخیشکو په باب می دراډیو افغانستان د یوه تن غړی محترم محمدالدین خیشکی څخه معلومات تر لاسه کړل (لیکوال)

(۲) تواریخ خورشید جهان ۲۲۹ مخ

(۳) حیات افغانی ۲۹۹ مخ

ددوی شمیرلږاو اکثریت یې دپښین په‌اچ‌یوم کې پراته دی، خوځینې یې په ژوب، کندهار اودپښین په کربلا،ومي ځای کې هم میشته دی .

دداوی قبیله په دریو څانګو ویشله‌شوی ده چې دهمړ، دمړ او خوندی‌په نا مه یادیږی خود حیات افغانی مؤرخ‌لیکی چې : دداوی دقبیلی دریم ښاخ چې خو ندی نومیږی دمخزن افغانی په‌روایت دداوی‌لـه‌اصلی نسب‌څخه‌نه‌دی‌بلکی‌هغه‌په‌دی دول ورسره یـوځای‌شوی‌دی چې‌ددانی‌زوی‌داوی دخپل‌پلارد‌ژوندپه‌وخت کی‌د آسونو د تجارت په‌منظور په‌سفر تللی‌و. په دغه‌سفرکی یوه ښکلی ښځه‌چې دسیدحسن په‌نامه یوزوی‌ورسره وی‌ـو ځای‌شوه. داوی‌لـه‌هغی ښځی نـه‌دهغی داصلی تـ‌اتـ‌و بی او وطن پوښتنه و کړه‌هغی‌ځواب و کړچی له خجنده راغلی ده او داهلک دسید زوی دی .

په هغه ملك کی بانـدی‌کاختی (قحطی) راغلی ده‌اوزه غوارم‌چی د خپلی مشری خورسره‌ملتان ته لاړه شم داوی هغوی ملتان ته ورسول اونوموړی ښځی په‌ملتان کی د خپلی خورپه‌سلا اومشوره‌د داوی‌سره نکاح وکړه . داوی دنوموړی‌ښځی نـه‌ځلوزامن د درلودل اوځرنـګه‌چی حسن خجندی ورسره و نوپښتنوپـه خپلو ورځینوخبرواتروکی د اختصارله‌کبله‌دی په خوندی سره مشهور کړ. (۱)

د داوی ابن دانی د نسب شجره

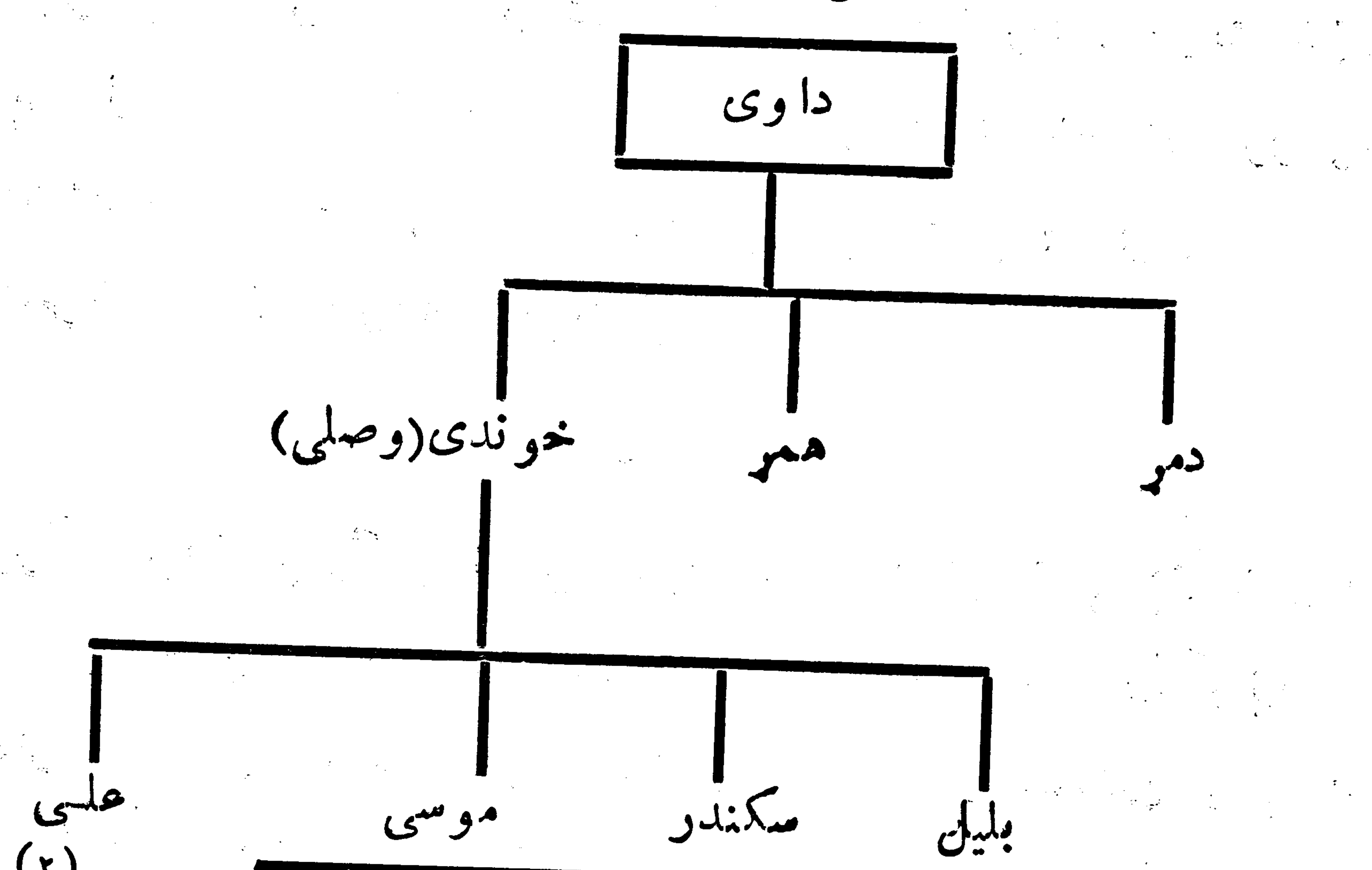

(۱) حیات افغانی - ۲۴۲ مخ .
(۲) حیات افغانی - ۴۵۸ مخ .

داود زي

دوی هم سړبني پښتانه دي اود غوریا خیلوپښتنو په جمله کښي شمیرل کیږي . داود زي د پېښور ضلعي په میدان اود کابل سیندپه سهیلي برخه کې میشته دي. شمال ته يې مهمنزي اوجنوب لوري ته يې خلیل پراته دي دغوریاخیلو دمهاجرت په لړ کې ددوی کردار واضح نه دی ویل کیږي چه دوی دخان گجو مرسته حاصله کړې وه اود هغه په برکت دسمي په علاقه کې دکلپاڼي په غاړه استوگن شوي دي، خو په پای کې دوی د پېښور په قطبي علاقه کې دکابل سیند د ښا خونو په منځ کې آباد شول چې ددوی دغه سیمه ډیره زرخیزه ده(۱)

تاریخ حیات افغاني لیکي : « داسي روایت موجود دی چې دمندلو مړني زوی داود دوی میرني درلودلي چې د لومړی میرمنې له يې حسین اوله دویمې میرمنې نه يې د نیکو او بابو په نامه زامن لرل . کله چې مندله مړ نه ستر گي پټې کړي نود هغه میراث دحسین لاس ته ورغی له همدې کبله نیکو او بابو د خپل ورور حسین د وژلو نیت وکړ اود شپې له خوا د هغه د خوب ځای ته ورغلل اودحسین په بستره باندې يې د توري ګوزارونه وکړل خو ځکه چې حسین د هغوی د غداري اوخیانت نه خبر شوی وپه هغه شپه په بل کوم ځای کې ویده شوی و، له همدې کبله ده ته کومه صدمه ونه رسیدله سبا سهار چې دواړو سخت زړوورو ورور حسین ژوندي ولید، نودویری اوشرم له کبله يې وطن پریښود. په پای کې دنیکو اولاده په هندوستان کې ځای په ځای شوه او دبابو داولادې څو کورونه د تیراپه شااوخوا کې په خواره واره دول ژوند کوي اود حسین اولاده په هغه سیمه کې ځای په ځای پاتې شوه چې همدا اوس پرې استوگنه لري. (۲) پته دي پاتې نه وي چې یوشمیر داودزي دننگرهار دولایت دچپرهار دعلاقه داري ددواود زیو په کلي اوهمد ارازیوشمیر يې دپروان ولایت دقره باغ په اولسوالي کې هم استوگنه لري.

(۱) پښتانه د تاریخ په رڼا کې - ۱۳۲٤ - ۱۳۲٥ مخونه .

(۲) حیات افغاني - ۳٤۹ - ۳٥۰ مخونه .

درانی (درانیان)

درانیان اصلاً سړبني پښتانه دي. دغه قبیله پخوا دابدالیانو په نامه یادیده: ویل کیږي چې احمدشاه دشمکنیو دنامتوپیردخوب په نتیجه کي(۱) ددراني نوم په۱۷٤۷ع کال غوره کړ خو د دغه پورتني روایت او حیات افغاني ترمینځ دیر توپیر شته. په حیات افغاني کي راغلي دي: کله چې ابدالي احمد شاه د افغانستا ن په تخت کښینا ست په دغه وخت کي صابر شاه مجذوب چې یو فقیر سړی واو احمدشاه بابا ورته دیر اخلاص دراوده ته وویل چې باید دي د (دردوران) لقب غوره کړي چې دزماني گوهر مفهوم لري. خو ده په قبیلوی لحاظ د(دردران) لقب غوره کړ چې (دگوهرونو گوهر) معني لري چې له دغه راهیسي ابدالیان په درانیانو سره یادیږي(۲) درانیان په لاندي ښاخونوسره ویشل شوي دي :

۱ - زیرک ۲ - پنج پای

دزیرک څانگي دادي: اڅکزي، بارک زي، پوپل زي، الکوزي محمدزی او سدوزی

۲ - دپنج پای څانگي هم پهدي دول دي:

پنج پای

نورزی — اسحاق زی — الیزی — ماکو — خوگیانی باخاکوانی

(۱) دکابل سلطنت بیان - ۸۵ مخ .

(۲) حیات افغانی - ۲۲۰ مخ .

ددرانیو سیمه

دکندهارشااوخوا ملك اواراوپه‌طبیعی لحاظ ښایسته اوزرغون دی چی‌هم د سیند په ویالواوهم په‌کاریزونوسره خړوبیږی اودکونی لپاره یی ښه ډیره خواری ایستله‌کیږی په نتیجه‌کی یی غله ښه پریمانه ده‌اوپه باغونوکی یی ښه سابه اوغلی میوی کیږی.

ددرانیانو ختیځ‌لوری ته پروت ملك آباداودترنك دتولی دری څخه ښه حاصل‌کوی. ددرانیودملك د سهیلی ختیځی برخی خصوصیت د خواجه‌عمران دغرولړی ده چی دری میاشتی پری واوری‌پاتی کیږی چی ددغه ځای اوسیدونکی پوونده اواځکزی درانی دی .

دخواجه عمران دسلسلی په سهیلی برخه‌کی دمرغی په مقابل‌کی دتوبی پراخ ملك موقعیت لری چی لویدیځ یی په اڅکزیوپوری اره لری په داسی حال‌کی چی ختیځه‌برخه‌یی‌چی‌ترژوب پوری غزیږی‌په کاکړو پوری متعلقه ده . دمرغی قطب ته ارغستان پروت دی چی دلوړوغرو‌په مینځ‌کی یوه ښایسته دره ده چی د غرنیوبو ټونه ډکه ده‌چی‌یوه اندازه ځمکه‌یی کرله‌کیږی اویوشمیرکلا ګانی په‌کی موقعیت لری چی دبارکزیو په‌خانانوپوری‌اره لری،خود اوسیدونکوډیر زیات شمیریی شپانه دی:

ددرانیوملك وحشی‌ځناورلیوان، کوزان، ګیدړان، سورلنډیان، هوسی اوډ ښکرورونوغرځود یرانواع لری. په غرونوکی یی یزان، پړانګان‌ـوته ورته ځناوراودهلمند په‌ګرمسیرکی ځنګلی‌سرکوزی اوګوره خرمیندل کیږی. وحشی مرغان یی شاهین، باښی اودښکارځینی لوی مرغان‌دی.په پسرلی کی وحشی قازان، وحشی‌هیلی، لګ‌لګ، زانبی، کونګیان، کارغان، شاروګانی، کوترې، ټیسی، مرزان اوداسی نورهم‌په‌کی شته. اهلی شوی حیوانات یی اوښانـ سنداګان، آسان، کچری‌خره، پسونه، وزی، سپیان اوپیشوګانی‌دی .

د درانیانو شمیر:

ویل کیږي دهغو ټولو کسانو شمیر چي د درانیو په شااوخوا کي اوسیږي اټکلیږي، خو ښایي دا شمیر دلسو لکو تنو په شااوخوا کي وي. داسي روایت موجود دی چي ایراني نادرشاه د دوی سر شمیر نه هغه وخت و کړه چي په دوی باندي یې حکمه و پشلله او هغه وخت دوی (۶۰) شپیته زره کورني حساب شوي دي. کهچیري دغه سر شمیر نه واقعي وي دغه شمیر ډیر لږ معلومیږي او ښایي ډیر خلك په تیره بیا ښځي پانه او درمو څښتنان په دغه سر شمیر نه کي نه وي راغلي ځکه چي دغه سر شمیر نه د حکم و دوی ش له پاره تر سره شوی وه او مقصدیی دا وچي د حکمه وال و شمیر معلوم او بیا حکمه ور باندي و ویشي:

د ودا و دستور:

د درانیو قبیلي د هر ښاخ په سر کي یو مشر موجود دی چي دغه مشر عموماً د خلکو له خوا ټاکل کیږي کله کله د دغي مشري موقف په یوه کورني کي موروثي پاتي کیږي، خو کله کله په دغه برخه کي تغیر هم راتللای شي.

د دې قبیلي اکثره نارینه عموماً په حجرو، مهمانخانو او یا په جوماتو نو کي سره راټولیږي او د څپل کرني او مالداري په باب خبري اتري کوي.

درانیان ډیر میلمه پالونکي خلك دي. دوی ښکلي څیری، جگي ونې او ستره بخون رنګونه لري. د دوی مخونه گرد او تندي یې پراخه دي.

درمان یا عبدالرحمن

د شجري مطابق دوی کرلاني پښتانه او دخوگیا نیویو ښاخ شمیرل کیږي په دې دول چي:

۱- حاجي خان خیل ۲- سودی خیل ۳- اصلي احمد خیل ۴- مدی خیل ۵- کوندی ۶- منگس. دغو شپږو څانگو ته مموري هم ویل کیږي او متون هم ورته وايي. دوزي خیل هم په متونو ورگډیږي(۱) متون په اصل کي دخوست د یوی

---

(۱) پښتانه د تاریخ په رڼا کي - ۱۳۸۹ مخ.

سیمی نوم دی چی ددغه ځای اوسیدونکوته متون یامتونی وایی. دحیات افغانی مؤلف په هغه وخت کی ددوی شمیر (۱۰۰۰۰) تنه ښودلی دی. دوی په خوست کی استوګنه لری او دکر کیلی په کاروبوخت دی. (۱)

دری کوتی

دری کوتی چی دپکتیاولایت دخوست په لویه اولسوالی کی استوګنه لری په سلیمانخیلو ورګډیږی اوغلجی پښتانه دی. دسلیمان خیل دوهم وروروچی علی نومید اولاده یی علی خیل نومیږی چی دعلی خیلو دمند وزی دښاخ یوه څانګه اسماعیل زی دی چی دوی کوچنی څانګی یی بیداخیل اوچندن خیل دی چی د دری کوتی په نامه سره یادیږی او دحیات افغانی دمولف په قول ددوی څلورسوه کورنی په خوست کی استوګنه لری (۲)

دفتانی (دوتانی)

که چیری د دوی د نسب شجره وګوروڅرګنده به شی چی دوی د متوزیو دتولنیزګروپ د لودی په ښاخ کی شامل دی چی دوزیرستان په جنوب لویدیځ کی دګومل دسیند پرغاړه استوګنه لری. دوی دیرزړورخالك دی. دوی په قبایلی اتحاد کی د سلیمان خیلواونوروغلجیوسره متفق دی. ددغی قبیلی زیات شمیر د کوچیانوپه توګه هم ژوند کوی. (۳)

حیات افغانی ددفتانیوپه باب داسی لیکی:

لکه چی دنسب دشجری نه څرګندیږی ابرا هیم چی په لودی سره شهرت لری دری زامن درلودل یعنی سیانی، نیازی اودوتانی. ددوتانیوځینی خلك

---

(۱) حیات افغانی ـ ۵۰۲ مخ.

(۲) حیات افغانی ۴۱۰ مخ.

(۳) اضلاع ، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان ۱۲۸ مخ.

پووندہ اوځینې یې هم دسوداگرۍ په چاروبوخت دي اودوی په دې برخه کې ډیرزیات زیارگالونکي دي همداسبب دی چې دوی د نوروپووندہ ترمینځ د پېر شهرت لري. ددوی داستوگنې اولیږد ځرنگوالي دنوروپووندہ وو په څېر دی خوځینې دوتانې دوانېه په سیمه کې هم میشته دي. دغه سیمه دشیرانیود قبیلې دمرپیال دځانگې شمال ته دیوه میدان دپاسه په هغوغرونوکي موقعیت لري چې دگوملي خواته نشیب لري. که څه هم دوانې آب وهوایخه نه ده خو دصحت له پاره ښه ده. په دغه ځای کې ډیرغوماشې پیدا کیږي اودگرمۍ په موسم کې دوزیرو خللك دلته راځي اویوه اندازه دکرنې ورځمکې یې هم نیولې دي، خو سره له دې هم ددوتانېویوه کلاویوکلي دوانېه دوادی په مینځ کې موقعیت لري . دوانېه د وتانې اکثره دکرنې په چاروبوخت دي اود حیات افغانی د مولف په قول ددوی شمیرداتیاووکورونو نه لږنه دی، خود دغه کموالي سره سره وزیر نه شي کولای چې دوی له دغه ځایه بې دخله کړي. کله کله کاکړ شپانه هم ددوی سهیلي اولویدیځوسیمو ته خپل مالونه دڅرولوله پاره را ولې خو ددوی سره کوم کاراوغرض نلري .

هغه دوتانې چې په پووندہ دول ژوندکوي نوددوی دو داو دستور کټ مټ دنوروپووندہ ووپه شان دي، خو هغه دوتانې چې په وانېه کې استوگنه لري نود دوی خوراك اوپوښاك نقریباً وزیروته ورته والي لري (۱)

دلازاك

دعنعنوي شجرې له مخې دلازاك کرلانې پښتانه دي، خو دتاریخې اسنادو په شهادت دوی د ساکي پښتنوڅانگه ده.

درواياتو مطابق دلازاك لومړني پښتانه دي چې د پېښور په وادۍ کې دابا سین

(۱) حيات افغانی ۴۴۵-۴۴۶ مخونه

ترغاړي پوري استو گن شوي ووا وويل کيږي چي د وي په دغه سيمه بانـدي دهندوشاهانو په زمانه کي قبضه کړي وه دوي دسلطان محمود غزنوي په وخت کي د هغه سره دهند په حملو کي ملګري اودخپل يو مشر ملـك يحيی پـه مشرتـابـه دسومنات په حمله کي شامل وو(۱) دوي دلاهوردر اجاد کمزوروتيا په وجه دخيبرله لاري پر پيښور باندي چي په هغه وخت کي بګرام ورته ويل کيده (۲) يـرغـل وکړاودتوري په زوريي په دغه ځاي باندي خپله قبضه ټينګه کړه ترڅوپوري بي چي دسند او يديځي برخي يي هم ترليري ځايونوپوري په خپله قبضه کي راوستي داسي روايتونـه موجـود دي کله چـي پـه پيل کـي د دلازاکـو قبيله دافغانستان ختيځو برخوته داخله شوه نودهغـوي نه وړانـدي دپيښورپه ضلعه اودسنددرياب په لويديځواوختيځوغاړو کي سره کافراوسيدل اوهغوخلکوته چي سره کافرويل کيدل دګريکو بـکترين له نسل نه وو او په لو مړي سر کي دديګانانو او داصلي سواتيونيکونه هم دپيښوردضلعي اوراولپنډي په حدودو کي ترجلال آباده پوري اوسيدل چي بيا په تلـر-يجي توګه دلازاکودسوات او بونيرد غرونولمنو ته په شاوتمبول او خپله قبضه يـي پري ټينګه کړه . لنډه داچي د دغي قبيلي داقتداردوره دميرزا الغ بيك تـروخته پوري ډيره مشهوره وه ، خو کلـه چـي دوي پـه خپل زوراو قـوت مغـرورشول نولو مړي دخليلو اومومندوله خواچي دکابل نـه پيښورتـه راتللي مات او دپيښور پريښودلوتـه مجبورشـول . پـه هغه وخت کي پيښور ، دوابه ، باجـوړ ، ننګرهـار ، کلپاڼي اودهزاري ترسيندپـوري ټولي سيمي د دلازاکـوو ي . په دغـه وخت کي يوسفزي هـم پـه کابل کي د ميرزا الغ بيك له خوا تکول شوي ووا وپيښور تـه راغلي وو(۳) د يوسفزيو مشر ملك احمد ددلازاکو نه ديوسفزيوله پاره ديوي

(۱) پښتانه دتاريخ په رڼا کي ۱۳۷۵ - مخ .

(۲) دغه نوم غالباً دکنيشکا په وخت کي ورکړشوي دي لرغونو يونانيانو دکسپاپور په نامـه ياد کړي دي . (دوست شينواري)

(۳) حيات افغاني ٤٥٦-٤٥٧ مخونه .

سیمې غوښتنه وکړه اوورته یې وویل چې ای دلازاکو! زما قام کو فتنه ما نده او ناتوانه‌دی داستوګنې له پاره یوه سیمه ور کړئ هماغه وچې دوی دوا به یوسفزیوته ور کړه وروسته بیادوی ددلازاکوڅخه دنوروسیموغوښتنه وکړه اوورته یې وویل چې یوازې دوابه لزه ده په هغه موګوزاره نه کیږی بیاد لازاکوورته دانشکول، عنبراودباجوړسیمې هم ورکړی اودلازاکوته یې وویل چې اشنغر هم په دوابه پوری دی که څه زوراوقوت موو‌شي اشنغرهم په خپله توره له شلما نیوڅخه وا خلئ (۱)

وروسته بیاددلازاکواویوسفزیوترمینځ دځینوڅمکوپه نیو اوسختې جګړې رامینځ ته شوې چې ددواړوخوا وونه ډیرخلك ووژل‌شول. په پای کې دملك احمد اوددلازاکود مشرملك محمد خان دلازاك ترمینځ سولـه وشوه.

ددلازاکو څخه یوشمیرکورنې دمغولې واکمن جهانګیرپه وخت کې دکن ته ولیږل شوی چې تراوسه‌پورې هم‌ددلازاکویوزیات شمیرهلته استوګنه‌لری:

دلازاك په دوولویوښا خونو: لودی خیل اویعقوب خیل باندی ویشل شوی دی چې داښاخونه بیاپه نورووروڼانګوتقسیم شوی دی:

ددغې قبیلې یوشمیرد دهزاره په ضلعه اویوشمیریې په متفرقه‌توګه په چچ هزاره کې آباددی. همدارازپه پیښورکې هم یوشمیردلازاك استوګنه لری.

دوړ

دوړ کرلاڼې پښتانه‌دی اودشمالي وزیرستان دتوچې دسیند په دواړوغاړوپراته دی. توچې دیـوه وادی په ځیر غرباً اوشرقاً پروت دی چې دتوچې سیند یې بهیـږئ اودوړدتوچې سیند په دواړوغاړوپه سترواوکوچنیو کلیوکې استوګنه لری اودڅلور خـواوونـه دوزیـرود قبیلې سره‌ګډه پوله لری. دوړدختیځ نه دځجـړی نه‌نیولې په لوید یځ کې تر خر کمرپورې چې (۴۰) میله اوزدوالی

(۱) تواریخ حافظ رحمت خانی ۳۰ - ۳۱مخونه.

لری په یوه شنه او سمسوره سیمه کی پراته دی او د کرنی ډیری ښی ځمکی لری :

دوړ په دوو برخو ویشل شوی دی یعنی کښتنی دوړ چی په ختیځ کی د میرانشاه نه ترخجړی پوری پراته دی او بر دوړ (چی په میرانشاه او په لویدیځو سیمو کی ترخر کمره پوری استو ګنه لری). په دوی کی یو بل دول ویش هم موجود دی چی د تپی ذوت د تور ګوندی او مل ذوت د سپین ګوندی په نامه سره یادیږی . (۱)

په کومو ورځو کی چی ښوځی (کیوی، سورانی) د شوال له څره نه د ښو سیمی په راغلل نو دوړ هم په دغوورځو کی د توچی درود په دوار غاړو کی آبادشول (۲) چی غالباً ګومان دادی چی د دوی دور تګ نه په څه د پاسه شپږ سوه کاله تیر شوی وی. خو په دی باب کوم معلومات په لاس کی نشته چی له دوی ځخه د مخه په هغه ځای کی چی اوس د دوی د سیمی په نامه یادیږی څوک اوسیدل .

هغه وخت چی مغولی واکمن عالمګیر اورنګزیب د هندوستان امپراتور و نو په ۱۱۱۲ ه کال چی د (۱۶۹۶) ع کال سره سمون خوری د شهزاده بهادرشاه په مشری یو پوځ د ښوخواته ولیږه او غوښتل یی چی د ښتنو سیمی لاندی کړی هم غه وچی څه موده یی سید حسین نومی د دوړ ود سیمی د حاکم په توګه و ټاکه او دوړ و په سیمه یی هم د کال د ولس زره روپی مالیه وټاکله چی وروسته بیاد دغی سیمی انتظام خراب او دوړ بیرته آزاد شول. تر څه مودی وروسته بیا درانی واکمنانو په وخت کی تابع شول او درانی زمانشاه تر دوړی پوری یی (۱۲) زره روپی مالیه ور کوله، خو کوم حاکم یی نه درلود. یو یا دوه کاله وروسته بیا لږ درانی افسر دیو شمیر پوځونو سره دوی سیمی ته ورته او د ولس زره روپی مالیه په یی ټولوله (۳)

---

(۱) اصلاع ، ایجنسی ها وقبایل ایالات پښتونستان ۱۱۳-۱۱٤ مخ .

(۲) پښتانه د تاریخ په رڼا کی ۳۹۵ مخ .

(۳) حیات افغانی - ۶۰۰ مخ .

د سلوزواو بار کزود جګړواوشخړوپه دوران کې دوی بیا ځان د مالیې نه آزاد کړ(۱)

دوی ډیر جنګیالی خلك دی . خلك یې منځنی ونې لري اوغنم رنګه دی او اواکثره د کر کیلې اوسوداګری په چارو بوخت دی . د دوی د سیمې هوا په دوبی کې توده اوپه ژمي کې سره ده . غنم ،پنبه ، جوار ،ګنې ، تنباکو ، کور کمن اوزنجبیل یې غوره حاصلات دی .

دمیرامشاه ښاراود میرعلی بازارد دوی په سیمه کې موقعیت لري. په ۱۹۶۱ع کال کې ددوی شمیر(۵۸۱٤۸) تنه ښودل شوی دی (۲)

ددوړود مشهوروخیلونونومونه په لاندی ډول دی : بردوړچي ملخ ، همزانی اودرپه خیل په کې استوګنه لري اود دغودریوخیلونوړی څانګې دا دی: نصرت خیل ، لند، بوبه ، طوایف خیل ، زیرا خیل، ابراهیم خیل، مریم خیل ، علی زای اوګریزای .

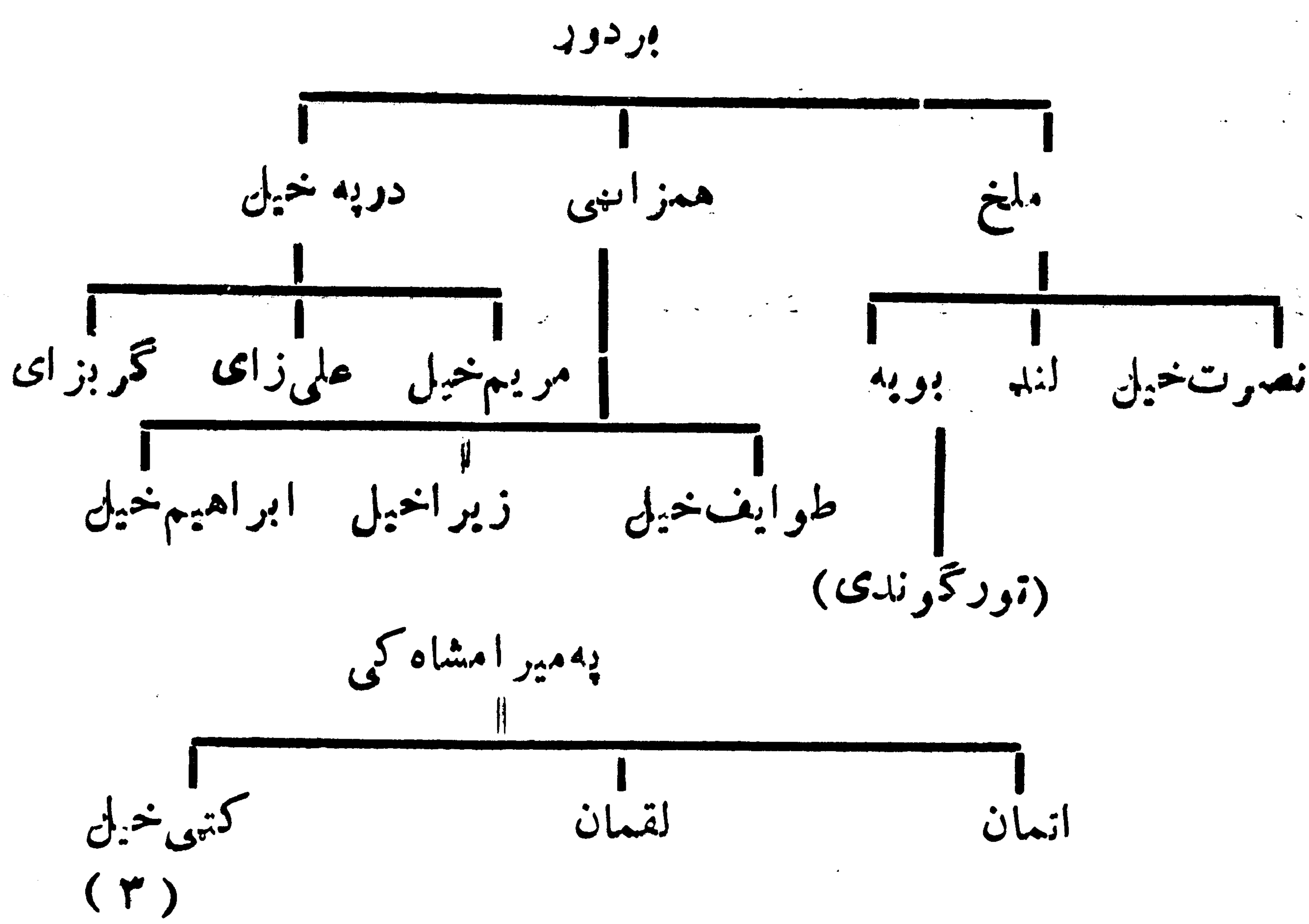

---

(۱) پښتانه د تاریخ په رڼاکی - ۱۳۹۶ مخ .
(۲) اصلاع ، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان -۱۱۳ مخ .
(۳) اصلاع ، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان - ۱۱٤ مخ .

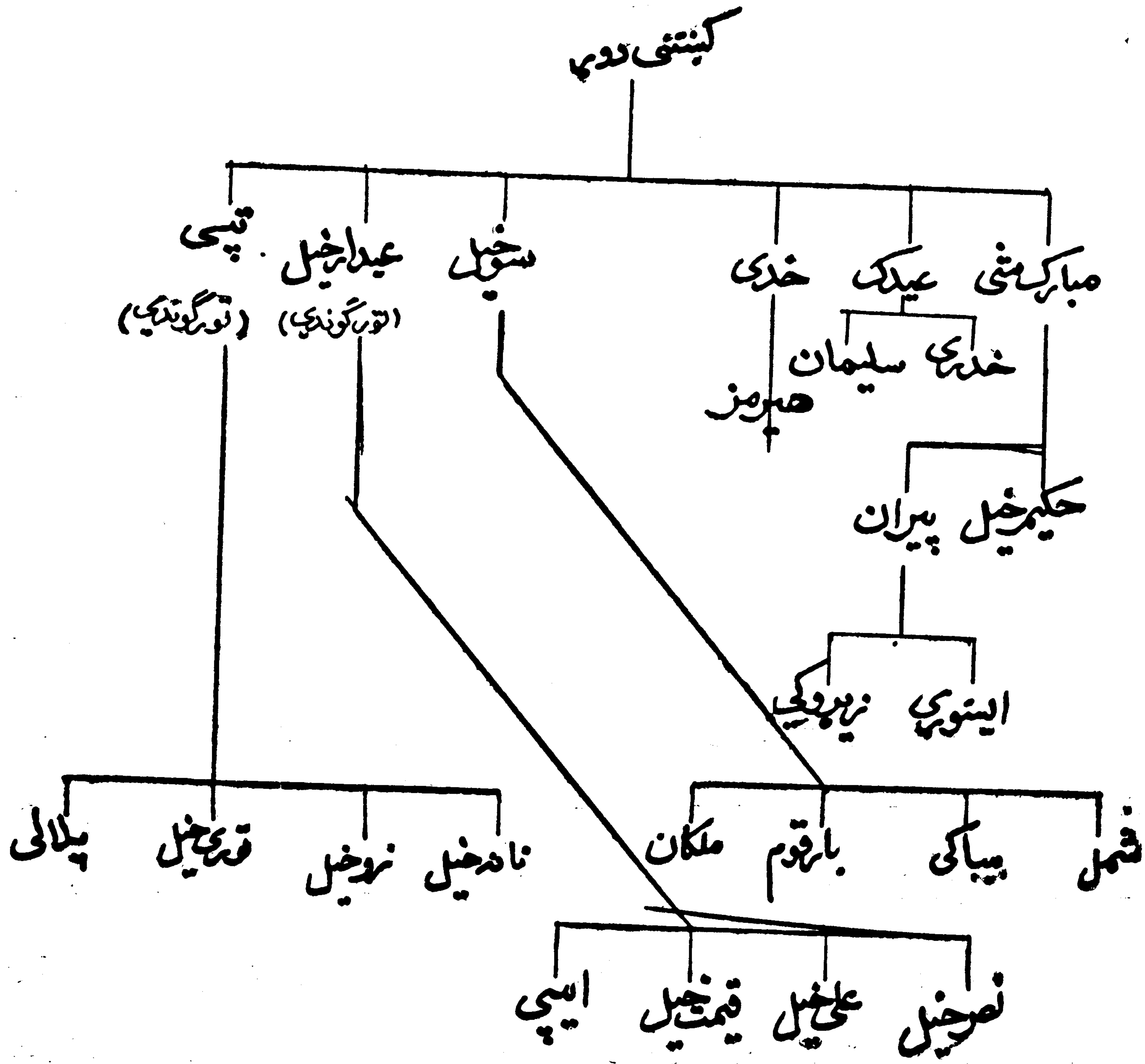

دستو خیل

دوی په اصل کی غلجی پښتانه دی او ځانونه په سلیما نخیلو ورگډوی. ددوی اکثریت دننگرهار ولایت دسره رود اولسوالی دخیر آباد او کښنکک په کلیو او هم زیات شمیر یی دکابل په ششدرک او بینی حصار کی استوگنه لری. دوی اکثره دسوداگری په چارو بوخت دی. ددوی ټول شمیر د(۳۱۳۹) تنو په شااو خوا کی ښودل شوی ی. (۱)

(۱)معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایت سرحدی کشور ۱۰ مخ

دولت خیل

— دنسب دشجری دخیرلونه جوتیږي چې دلوانی دزوی مما د دریـو زا منود جملي نه دیاسین داولادی نه ددولت خیلو څانـګه رامینځ ته شوه . د مما دنـوری اولادی په نسبت ددولت خیلو څانګې د شمیر اوواك له مخې دومره برتری تر لاسه کره چې دمماداولادی نوری وری څانګې په دولت خیلو پوری مربوطی ګڼل کیږی(۱)

ویل کیږی چې ددولت خان نه وروسته په پنځم پښت کی کتی خان مینځ تـه راغی چې اولاده یی دکتی خیلو په نامه سره شهرت لری(۲)

مځکی تردی چې دلوهانی ښاخونه لکه کتی خیل ، دولت خیل ، میاخیل ، مروت ، تتوراونور په ټانك کی میشته شی تر لوپه پو و نده دول ژو ند کاوه او لږه اندازه سوداګری یی هم کوله . که څه هم دوی اکثره پـه کټوازکی اوسیدل چې ددغی سیمې په سهیلی برخه کی یی یوه اندازه دکرنی ور ځمکی هم درلودلی ، خودوانیه په غره او نوروغرنیوسیمو کی چیرته چې ښه څرځایونه موجودوو هلته ده السدارو لوانیـو کیږدی وی او کله کله به دژمی دتیرو لوله پاره ددامان دټانك سیمی تـه هم راتللی . کله چې د کټوازسیمه د سلیمان خیلو په واسطه له لوهانیـو نه ونیول شوه له هماغه وخته په اوری کی په وانیه او په ژمی کی ددامان دسیمی ټانك ته دهغوی تګ راتګ پیل شو .

ویل کیږی چې ددولت خیلو او نوروڅانګونه ورانـدی د ټانك په سیمه کی پرانګی چې دلودی د قبیلی یو ښاخ دی استو ګنه درلوده او ددغـه ځای ځمکې او نورملکیت ددوی په واك کی و ، خو څرنګه چې دلوحانی دښاخ پوونـده دژمی پـه موسم کی دټانك سیمې ته تلل او اکثره به دهغوی څارویو دپرانګیو زراعت او کرنی ته صدمه رسولـه نـو ځکه ددوی تر منځ شخړی او کلـکی دښمنی را مینځ تـه شوی څو پـه پای کی پرانګیان او نور دمحمدبابر پاچا دغضب ورګرو ځیدل په دغه وخت کی دکتی خیلو نـه

---

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼا کی ۱۳۴۹ مخ.

(۲) حیات افغانی -۲۹۳ مخ .

شهباز نومی چی دخانزمان لقب ورکړل شوی ودلوانی دښاخ تولی څانگی یعنی دولت خیل، تتور، میاخیل، مروت اونورلـه څانه سره یوکړل اودېرا نـگیا نـو نه یی دتاك دسیمی دترلاسه کولو تکل وکـړ. ده دتول لوانی ښاخ نـه لښکری را ـ ټولی اوهمدا رازله هغوپووونده وونه یی چی له پرانگیونه په تنگ شوی و و مرسته وغوښتته اودتاك په اوسیدونکو پرانگیو اوروریو باندی یی یرغل وکړ اوترڅو جگړو وروسته لوحانیودشهباز خان یاخانزمان په مشری پر پرانگیانو باندی بریالی او له هغوی نه یی ځینی ژوبل اوځینی یی ووژل ځینی یی هم د تاك له سیمی نه وشړل اودغه ځای شهباز خان ته په لاس ورغی اودخپل ښاخ (دولت خیل) اونور وڅانگو سره هلته میشته شول اودتاك سیمی دکرنی تولی ځمکی یی دآ ب سیاه پـه گډون په څلو روبرخو باندی وویشلی په دی ډول چی یوه برخه یی دولت خیلو، یوه برخه یی تتور، یوه برخه یی مروتو او یوه برخه یی هم میا خیلو تـه ورکړه او هغه وخت به چی کال پای ته ورسید نو دمروتو اومیاخیلو خانان بـه د دولت خیلـو کتی خیلو مشرخان زمان حضور ته ورتلل او هغه به په مناسبه اندازه دڅلورمی برخی له بابته هریوه ته خپله برخه ورکوله اورخصتول به یی.

دمروتو دڅلورمی برخی په ویش باندی لـه خانزمان کتی خیل سره شخړی را مینځ تـه شوی اود خپـلی بـرخی د نیـولو په منـظور یی پـه تـاك بانـدی یـرغـل وکـړ او پـه هغه جـگړه کی چی د دوی تر مینـځ پـیښه شوه دولت ـ خیـلو مـاتـی وخـوړه او هغوی یی دخپـل مشر سره له تاك نـه خارج اوپـه ځپله یی پرد غه ځای باندی قبضه ټینګه کړه خود کتی خیلو دمشر جلیل خان نه یی چی دگنډا پور یانو مشر واوپه هغه وخت کی دامان ته یی په پووونده ډول تگ اورا تگ کاوه مرسته و غوښتته اودمروتو سره یی دمقابلی توان نه لاره نو ځکه یی دتاك سیمه خوشی کړه.

تـر دغی جگـړی ازه موده وروسته د میا خیلو څلور مه بـرخه ضبطه شوه نو ځکه د تتورله برخی نه پرته د تاك نوری تولی سیمی دولت خیلو ته په لاس ورغلی چی اوس هم ددوی په لاس کی دی اوځرنګه چی دولت خیل دومره دیره

څمکه‌نه شي کرلی نو ځکه له دوی سره د همسایه یار عیت په دول میشته دی .

الفنستین په خپل مشهو راثر (An account of the Kingdom of Caubul کی) دولت خیل له خپل تول رعیت اولاندی شویو قو مونو سره اته زره کورنی ښودلی دي (۱) ددوي څو کورنی په کارنده ، زیمه ، کافر کلا او د کابل په شاو خوا کی هم استوګنه‌لري .

دولت زی

ددغی قبیلی خلك غلجی پښتانه دی او ځانونه په سلیمان خیلو ورګډوي او وايي چی دوي د بر پخوا د کندهار و اوغزنی دشاو خوا څخه لیږد کړی ا ودننګرهار ولایت درو داتود اولسوالی دچپرهارد علاقداری د دولت زیو ، بی بی مهر و او د چینی په کلیو کی میشته شوي دی .

همدارازد پکتیا ولایت دګر دیز د ښار د دولت زیو په کلی ، دزرمت په اولسوالی ، دسمنګانو ولایت دمرکز د ایبك په ښار ، دبغلان پـه مرکـز او همداراز د کابل دښار دچهاردهی او پګرامیو داولسوا لیو په شاو خوا کلیو کـی هم یو شمیر دولت زی استو ګنه لري د دو لت ز یو یو ز یات شمیر دبلخ پـه و لایت کی هم اوسیزی.

دننګرهار ولایت دو لت زي ددرویش ، خیلو الله داد خیلو ، مندی خیل و او زاري خیلو په څانګو ویشل شوی دی (۲)

د دوی شمیر د ۱۳۶۰ کال د احصائیی له مخی (٤٦٥۹) تنو په شاوخوا کی ښودل شوی دی.همداراز دننګرهار ولایت د مومندد ری پـه اولسوالی کـی ددوی شمیر ۱٤۰۳ تنو تـه رسیږ ی (۳)

ددوی اکثره د کرنی په چارو بوخت دی . یو شمیر یی د ولتـی دندی هم سر ته رسوی .پته دی پاتی نه وی چی د دوی یو شمیر ترا وسه پوری کوچیانی ژوندار ی .

---

(۱) دکابل ساطنت بیان ، ٦۰ مخ .
(۲) داهغه معلومات دی چی ما پخپله په دغه کالی کی دیر کاو نه پخوا را تول کړی دی (لیکوال)
(۳) معلومات مختصر در باره اقوام و قبایل و لا یات سرحدی کشور ۲۹-۳۰ مخونه.

دینار خیل

دینار خیل غلجي پښتانه دي او دسلیما نخیلو ستري قبیلې ته منسوبېږي . ددینار خیلو اکثریت په کندهار کې استوګنه لري . ددوی زیات شمیر د کندهار دولایت دارغنداب په اولسوالي کې اولږ شمیر یې دکندهار په مرکز کې استوګنه لري . ددوی شمیر د ۱۳۶۰ کال داحصائیې له مخې د(۳۳۸۸) تنو په شا وخوا کې اټکل شوی دی (۱)

یو شمیر دینار خیل دپکتیکا دولایت مرکز شرنه کې هم استوګنه لري او یو شمیر دینارخیل دګردیز دښار درباط په سیمه کې هم ژوند کوي .

رتن زی

دوی بیټني پښتانه دي ، خو نور بیټني داسې عقیده څرګندوي چې په بیټنیو کې د بوبلک زوی علي بوکوچنی ما شوم چې نسب یې ښکاره او څرګند نه و موند او رتن نوم یې پرې کېښود او هغه نسل چې دده له پښته رامینځ ته شوی د رتن زي په نامه سره یادیږي (۲)

رځړ

داهم دمندړ یو څانګه ده. دوی په پنځو کوچنیو څانګو ویشل شوي دي چې د ملک زی ، مانی زی ، اکو زی ، خضر زی او محمود زی نه عبارت دي. مانی زی په واګي ، ترلاندی ، پرمولي اوادینه کې ، ملک زی په یارحسین ، شیردره او یعقوبي کې اکوزی په دو بیانو ، سره چینه او اسمعیله کې ، خضرزی په شیوه ، کالو څان اوشیره غونډ او محمودزی په نوي کلي ، شیخ جانا ، اسوتا اونارنجي کې میشته دي. (۳)

---

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ۹۲-۹۳ مخونه .

(۲) حیات افغانی ـ ۳۸۸ مخ .

(۳) پښتانه دتاریخ په رڼا کې ۱۳۲۲ مخ .

زاخیل

زاخیل په غوریو پښتنو کی یوه پښه ده (۱) چی پر «دولت یار» ورځی (۲) او په دولت یارو کی بیامو منددی په ځینو کتابونو کی راغلی دی:

«زاخیل دمومندو په دویز یو گډیږی»

استادرشاددراحت یادپه نامه اثر کی لیکی:

دوزیری اوخویزی دمومندودوی نامتوځانگی دی .دوی دگندا او کوداخیلو تر مینځ میشته دی .

زاخیل زیاتره کوچیان دی دیشین.(۳) او غرشین هم پکی شته(٤) دننگرهارسیمه کی دکان او کترغی تر مینځ میشته دی دننگرهار دکامی اوسمرخیلو تر مینځ هم دزاخیلو څوکلی شته ددکی ختیځ لورته دکابل سپند پوری خواته هم زاخیل پراته دی:

---

(۱) غوری هغه پښتانه دی چی دچنگیز د٦٣٤ ه،ق مړ په تاړ اکونو او دچنگیز یانو په ناتارونو کی له خپلی اصلی مینی (غور) څخه لیږد(مهاجرت) ته اړشوی دی. دغوریو پښتنو نوم دخوشحال خان (۱۰۲۲-۱۱۰۰ ه.ق) په دیوان کی داسی راغلی دی :

هند تهیی روان کرم بدرگه می مستجاب
هم ملک، هم خان، هم د همه غوری ارباب

داورنگزیب عالمگیر(۱۰٦۸-۱۱۱۸ه . ق) دزمانی یوه بل شاعر حسین پکلی وال ویلی دی :

درقیب له ناکردو بهمی خلاص نه کا کـه جنبـه می تمـامی غو ری ، خښی شی

غوریو پښتنو تهغوری خیل هم ویل کیږی . میرد اد خلیل د خان کجود تاریخ (دیوان ٤٦٦) (۱۰۳۱ ه.ق تالیف) په مقدمه کی راوړی دی.

غور په خیلـه پیغور مه کره تو- خښی ، یی سره ورو نه

(۲) دولت یار : دغور داداری مرکزد چغچران دکاسی په دره کی دیوه ځای نوم دی چی تراوسه پوری یی هغه زوړ نوم پاته دی او ددغی پښتنی قبیلی په نامه یاد یږی.وگڅ دپښتنو قبیلو دکشنری لومړی برخه ٥٠ مخ .

(۳) دکندهار پښتانه دیشین هغو پښتنو ته وایی چی کوچیانه وی دمالونودروزنی پر ځای کښت او کر وکړی او په کلیو او ښارونو کی اوسی .

-٤- هغه پښتانه چی په غرونو کی میشته دی غرشنه بالل کیږی.دکامی فشار پرورو ستی هجادی، مفردیی غرشین دی. دپښتنو یوه تپه هم په دغه نامه بلله کیږی.

دننګرهارپرزاخیلوبرسیره په قندوز کی هم زاخیل میشته دی (۱) اود ګورنـیو شمیریـی تقریباً دووزروته رسیږی مشهورکلی کی یـی دا دی:

۱ـ زاخیل کلی دسپین زرشرکت شاته ۲ـ خوندان کلی: دچاردری دسـیند پرغاړه ۳ـ پاچا قندرکلی: دزرخرید په سیمه کی (۲)

دکندزپه ښارکی هم زاخیل شته ددغی سیمی نامتوبلهای نازکمیرخان زاخیل و د افغانستان نامتو لیکوال استاد عبدالروف بینواهم دپیښورنوښارکی دزاخیـل په نامه دبوه کلی نوم اخیستلی دی اوزیاته کړی یـی ده چی دپښتو، پارسی، عربی او اوردوژبو مشهورلیـکوال اوشاعر «راحت زاخیلی» په دغه کلی کی زیږیدلی دی (۳) خوپخپله اروابناد راحت دپیښوردنوښارپه سیمه کی دزاخیلودری کلی ښودلی دی (٤) هانری جارج راورتی دنوښارد زاخیل کلی داز ی خیل په نامه یادوی (٥) خود هندوستان دجغرافیی نو لنی ددغه کلی نوم زاخیل لیکلی دی اروابناد «راحت زاخیلی» هم کښلی دی چی دنوښارپه سیمه کی دازاخان باجوری دری زامنو دری کلی ودان کړی دی چی دری سره دزاخیلو په نامه یادیږی.

دزاخیلو کلی دنوښارپه جنوب غرب کی پرانه دی. دزاخیلو اونوښارترمنځ دپیرپایی کلی پروت دی. پیرپایی له نوښاره څخه دوه نیم کروه وا تن لری. (٦)

---

(۱) قندزر دافغانستان له شمالی ولایتونو څخه دی. د آمورودیی له شوروی تاجیکستان نه بیلوی ختیځ ته یی تخار، لویدیځ ته یی باخ اوسویل ته یی د بغلان ولایتونه پراته دی.

(۲) دپاچا قاندر زیارت په دغه کلی کی شته.

(۳) و.ګ. اوسنی لیکوال (۱-٤٢١) داستاد عبدالروف بینوا تالیف دکابل دولتی مطبعه ۱۳٤۰.

(٤) وګوری لغات افغانی، دراحث زاخیلی تالیف ۱۲٤ مخ. دلاهور چاپ.

(٥) و.ګ. د تواریخ خورشید جهان په ۱۹۸ مخ کی ازی خیل دخمکنیو یوه ریښه ښودل شوی ده څکمنی هم غوری پښتانه دی.

(٦) دکابل رود چی هاته یی لنډی بولی د نوښار په مینځ کی تیر شوی دی شمالی برخه یی داشنغر په نوښار شهرت لری او محمدزی پښتانه په کی اوسی جنوبی برخه یی چی دخالصه نوښار په نامه یادیږی ګډوله خلك پکی اوسی په دغه ځای کی زموږ مطلب له نوښار څخه خالصه (جنوبی) نوښار دی.

اوزاخیل له پیر پایی څخه یونیم کروه لیری دی . په دی حساب نودنوښار اوزاخیل تر منځ ځلو کروه لارده. دپېښوراواتلك ترمنځ پاچاهی لارد زاخیلوشمال ته تیریږی. دپېښورښاراوزاخیلوتر منځ یوولس کروه واټن دی. دنوښاردزاخیلو کلی له پېښورښارڅخه شمال ته لږ مایل ختیځ اورته واقع دی او د مشهورشاعراو لیکوال «راحت» دتاتوبی په نسبت یی د پښتنوپه ادبیحلقوکښی خاص شهرت په برخه دی. اروانباد راحت زاخیلی په ځلوروژبو(پښتو، پارسی ،عربی اردو کی) دشپږو یشتو تالیفاتواوترجموڅښتن دی (۱)

زموخت ، زمښت یازویمشت

زموخت دکرلانی قبایلوله جملی څخه دی چی دهغی دقبیلی یو مشهورښاخ دی چی ددومشتی یادومختي په نامه هم یادیږی .

ددغی قبیلی پنځه تپی په دی ډول دی: خویداد خیل، واتسی زی، متوال، مندان اودولت زی. نن ورځ دغه تپی زیاتره په خپلونو مونومره شهرت لری .

دزمښت قبیله دکورمی ایجنسی په جنوب ختیځ کی استوګنه لری . ختیځ ته یی اورکزی اوبنګښ، شمال ته یی اورکزی، اولویدیځ ته یی توری اوسهیل خواته دبنګښوصره پوله لری.

دوی په یوه غرنی سیمه کی استوګنه لری . په ۱۹۶۱ کال کښی ددوی شمیر (۳۰۷۰۶) تنوته رسیده. دوی سنی مذهبه اودسمل په ګروپ کی شامل دی ، خونن د اورکزی قبیلی یوه برخه شمیرل کیږی (۲)

زیرك (ځیرك)

درانیان یاابدالیان چی دسربن په تولنیزګروپ پوری اړه لری په دووسترو ښاخونو باندی ویشل شوی دی چی یویی ځیرك (زیرك) اوبل یی پنج پای دی :

---

(۱) زاخیل دراحت تاتوبی ، دراحت یاد، دکابل پوهنتون فرهنګی شورا ،کابل ۱۳۶۳ ش کال ۲۵۴-۲۰۰-۲۵۶ مخونه .

(۲) اصلاع، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان ـ ۹۰ مخ .

لکه چی دابدالیانو په‌مبحث کی موپوری‌خبری وکړی داسلامی‌دوری‌په‌تاریخ کی لومړی نامتوسړی چی د(ابـدال =اودل) پـه نامه یاد شوی دپښتنی قبـیلو مشهورنیکه دی‌چی دخپـل نامتو کهـول‌سره دسلیمان په غـره کـی‌اوسیـده. دی دترین زوی، دشرخبون لمسی اود سړبن کړوسی دی اودده نوم په پښتوادبیانـو اوپخوانیو نسخو کی(اودل) اودجمع منسوب‌په صورت (اودلی=ابدالی)ضبط دی چی د ٤٤٠ ه یا١٠٤٨ م کلونوپه شااوخوا کی‌یی‌پښتانه قبایل پرځان راټول کړی وواودده له توکمه ملك سلیمان دعیسی‌زوی‌چی پـه زیرك سره مشهورو پښتنی قبیلی یی دسلیمان له غره څخه دکندهـارسیمی ته بوتلی او هلته یی میشته‌کړی اودخپل ژوند په پای کی یی خپل‌زوی ملك بارك پـه مشری کښېناوه‌او تربارك وروسته دزیرك بل زوی (ملك پوپل) خـپل نفوذ (داوسنی‌بلـو چستان) تـر شال اوژوبه پوری ورساوه اود پنځه شپیتو کالو تر مشرتوبـه وروسته د(٨٩) کلونـو په عمر مړشو .

ویل کیږی‌چی دابدال تر مړینی‌وروسته رځړدخپلی‌کور نی مشرشواودەد خپلو زامنوله‌جملی څخه‌یی خپل‌مشرزوی عیسی خپل‌جانشین وټا که .

دعیسی دزامنوله جملی نه سلیمان ترټولوپوه اوهوښیارسړی وچـی تـراوسه پوری هم پښتانه هوښیارسړی ته ځیرك وایی. که څه هم عیسی د میرك‌پـه نامه مشرزوی درلود، خوسلیمان یی دهوښیاری له‌کبله خپل‌جا نشین‌وټاکه .دزیـرك په څلوروزامنو کی یی مشربارك نومیده اوپلار دی دکورنی‌مشرټاکلی‌و ، خوڅه موده وروسته مشری دپوپل‌لاس ته ورغله.

لنده داچی په پای کی ابدالی احمد شاه چی د پوپلـزیو دښاخ دسدوزویـود ځانـگی څخه ود ١٧٤٧ع نه تر ١٧٧٢ع کاله پوری‌یوه لویه اوپراخه‌امپراتوری جوړه‌کړه .

درانیان له همدی کبله‌په دووسترو ځانگو یعنی ځیرك اوپنج پای‌باندی‌ویشل شوی‌دی چی شجره یی په لاندی دول‌ده :

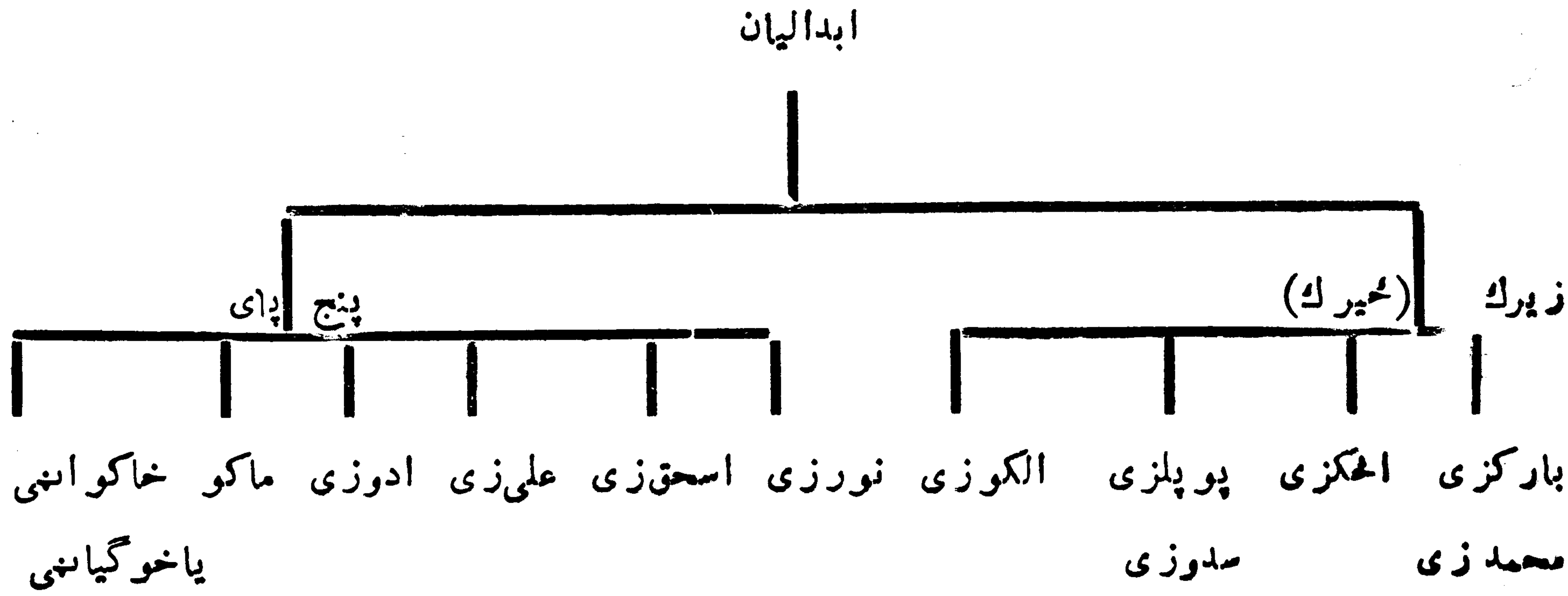

زیرمانی

دوی هم غلجي پښتانه دي او اکثره یې دتوخو په سیمه کې استوګنه لري ، خود کابل نه تر کندهاره پوري په ځینو کلیو کې یو یا دوه کوره میشته دي اکثره زیرمانی دکرکیلی په چارو بوخت دي څو ځینې خلک یې سوداګري هم کوي. (۱) ددوی دشمیر په باب کوم معلومات تر لاسه نه شول او نه یې د خیلو نو ویش راته څرګند شو د زیرمان کلمه داوستایي عصر سیریمان را په زړه کوي چې دسلیمان د کامې سره یې رینه یوه او دسلیمان یعنې د(روه) دسیمې معنایې لرله.

زیرانی

دغوریاخلورم زوی زیران نومیده چې اولاده یې دزیرانی نامه یادیږي. دوی دننګرهار د زیرانیو په سیمه کې دتاجیکو سره یوځای استوګنه لري او اکثره خلک چې ددوی دنسب له شجرې سره آشنا نه دي هغوی تاجیک بولي (۲) لکه چې اخوند درویزه هم په خپل مشهور اثر تذکر الابرار والاشرار کې لیکلي دي چې د زیرانی ښاخ دخپلو نورورونو نه بیل او دننګرهار دسیمې له تاجیکانو سره اوسیږي (۳) ددوی ځینې څانګې لکه پهار خیل ، دولت خیل ، احمد خیل اوتار خیل د برو

---

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼا کې ۱۳۲۶ مخ.

(۲) حیات افغانی - ۳۵۲ مخ.

(۳) تذکرة الابرار والاشرار (۶۹) مخ.

مومندو سره په غم او ښادي کې شريک دي (۱) همدارازد دغې قبيلې يو شمير خلک دلغمان ولايت دالينګار په اولسوالۍ کې هم استوګنه لري. (۲)

ساپي

ساپيان دغرغښت په ټولنيز ګروپ کې يوه مهمه قبيله ده. د دغې قبيلې اکثره وګړي په کونړ، لغمان، کاپيسا او د مومندو په ايجنسۍ کې استوګنه لري.

دساپيو قبيله دتاريخ په اوږدو کې په مختلفو اوبيلابيلونومونو سره ياده شوې لکه ساپي، صافي، ساپين، سپين، صابيس، سابيت، سافيست، صافيت، ساپينګ، ساپيته، ساپيسته، اساپنتيه، سپينته، سوپتا اونور... (۳)

دغه قبيله په لو مړي سر کې په لاندې نيو څانګو ښاخونو و يشل شوې دي:

کندهاري، مسود، ګوربز- ود ير، ګاګي زي اوخادي خيل (٤)

داسې روايتونه شته چې ساپيان يوه پخوانۍ آريايي قبيله ده چې ديوناني کلاسيک مؤرخينو له خوا ذکر شوې ده او اسکندر د کونړ او لغمان په څمکو کې د دغو خلکو سره مخامخ شوی دی او ډير جنګونه يې هم ورسره کړي دي. ددې خلکو څه برخه دباجوړ په شاوخوا کې هم داسکندرسره په جګړو کې مخامخ شوي دي(۵)

لغمان او کونړته ساپيو دراتلو په باب داسې ويل کيږي چې د ۲۰۰۰ ق م په شاوخوا کې باختري آريائيان دشميرد زياتوالي اودځای دتنګوالي په سبب په ليز دپيل وکړچې دهندوکش له درونه د کاپيسا په حوزه کې ښکته شول او له دې ځای نه يې تقريباً دسيندونو طبيعي مجراګانې په مخه ونيولې سهيل ختيځ اوسهيل لويديځ خواوو ته خواره شول چې د دغو څخه يوې ډلې د کابل سيند

---

(۱) پښتانه دتاريخ په رڼا کې ۵۲ مخ.

(۲) پښتانه لو مړی ټوک ۱۱۸ مخ.

(۳) عبدالمالک کوالکوال ساپي، «ساپيان او دهغوی قبيلوی ويش» دجرګې مجله ۱۳٦۵ کال ۳۵ مخ.

(٤) حيات افغاني - ۳٤۳ مخ.

(۵) مطيع الله چمبيلي «بيا هم ساپيان و پيژنئ» دکابل مجلې ٤٤ ګڼه ۱۳۳٦ کال.

په مخه نیولی او د نجراب، تګاب، سروبی او لغمان لاری د کونړ د سیند حوزی ته رسیدلی دی.

په دی کی هیڅ دشك او تر دیدځای نشته چی ساپیانو د میلاد نه ۲۰۰۰ کاله دمخه په مهاجرتونو پیل کړی او اوس په کاپیسا، کوهستان، کوه ساپی، لغمان، کونړ، چندول، پشات، سوات او باجوړ کی میشته دی (۱)

دساپیانو د استوګنی سیمی:

دساپیانو زیات شمیر دکونړ په ولایت کی استوګنه لری چی په نوموړی ولایت کی یی شمیر تقریبا (۱۰۲۲۸۶) تنه ښودل شوی او داستوګنی ځایونه یی اسد آباد، نرنګ، سرکانی، دانګام، خوکی، نورګل، پیچ، چپه دره، بادیل، دیوه ګل، دمزار دره او شونګړی دی.

همدا راز دلغمان دولایت دعمرزیو، علی خیلو، پاچاخیلو، احمدزیو، باریزیو، سالاو، ګاګر، کوتالی، درویش آباد، دولت شاه، آتوك، چکله او دوګل کی هم ساپی ژوند کوی چی په نوموړی ولایت کی یی شمیر (۴۰۹۲۸) تنه ښودل شوی دی.

یو شمیر ساپیان د کاپیسا ولایت دتګاب په اولسوالی او نجراب کی هم استوګنه لری. همدا راز دپروان ولایت په کوه ساپی، سید خیلو، کوهستان او کوهدامن کی هم یو زیات شمیر ساپی میشته دی.

دننګرهار ولایت دخیوی داولسوالی په درهٔ نور کی هم ددوی یو کلی شته چی دبو دیالی په نامه سره یا دیږی (۲)

همدا راز یو زیات شمیر ساپیان دبلخ په ولایت کی هم استوګنه لری. هغه شمیر ساپیان چی د مومندو په ایجنسی کی استوګنه لری ددوی ځای دسره کمره په نامه سره یادیږی او د۱۹۶۱ کال دسرشمیرنی له مخی ددوی شمیر (۵۳۰۰۰) تنه ښودل شوی دی چی د مومندو دایجنسی دساپیانو کلتور کټ مټ مومندو ته ورته دی (۳)

(۱) مطیع الله چمبیای - بیا هم ساپیان وپیژنئ. دکابل مجلی ۴۴ ګڼه ۱۳۳۶ کال.
(۲) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ۱۶۰ مخ.
(۳) اضلاع، ایجنسی ها وقبایل ایالات پښتونستان ۵۵ مخ.

دساپیانوله پښتنې تبرڅخه یوزیات شمیر کورونه په سیوی کې میشته دی خوځرګنده دی وی چې دغوساپیانواوس پښتوهیره کړی دهاودسند یانو کلتوری حاکمیت یې پرځان منلی دی (۱)

اقتصادی جوړښت یې :

دکونړساپیان له دی کبله چې دکرنې ځمکې یې لږی دی نود هغې ترڅنګ غواګانې، وزی، ګډیان او میښې هم روزی چې دهغوی دغوښو، شیدواونورو حاصلاتو نه استفاده کوی . ددوی دکرنې ځمکې اکثره للمې دی چې اوبه نه ورسیږی اوباد اوبورسیدل ورته ناممکنه دی . اکثره بزګران یې په غرییې کې ژوند تیروی په تیره بیا هغه بزګران چې دباداران و (دمځکوخاوندانو) ځمکې کوی مجبوراومکلف دی چې دتخم نه پرته نوری ټولې ستونزی لکه غوایان، دبزګری آلات ، دځمکې وهل، کرل، ریبل، راټولول او میده کول پخپله غاړه واخلی حتی دځمکې دخاوندکورته دحاصلاتوورل هم دبزګرپه غاړه دی بزګر مجبوردی چې ددی نوروکارونوترڅنګ دخپل بادارخره، غواګانې یا میښې وساتې . همدارازبزګرخپل بادارته دغره نه وریالو ګې راوړی، دبزګرو ښځه دځمکې دخاوند دښځې اوامروته باید غاړه کیږدی . لنډه داچې اکثره خلک یې غریب اونیستمن بزګران دی .

خوراک :

دوی په خوړو کې اکثره دجوارو ،اوربشواووریجونه استفاده کوی . څرنګه چې دوی دبزګری ترڅنګ په مالداری هم بوخت دی نو اکثره یې دغواګانواومیښو دمستواوشرومبونه هم استفاده کوی اوغوړی یې یاپه شنمنو خلکوپلوری اویایې دننګرهار سیمې ته دپلورلوله پاره راوړی . همدارازدوی دغنمواووریجونه هم ګټه اخلی .

(۱) پښتواو پښتانه په سهیای پښتونخوا کې -۴۹ مخ.

جامــې.

دوی اکثره دوړیواووزود وژغنونه ځانته مخصوصې جامې جوړوی چې دریشې تــه ورته دی خوتمې نه لری . ښځې یې تورپړونی اراوزده کمیسونه لری : ددوی پرتگونــه چین داره وی . نــارینه یې دخمتاد تو کــر نــه هــم ځانته کالی جوړوی اواکثره یودول ټوپی چې پکوا ونــه یې بولی اوڼوړبونــه جوړشوی‌وی پــه سروی .

میامه پالنه:

داقتصادی تنگسی اوبې وسی سره سره ساپــیان میامه پال خلکــدی . دوی دمیلمنوله پاره حجری لری چی پــه دی کار کی‌یوله‌بل سره سیالی کوی .پــه دوی کی دمیلمنوقدرزیات دی . ددوی پــه حجرو کـی د موسیقی آلات لـکه‌سیتار، رباب، منگی اونور شته :

پـښتنـی ننگ :

ساپیان دقام په‌ننگ کی‌غیرتمن‌خلک دی. دوی‌دخپل وطن‌دآزاد ولو په‌خاطر دانگریزی ښکیلا ک‌گروسره څوځوځلې‌جنگیدلی‌دی‌اودول‌دول قربانی‌یې‌ورکړی دی‌همدا سبب دی چی د کونړپــه اولسی ژونــدکی دوسلی در لودل اوساتل ډیر اهمیت لری‌او دساپیوپه‌باب وایی چی یوه ورځ‌دیوه ساپی په کور کی‌نارینه ماشوم وزیږید څرنگ چی په اکثرو پښتنو کی دارواج شته چی دنارینه‌ماشوم توزیزیدو وروسته‌دټو پک دزی کوی څرنگ چی د غه سړی تو پک نه درلود نــولاړ څو یوتوپک پیدا کړی اوډزی و کړی خوچاخپل توپک ورنه کړ. کوم‌وخت چی‌بیرته خپل کورته را ستون شونوچا ورته وویل چی راشه زوی دی وگوره که نه کبر به وشی . نوهغه په ځواب کی ور ته وویل چی زما زوی باید د لومړی ځل له پاره زما مخ ونه وینی ځکه زه دومره دنا مردیـم چی‌دخدای په دی‌لویه د نیاکی یوتوپک هم نه لرم چی دزوی د زیږیدو‌اعلان پری‌و کړم نو که هغه زما مخ وگوری نو

ښایی چی د هغه شخصه به هم زما غوندی بی همته سړی جوړشی ښه به داوی چی ډیوه نارینه او با همته سړی مخ ته وگوری .

ساپیان د غیرت او ننگ په ټکی سراو مال ورکوی په دوی کی ښځو ته طلاق ورکول سخته بی ننگی ده. څوک چی د چا په ښځه تورن شی نو د هغه ژوند بیا په مرگ شمیرل کیږی . دچا په کور کی چی څوك مړشی نو که نیستمن هم وی نو هغه مجبوراو مکلف دی چی خیرات وکړی په دوی کی د خیرات نه‌ورنه د مړی ښخول شرم گڼل کیږی . همدارازدوی ملایانو اومیاگانو ته د خیرات ، صدقی او سرمایی نه هیڅکله هم غاړه نه غړوی .

دوی د هذراو ننواتی په مقابل کی د ډیری لویی گناه نه هم تیریږی . لنډه دا چی دوی په پښتنی ننگ کی ډیرټینگ دی .

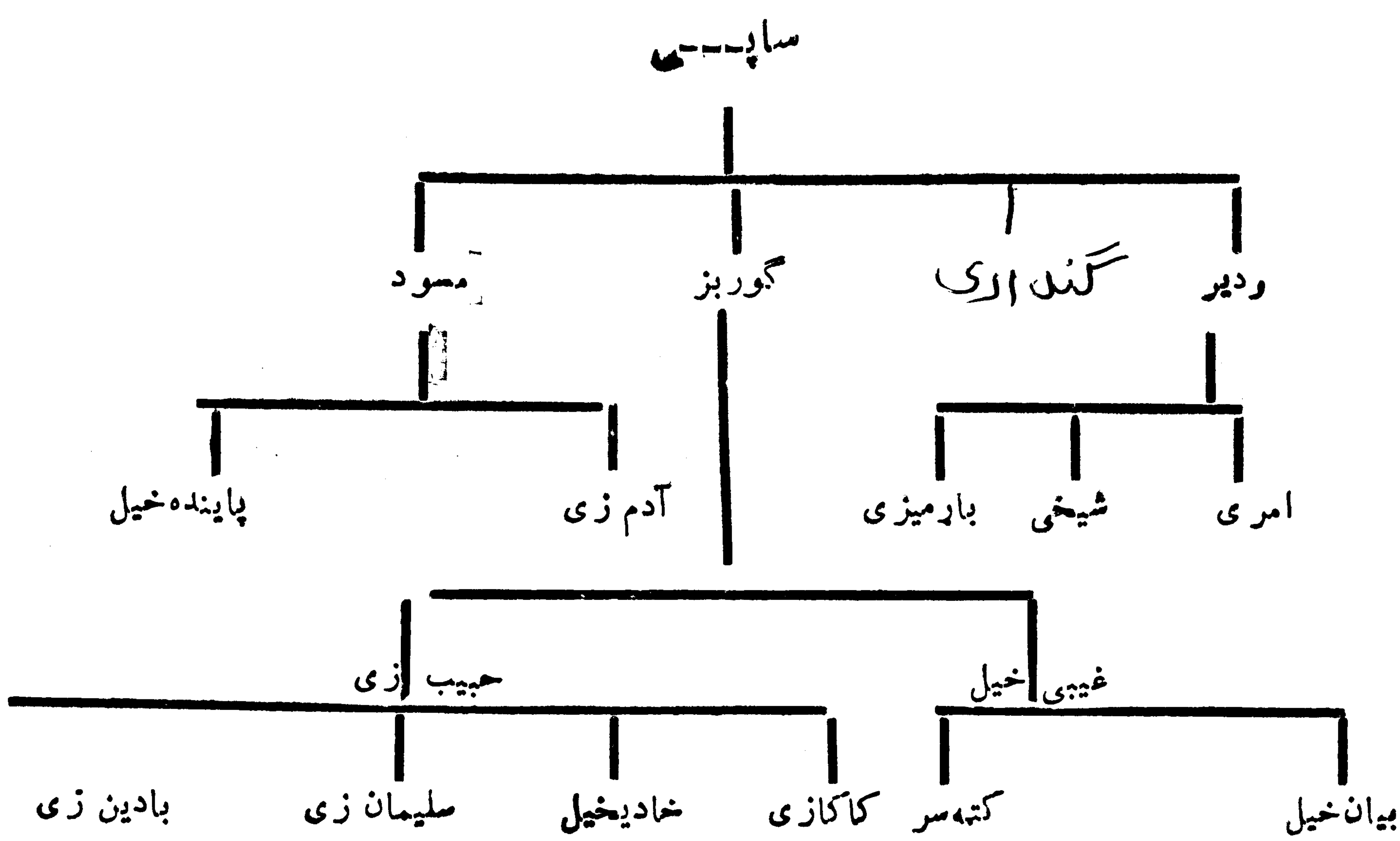

د لغمان په ولایت کی د عمرزیو صا پیانو نسب شجره

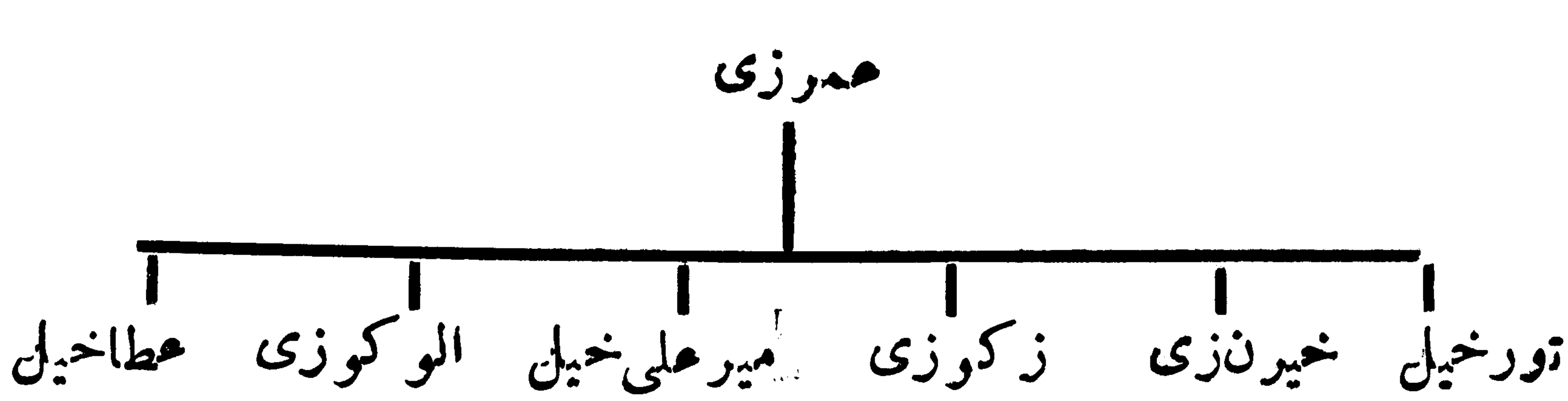

سالارزی

که چیری د نسب شجره په غورسره وگوروو نو څرگنده به شي چې سالارزي سړبني پښتانه او د ترکانړي د څلورو ښاخونو له جملې څخه یو مشهور ښاخ دی چې د باجوړ په لرآمدك، برآمدك، لرسلدین، برسلدین، ښار، ناوه گی، کوټکی، الیکی، چارمتنگ، بابو قره او رود کې میشته دی.

په سالارزیو کې د برم اولاده برم خیل او دهلال اولاده هلال خیل د دانګام او اسمار د تاریخ سره نه شلیدونکی ارتباط لري.

د باجوړ څخه پرته د افغانستان د کونړ په ولایت کې هم زیات شمیر سالارزي استوګنه لري او ددوی د استوګنی ځایونه په دی ډول دي:

دانګام، شونګړی، اغذباغ، اسمار، ساو، ساوخوړ، ناړی، څوکی، بارګام، ازیرګل، بریکوټ، ډمبرو، حساره، کرهاله، دم کلی، نرنګ، ګنجګل، دونوی او تاڼګ سوتره کې هم میشته دی (۱)

په سالارزو کې د قوم مشري د ابراهیم خیلو (برم خیلو) په لاس کې ده. داسې روایت موجود دی چې په یوه وخت کې د سالارزو د لرآمدك په غونډی نومي کلي کې د کامران په نوم یوسړی او سیده په دی کلي کې دده دیوی میرمنی څخه دوه زامن دهلال او ابراهیم (برم) په نامه وزیږیدل. د زلمیتوب په وخت کې دوی د خپل پلار سره بزګري کوله او د پلار تر مړینی وروسته، هم د بزګري په کارونو بوخت وو. یوه ورځ برم په پټي کې یوی کوله یو ملنګ په آس سپور د پټي تر څنګ ودرید. ملنګ برم ته وویل: «لاړشه او ګره را ته راوړه» په ښرو میوکی یخی وریجی چې یو ځای شي او ګره ورته ویله کیږي. برم لاړ او له کوره یی او ګره ورته راوړه. ملنګ داو ګري کونډی (دلرګي کاسه) په لاس کې ونیوله او او ګره یی په څمکه تړی کړه برم له کوره دري ځلي او ګره راوړه

---

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور -۱۶ مخ.

او ملنګ د ری محلی توی کړه ، خو برم هیڅ عکس العمل ونه ښود .
ملنګ لاسونه پورته کړل او په دعا کی یې وویل : « برمه ! خدای دی
د تلو لو سالارزو خان کړه » له دعا نه وروسته ملنګ لاړ او برم په خپلی
یوی بوخت شو. دیوی کولو په وخت کی هغه په پټی کی د سرو زرو خزانه وموندله.
هلال پټی ته راغی. برم ورته تول له کیسه وکړه. هلال په ملنګ پسی وزغاستل . ملنګ
ورته وویل « د سالارزو خانی می برم ته ورکړه ستا په خوله دی خدای برکت کړی .
اولسی جرګی دی ستا په خوله فیصله کیږی او په کومه جرګه کی چی ستا اولاده
نه وی هغه دی نه جوړیږی »(۱)

همدا سبب وچی اوس دده اولاده هلال خیل او لسی شخړی فیصله کړی.

سکندرزی دسدین او آمدك په دوو لویو ښاخونو ویشل شوی دی :

۱ـ دسدین خانګی دادی: مسین خیل ، کټکی خیل ، عالی خیل ، قلندر خیل ،
خیرخان خیل ، کندر یان .

د آمدك خانګی دادی : ابراهیم خیل (برم خیل) ، هلال خیل ، میرداد خیل ،
شومه خیل ، اکا خیل ، محمود خیل ، بدل زی ، ګبری ، فتح خان خیل ، حیدر خیل ،
تورخیل ، خرګند خیل او تاراڼ .

د ۱۹۶۱ ع کال د سرشمیرنی په اساس په باجوړ کی د سالارزیو شمیر (۷۰۵۰۰)
تنه او د افغانستان د کونړ په ولایت کی د دوی شمیر د (۳۹۹۸۲) تنو په شا او خوا کی
ښودل شوی دی.

ساك (سهاك)

د نسب د شجری د لیدلو څخه خرګندیږی چی ساك (سهاك) د اندړ او تره کی
ورور دموسی زوی ، د ابراهیم لمسی او د غلجی کړوسی دی. د ساك په څانګو کی
یوسف خیل د شمیر له مخی د برد ی. دوی اکثره د پکتیا د ولایت د زرمت په اولسوالی ،

(۱) د پښتنو تولنیز ـ اقتصادی جوړښت ، د پښتو څیړنو بین المللی مرکز ۲۱۹ ـ ۲۲۰
مخونه .

دلوگر دولایت په خروارنومی سیمه، دننگرهار ولایت په حصارك غلجي او دسره رو په اولسوالیو کی میشته دی. همدا ر از ددوی یو شمیر دکابل دولایت د پغمان داولسوالی په بیلك توت ، دبگرامیو په شیوکی او دکاپیسا ولایت په تگاب کی اوسیزی. یو شمیر یی په لغمان او د هندوکش دلری په نورو سهیلی درو کی هم میشته دی (*)

دننگرهار ولایت دسره رود او حصارك غلزایی په اولسوالیو کی ددوی شمیر (۲۲٦۸) تنه او په ټول افغانستان کی ددوی شمیر (۲۲۷۸) تنه ښودل شوی دی(۲) خو زه ددغی احصائیی سره موافق نه یم ځکه چی دحیات افغانی لیکوال دپښتی- محمد حیات خان ۱۳۰ کاله پخوا لیکلی دی چی ساك (۷۰۰۰) کورنی دی (۱)

سبری

سبری دکرلانی دټولنیز گروپ څخه دی او دخوست لویی ولسوالی دیعقوبیو په علاقداری کی استوگنه لری. ختیځ ته یی باك او تریزی، جنوب ته یی دخوست سیمه او دلویدیځ له خوا د منگلو دقبیلی سره پوله لری.

دغه خلك د کرنی او مالداری په چاروبوخت دی. دوی دمزرونه پوزی، پری، جای نمازونه او تورکری گانی جوړوی. دیعقوبیو په علاقه داری کی دسبریونه سوبیره یعقوبی او مولی هم ژوند کوی.

ددوی سیمه ډیره ښه شنه، حاصلخیزه او آباده ده. ددوی شیمر په تخمینی دول (۱۹۰۲٦) تنه ښودل شوی دی (۲)

(*) کله چی زه په ۱۳۵٦ کال دفاریاب ولایت مرکز (میمنی) ته تللی وم نو دمیمنی دښار شمال لویدیز خواته په پنځه یا شپږ کیلو متری کی په کیزدیو کی یو شمیر کوچیان او سیدل چی دوی ځانونه سهاك یا ساکری کوچیان معرفی کول او ماد اسی واورېدل چی دوی اوری او ژمی هم دلته په کیزد یو کی تیروی او کوم بل ځای ته لیږد نه کوی (لیکوال)

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور - ۲۹ - ۳۰ مخونه.

(۲) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور - ۵۹ مخ.

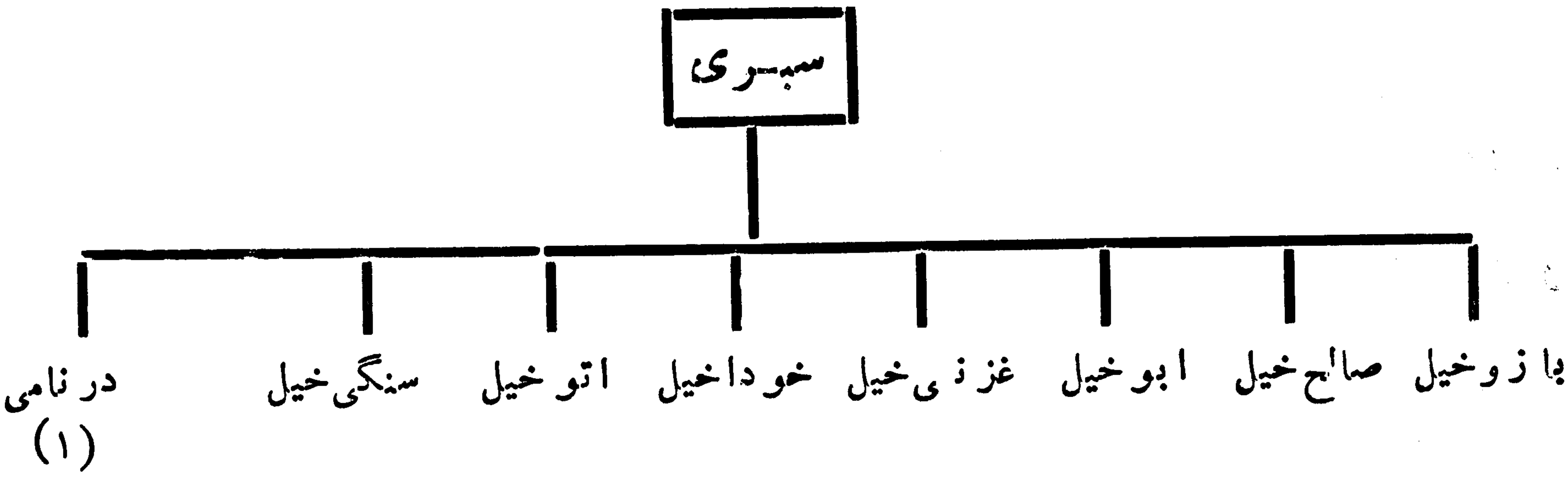

سپندزی

دوی ته سیدان هم وایی او د ترین له قبیلې سره یو ځای د پشین په سیمه کې په کرکیلې او سوداګرۍ بوخت دي، خو د دوی په باب زیات معلومات تر لاسه نه شول (۲)

سپین ترین

لکه چې د تورو ترینو په مبحث کې مو ولوستل ترین د شرخبون زوی د سړبن لمسی دی زامن درلودل چې تور، سپین او دل نومیدل (۳)

سپین ترین په خلورو ښاخونو ویشل شوی دی او په شمیر کې د تورو ترینو په پرتله لږ دي. دوی په ژوره، تل، چوتیالي، هرنایي، دوکي او چو تیر کې میشته دي. د سپینو ترینو او تورو ترینو تر منځ د کاکړو سیمه موقعیت لري. ترین په دودونو، رواجونو، خویونو او خصلتونو کې د ابدالیانو په څیر دي، خو ځینې رواجونه یې کاکړو ته هم ورته والی لري. دوی د کرنې او مالدارۍ په چارو بوخت دي. خلک یې قوي او پیاوړي دي. په پخوا ختونو کې سره له دې چې د تورو او سپینو ترینو تر منځ واټن ډیر و، خو د وی د یوه ګډ خان تر ادارې لاندې وو چې د غه خاني ډیر کلونه د تورو ترینو د بټې زي په ښاخ پورې اړه لرله چې په دې باب یو مهم متل موجود دی چې وایي: «خاني ده په دوه کوره په لوحاني کې برکتي ده په ترین کې په بټي ده (٤)»

---

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور د ٦٠ مخ چارت.
(۲) حیات افغانی ٦٣٠ مخ.
(۳) پښتانه د تاریخ په رڼا کې ۱۳۷۷ مخ.
(٤) حیات افغانی ۲٤۹ مخ.

ستانکزی

ستانکزی غلجي پښتانه دي او د احمد زي قبيلې يوه څانګه بلل کيږي. ددغې قبيلې خلک زياتره د لوګر او ننګرهار په ولايتونو کې استوګنه لري. د ننګرهار په ولايت کې دوی د سره رود په اولسوالۍ او د چپرهار په علاقه داري کې استوګنه لري. چې په سره رود کې د دوی شمير د (۱۵۷۰) تنو او د چپرهار په علاقه داري کې د (۱۳۲) تنو په شاوخوا کې ښودل شوی دی (۱) خو ښايي په لوګر کې د ستانکزيو شمير بيخي ډير وي.

ستاني زي

ستاني زي د غلجي په تولنيز ګروپ کې يوه پيژندل شوې قبيله ده چې د سليمان خيلو يو ښاخ بلل کيږي. ستاني زي دوردګو په شمالي برخه او د ننګرهار په حصارک غلزايي او سره رود په اولسواليو کې استوګنه لري. ويل کيږي چې جبارخيل او بابکرخيل د ستاني زيو مشهورې څانګې دي چې د کابل او جلال آباد د ترمينځ سيمو کې ميشته دي.

ستوریاني

دغه قبيله په وصلي توګه د سړبن په تولنيز ګروپ کې شامله شوې ده. د دوی شمال ته شيراني، لويديځ ته يې زمري، ايسوټ او موسى خيل او جنوب لور ته د (کسراني او بزدارو) بلوڅو سره پوله لري.

دوی د شميرله پلوه لږ دي او په دوو عمده برخو ويشل شوي چې احمد زي او ګدارزي نوميږي (۲)

مونټ ستيوارټ الفنستين په خپل مشهور اثر (د کابل سلطنت بيان) کې د ستوريانو په باب داسې کښلي دي:

«ستورياني تر دغو وروستيو وختونو پورې تول کوچيان وو. د دوی سيمه په

---

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبايل ولايات سرحدی کشور - ۳۲ مخ.

(۲) اضلاع، ايجنسی ها وقبايل ايالت پښتونستان ۹۷ مخ.

حقیقت کی د کرنی له پاره دومره مساعد نه ده. دیر وخت نه تیر یږی چی دوی د غه سیمه د دامان د بلو خانو څخه و نیولـه او ژمی به یی هلته ارول او په اوړی به یی خپلی مینی او رمی د موسی خیلو کاکړ و سیمی ته بیولی. دغه لیږدیدنی دهغی جگړی له کبله چی د دوی او د کاکړو دیوی قومی څانگی ترمینځ شوی وی نـا راحته ـ کوونکی ثابتی شوی په دی چی دوی مجبور و و دهغوی له ملکو څخه واوړی، نور ستوریانو قوم نیمایی برخی خپلی رمی و پلورلی او په کرنی یی پیل وکړ. هغی بلی برخی یی د پخوا په څیر خپل عادت ته دوام ورکړ، خو دیر ژر په دی مجبور شول چی دهغو نورو په لاره روان شی. د نو یو او پخوا نیو میشته شوو ستوریانو ترمنځ له څوجگړو نه وروسته ټول قوم کروندگر شو. یوازی دوه څانگی یی تـرا وســه هم کوچیانی ژوند ته دوام ورکوی او اوس هم په پسرلی کی خپل مالونه سپوستا (Spusta) ته چی د سلیمان تخت پـه جنوب لویدیځ کی دی خیـژوی.

سره له دی هم دیر ستوریانی تراوسه پوری سوداگر او د مالونو وړونکی پاتی شوی دی او دا هغسی ژوند دی چی د گرځنده پرونده و ژوند ته نژدی دی. دوی معمولاً په خرو او غوایانو مالونـــه وړی او نږدی څلـورزره کـــورنـی حساب شوی دی» (۱)

دوی د دیره اسماعیل خان په ضلعه کی استوگنه لری. څرنگـه چی د دوی سیمه دیره لیری پرته ده نو افغانستان ته تگ او راتگ نه کوی (۲)

دشوروی عالم ستـانیشفسکی A.B.staneshevski د اتـنوگرافیـکو معلوماتو له مخی چی د ۲۰ پیړی په اپیل کی یی ورکړی دی د دوی شمیر یی د (۳۵) زرو په شاوخوا کی ښودلی دی.

---

(۱) دکابل سلطنت بیان دوهم ټوک ۶۳ـ۶٤ مخونه.

(۲) اضلاع ، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان ـ ۹۸ مخ.

سدوزی

سدوزی : پوپلزیو یوه څانگه، ده چی په سر بنی پښتنو ورگډیږی ددغی قبیلی لوی نیکه یا مورث اعلی اسدالله خان وچی په ۹۶۵ هـ کال کی زیږیدلی او په ۱۰۲۱ هـ کال وفات شوی دی. دی په عوامو کی په «سدو» مشهورو او دده دنامه له کبله د اقبیله په سدوزیو سره مشهوره شوه. دی په شپږم پښت کی دابدالی احمد شاه نیکه دی.

تاریخ حیات افغانی دسدوزیو په باب لیکی : «سدوزی د پوپلزیو یوه څانگه ده . سدوزیان تر دیره وخته پوری نه یوازی دپوپلزیو بلکی د درانی د ټولی قبیلی خانان شمیرل کیدل او دا یوه یقینی خبره ده چی سد وزیان د درانی قبیلی د ټولو څانگو څخه دیر د درناوی او عزت ور څانگه ده. څرنگه چی پاچا د سدوزیو له کورنی څخه و نو ځکه سدوزیان یوه بیله قبیله بلله کیږی خو په اصل کی دپوپلزیو د څانگی یو ښاخ دی ، کله چی د سدوزی پاچایانو کورنی تباه او په لویدیځ افغانستان کی د امیر دوست محمد خان بارکزی سلطه ټینگه شوه نو ددغی کورنی قدر هم لږ شو. ددغو خلکو زیاتره آبادی د شهر صفا تر څنگ د ترنک دوادی په منځ کی موقعیت لری . ځینی سدوزیان په کندهار کی هم اوسیږی او د شاهی کورنی څخه د شاه شجاع اولاده دهند دپنجاب په لودهیانه کی دستلج د سیند په ختیځه غاړه کی اوسیږی او د احمد شاه ابدالی کورنی ته پاچا خیل هم وایی دسدوزیو څو کورنی په پیښور او لاهور کی هم میشته دی. پاتی سدوزی اکثره د کندهار شمال خواته نخا کریز په سیمه، او اکثره په غزنیو سیمو کی اوسیږی . ځینی سدوز یان د کندهار په ده ذاکر، بالاکرز، شوراندام او څونورو ځایونو کی هم استوگنه لری» (۱)

ملک سدو یو دیر لایق سری وچی د خپل قوم له پاره یی دیر خدمتونه وکړل . په پای کی دپنځه اویا کلونو په عمر مړ شو. دسدو نه پنځه زامن پاتی شول خواجه خضر خان، مودود خان ، زعفران خان کامران خان او بها در خان چی بیا خواجه خضر خان داولس په خوښه په مشرتابه وټاکل شو او شل کاله یی دقام خدمت وکړ . ده دوه زامن درلودل چی خداداد سلطان او بل شیرخان نومیدل (۲)

---

(۱) حیات افغانی ۲۲۲ - ۲۲۳ مخونه

(۲) پښتانه د تاریخ په رڼا کی - ۱۲۷۸ - ۱۲۷۹ مخونه

لنډه دا چې دابدالیانو د کورنۍ د سلطنت مؤسس او باني احمدشاه د پوپلزو د سدوزیو د څانگې پورې اړه درلوده چې د ۱۷۴۷ ع نه تر ۱۷۷۳ پورې د افغانستان یو ستر واکمن وچې دغې کورنۍ تر ۱۸۱۸ ع کال پورې په افغانستان او د پنجاب په ځینو برخو باندې حکومت کاوه چې بیا وروسته سلطنت بارکزیو ته ولېږدید.

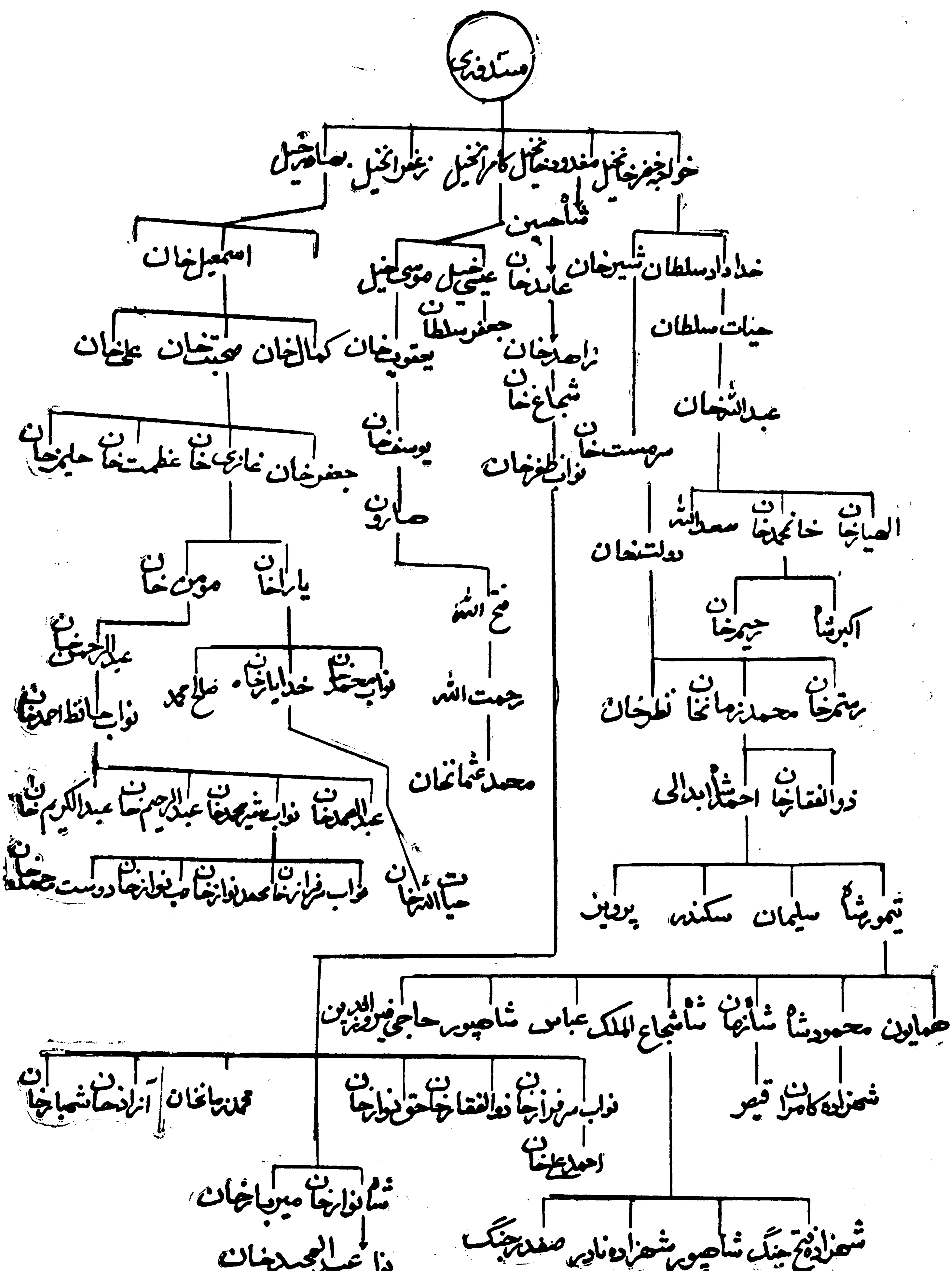

سرکاني

سرکاني په اصل کې سربني پښتانه دي او په الکوزيو ورگډېږي دوی په پيل کې په کندهار کې او سيدل چې وروسته بيا دخپلو واملوله کبله د کونړد سرکانيو او لسوالي ته راغلي دي. همدا راز ددوی پوشمېرداسمار په مرکز کې هم استوگنه لري چې په دې حساب د کونړ په ولايت کې د ۱۳۶۰ کال دا حصائيې له مخې ددوی شمېر ۵۶۸۳ تنوته رسېږي. د کونړ دولايت نه پرته سرکاني دالکوزيو ديوه ښاخ په توگه دافغانستان په لويديځ او جنوب لويديځ کې استوگنه لري.

دوی اکثره د کرنې او سوداگرۍ په چارو بوخت دي چې د کونړ په ولايت کې د چارترا شو سوداگري هم کوي (۱)

سرواني

دوی لودي پښتانه دي او داسې ويل کېږي چې دسلطان شهاب الدين غوري پاتر هغه وروسته دسرواني قبيله د دربند پادرا بڼ او چودهوان شاو خوا سيمې ونيولې او دغه ځمکې يې په خپل تصرف کې راوستې چې دلته دمخه هندوان اوسيدل او اورپالونکي وو چې دغه ځمکې د دغې قبيلې دسرپيال کورني په تيره بيا د شيخ مليح قتال اسلافو ته ور کړل شوې. شيخ مليح قتال د دراين په څېرانې ښار متروك پرېښود او هغه دراين چې اوس آباد دی د شيخ مليح قتا ل سرواني له خوا جوړ شوی دی لکه چې د شمالي دروازې څلو د يوالي يې د شيخ مليح قتال په نامه سره ونومول شوه. په هغه وخت کې ددراين ښار اباد او ډيرې ښايسته او ښکلي ودانۍ يې لرلې او اوس درواناو بوشنو ونواوخا مو کورونه پرته څخه ښکلا نه ده ورپاتې.

سروانيو په دراين باندې تر ډيرې مودې پورې سلطه لرله، خو دهمايون دواکمنۍ په دوره کې له دغه ځايه ووتل او ددوی دوتلو دوه علتونه ښول شوي دي. لومړی ددوی دشمېر لږوالي او کمزوري او دوهم ددوی ماتې (۲)

---

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل ولایا ت سرحدی کشور ـ ۲۲ مخ .

(۲) حیات افغانی ـ ٤٤٧ مخ .

ددوی د کمزوورتیا علت داوچی دسوری ښاخ نه یو تن چی دروری دښار او سیدو نکی ودنوموری قوم یوه ښځه وتښتوله اودسروانی قبیلی ته یی پناه راوړه اودرابن ته راغی دسوری ښاخ دغه مجرم اوښځه له سروانیو نه وغوښتله سروانیو دهغوبیرته ورکول دپښتنی ننگ خلاف وگڼل اودتښتیدلی ښځی په بدل کی یی د پنځو ښځو ورکول ومنل، خوسوریانو دتعصب او غرور په سبب دیوی ښځی په ځای دپنځو تنو پیغلو نجونو ترلاسه کول ونه منل اودسروانیانو سره یی دجگړی له پاره تیاری ونیوله سروانیو هم دپښتنی غیرت په وجه له دوی سره دجگړی له پاره چمتوشول. په پای کی په زاره درابن کی ددواړوخواوو ترمینځ ستره جگړه رامینځ ته شوه چی له دوا ـ ړوخواوو نه دیر ښښتلی اوتکړه کسان ووژل شول. کله چی ددواړوخواوو پاتی کسان چی له مرگ نه بچ پاتی شوی وو داحالت ولید نو په دی کار دیرپښیمانه او جگړه یی مناسبه ونه بلله اود یودبل له وژلو نه یی لاس واخیست او هریوه قوم خپل مړی چی په زرگونو تنه وو ښخ کړل او بیرته خپلو استوگځیو ته ستانه شول. دد غی جاهلانه جگړی نتیجه داشوه چی له هغی وروسته نه دسوریانو اوسروانیو شمیرډیر لږاوترهغی اندازی پوری کمزوری او ضعیف شول چی دهیڅ مخالف قوم سره یی جگړه نشوای کولای. دهمایون پاچادواکمنی په پیل کی کله چی دمیاخیلو، لوحانیو او بختیارو په پاتی سروانیو باندی یرغل وکړنوترلږی مقابلی وروسته یو شمیر سروانی ووژل شول او پاتی مغلوب اودرابن له سیمی نه یی لاسو نه لنډ شول او دغه سیمه دمیاخیلو او بختیارو لاس ته ورغله اوسروانی چی شمیر یی دیرلږ وو ځینی یی خواره واره او ځینی یی دما لیرکوتـلی مشرتـه چی ددوی دقوم نه وور غلل . ویل کیږی چی دراولپنډی دضلعی پـه چهچه نومی ځای کی هـم څو کوره سروانی میشته دی . ددغه قوم ځخه دمالیرکوتله کورنی دیره مشهوره ده (۱)

(۱) حیات افغانی (۴۴۸ ـ ۴۴۳) مخونه .

سربـپال

دوی لودی پښتانـه اودسروانیو یوښاخ بلـل کیږی . ددغـی قبیلی نـیکه شیخ احمدزنـده پیرو چی د هغه د پنځوزامنونـه یی مشر شیخ صدرالدین و چی پـه صدرجهان سره مشهوردی . دی یوعابـد او پرهیزگـار انسان و . دی دخپل اصلی ټاټوبی درابن نـه د هند دلیدلولـه پاره روان شـواود مـالیرسیمی تـه چـی دهند دپنجاب پـه ایالت کی واقع دی ورسید اودستلج دسیند دیوی ویـالی پـه غاړه یی یوه څپره ودانـه کړه اودخدای (ج) پـه عبادت بوخت شو . پـه هـغه وخت کی دمالیرد ودانی نښی نښانی هیڅ موجودی نـه وی ، خودجهوم پـه نوم یو کوچنی ځای دشیخ صدرجهان عبادت ځی تـه لنډ موجود و . کله چی صدرجـهان د هند دواکمن پهلول لودی له لورسره نـکاح وکړه دمالی له نا مه سره یی د(ر) تـوری چی درب دنوم لومړنی توری دی یوځای او پـه دغه سیمه یی دمالیرنوم کیښود صدر-جهان دبهلول لودی له لور سره پـه دی توگه وا ده وکړ چی کله سلطان بهلول لودی ددیلی دسلطنت د نیولـو پـه نیت روان شـونـوهغه یـوه ورځ دصدرجـهان جونگړی تـه نژدی دیره شواوله هغه سره یی ملاقـات وکـړ . هغه پـه خپل زړه کی نیت وکړ که چیری دیلی تـه ورسیږی اوسو به یی پـه برخـه شی نوخپلـه لوربـه دغـه عابد اوزاهد تـه ور کړی . دبهلول دغه مقصدترسره اودخپل نیت دپـوره کولوله پاره یی خپله لورنوموړی شیخ ته ورکړه اود ولس کلی اوشپږ پـنځـو س کوچنی سیمی یی اودواده توکی اسباب ونه یی هم ده ته ورکړل . تـر هـغه وروسته شیخ صدرجـهان دراجپوتانو دکورنی دیـوی ښځی سره هـم وا ده وکـړ . ده پـه (۱۵۱۵) ع کال کی له نړی نه سترگی پټی کړی اودخاص مالیرددرگاه پـه انـگړ کی خاورو تـه وسپارل شوچی دده مزار دخاصو اوعامو زیارتـگاه ده(۱) دده اولاده اوس هـم پـه مالیر کوټـله کی میشتـه ده ، خو پښتو ژبه یی هیره کړی ده اود هندی تمدن او کلتور ترتاثیر اواغیزی لاندی را غلی ده .

---

(۱) حیات افغانی ـ ٤٥٠ مخ

سړبني

دغه قبایل دخپل لوی نیکه سړبن په نامه په سړبني سره شهرت لري. سړبن به پښتنو کې ډېر مشهور نیکه دی او له پخواني زماني څخه مؤرخانو دده نوم او حال لیکلی دی او په پښتني عنعنه کې هم دا سړی یو خورا لوی پښتون او مشهور نیکه گڼل کیږي. ددې عنعنې تصدیق په خارجي مؤرخینو کې ابو الفضل علامي (۱۰۰۶ هـ) دا کبر مغولي پاچا ددربار مورخ په دې ډول کوي :

«په پښتنو کې درې ورونه بیټني، غرغښت او سړبن ډېر مشهور نیکونه دي (۱)».

درواياتو مطابق سړبن دقیس عبدالرشید زوی او د غر غښت او شیخ بیټ ورور دی. دده نوم ابراهیم دی، خو په سړبن مشهور شو. ددې وجه دا وه چې دده اولاده نه وه او په دې خبره به ټل غمجن او پریشانه و، نو ځکه بیټ نیکه دده ته خپل زوی اسمعیل ور کړ (۲) سلیمان ماکو دبارک خان زوی په خپل مشهور اثر تذکرة الاولیا کې چې له (۲۱۲) هـ وروسته لیکل شوی دشیخ بیټني او دده د ورور سړبن ذکر داسې کوي: «نقل هسې کاندي یارانو چې په روزگار دشیخ بیټني دده ورور چې سړبن نومیده او پر شیخ بیټني هم خورا گران و سړبن نه درلود زامن او هر کله به یې ویل خپل ورور ته. بیټني خپل زوی اسماعیل ورکا او لوی شو د سړبن په کاله. خدای مهربان د اسماعیل په برکت سړبن ته نصیب کړه دوه زامن چې اوس شو گڼون دهغو ... (۳)»

ویل کیږي چې د اسمعیل اولاده هم په سړبنو ورگډ یږي او ذکر یې په مراة الافاغنه کې دسړبني اولیاوو په لړ کې موجود دی (۴).

سړبن دوه زامن درلودل چې دیوه نوم شرخبون (شرف الدین) او دبل نوم خرشبون (خیرالدین) و. د شرخبون (شرف الدین) دژوند دحال تو په باب کومه پښه نښته البته دخرشبون (خیرالدین) څه لږ شان حال په پټه خزانه کې موجود دی. دپټې خزانې مطابق شیخ خرشبون په ۳۰۵ هـ کال زیږیدلی و .

---

(۱) آئین اکبری، لومړی توک - ۱۹۱ مخ .
(۲) پښتانه دتاریخ په رڼا کې ۱۲۶۶ مخ .
(۳) عبدالحی حبیبي دپښتو ادبیاتو تاریخ دوهم توک (کابل-۱۳۴۲) ۱۰۶ مخ.
(۴) پښتانه دتاریخ په رڼا کې ۱۲۶۶ مخ .

خرشبون هم دخپل تره شیخ بیټ په شان یو نیك او خدای لمانځونکی انسان و. دخدای پاك (ج) په عبادت به لگیاو، ویل کیږی چی دی دکسی په غره کی اوسیده. دروایاتو مطابق دشیخ خرشبون دژوندانه په زمانه کی دهغه پلار او تره (سړبن او بیټ نیکه) لاژوندی وو او دوی ټول سره په یوه ځای کی اوسیدل.

خوځه موده وروسته خرشبون دخپل پلار او تره په اجازت دخپل اولاد سره دکسی دغره نه دغوری مرغی(*) په لوری په کډه لاړ او هلته میشته شو.

لنډه داچی دسړبن اولاده چی په سړبنیانو سره شهرت لری په لاندنیو قبیلو ویشل شوی ده.

۱- ترین ۲- شیرانی ۳- بابړ ٤- هریپال ٥- جلوانی ٦- غرشین ۷- میانه ۸- بریخ ۹- ابدالی ۱۰- پوپلزی ۱۱- سدوزی ۱۲- بارك زی ۱۳- اڅك زی ۱٤- اسحاق زی ۱٥- موسی زی ۱٦- نورزی ۱۷- الیزی ۱۸- ادوزی ۱۹- اسحاقزی ۲۰- خاکوانی ۲۱- ماکو ۲۲- یوسفزی ۲۳- مندړ ۲٤- ترکلانی ۲٥- گگیانی ۲٦- مومند ۲۷- داودزی ۲۸- خلیل ۲۹- څوکنی ۳۰- زیرانی ۳۱ ملاگوری ۳۲- خیشکی ۳۳- کتانی ۳٤- مهمنزی ۳٥- کاسیان ۳٦- شینواری.

سلطان خیل

دوی دسلیمان خیلو په لوی ټبر پوری اړه لری او غلجی پښتانه دی دسلطان خیلو علاقه داری چی دغزنی په ولایت کی موقعیت لری هم ددوی داستوگنی له کبله په همدی نامه نوموړل شوی ده. ددوی زیاتره برخه کوچیان او بیخی لږ شمیری میشته خلك دی. ددوی زیاتره برخه ژمی په نورو ولایتونو کی تیروی دوه ډیر زړور، توریالی او په خپل عرف او عاداتو ټینگ دی.

ددوی دسیمی شمال ته ډیله او آب بند، جنوب ته یی زرمت، ختیځ ته یی کتواز او اومنه او لویدیځ ته یی دمقر آب ایستاده موقعیت لری.

آب و هوایی په اوړی کی معتدله او په ژمی کی یخه ده. وا وره پکی اوری. په پسرلی او منی کی یی هوا مرطوبه او په دوبی کی وچه وی. او به یی دکاریزو، چینو او رودو څخه، برابریږی چی دځینو له پاره هم صحی دی.

(*) غوره مرغی دکلات په سهیلی برخه کی دسره غره له جنوبی اړخ نه پیل کیږی او دلویدیځ خوا ته تر ارغستانه او بیا دکوزك تر غره پوری او بیا دکاکرستان او کسی او ساپهمان غره پوری سیمه ده. (لیکوال)

ددې سره سره چې ددوی سیمه کافي اندازه اوبه نه لري، خو بیا هم غنم، اوربشې، جوار، مشنګ او مې په پوره اندازه پکې کرل کیږي. همدارازددغه ولایت داومنی په علاقه داری، ډیله او خوشامند کې هم ډیر سلطان خیل کوچیان استوګنه لري (۱)

سلطان خیل

دغه قوم دسرهنګ داولادی یوه څانګه ده. دوی په پیل کې دخپلې قبیلې له پاتې خلکو سره دمیانو الي په سیمه کې آبادو، خو تقریباً (۱۵۰) کاله نه کیږي چې له هغه ځایه دکورنیو شخړو له کبله دسلطان خیلو ښاخ دې سیمې ته راغی او دعیسی خیلو په مصلحت دختیکو غره ته نږدې میشته شول (۲)

دسلطان خیلو دنسب شجره

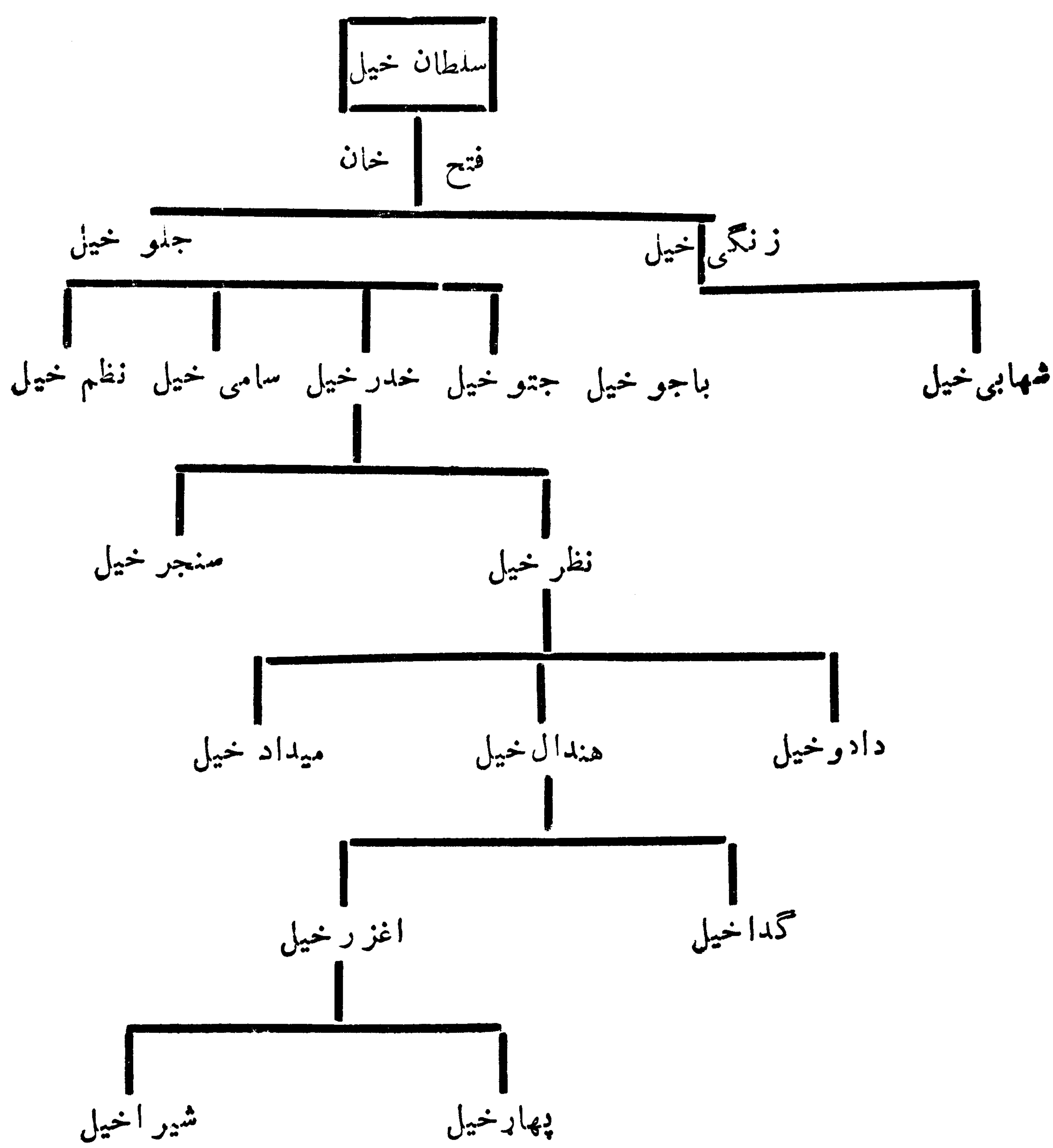

(۱) محمدولي ځلمی، دغزني تاریخي جغرافیا کابل: (۱۳۶۲) ۱۶۸ - ۱۶۹ - ۱۷۱ مخونه.
(۲) پښتانه دتاریخ په رڼا کې - ۱۳۵۵ مخ .

سلیمان خیل

زموږ پښت پوهان (نسب پیژندونکي) سلیمان خیل د غلجي د توخیز ګروپ څخه شمیري . دغلجیو په تولنیزګروپ کې د نورو قبیلو په پرتله د سلیمانخیلو قبیله د شمیرله مخي ډیره ده . ددوی عنعنوی ټاټوبی د پکتیکا اوسنی ولایت دی چې اکثره یې دکټواز اووازیخوا په اولسوالیو اودمیټا خان اوداومنی په علاقه داریو کی استوګنه لری . ددوی یو شمیر د پکتیا د ولایت په مرکزګرد یزاود زرمت اوڅمکنیو په اولسوالیو کی هم استوګنه لری .

یو شمیر یې د خپل اصلي ټاټوبي څخه مهاجرت کړی اود ننګرهار دولایت د سره رود اوحصارك په اولسوالیو ، د لوګر په ازره اودکابل او لغمان په ولایتو-او کی استوګنه لری چې نن ورځ د خپلو ښاخونو احمدزیو ، بابکرخیلو اوجبارخیلو په نومونو سره مشهوردي (۱)

سلیمانخیل په یوه پراخه اووسیعه سیمه باندی قبضه لری . سلیمان خیل پر ډیرو ښاخو باندی ویشل شوی دی لکه ادین خیل ، نسو خیل ، قلندرخیل ، علی خیل ، شکي خیل ، شاه توری ، جلال زی ، کلاخیل ، محمود خیل ، مشن خیل او نور (۲)

د زرمت تقریبانیمه برخه په تیره بیاسهیلي برخه یې د سلیمان خیلو په قبضه کی ده او دناني سیمه چې په کټواز پوری مربوطه ده دسلیمان خیلونه ډکه ده .
د سلیما ن خیلو شمالی برخې ته ستاني زی ، سلطان زی او احمدزی په لو مړی درجه ښاخونو کی راځي چې د دوی تر مینځ د ستاني زیو شمیرزیات دی (۳)

ستانیزی دوردګو په شمالي برخه کی استوګنه لری اودکرنی په چارو بوخت دی . د ستانی زیو مشهوری څانګي جبارخیل او بابکرخیل دی چې د جلال آباداو کابل ترمنځ استوګنه لری .

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام و قبایل و لایات سرحدی کشور - ۷۴ مخ .

(۲) پښتانه دتاریخ په رڼا کی - ۳۴۵ مخ .

(۳) تواریخ خورشید جهان - ۲۱۹ - ۲۲۰ مخونه .

د سلیمانخیلو د نسب شجره

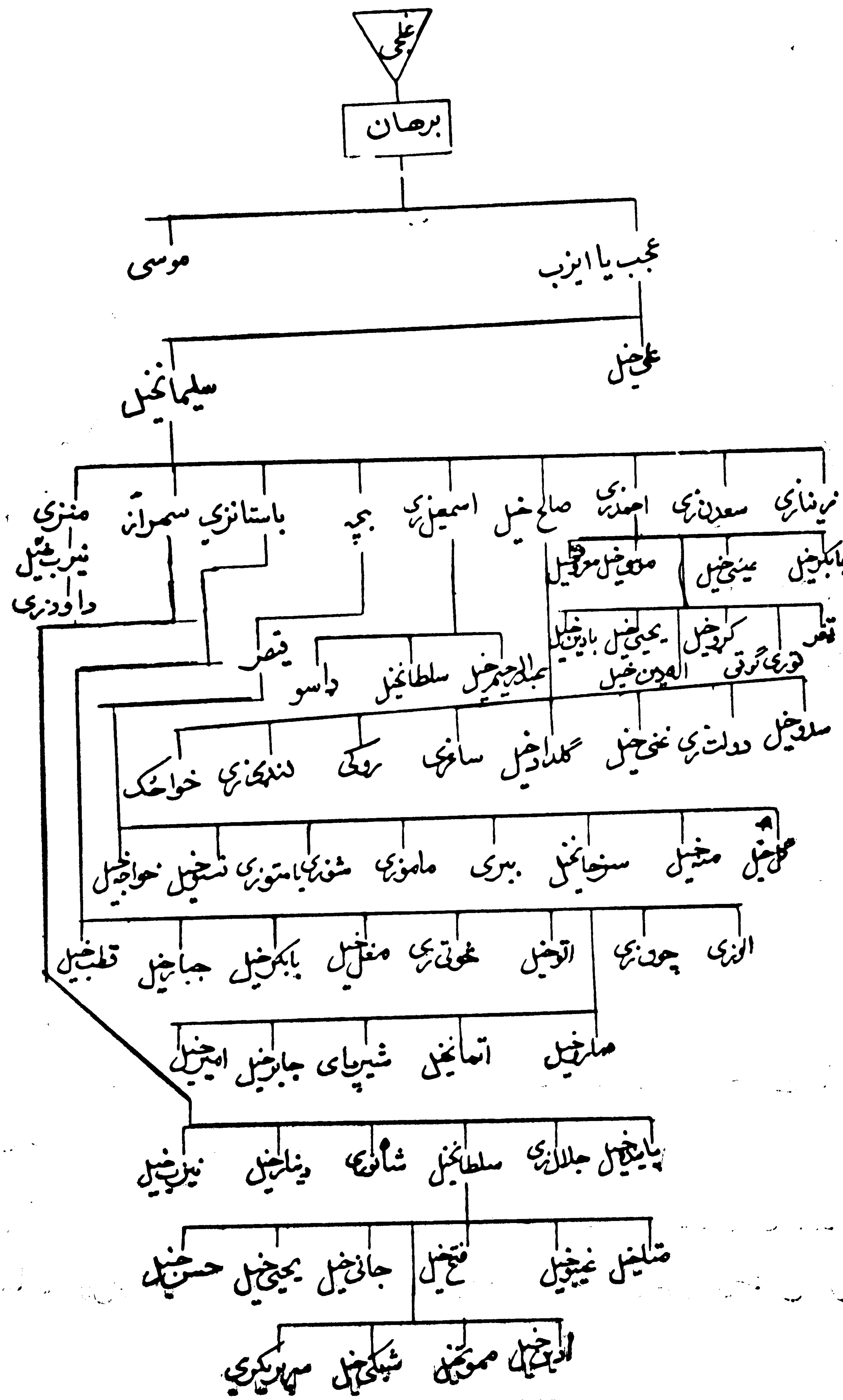

دسلیمان‌خیلو ختیځ‌ته دخرو تو قبیله ،جنوب‌خواته‌یې دوړوزنکرښه، لویدیځ ته یې تره‌کی او شمال خواته‌یې اندړ موقعیت‌لري. یوشمیرسلیمان خیل د کوچیانو په ډول هم‌ژوند کوي چې په ژمي کې دوزیرستان شنو او نسبتاً تودو سیمو ته ځي‌او په دوبي کې دوازي‌خواوپه‌شااوخواکې کیږدي وهي. ددغې قبیلي خلك ډیرزړوردي .

ددغې قبیلي دخلکو دنده کرنه او مالداري‌ده. ددوي‌یوشمیرد هندوستان په ځینوښارونو لکه‌اسام، کلکته‌او بمبئي کې هم استوګنه لري او په سوداګري او معاملاتو بوخت‌دي. همدارازددوي یوزیات شمیرپه پاکستان کې‌هم‌ژوند کوي.

دپکتیکاپه‌ولایت کې‌ددوي شمیرد(۸۳۵۹۲) تنواود پکتیاپه ولایت کې ددوي شمیر (۴۵۲۱۰) تنه ښودل شوي دي‌چې کوچیان سلیمان خیل په دغه شمیرکې نه راځي (۱)

ددغې قبیلې‌دځینو مشهوروښاخونو لکه‌علي‌خیلو، قلندرخیلواونوروذکربه‌په خپلوخپلوځایونوکې وشي .

دسلیمان خیلو دکرنې‌ځمکې :

په‌کومه سیمه باندې چې سلیمان خیل‌قبضه لري نوهغه ځمکه ډیره اواره اوداو بو مشکلات‌یې‌ډیردي‌چې‌اکثره‌خلك یې دکاریزونونه‌استفاده کوي. په تیرو څو کلونوکې واټرپمپونه‌په‌کې رواج شوي اود هغې په واسطه او به ر اباسي. ددوي ځاي دکرنې ځمکې یوفصله اواکثره دجواروکرنه په‌کې‌لږد واج لري : ددې‌ځاي‌اقلیم په ژمي‌ډیر سوړاوپه دوبي کې توددي.

دسلیمان خیلوپه‌سیمه په‌تیره بیاپه شرنې اودهغه‌په‌شااوخواځایونوکې چیرته چې سلیمان خیل‌قبضه‌لري انګور، زردآلو، مڼې، هندوانې اوختکې کرل کیږي.

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل و لایات سرحدی‌کشور- ۷۴ مخ .

خوراك يې:

سليمان خيل اکثره په خوړو کې دغنمو له دوډۍ نه ډیره استفاده کوي. له دې کبله چې دوی په مالدارۍ هم بوخت دي نو د کرتو، شيدو، مستو، کو چواو هګيو څخه هم ګټه اخلي. دژمي په موسم کې د وچو ميوو استعمال هم پکې رواج لري. دوريجو اوجواروا ستعمال پکې لږدی.

جامې يې:

سليمان خيل عموماً اوږدې وریښمينه پګړۍ چې اکثره یې هندوستاني دي په سر وي. دوی څپل څادرونه د ټټرون يا کتان نه جوړوي چې د (تازر) په نامه يې يادوي.

د ښځو جامې يې عمومًا سرې اوشنې دي، خوزړې ښځې يې تور کميسونه اغوندي: په پيغلو نجونو او ځوانو ښځو کې دګنډونو استعمال هم شته. دوی په جامو کې ډيرې مرۍ هم استعمالوي چې د کميسونو لستوڼي په زرتارو، چرمو او ليسونو باندې ښکلوي. ددوی پرتګونه ۱٤ يا ۱٥ ګزو ته رسيږي. ښځې يې عموماً پښې چې دوی يې پڅپله ژبه (کپۍ) بولي په پښو کوي. (*)

(*) د پښتو څيړنو د بين المللي مرکز د غړي ښاغلي محقق نظام الدين سليمانخيل شفاهي توضيحات.

سنتیا

داهم دکاکړو یو مشهور ښاخ دی او د روایا تو له مخې دوی د سنت نیکه اولاده دی. د تاریخ په اوږدو کې سنتیا کاکړانو توری وهلی او تاریخي رجال یې پیدا کړی دي په کاکړو کې د شمیر په لحاظ له سنځر خیلو څخه وروسته د سنتیا کاکړانو شمیر زیات دی. هیبت خان کاکړ چې د خان جهان لودی د لوری د سما نا حاکم و او د مخزن افغانی په تالیف کې لوی برخه لری د سنتیا کاکړو څخه و. دوی په هندو باغ، کان مهترزی، کچلاغ، هنه، سره غوړ ګی، سره خوله، نو حصار، غبر ګگ، غوڅ کی، خانوزی، بلوزی، رود ملازی، مستنګ او په ځینو نورو ځایونو کې میشته ددی (۱) سنتیا په لاندنیو څانګو ویشل شوی دی :

۱- پا نیزی ۲- مهترزی ۳- بازیان ٤- سارنګ زی ٥- شهزی ٦- ملازی ۷- عیسی خیل.

سنځر خیل

سنځر خیل په کاکړو کې یوه پښه ده چې دغر غښتو پښتنو په تو لنیز ګر و پ پوری اړه لری. د روا یاتو مطابق سنځر نیکه یو تورزن مشر او منلی روحانی شخصیت وچې د مغولو پر خلاف یې اوږدې مبارزی کړی دی او ویل کیږی چې دده مزار په ګوسه کې دی. ګوسه د کاکړستان د سیمې په ژوب کې موقعیت لری او ډیر شمیر خلک دده مزار ته ورځي .

پروفیسر اسیاب کاکړ په خپل کتاب « پښتو او پښتانه په سهیلی پښتونخوا کی » د سنځرخیلو کاکړو په باب لیکي :

« د کاکړو نوابي او سرداری له پخوا څخه د سنځرخیلو په لاس کی ده . دوی د شمیر په لحاظ د کاکړو تر بل هرتبر زیات دی (۲) »

سنځرخیل په لاندنیو څانګو ویشل شوی دی :

---

(۱) پښتو او پښتانه په سهیلي پښتونخوا کی ٦٥ مخ.

(۲) همدا اثر مخ ٦٥ .

۱ـ علی زی ۲ـ عبدالله زی ۳ـ کب زی ٤ـ برت خیل ٥ـ سنخیل ٦ـ اتمانخیل ۷ـ حرمزی ۸ـ تیمنی ۹ـ عرب خیل ۱۰ـ پښیزون ۱۱ـ نیستی ۱۲ـ کدنیری ۱۳ـ دومړان

سوری

ددغې قبیلې د اوسیدو اصلي ټاټوبی دغور تاریخي سیمه ده چې په مرکزی افغانستان کې موقعیت لري.

دغه قبیله په لودیو پښتنو پورې اړه لري لکه چې دنسب په شجره کې کښل شوې دی د سیاڼي د زوی پرانګي دویم ورور اسماعیل نومیده چې داسماعیل له دریو زامنو یې مشر سور نومیده چې د ده اولاده او نسل د سوریانو په نامه سره شهرت لري چې دد غې کلمې نه په پښتو ژبه کې مقصد سور رنګ دی.

دسور کورنۍ د پرانګي له ښاخ سره یوځای په دامان کې میشته وه او کله چې یې له دغه ځایه په لیږدیدلو پیل وکړ نو په هندوستان او افغانستان کې خواره واره شول لکه چې اوس هم په دامان کې د سوري او پرانګي څو کورنۍ میشته دي.

د راولپنډۍ د ضلعې په چهچهه کې هم تقریباً (۳۰) کوره سور پاڼ استوګنه لري خو په افغانستان کې دغه کورنۍ دور کیدو په حال کې ده (۱)

د سوري د واکمنانو له جملې نه یو هم سوري شیرشاه و چې اصلي نوم یې فرید خان و. دی د حسن خان زوی او دابراهیم خان لمسی و چې په ډیرښه تدبیر او انتظام سره یې په هندوستان کې پاچاهي وکړه.

فرید خان په (۱٤۷۹ ع) کال کې په حصار فیروزه کې چې په سترام کې موقعیت لري وزیږید. دی یو مدیر واکمن واو دده په وخت کې ډیر سړکونه، کاروان سرایونه او نور عام المنفعه کارونه ترسره شول :

دمسا پرانو دهوسایۍ له پاره یې له بنګالې نه نیولې د سند هه تر دریاب پورې دعامو لار و تر څنګ په هر پنځه کروه وا ټن کې یې پاخه سرایونه، جو ماتونه او څاګانې جوړې کړې چې دغه سرایونه تراوسه هم په اکثرو ځایونو کې موجود دي (۲)

---

(۱) حیات افغانی ـ ٤۳۰ مخ .

(۲) نوموړی اثر ۲۹۰ مخ .

فرید خان دهند مغولی واکمن همایون مات اود حضرت علی او شیرشاه لقب یی غوره او د هندوستان په تخت کښېنا ست او تر شپږ کاله واکمنی وروسته یی په (۹۵۲) هجری کال دربیع الاول دمیاشتی په (۱۲) نیټه د کالنجر د کلا دنیولو په وخت کی د بارو تو د اور د اخیستلو په نتیجه کی مړ شو او دهندوستان دبهار دایالت په ساسرام نومی ځای کی ښخ شو . تر شیرشاه سوری وروسته یی زوی سلیم شاه پاچا شو چی له هغه وروسته یی دولس کلن زوی فیروزخان ته واکمنی په لاس ورغله ، خو هغه د نظام خان دزوی مبارزخان له لاسه چی دسوری شیرشاه وراره و ووژل شو او ده د محمد شاه عدلی یا محمد شاه سوری په نامه سره قدرت ترلاسه کړچی بیا همایون په (۹۶۲ ه) کال کی په هندوستان کی واکمنی ترلاسه کړه .

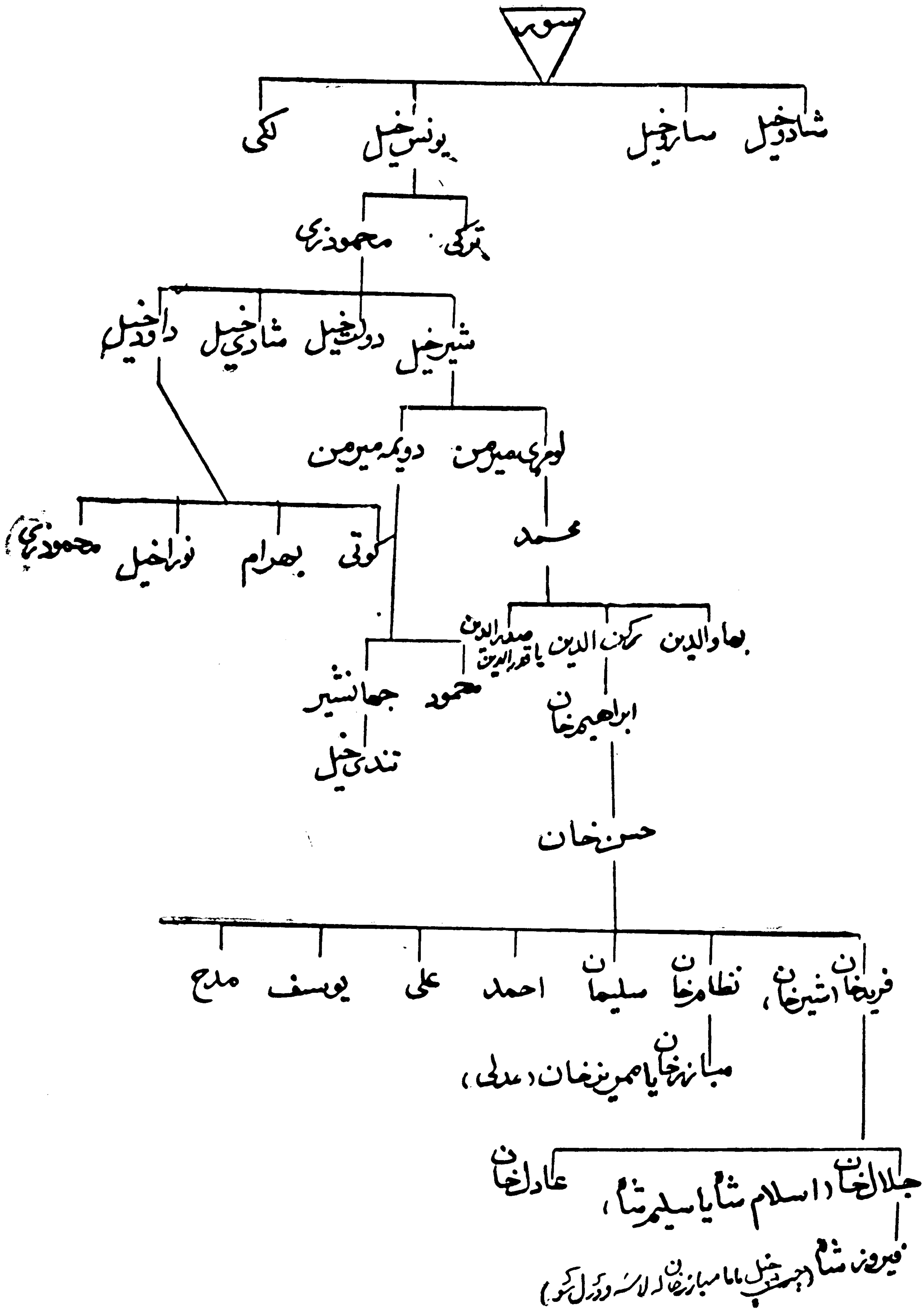
سور
شادی خیل
سار خیل
یونس خیل
لکی
ترکی
محمود زئی
شیر خیل
دولت خیل
شادی خیل
داود خیل
لوہری میرمن
دویمہ میرمن
کوتی
بہرام
نور خیل
محمود زئی
محمد
بہاء الدین
رکن الدین
صدر الدین یا قمر الدین
محمود
جہانشیر
تندی خیل
ابراہیم خان
حسن خان
فرید خان (شیر خان)
نظام خان
سلیمان
احمد
علی
یوسف
مدح
مبارز خان یا ممریز خان (عدلی)
جلال خان (اسلام شاہ یا سلیم شاہ)
عادل خان
فیروز شاہ

سیدگی (سادات)

هغه یوشمیرخلک دسیدگی په نوم سره یادیږی چی دمحلی ناسمو روایتونو له مخی اصلاً سیدان بلل شوی دی اودشمالی وزیرستان دخوی، دویگر، دند، ورغر، ورباط ؛ برمل، اودخوست په د بکی کی اوسیږی.

دغه خلک نن ورځ ډیری کوچنی قبیلی په توګه موجود دی . دوی په لومړی سر کی په دوو برخو ویشل کیږی ملکا خیل اوذکرخیل . دقبیلوی اتحاد له مخی ملکاخیل دابراهیم خیلو وزیرو سره متحد دی(۱) په لاندینی جدول کی ددوي دخیلونونومونه اوداستوګنی ځایونه راغلی دی :

ذکرخیل

شداد خیل

ابا خیل — شومیرخیل — مولی خیل — مصری خیل

(چی په د ندا ورباط کی استوګنه لری)

(۱) اضلاع، ایجنسی‌ها و قبایل ایالت پښتونستان ۱۱۲ مخ .

- شودي خېل
- لاد خېل
- جمن خېل
- تولمه بېګ خېل
- کمهي خېل
- اتک خېل
- رومي خېل
- ملک خېل
- سرور خېل
- مرک خېل
- زوبر خېل
- نظر بېګ خېل
- اخوند

دوی په دوګیرا او خوی کې اوسېږي (استوګنه لري)

- کاکا خېل
- مره ګنده
- تره کي ګنده
- غوټي ګنده
- میاګل خېل

په ونډکي استوګنه لري

لولي فقیران — په دوبنرکی اومیږي

ورغړ میدګی — په ورغړ کي اوسیږي

بوړکي میدګی — په شوال کي اومیږي

- ملکا خېل
- بودر خېل
- میري خېل
- ابا رخون خېل
- ګري خېل
- خدري
- ګرهبل
- میشون خېل
- خرم شویم

چې رباط شمزلي په خوی او لن شمرلي په دوبنکي استوګنه لري

صدرا راز حکیم خېل په ونډي او رباط کي استوګنه لري

شلماني

دشلمان کلمه دسلم، سیریمان او سلیمان سره دیره ورته ښکاري چې دپښتنو دیوې لرغوني سیمې (روه) نوم دی .

شلماني په اصل کې سړبني پښتانه او په مومند وورګډېږي . دوی دلوارګي دشینوار او شمال ته دتاتري په شااوخوا کې استوګنه لري او دخیبر ایجنسي یوه کوچنۍ قبیله شمېرل کېږي . دتاتري په شااوخوا کې لوی شلمان ، کم شلمان او پرانګ دره مشهور ځایونه دي .

شلماني ډیر میلمه پالونکي او غیرتي خلک دي . دوی دمیلمنو له پاره ښې حجرې لري . په دوی کې دکر کیلې چارې لږې دي ځکه چې سیمه یې غرنۍ ده . ویل کېږي چې د دوی شمېر داتو زرو تنو په شااوخوا کې دی (۱)

دحیات افغاني له روایت نه هم د شلمان او سلیمان ارتباط ښکاري . حیات افغاني لیکي : «په پیل کې دوی دکورمې دسیند په غاړو کې اوسیدل او دشلمان دسیمې په سبب دوی په شلمانیو باندې مشهور شول . له دغه ځایه بیا د تیراخوا ته لاړل او له هغه ځایه بیاد پېښور په هشت نګر (هشنغر) کې میشته شول . یوسفزیو په پنځلسمه عیسوي پیړۍ کې دوی له هغه ځایه وشړل او تر هغه وروسته سلطان اویس سواتي هغوی ته د سوات د سیمې په الاډنډ کې ځای ورکړ . ددوی نه یې ځیني اوس هم له یوسفزیو سره ولیدل کېږي او ددوی همسایه (رعیت) دي خو شمیر یې دومره لږ دی چې باید مخ په ورکیدو وګڼل شي او دا هم زیاتوي چې شلماني دافغانانو په پخوانیو تاریخونو کې دهګانان بلل شوي خو دا روایت صحیح نه دی . (۲) ځکه چې په پښتني شجرو کې دوی سړبني پښتانه دي .

---

(۱) پښتانه ، لومړی ټوک - ۱۹۲ او ۱۸۱ مخونه .

(۲) حیات افغاني - ۶۷۳ مخ .

شمل زی

خلجي پښتانه دي او د توخو يو ښاخ شمېرل کيږي. ددوی زيات شمېر د نيمروز ولايت د کنګ په اولسوالي کي استوګنه لري چي شمېر يي د ۱۳۶۰ کال د احصائيي له مخي (۳٤۰٦) تنو ته رسيږي (۱) يو شمېر شمل زي د پکتيا ولايت د زرملي په اولسوالي کي هم استوګنه لري. په غزني کي هم زيات شمېر شملزي استوګنه لري.

شيتلک

د کرلاڼي په ټولنيز ګروپ کي د شيتک و قبيله ډېره مشهوره ده. د دغي قبيلي نه مقصد دوړ، بنوڅي او تڼي دي.

ويل کيږي چي د دغي قبيل مشر نيکه شاه فريد نوميده چي وروسته په شيتلک مشهور شو. د شيتلک مور ککي نوميده. په لومړي سر کي دوی د شوال په غره کي اوسيدل چي اوس هم په دغه غره کي د دې خلکو د پخوا ني استوګني ځای په ککي ميله (۲) مشهور دی. ويل کيږي چي د شيتلک د ښځي نوم بانو و او په دې وجه د دوی اولاده په ((بانوزو)) مشهوره شوه چي وروسته د دغه لفظ د استعمال په وجه بنوڅي شول (۳)

شيتلک دری ښځي درلودلي د يوي ښځي اولاده يي تڼي او دوړ دي د دويمي ميرمني يعني بانو اولاده يي کيوي او سوراڼي او دريمي ښځي يي دوه زامن درلودل چي جيلم او هويد نوميدل چي د دوی اولاده ډېره لږه او په کيوي او سوراڼي کي شامله ده.

دوی په پيل کي د توچي د سيند په جنوب د غره په لمنه کي اوسيدل، خو د سلطان شهاب الدين غوري په زمانه کي شيتکو د بنو په اوسني سيمه باندي بريد و نه پيل کړل

---

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام و قبايل ولايات سرحدی کشور - ۱۰٤ مخ.

(۲) ميله = مينه يا مسکن (ليکوال).

(۳) پښتانه د تاريخ په رڼا کي - ۳۹٦ مخ.

په هغه زمانه کې په دغه سیمه کې دهني او منګل قومونه اوسېدل . ددې حملو په نتیجه کښې دشیتک په اولاده کې د کیوي اوسورانۍ اولس حملې جارۍ وساتلې چې وروسته بیا منګل اوهني له دغه ځایه وکوچېدل دهني د قبیلې لښکر د هند خواته لاړل او یوشمیر یې د منګلو د قبیلو سره یو ځای دسپین غره په جنوب کې آباد شول . دهني او منګل د قبیلو تر وتلو وروسته دغې قبیلې دخپل پیر په لار ښودنه دبنو سیمه په خپل منځ کې په دې ډول سره و وېشله چې د میرۍ د مشر زوی کیوي اولادې ته یې سهیلي برخه چې اوس په میرۍ سره مشهوره ده ورکړه او کېکي تر ختیځو برخو پورې چې په هغه وخت کې زیاته آباده او ښه سیمه وه ورکړه او د کیوي دویم زوی (سمی) ته یې ترنار پورې منځنۍ برخه ځمکه او دسورانۍ اولادې ته یې د کورمي درود شمال تر ـ ((توچي)) پورې سیمې ورکړل شوې.

دا سیمه په هغه وخت کې خرابه او ځنګلي وه ، خو اوس ډیره ښه ځمکه ګڼله کېږي(۱) دشیتک د اولادې یعنې دوړو، بنوڅیو او تڼیوذ کرپه خپلو خپلو ردیوونو کې راغلي دي.

(۱) حیات افغانی ۷۲۲ـ ۷۲۳ مخونه.

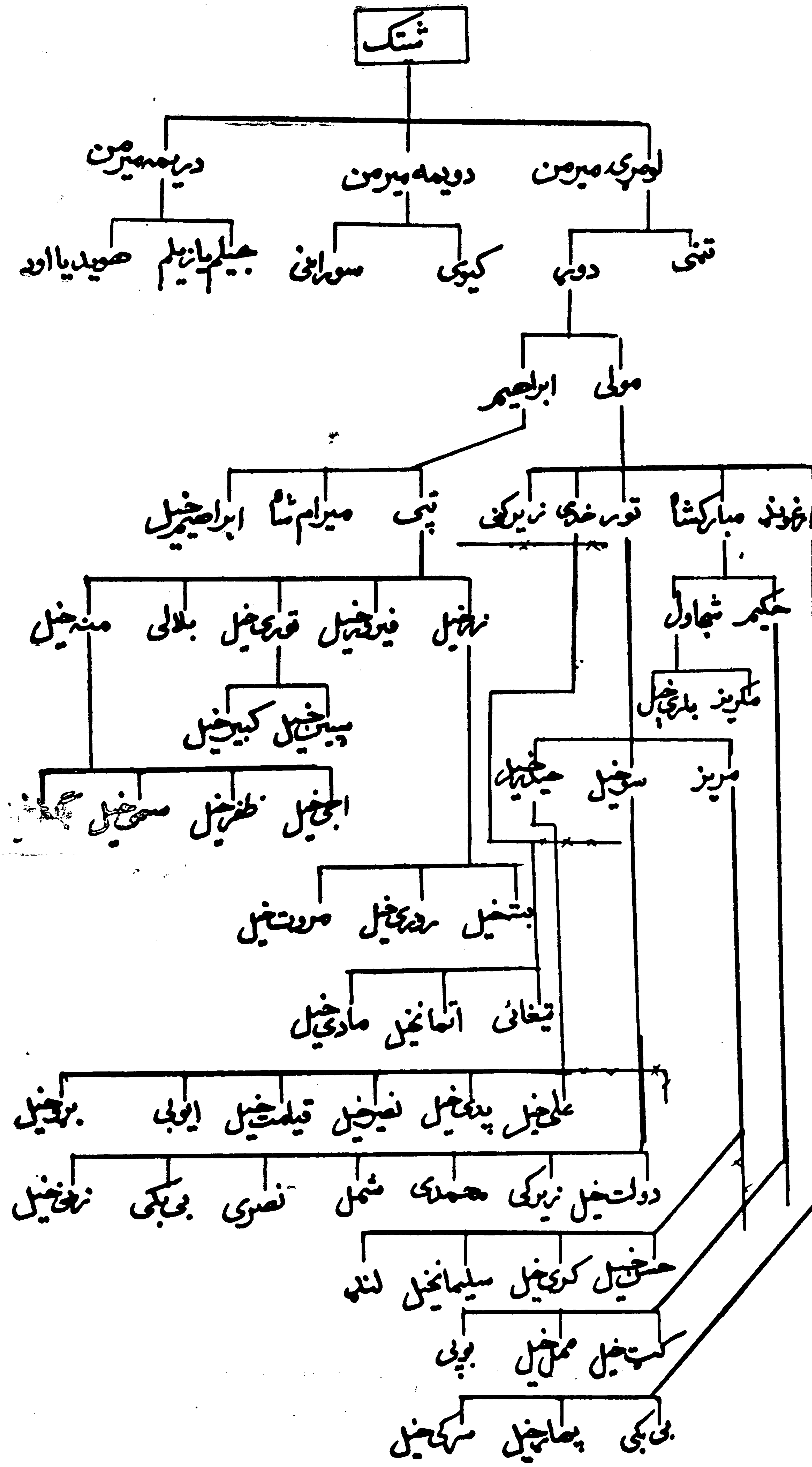

شتک
لومړی میرمن
دویمه میرمن
دریمه میرمن
تتی
دوړ
کیوی
سورانی
جیلم یا زیلم
هوید یا اود
مولی
ابراهیم
اغوند
مبارکشاه
تور خدی
زیرکی
تپی
میرام شاه
ابراهیم خیل
حکیم
شهاول
نرخیل
فیروز خیل
قدری خیل
بلالی
منه خیل
ملکریز
بلدی خیل
پیین خیل
کبیر خیل
مریز
سخیل
حیدر خیل
الجی خیل
ظفر خیل
صحی خیل
بتخیل
رندی خیل
مروت خیل
تیغائی
اتمانخیل
مادی خیل
علی خیل
پیدی خیل
نصیر خیل
قیلمت خیل
ایوبی
برخیل
دولت خیل
زیرکی
محمدی
شمل
نصری
بی بکی
نرخی خیل
حسن خیل
کری خیل
سلیمانخیل
لنډ
کمت خیل
ممل خیل
بوبی
بی بکی
پطان خیل
مسکی خیل

شیــرانی

که چیری دنسب شجره وگوروئو څرګنده بهشي چی شیرانی دسړبن په تولنیز ګروپ پوری یوه اړونده قبیله ده. شمال ته یی دوزیرو قبیله، لویدیځ ته یی ژوب اود مندوخیلو سیمه، جنوب ته یی دکاکړو قبیله او ختیځ ته یی هغه قبایل میشته دی چی په دیره اسماعیل خان کی استو ګنه لری. (۱)

درواياتو له مخي شرخبون پنځه زامن درلودل يعنی شيرانی، ترين، ميانه، بړيڅ اواورمړ. ویل کیږي چی دی شرخبون مشر ځوی وځو پلار دمشری پګړی ترين ته په سر کړی وه(۲) له همدی کبله شيرانی دخپل پلار اوورور ونه خپه او يو پيغام یی کاکړ ته چی د ده مورنی نيکه و په دی شرحه واستاوه: چی زه دلته ډیر په تنګ شوی یم، را شه اوما له ځانه سره بوځه. کله چی کاکړ دا خبره واوريده دخپلو څو تنو زامنو سره دشرخبون کورته راغی اوورته یی وویل چی شیرانی پریږده چی زما سره لاړ شي. شرخبون په دی خبره راضی نه و کله چی شیرانی په تلو باندی ټينګار وکړنو په دغه وخت کی ترين په قهرشو او ورته یی وویل چی شیرانی پریږده چی د کاکړ سره لاړ شي کـه چیری هغه دلته نه وی نو څه به وشي. په پای کی کاکړ شيرانی له ځانه سره بوت او شیرانی هم ژمنه وکړه چی ده اودده اولادی ته دی هیڅکله سرينی نه ويل کیـږی (۳) په همدی توګه دخپل مورنی نيکه يعنی کاکړو په کورنی کی شامل شو او په نبوا ويـلو کی دغوغښت د ټولنيزی دلی سره اړيکی لری.

دشيرانيو سيمه دګومل دری جنوب ته موقعيت لری. د ملیمان غرهم ددوی په سیمه کی پروت دی اودوزيرو په شان ددوی سيمه هم غرنی ده.

شيرانی په عمومی ډول په ونه منځنی، دنګر، غښتلی، سخت سری اوفعاله دی. شيرانی اکثره د کرنی اومالداری په چارو بوخت دی. که څه هم د کروندی

(۱) اصلاع، ايجنسی هاوقبايل ايالت پښتونستان ۹۷ مخ.

(۲) پښتانه دتاريخ په رڼاکی ۱۲۷۷ مخ.

(۳) حيات افغانی - ۲۵۰ مخ.

ځمکې یې لېږي ،خو دوه فصله دي اوغنم ، اوربشې ، وريجې جوار او تمباکو پکې کرل کيږي . همدا راز د دوی د غر ونو لمنې په للمې د ول سره کرلې کيږي. دوی دغو اياناو او سخوندروروز نه کوي او هغه شيرا نې چې په غرونو کې استوګنه لري نو دوی د پسونو او وزو رمې هم ساتي :

دوی قبيلوي خصوصيات لري او دقوانينو تابع نه دي . ددوی سره د قبايلو په څېر چلند کيږي دوی ددېره اسماعيل خان په ضلعه کې استوګنه لري .

دشيرانيو قبيله په دريو عمده خيلو نوو يشل شوې ده چې په لاندې ډول دي : اوبه خيل ،حسن خيل او جوهر خيل . ددوی دشمير صحيح پته نشته. خو په ۱۹۶۱ ع کال کې دستوريانو او شيرانيو مجموعي شمير (۱۷۲۸۲) تنه ښودل شوی دی (۱)

شينواري

شينواري د پښتنو يوه مشهوره قبيله ده چې د سړبن په تولنيز ګروپ پورې اړه لري او دسپين غره په شمالي لمنو او دننګرهار په جنوب ختيځ کې ميشته دي . ددوی يوه برخه په لوارګي، ځوکورني بې دکوهاټ په ځنګلونو کې ،دکونړ په سره کمره ، دپروان ولايت په غوربند او کشمير کې هم استوګنه لري .

په «پښتانه دتاريخ په رڼا کې» دشينوارو په باب داسې راغلي دي : « لکه چې دشجرې څخه معلوميږي کاسيان پهيو ولسوخانګو يشل شوي دي چې دشينوارو قبيله هم په دوی کې شامله ده. لکه چې دپټې خزانې د روايت نه معلوميږي دخرشبون په اولاده کې دکند او ځمند اولاده دغوري مرغي نه د غزني ، کابل او دپيښوردوادي په لورمهاجرت پيل کړ . نو په دغه وخت کې کاسيان بيرته دسايمان غره ته لاړل او هلته ميشته شول. البته دکاسيانو يوی قبيلې (شينواري) د خاښې خيلوسره مهاجرت وکړ او دخيبر په شمال او جنوبي غرونو کې ميشته شول (۲)

(۱) اضلاع ، ايجنسي هاوقبايل ايالت پښتونستان ۹۷ مخ .

(۲) پښتانه دتاريخ په رڼا کې ۱۳۲۶-۱۳۲۷ مخونه.

دشینـو اروشمال اویـدیـځ نه دخوګیانیوقبـیله ، شمال تـه یـی دکا بلی سیندا او د مومندوقبیله ،ختیځ ته یـی دډیورند کرښه ترلوارګی پوری امتداد اوداپر یدیو دقبیلی سره پوله لری اوجنوب خواته یـی سپین غرموقعیت لری. د وی د هسکی مینی (ده بالا) ،مومنددری ، نازیانو ، اچین او دوربا باپه اولسوالـیواود چپرهـارپه علاقه داری کی استوګنه لری.

دغه قبیله په لومړی سر کی په دووپلارووېشله کـیږی چی یوه ته سه پای او بل ته عبدالرحیم خیل وایـی. چی سه پای مشروروراوعبدالـرحیـم خـیل کشو ورور دی. مشرورورپه خپل منځ کی اووه تپی دی : حسن خیـل، حمزه خیل، لیاس-خیل، ریندادخیل ،حیدرخیل ، بـابر خیل ،سلیمانخیـل او کشرورور یی پـه دری تپرو یشل شوی دی اوهغه له علـی شیرخیـل ، عدل خیـل اوسنګـوخیلوڅخه عبارت دی :

ددغوخـیلونو داستوګنی ځایونـه :

۱ـ حسن خیل: حسن خیلدهسکی مینی داولسوالی په ا وغز،ګورګوری، پاپین ، شیخ میدان، باغی بند ، شپوله اوګیزاره کی پرا ته دی .یوشمیرحسن خیل په غوښت دره کی هم استوګنه لری. ویل کیږی چی د حسین خیلوشمیر به (۱٦۰۰) تـنـه وی .

۲ـ حمزه خیل: دوی پهخپل مینځ کی دوه تپی دی چی یوه احمد خیـل او بله یـی مغدود خیل دی.احمد خیل اکثره پهده بالااو لږشمیریـی په تنګی ،شرمبنی اولرواحمد خیلوکی اوسیږی.مغدود خیل پـه ګاګره ، ګجـبه، مریز، سنګوتا او را وګی کی استوګنه لری .

۳ـ لیاس خیل: لیاسخیل (الیاس خیل) اکثره په هسکی مینی، ګیزاره لږشمیر یی دهسکی مینی پـه تنګی او یوشمیر پـه نری او بوکی اوسیږی اودجعفریانـوپـه نامه څوکورنی یی بیادکوچیانوپـه ډول ژونـدکـوی .

٤- ربنداد خیل: دمامند په تنگی، باغ، اچین اوگردی کی پراته دی. دابناخ په څلوروڅانگو ویشل شوی دی اودپا خیلو، الیکه خیلو، بام خیلواوخلیفه خیلوڅخه عبارت دی .

٥- حیدرخیل: داتپه پـه خپل مینځ کی دوه پلاره دی چی یوه تـه «نیمی در» اوبل ته «ممه خیل» وایی . ممه خیل په لندی، مورگی چینه، د اوبنی، اسدخیلو، قریلی، میدانک، سره کلا اوهجوم کلی کی میشته دی.

٦- سلیمان خیل: پـه توتگی، وچکوټ اودکوشتل په کلیو کی اوسیږی .

٧- بابـرخیل: دایوه کوچنی څانگه ده چی یوشمیر یـی پـه صندق، بټن او چهان گزی کی اوسیږی .

٨- علی شیرخیل: داد عبد الرحیم خیلویوه څانگه ده چی څه برخه یی پـه لوارگی اوڅه یـی پـه افغانستان کی میشته ده. دوی پـه اووتپوباندی ویشل شوی دی اوهغه له عیسی خیلو، باخیلو، تـرخیلو، پیروخیلو، اش خیلو، خوگا خیلو اوشودن خیلوڅخه عبارت دی.

٩- عدل خیل: داهم دعبدالرحیم خیلویوه پښه ده . داتپه پـه خیل مینځ کی دوه پلاره دی یعنی عثمان خیل اوکرگوخیل .

سنگوخیل: سنگو خیل په دریو پلارینو باندی ویشل شوی دی: گدوخیل، څلورپلاری اوغنی خیل. سنگوخیل دهمدی څخه ترغنی خیلوپوری د نازیانو په درو کی پرانه دی.

له دی کبله، چی د شینوارو یوه برخه دخیبر دتاریخی دری په شا اوخوا کی استوگنه لری نوځخیبریانو په نامه سره هم یا دیږی چی اودکزی اواپریدی هم په همدی نوم نوسره مشهوردی .

دتورخم اوشمشاد سیمی هم د علیشیرخیلوشینوارو داستوگنی سیمی دی . دلوارگی شینواری په خپلوخیلونو کی ویش د حجری له مخی ترسره کوی چی اوس دهرخیل حجری په لاندی دول دی :

خوگاخیل(۱۷۲)حجری، شیخمل خیل ۶۸ حجری، اشن خیل ۲۳ حجری، مختارخیل ۲۱ حجری اوغنی خیل ۳۵ حجری. دلوارگی شینواری اکثره د سوداگری په چاروبوخت دی اوهغه ترانسپور تی تجارتی لاری چی دکابل او پیښورترمینځ چلیږی دهمدی خلکوپه لاس کی دی (۱) .

د لوارگی شینواری د افغانستان د شینوارو سره مني اړیکی لری .

د لوارگی دشینوارو شمال خواته شلمان شمال ختیځ ته بی ملا گوری اوجنوب ختیځ ته یی اپریدی موقعیت لری. دلوارگی سیمه د تور خم نه دخیبر داپریدوترسر حده شپږ میله اوږده اودری څلور میله پلنه ده :

شینواری په میلمه پالنه کی مشهوردی. ددوی حجری تل دمیلمنواومسا پرو پرمخ خلاصی وی. دحجروترڅنگ یی جوماتونه هم شته په دوی کی د جرگی سیستم ډیرقوی دی اواکثره خلک خپلی لانجی دقومی جرگوله لاره اواروی :

دلوارگی شینواری اکثره خپلی جرگی پهسپین جوما ت کی چی دلوارگی ترمینځ دلویی هدیری سره موقعیت لری جوړوی په شینوارو کی لکه د نورو پښتنی قبیلو پهشیردننواتی دودهم ډیرقوی دی چی اروموریی قبلوی اومنی یی .

په دوی کی دسولی کولودودهم دپخواپه شان په خپل حال پاتی دی چی (تیږه) یی بولی اواپریدی ورته (کاڼی) وایی (۲) .

همداراز دباجوړ په الینگار، چمرکند، څاوگی ، شیخ با با اوسره کمره کی هم شینواری استوگنه لری :

دشیگل شینواری تقریباً دری سوه کاله پخوادڅیدوعواملو له کبله د سره کمره خواته تللی دی اودشیگل څمکه یی له نوروقومونوڅخه چی په هغه وخت کی کافران وونیولی وه. دشینوارورا تگ شیگل ته اودنورو قو مو نوڅخه د شیگل نیول دشیخ باباپه مشری چی اصلی نوم یی (ذکریا) دی ترسره شوی دی.

---

(۱) اضلاع، ایجنسی ها وقبایل ایالات پښتو نستان ۵۷ مخ.

(۲) پښتانه کابل ۱۳۴۹-۲۸۰-۱۸۶ مخونه .

ددوی سره دشینګل په نیولو کی ماموندوهم ملګرتیاوکړه . شینواری دکافرانو دسخت مقاومت سره مخامخ شول په تیره بیاهغه وخت چی دکنړروکلا محاصره شوه نو شیخ باباامروکړچی ټول شینواری دی دکلادسوځولوله پاره یوه یوه ګیډی لرګی راوړی نوموړی کلاوسوځل شوه اوشینواری بریالی شول چی وروسته شیخ بابادشینواروترمینځ شیګل وویشه چی په دی ویش کی ادرم خیلو (عبدالرحیم خیلو) ته کټه سید، امان کوټ، ګربوړی، کنړرو، زبربت داګګ، ملا علم کلی، شینکی، غرتنګی اوشنګرشاورسیدل.

سلیمانخیلوته چاکوړی، شینګرګل، نیم لاچی، سیمه لام، بنردیت، سورمل، برګله یی اوماتینه ورسیدل (۱)

په لواړګی کی دعلیشیرخیلوخانګی دادی: خوګاخیل، شیخ مل خیل، پسیروخیل، میردادخیل، آش خیل، مختارخیل، غنی خیل، پتمی خیل، بسی خیل، طالب خیل، سیدخیل، اشرف خیل، طوطی خیل، شوبی خیل، بابی خیل، شدانخیل، مادورخیل، میاخیل اوعالم خانی .

دننګرهار په ولایت کی دشینوارو شمیر (۱۵۵۲۷) تنه، دکونړ په ولایت کی (۵۰۰۰) تنه (۲) دلواړګی شینواری (۱۳۷۷۰) تنه اودسره کمره شینواری (۱۳۰۰۰) تنه ښودل شوی دی (۳)

طوطاخیل

دانړرو دقبیلی یوښاخ اود غلجیو دټولنیز ګروپ په ډله کی راځی. څرنګه چی ددوی. اصلی ځای د غزنی په ولایت کی ونودوی دځینو هواملو له کبله ځپل اصلی ټاټوبی. پری ایښی اواوس د پکتیا په ولایت کی استوګنه لری. دغه خلک په سید کرم کی دګردیزیو، منګلو، ځاځیو، محمدرانیواو داحمدزیوتر منځ

(۱) دپښتنو ټولنیز اقتصادی جوړښت ۲۸-۲۹- ۳۰ مخونه.

(۲) اصلاع، ایجنسی ها وقبایل ایالات پښتو نستان ۵۷ - ۵۸ مخونه.

(۳) نوموړی اثر (۳۷) مخ.

ژوند کوی. دوی د کرنې، مالدارۍ او سوداګرۍ په چارو بوخت دي. د پکتیا ولایت د طوطاخیلو شمیر په ۱۳۵٤ کال کې (۲۲۳٤۰) تنو ته رسیده (۱)

عبد الرحیم زی (ادریم زی)

دغه قبیله د غلجیو په تولنیز ګروپ کې شامله ده او د احمدزیو یو ښاخ ګڼل کیږي. عبدالرحیم زی اکثره د ننګرهار او لوګر په ځینو برخو کې استوګنه لري. یو شمیر عبدالرحیم زی د لغمان د ولایت او ننګرهار ترمینځ د تورغره په لمن کې او سیږي چې دوی کوچیان دي (۲) همدا راز د لغمان د قرغیو په اولسوالۍ کې د دوی شمیر (۳٥٥۷) تنو ته رسیږي.

د دغې قبیلې ټول شمیر د (٦۲۲۰) تنو په شاوخوا کې ښودل شوی دی. یو شمیر عبدالرحیم زی د ننګرهار ولایت د کامې په اولسوالۍ او د کوز کونړ په اولسوالیو کې هم میشته دي (۳)

علی خیل

که چیری د نسب شجره په غور سره وکتل شي نو جوته به شي چې سلیمان چې د هغه څخه د سلیمانخیلو قبیله رامنځ ته شوی د وهم وروړ علی نومیده چې د هغه اولاده په علی خیلو سره شهرت لري. دوی غلجي پښتانه دي. حیات افغاني د علي خیلو په باب داسې لیکلي: «دزرمت سیمه چې پښتانه یې زرمله بولي نیمایي او سیدونکي یې علي خیل دي. پاتي یې په مقراو نورو سیمو کې استوګنه لري. د علي خیلو د مندوزي د ښاخ یوه څانګه اسماعیل زی دی چې دوی ورې څانګې یې پیدنخیل او چندنخیل دي چې د دری کوټي په نامه سره هم

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور-۳٥ مخ.

(۲) دادریم زیو کوچیانو سره دلیدنې او کتنې په ترڅ کې می د هغوی د ځینو سپین ږیرو مشرانو څخه همدومره معلومات راټول کړل. (لیکوال)

(۳) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور-۱۱ مخ.

پادیزی چې دخوست په سیمه کې ددوی تقریباً خلور سوه کورنی میشته دی (۱).

یوزیات شمیر علی خیل د پکتیکا دولایت په مرکز شرنه کې استوگنه لری چې ددوی شمیر د ۱۳۶۰ کال داحصائیې له مخې (۳۶۸٤۷) تنو په شا اوخوا کې بڼو دل شوی دی.

دغزنی په ولایت کې علی خیل دغزنی په مرکز، دمقرپه اولسوالۍ، دگیلان په علاقه داری، دقره باغ په اولسوالۍ اود آب بند په علاقه داری کې استوگنه لری چې په هغه ولایت کې ددوی شمیر (۳۲۸٤۸) تنه ښودل شوی دی.

لنډه داچې په ټول افغانستان کې ددوی شمیر د(۸۳۵٤۳) تنو په شااوخوا کې دی (۲) دپکتیاولایت دځاځیو په اولسوالۍ کې هم یوه ځانگه د علی خیلو په نامه پادیزی، مگر دغه علی خیل ځاځی دی.

عمر خیل

عمرخیل هم دپښتنو دغلجی د ټولنیزی دلی پوری یوه اړونده قبیله ده چې ددوی داستوگنی اصلی ځایونه دمیدان ولایت دنرخ علاقه داری اودلغمان ولایت دمرکز پوری مربوط دچهارد هی سیمه اوهمدارا زدکندز ولایت د علی آباد سیمه ده. همدار از یوشمیر عمرخیل د بلخ دولایت دشولگری په اولسوالی کې هم استوگنه لری.

عمرخیل اکثره د کرنی اومالداری په چارو بوخت دی، خوځرنگه چې ددوی دعلم او پوهی سره ز یاته مینه لری نو یوشمیر یی په دولتی ملازمتونو مصروف دی (۳)

دلغمان ولایت دمیشته عمرخیلوشمیر(۲۱۸۸) تنه ښودل شوی دی (٤)

---

(۱) حیات افغانی - ٤١۰ مخ.

(۲) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور- ۷-۷۳- ۷۷ او ۷۸ مخونه.

(۳) دعمرخیلو دسپین ږیرو اومشرانو سره دمغوی په باب ترلاسه شوی معلومات.

(٤) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور-د ٤۲ مخ څلورم.

عیسی خیل

عیسی خیل غلجي پښتانه دي او ځانونه په سلیمانخیلو گډوي. دوی باید د هغو عیسی خیلوسره اشتباه نه شي چې د نیازي داولادې څخه دي. عیسی خیل اکثره د کابل ولایت اوېوشمیر یې په نوروځایونو کې په متفرق اوخواره واره دول اوسیږي.

عیسی خیل

دوی په اصل کې متوزي پښتانه دي او په لودي قبایلوپوري یوه اړونده قبیله ده. عیسی خیل په اصل کې د نیازي ابن لودي اولاده گڼله کیږي.

ویل کیږي چې په پیل کې د نیازي قبیله چې عیسی خیل یې یوه څانگه گڼله کیږي د شلگرپه سیمه کې چې د غزني له توا بعوڅخه دي میشته ووچې وروسته دا ندړوا ونوروغلجیو دغلبې له کبله دغه ځایه څخه لیږدیدلوته مجبور شول او د سلیمان دغره په ختیځ ولمنو او تیانك کې میشته شو ل. دوی په هغه وخت کې د شمیر دلږوالي له کبله دغلجیوسره دمقا بلې توا ن نه درلود.

کله چې په (۱٤٥۰) عیسوي کال کې بهلول لودي د هندوستا ن واکمن شو نود خپل قدرت دپیاوړتیا له پاره یې له افغانستان نه دخپلې قبیلې خلك اونور پښتا نه دنوکرۍ اونوروپوځي دندود ترلاسه کولو له پاره راوغوښتل او په هند وستان کې یې دپښتنود میشته کیدلو له پاره یوعا م فرمان جاري کړ. نوپه د غه وخت کې دنیازیو له قبیلې نه هم اکثره خلك هندوستان ته وکوچیدل او په شاهي دربا رکې یې ملاز متونه ترلاسه کړل چې دهغوی له جملې نه هیبت خان نیازي او عیسی خان نیازي چې اولاده یې په عیسی خیلوسره شهرت لري د سوري شیرشاه دواکمنۍ په وخت کې دخپل لیاقت اوپوهې په سبب د امارت رتبې ته ورسیدل او دومره شهرت یې ترلاسه کړچې هیبت خان داعظم هما یون خطاب ترلاسه کړ او دپنجاب صوبدار

شواوعیسی خان دشاهی دربارخاص مشاورو چی ددی وروسته د سلیم شاه سره په جگړه کی ووژل‌شواودوی دهندوستان نه د غی سیمی ته راستا نه شول (۱)

دعیسی‌خیلوسیمه داباسین په اوږد و کی‌تردیرشومیلوزیاته غزیدلی‌ده. سوریی دولس میله دی او په دریو خوا وو کی لوړوغرونو په غیږ کی‌نیولی‌ده . د دوی سیمه‌ډیره‌حاصلخیزه‌ده‌چی‌پریمانه‌اوبه اوګڼ شمیرنفوس لری او ډیرښه کښت ټکی کیږی (۲)

کله چی عیسی خیلود لومړی ځل له پاره په دغه ځا ی کی خپله قبضه ټینګه کړه نودوی پرخپلوښاخونوبا ندی مقبوضه سیمه وویشله په دی ډول چی ممون خیلوته یی یوبرخه، زکوخیلوته‌یی یوه برخه، اپوخیلوته یوه‌برخه‌اوښېیره‌ته یی یوه برخه ورکړه . ددوی نوری څانګی دا دی : شمشی خیل، احمد خیل، خضرخیل، بهارخیل، بادین زی، پرالی‌خیل، شیخ عمرخیل، عثمان‌خیل، عمرخیل، میرزا خیل‌او خانی خیل(۳)

غرشین

د غرشین قبیلی‌دسیمی‌دتسمیی دوجهی‌په باب داسی ویل کیږی‌چی‌د دوی نیکه یوډیر منلی‌اوخدای لمانځونکی انسان وچی‌د خپلی دعا په سبب یی یووچ غرشین کړ. حیات‌افغانی لیکی: څرنګه چی د پښتوپه ژبه کی‌دده نوم له دووکلمو (غر) او (شین) نه‌مرکب شوی دی‌نو دده‌او لاده هم د هغی په سبب په غرشینو بـاندی مشهورشوی دی .

غرشین اکثره د کندهارپه‌غرنیوسیمو کی میشته دی او دوی ته خلك په‌درنده سترګه‌ګوری . د غرشینو څوکورنی دراولپنډی د ضلعی د برهان د سیمی په غرشین نومی ځا ی کی استوګنه لری (٤)

(۱) حیات افغانی - ۸۷۹- ۸۸۰ مخونه.
(۱) د کابل سلطنت بیان دوهم‌توك ٤۷ مخ.
(۲) حیات افغانی ۷۸٤ مخ .
(۳) نوموړی‌اثر ۲۵۷ مخ .

غرغښت

دپښتنو پـه قبایلو کی یو هم دغرغښت تـولنیز گـروپ دی چـی په دغـه تولنیز گروپ پوری یو شمیر قبیلی ،څانگی او خیلونه اړه لری. دوی دغـرغښتی پښتنو په نامه سره هم شهرت لری .دا سری په پښتنو کی ډیر مشهور نیکه دی اوله پخوازمانو څخه مورخانو دده نوم اوحال لیکلی دی. په پښتنی عنعنه کی هم دا سړی یو خورالوی پښتون او مشهور نیکه گڼل کیږی . ددی عنعنی تصدیق په خارجی مؤرخینو کی ابو الفضل علامی (۱۰۰۶ ه) داکبر مغولی پاچاموٌرخ په ددی ډول سره کوی «په پښتنو کی دری وروڼه یعنی ، غرغښت او سر بن ډیر مشهور نیکونه دی»(۱)

دروا یاتو سره سم دی د۳۸۸ه کال په شااوخوا کی ژوندی و.

د« پښتو او پښتانه په سهیلی پښتو نخوا» نومی کتاب لیکوال د غـر غښتو پـه باب داسی عقیده لری : «غرغښت اصلاً له دوو تورو(کلمو) څخه مرکب دی چی غر او غښت دی او دغه دواړه آریایی کلمه دگورگښت ، گرگښت ، غورگښت او غرگښت څخه را وتلی ده چی معنی یی دغرو گرځیدونکی یاپه بله ژبه د غ رواوسید ونـکی راځی او مـوږ غرغښتیان دغروا .. ، فرزندان کوو، زا ده گان گڼو او یاد غرزیو په نومونو سـره هـم یادولای شو (۲)

دروایاتو مطابق دغرغښت دری زامن درلود ل یعنی دانی ، بابی او مندو چی په دوی کی ددانی داولادی شمیر زیات دی او ددانی په اولاده کی دکاکړو قبیله د ډیره مهمه گڼله کیږی (۳) چی ذکر به یی په خـپل ردیف کی شـو ی دی .

په غرغښتو کی نوری مشهوری څانگی دادی : ۱ـ پنی ۲ـ ناغر ۳ داوی ٤ـ گدون یاجدون. دغرغښتو یو شمیر دراولپنډی دضلعی په چهچهه او هم د هزاره پـه سیمو کی میشته دی لـکه چی په چهچهه کی یو ه سیمه دغرغښتی په نامه سره یادیږی.(٤)

(۱) آئین اکبری لومړی ټوک ۱۹۱ مخ .

(۲) پښتو او پښتانه په سهیلی پښتونخوا کی ـ ۳۷مخ.

(۳) پښتانه دتاریخ په رڼا کی ـ ۱۱٦٤ـ ۱۳۲۷ مخونه .

(٤) حیات افغانی ۳۷۹ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

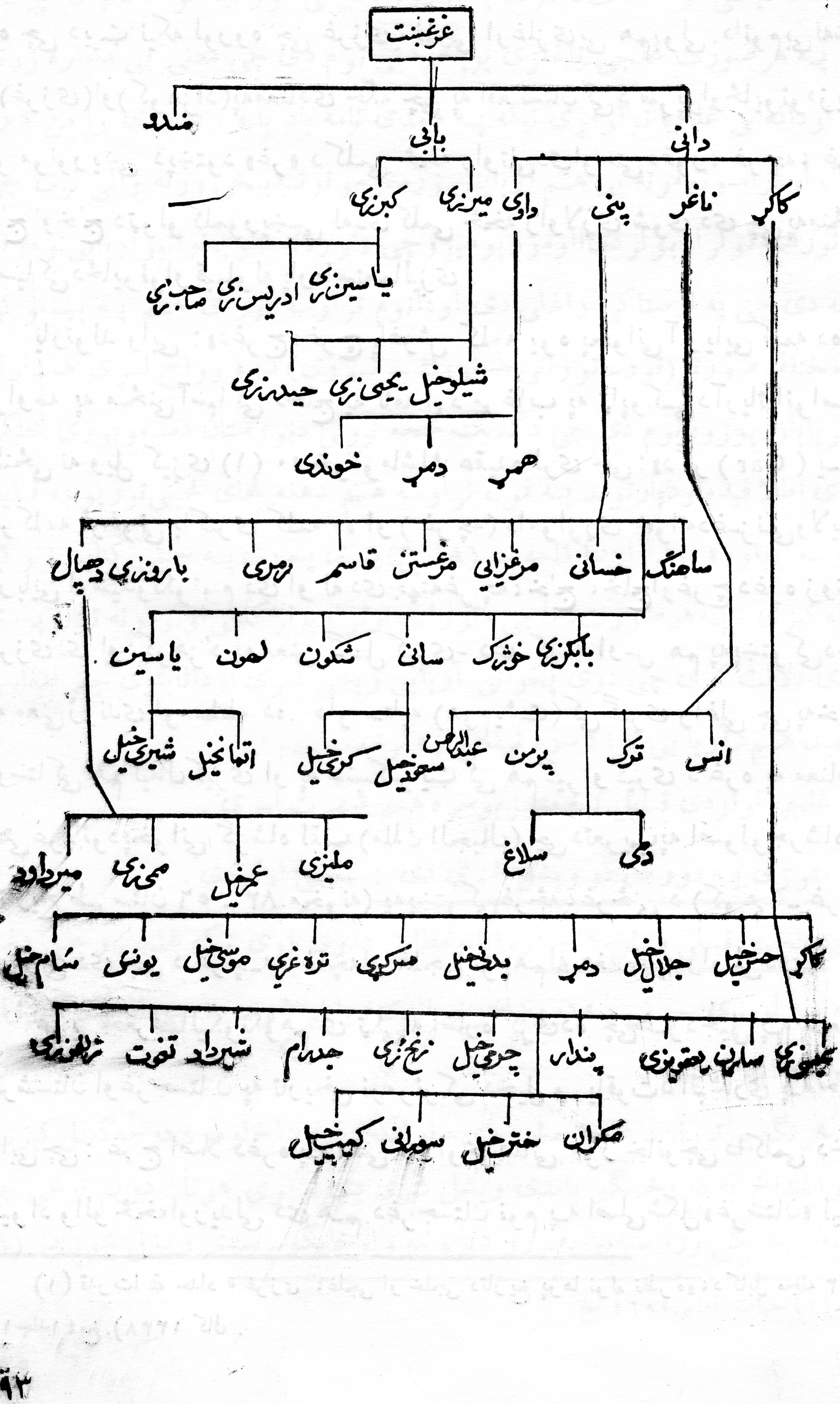

غلجي

دپښتنو دقبیلو په لړ کې یو هم د غلجي قبیله ده چې د بې بې متو له نسله څخه ده چې دبیټ نیکه لوروه چې غرزی، غلجي اوغلزي یې هم بولي. دانوم یې له شکه د(غرزی)او(کوهزاد)په معنادی څکه چې په افغانستان کې د سړیو او ځایونو دزیاتو نو مونو ریښې دپښتو د «غر» د کلمې څخه راوتلې دي او حتی دغور، غرچه، غرج غاج او خاج دتوو لو کلمو ویښسی له دې کلمې څخه راولاړې شوې دي چې په منځنۍ آسیا کې دځایو نو او قبیلو له پاره استعمالیږي .

بارتولد وایي : «دغرج ، غرچ یاغورش کلمه یوه پخوانۍ آریایي کلمه ده چې تراوسه په منځنۍ آسیا کې دخاج په نامه اود مرغاب په تاپو کې دآریائیانو استو- گنځی ته ویل کیږي (۱) » خو تو ماشلک عقیده لری چې : «دگر (Gar) یعنی غر کلمه لرغوني باکتري کلمه ده او (غرچه) دامولوړي خواته دغزنی ولایت د آریایي اوسیدونکو نوم دی او له دې جهته غرچه، خاج ، خاج او غرچ دغره زوی یا غرزي دی او دکوهزاد په معنی گڼل کیږي. دغه کلمه اوس هم په پښتو کې دغره په معنی ژوندی اومسلطه ده. داو ستاپه (هوم یشت) کې گیری راغلی چې په خرده اوستا کې هم لیدل کیږي او په سنسکریت کې هم گیر او گیری د غره په معناده . حتی عربانو دپخوانی گرشاه لقب (ملك الجبال) چې دتعریب په اصولو جرشاه دی (تاریخ طبرستان ۵٦ ـ ۸۳ مخونه) په پښتو کې غرڅه ، غرڅنی د (کوهی ـ غرنی) په معنی دی چې د غرچه ، غلچه او غلجي نوم هم له هغه ځایه راوتلی دی .

عربي جغرافیالیکوونکو هم دې ټکي ته اشاره کړې ده چې غر دجبل په معنی د غرشستان اوغرجستان په تاریخي نومونو کې دخیل و. یاقوت د البشاري په حواله وایي چې : غرج اصلاً دغره په معنی دی اوخراساني مور خانو چې دا کلمې دخپلو هیواد والو څخه اوریدلې دي هم دغرجستان نوم په اصلي شکل «غرستان» لیکلي

---

(۱) قدرت الله حداد « غرزی ، غلجي او خلجي دتاریخ پوها نوله نظره » د کابل مجله ۳ گڼه ۱۸ جلد ۱۶ مخ .(۱۳۳۸ کال .

دی چې دغرستان څخه عبارت دغره اوسیدونکی دی . منهاج سراج جوزجانی چې زموږ د هیواد د مورخینو څخه وزیاتره دعربو دغرجستان او غرشستان پرځای غرستان لیکلی اود طبقات ناصری په زړو نسخو کی څو واره غرستان لیدل کیږی .

په هرصورت غلجی یاغلزی یو پخوانی نوم دی چې معنی یی دغره زوی دی او دافغانی غلجیانو لوړی نیکه په همدی نامه یاد یده . ده دری زامن درلودل او د زامنو نومونه یی هم آریایی زړو نومونو ته بیخی ورته والی لری چې هغه توران ، تولر او بولر دی اوموږ پوهیږو چې «تور» له هغو پخوانیو آریایی نومونو څخه دی چې په اوستاکی راغلی دی او دانوم تراوسه پوری هم په پښتنو کی په مختلفوصورتو (تور- توراني – تورك – توری) سره رواج لری.همداراز بولر یا بلور یو زوړ نوم دی چې دگلگته څخه نیولی دنورستان دسیمو پوری خلکو بانای اطلا قیده او دبارتولد په قول تراوسه هم دهغه ځای دچینی تورپوښه قبایلو ځانونه «بلور» بولی او د اکلمه تر(۱۸ ع) پیری پوری په چینی کتابونو کی لیدله کیږی . په هرصورت دغلجی ، توران ، تولر او بولر کلمی او نومونه ټول پر دی باندی دلالت کوی چې دوی پخوانی آریایی ریښی لری او داثابتوی چې افغانی غلجیان هم د آریا یی نژا د سره تینګه اړه لری .

غلجی اولودی قبایل په متوزیو سره هم شهرت لری .

متوزی په دووڅانګو ویشل شوی دی : غلجی اولودی .

دغلجیو دقبیلی ویش : — درواياتومطابق ددوی لوی نیکه غلجی وچې دغه قبیله په لوړی سرکی په دووښاخونو باندی ویشل شوی ده چې لوړی توران اودویم ابرا هیم .

څرنګه چې توران د غلجی مشر زوی و نوځکه دغه ښاخ لوړی درجه ګڼل کیږی. دتوران ښاخ په دووڅانګو باندی ویشل شوی دی لوړی هوتك دویم توخی چې دغه دواړه څانګی وروسته بیا په نورو ډیرو شعبو او څانګو باندی ویشل شوی دی(۱)

(۱) حیات افغانی ، ۲٦۸ مخ

ابراهیم دوه زامن درلودل چې دهغه د شپږو لمسیانو نه شپږ لوی ښاخونه رامینځ ته شوي دي چې د ابراهیم غلجیو په نامه سره یادیږي په دې ډول چې سلیمانخیل، علي خیل او اکاخیل چې دا درې واړه ښاخونه مجموعاً د خپل نیکه (ایزب) په نوم بلل کیږي. څلورم سهاک، پنځم اندړ، شپږم تره کي چې له دوی نه وروسته نوری ډیری څانگې هم رامنځ ته شوي دي.

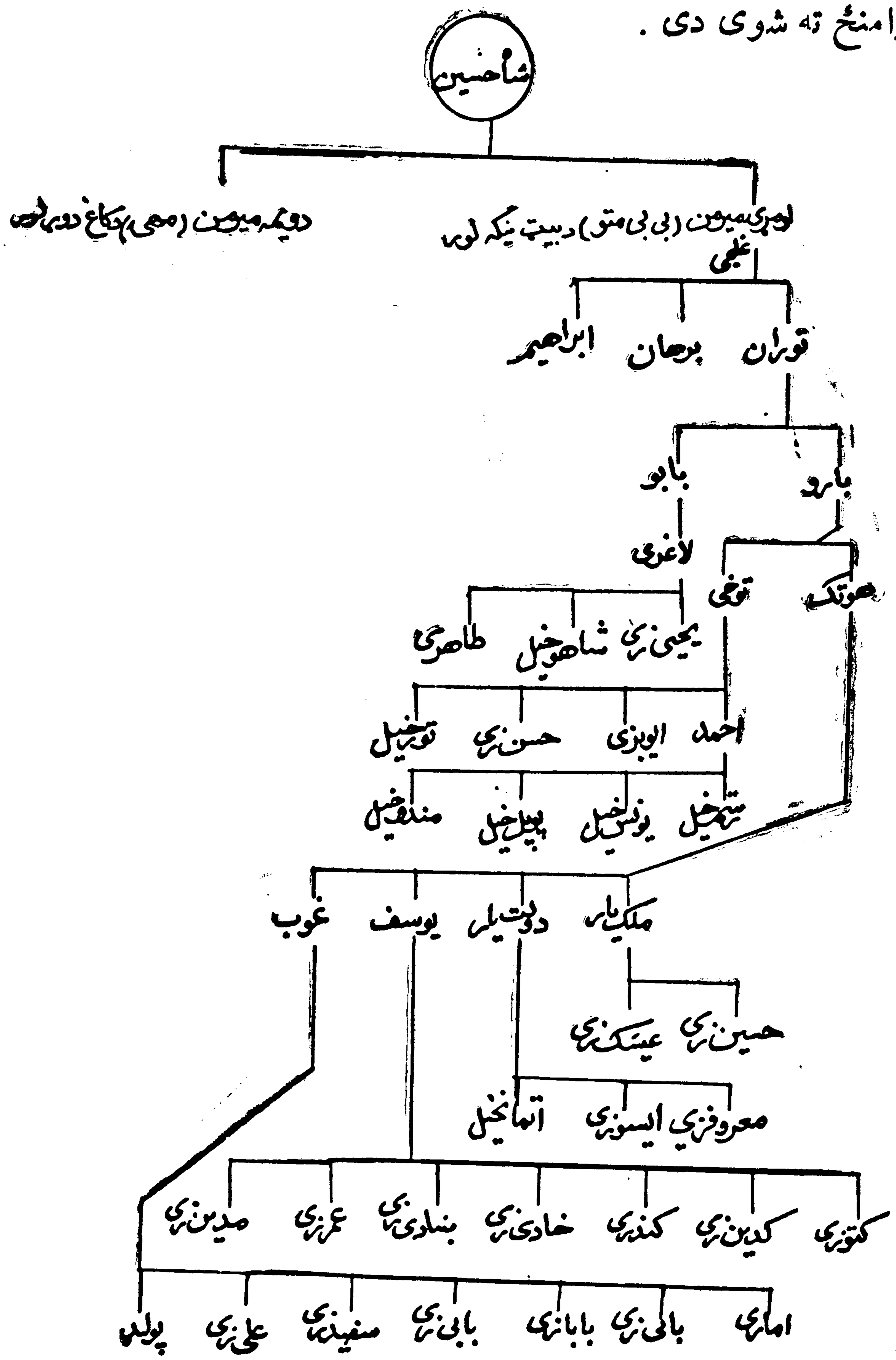

(۱)

(۱) پښتانه د تاریخ په رڼا کې ۱۳۳۳ مخ.

غوریاخیل

ددغی قبیلی خلك هم ځانو ته سړبنی پښتانه بولی اوویل کیږی چی دسړبن دزوی خرشبون له اولادی څخه دی . څرنګه چی ددوی لوی نیکه غری یا غوریا نومیدنوله دی کبله ددوی نسل ته غوریاخیل هم وایی . په تاریخ حیات افغانی کی کښل شوی دی چی : «غوریا خلور زامن درلودل ۱ــ دولت یار : چی دهغه له اولادی څخه دمومند واوداود زیودوه ښا خونه مینځ ته را غلی دی . ۲ــ خلیل ۳ــ څمکنی ٤ــ زیړان .

د پښتنودتاریخ مؤلف قاضی عطأاللهخان لیکی : مومند ، خلیل اوداودزو ته غوریا ـ خیل وایی . تقریباً د ۱٤٥۰ع کال په خوا اوشاکی دوی دغزنی اوید یخ ته دترنك سیندپه خواکی اوسیدل . بابر په خپل تزك کی د دی قبیلی داوسیدو دځای ذکر د(مشد) اوسمګانه کلیو په خوا وشاکی کوی د څیړنونه وروسته معلو میږی چی دا کلی دغزنی جنوب ته واقع دی . هر کله چی بابر د غلجیو دملك دتقسیم له پاره په ۱٥۰۷ع کال کی غزنی ته روان شو اودسرده په مقام باندی کوزشو (سرده ۲٥ یا ۳۰ میله دغزنی نه سویل ته موقعیت لری) نو بابر وایی چی ماته خبرو شو چی دمو مندو لوبی اویی قبیلی په مشد او سمګانه کی پرتی دی امیرانوماته وویل چی ددوی اوټ کول په کاردی ، مګر بابر وایی چی ما ورته وویل چی موږ خپل رعیت ته نقصان رسول مناسب نه ګڼو .

څرنګ ، چی ددغی قبیلی په شمیر کی زیاتوالی راغی نودوی دغزنی نه کابل اودکابل څخه دننګرهار خوا ته راوخوځیدل اودننګرهار نه یی د خیبر په لاره پیښور ته کوچ وکړاو ددلازاکوله قبیلی سره یی چی لادمخه یی پر پیښور باندی قبضه

تينگ کړی وه دسلطان پوری په سیمه کی چی خلك یی جنگی پوری هم بولی مخامخ اوددوی ترمینځ سخته جګړه پیښه شوه اودیوروایت له مخی میرزا کامران په دی غرض چی دهمایون په مقابله کی داطاقتوره قبیله دځان سره ملګری کړی، په دغه جګړه کی یی له دغی قبیلی سره مرسته وکړه چی په نتیجه کی دلازاکومانی وخوړه ځینی دجنګ په ډګر کی ووژل شول او ځینی یی هم دهزارخانی په ویاله کی ډوب شول که څه هم دغه ویاله په معمولی ډول دومره اوبه نه درلودی چی څوك دی ډوب کړای شی، خود دغی ویالی په پورتنی برخی کی دومره پاتباران اورید لی وچی دلازاك یی ډوب کړل. تردغی سوبی وروسته نوموړی سیمه دمومندو، داودزیو او خلیلو لاس ته ورغله او دپیښور پراخه اواره اومیدانی سیمه یی ونیوله اودلازاك دلنډی سین څخه پوری و تل او دلنګرکوټ په میره اونوروځایونو کی میشته شول بیاوروسته هغه وخت چی دیوسفزیو مشرخان کچو ونود دغی قبیلی او یوسفزیو ترمینځ دشیخ تپور په سیمه کی ډیره سخته جګړه وشوه اوغوریا خیلو ته ډیرزیان ورسید په تیره بیا دخلیلو دښاخ نه چی خلك یی ډیر جنګیالی وو زیات شمیر کسان ووژل شول، خود ماتی سره سره یوسفزیو د دی جرئت ونه کړ چی د دوی مقبوضه سیمی ونیسی. د دغی قبیلی ملك یا خان ته په پیښور کی غوریا خیلی ارباب وایی خودهغوی دوا ك ترمینځ تو پیر شته ، د دغی قبیلی په ځینو ځایونو کی ملك د ډیر زیات واك څښتن دی خو په ځینی ځایونوکی یی اختیار لږ وی.

داخبره هم د یادولو وړ ده چی د غور یا خیلو دلیږد په وخت کی یو شمیر په غزنی، لوګر، کابل اوننګرهار کی پاتی شول چی تراوسه هم په دغو سیمو کی استوګنه لری.

قاضی خیل

دوی سربنی پښتانه دی او دمندړو داما زی په ښاخ پوری اړه لری. داما زی ځانګه دیوسفزیو دسیمی په سدهوم او دمقام درو د پرغاره او لږ شمیر یی دمهابڼ د غره

---

(۱) حیات افغانی ۳٤٤ ـ ۳٤٥ ـ ۳٤٦ مخونه .

په شمالي څنډه کښې میشته دي. په دوی کې قاضي غلام قادر خان (چې په قاضي قادرو) سره مشهـور و او دده زامـن قاضي سعـداله، قاضي فضل قادر او قاضي نصرالله دانګریزی سرکار پـه خدمتګاران وو (۱)

قلندرخیل

دوی غلجي پښتانه دي او د سلیمانخیلو دلوی ټبر یو ښاخ ګڼل کیږي قلندر خیل په کټوا زکې استوګنه لري چې ټوپ دي د یـرش میله د غزني په سهیل کې پراته دي (۲)

دکټوازشمال ته داندړ وسیمه، جنوب ته یې ارګون، ختیځ ته یې ګرديز او زرمت او لويديز ته یې دغزني لویه ناوه پرته ده.

دکټوا ز د مځکو لسمه برخه په کاریز واوبه کیږي او پاتې مځکه یې د دښت او مال څر په شکل ده چې په دې وروستیو کلونو کې ځینې تجارانو او هغو کسانو چې په هند کې یې پیسې بندي کړي دي د کټوا ز د مځکو یـوه برخه دژور و څاه ګانـو او واټر پمپو نو په لګولو سره تر کرنې لاندې نیولې ده او د داد ور حاصـل ځینې اخلي. مهم حاصلات یې غنم، جـوار او پالیـزونـه دي (۳)

قـوال خیـل

لکه څرنګه چې دیو سفز یو، ګګیا نیـوا وترکلانیـو په بحثونو کې راغلي دي هغه وقت چې خاښي خیل او غوریاخیل په تیره بیا دیو سفزیو قبیله د کندهار د ښاا و خو اسیمو څخه د کابل خواته وکوچیدل نو پـه هغه وخت کې چې کلـه کـابل ته راغلل نو مغـولي سلـطان ابـوسعید پـه کابـل حکومت کاوه او به دغـه وخت کې دخاښي ـ خیلو اوی مشر ملك سلیمان شاه بن ملك تاج الدیـن بـن ملك رځر و. تر هغه وخته وروسته کـله چې مرزا الـغ بیګ پـاچاشو سلیمان شاه خپـله لور مرزاالغ بیګ ته ورکړه . تر هغه وروسته دیو سفزیو او میرزا الغ بیګ ترمینځ مخالفتونه رامینځ

---

(۱) حیات افغا نی ـ ٦٧٨ مخ.

(۲) د کابل سلطنت بیان دو هم ټوك ـ ۱۳٦ مخ.

(۳) دغزنی تا ریخي جغرافیا ـ ۱٦۰-۱٦۱ مخونه.

ته‌شول . مرزا الغ بیگ هم دیو سفز یو پر خلاف بانی لتولی هو چی یوه ورځ یی دیو سفزیو نهه سوه تنه مشران میلمانه کړل او په دی توگه یی غوښتل چی دوی له منځه یوسی چی په پای کی یی همدا سی وکړل . کله چی یی دوی دمیلمستیا له پاره وغوښتل نو دخپلو کسانو په واسطه یی دوی بی وسلی (خلع سلاح) کړل . ددغو بندیانو په جمله کی یو قدوة المکا شفین شیخ عثمان بن موتی مولیزی چی د هغه وخت دلو یو ولیا نو څخه شمیرل کیده او دیوسفز یو اولس هغه ته دیره عقیده او ارادت درلود هم شامل و . په هغه وخت کی چی مرزا الغ بیگ دغه اشخاص بندیان کړی وو نو دیوسفزیو یو تن نامتو شیخ او درویش (تورقوال) چی د یوسفز یو دمولیزی دښاخ څخه و کندهار ته د سیاحت له پاره تللی وهغه هم په دغه وخت کی دربار ته راغلی و . په دغه وخت کی شیخ عثمان غږ کړ چی : ((وگوری هغه دی تورقوال هم راغی په دی واقعه کی را سره شریک شو))

په اوسنی وخت کی هم دیو سفز یو دمولیزی په څانگه کی یوه دله شته چی په همدی د(تورقوال) او اولاده او دقوال خیلو په نامه سره یادیزی (۱)

یوشمیر قوال خیل دلغمان دولایت دقوال خیلو په کلی کی هم استوگنه لری.

کاسی

که چیری دنسب شجره وگورو نو څرگنده به شی چی کاسیان د سړبن په تولنیز گروپ کی شمیرل کیږی . کا سیان په یو ولسو ځانگو ویشل شوی دی چی دشینو ار وقبیله هم په دوی کی شامله ده . ویل کیږی چی دسړبن زوی څرشبون څوی زامن درلودل چی عبارت وو له (کند ، زمند او کاسی څخه) . پښتانه دتاریخ په رڼا کی دکاسیا نو په هکله وا یی : « د پټی خزانی د روا یت نه معلو میږی چی دخرشبون په اولادکی دکند او ځمند اولاده دغوری مرغی نه دغزنی ، کابل او دپیښور دوادی په لور مهاجرت غوره کړ ، نو په دغه وخت کی کاسیان بیر ته

(۱) تواریخ حافظ رحمت خانی ۲۴ مخ .

دسلیمان غره ته لاړل او هلته میشته شول، البته ددوی یوه قبیلې (شینواړو) دخانبی خیال سره مهاجرت وکړ اودخیبرپه غرنیو سیمو کې میشته شول چې تر اوسه پورې هم هماغلته میشته دي (۱)

کاکړ

کاکړ دغرغښت په ټولنیز گروپ کې یوه ستره قبیله ده. دځینو روایاتو مطابق ددغې قبیلې لوی نیکه کاك نومیده چې یو زاهد او نیك انسان واو داسې وبلل کیږي چې کاك نیکه دغیاث الدین غوري دواکمنۍ په وخت کې وفات شو او مزار یې دهرات دجامع جومات په دروازه کې دی.

ددوی اصلي او پخوانی ټاټوبی په پخوانیو زړو کتابونو کې دکاکړستان په نامه یاد شوی دی او تر اوسه پورې زموږ خلك دژوب اوبوري تار یخي ناوی دکاکړستان په نامه یادوي .

په تاریخ حیات افغانی کې راغلي دي: «دکاکړو دسیمې شمال ته دغلجیو دسیمې جنوبي خنډې موقعیت لري . شمال لوید یځ ته یې دار غستان سیمه اوهم دټوبې هغه برخه موقعیت لري چې اڅکزي درانیان پکې اوسي، لویدیځ اوسهیل ته یې دبلوچستان سیمه دسپینو ترینو دعلاقې یوه برخه اودسلیمان دغره یوه لړۍ موقعیت لري. ددوی ټوله سیمه تقریباً دسلو میلو په اندازه ده چې ټوله غرنۍ اودغرونو په واسطه احاطه شوې ده او تر ټولو څخه لوی غر یې له شمال څخه جنوب خواته غزیدلی دی. که چیرې ددغه غره دلویدیځې خوانه څوك شمالي خوانه راشي نولومړی به دسیو ناداغ سیمې ته راورسیږي چې یو لوړ اوسور میدان دی چې یو ازې دمالونو څرولو له پاره مناسب گڼل کیږي، خو لویدیځ تې یې ډیرې لویې وادۍ گانې چې د غرونو په مینځ کې موقعیت لري

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼا کې - ۱۳۲۷ مخ.

شنه چې دهغوله‌جملې نه دتوري‌مرغه، برشور، ترين، توگی او هنه وادی گانی

ديري‌مشهوري دي (۱)

اروابناد استاد عبدالروف بينوا په خپل مشهوراثر پښتونستان‌کی د کـاکرو

سيمې‌داسې معرفي‌کوي:

۱ـ دبرشوردره : چې د«اوړي» له چيني څخه راشروع شوی ده بيادپښين

ترعلاقې پوری پرته ده شمال ته يـې د توبې دحد سره نښتې ده اوپه دی علا قه

کې دکاکرو«تره غري» او«سنتيا» ټبې اوسيږي.

۲ـ دکنچوغی دره : دايوه تنـگه دره ده‌چې د کنډ دغره لمرلويديز خوا ته

واقــع اوتخميناً دبرش ميله‌اوږده اوښه آباده ده. په دی‌علاقه کی دکاکرودسنتيا

ټـپه ميشته ده اوددی علاقې خان په «ورگس» کی او سيږ ي.

۳ـ دهنه دره : د«شال» دعلاقې سره لگيدلې ده. د اعـلا قه داعـليحضرت

احمد شاه باباله خوادقلات نصيرخان ته دده دخد متـونـوپه بدل کـې ورکـرل

شوې وه.

۴ـ دبوري‌سيمه : دبوري‌علاقه‌ښه‌پراخه اوزرخيزه ده‌بورودهم پـکې ښه‌زي

اوځو کاريزونه هم‌لري په‌دی علا قه‌کـې دکاکرودولس طايفی‌اوسيږي.

توره مرغه، ترين‌اوتوگـی يې‌هـم مشهور دي.» (۱)

دکاکرو دځينو ښاخو نوتفصيل په‌لاندی‌دول دي :

۱ـ سنځرخيل ۲ـ سنتيا ۳ـ تره غري‌چـې اوس بهرېو ښاخ په‌لاندی توگه

ويېژنو :

۱ـ سنځرخيل: ـدرواياتومطابق سنځر نيـکه پوتورزن‌مشراوملي روحانـي

شخصيت‌وچې د مغولوپرخلاف يې اوږدی مبارزی کري‌دي. ويل کيږي چـې

دده مزارپه‌کوسه (*) کې دي اوډير شمير خلـک‌دده‌مزاوته ورځي.

---

(۱) حيات افقانی ۲۳۴ مخ.

(*)کوسه دکاکرستان‌دڅوب په سيمه‌کې موقعيت‌لری(ليکوال)

پروفیسر سیال کاکړ دسنځرخیلو کاکړو په باب په خپل کتاب (پښتو او پښتانه په سهیلي پښتونخوا) کې لیکي:

«د کاکړو نوابي او سرداري له پخوا څخه د سنځرخیلو په لاس کې .ده دوی د شمیر په لحاظ د کاکړو ترټولو هر ټبر زیات دی (۱)»

دسنځرخیلو ښاخ په لاندنیو څانګو ویشل شوی دی:.

۱- علي زی ۲- عبدالله زی ۳- کب زی ٤- برن خیل ٥- سنځیل ٦- هرمزئی ۷- تیمني ۸- عرب خیل ۹- پښیزون ۱۰- نیسی ۱۱- کدیزی ۱۲- دوړان .

۲- سنتیا : داهم د کاکړو یو ښاخ دی . د روایاتو له مخې دوی د سنت نیکه او لاده دی دتاریخ په اوږدو کې سنتیا کاکړو توري وهلي او تاریخي رجال یې پیدا کړي دي په کاکړو کې د شمیر په لحاظ له سنځرخیلو څخه وروسته د سنتیا کاکړو شمیر زیات دی . هیبت خان کاکړ چې دخان جهان لودي دلوري دسمانا حاکم و او دمخزن افغاني په تالیف کې لویه برخه لري د سنتیا کاکړو څخه و .

دوی په هندوباغ، کان مهترزی ، کچلاغ، هنه، سره غورګې ،سره خوله، نوحصار، غبرګ غوڅکې، خانوزی ، بلوزی، رود ملازی ،مستنګ او په ځینو نورو ځایو نوکې میشته دي (۲)

دسنتیا ښاخ په لاندې خیلونو ویشل شوی دی :

۱- پانیزی ۲- مهترزی ۳- بازیان ٤ - سارینګ زی ٥- شموزی ٦- ملازی او عیسی خیل .

۳- تره غړی: تره غړی هم د کاکړو یو مشهور ښاخ دی چې زیات شمیر نفوس لري تره غړی په دریو څانګو ویشل شوی یعني احمدخیل،سلیمان خیل او بارکزی .

موسی خیل :

د کاکړو دغه ښاخ د کاکړستان دبوري دتاریخي ناوې په موسی خیل تحصیل

---

(۱) پښتو او پښتانه په سهیلي پښتونخوا کې ٦٥ مخ .

(۲) پښتو او پښتانه په سهیلي پښتونخوا کې (۷۷-۷۸) مخونه .

کی آباددی . په کندهار، زابل، سیوی اوغزنی په ولایت کی له پخوا څخه موسی خیل کاکړ استوګنه لری :

دغزنی دولایت دشلګرپه اولسوالی کی تراوسه پوری هم موسی خیل کاکړ آباد دی .

کسایی :

کسایی دکاکړو ښاخ دی چی دشال په دره کی آباداو میشته دی ، خواحمد شاه ابدالی دادره دبلوڅو مشر نصیرخان ته دهغه دخدمتونو په بدل کی ورکړی وه او اوس دغه دره دبلوچستان یوه برخه ګڼل کیږی (۱)

هندوستانی کاکړ :

په (پښتنو) کی بسه داسی یوه لویه قبیله یا ښاخ نه وی چی او لاده یی په هندوستان کی ونه لیدل شی ، خو په هغوی کی ځینی داسی خلک هم شته چی دخپلی وراندینی قبیلی داو سیدو له ځای نه خبر نه دی اودوروروګلوی او یکی خو په مطلق دول په کی نشته . په همدی دول دکاکړو اکثره دلی دهندوستان په ځینو ضلعو کی میشته او دځمکو خاوندان دی لکه چی درهتک د ضلعی په کوها نه نو می ځای کی دتفرق ابن کاکړ داولادی دعلی خیلو له ښاخ څخه دابوسعید زی ځانګه اونور کاکړ آباددی اوشمیریی دحیات افغانی له مخی تقریباً (۳۰۰۰) دری زروتنو ته رسیږی . داسی روایت هم شته چی دسلطان ابراهیم لودی دواکمنی په وخت کی عبدالمالی (*) ابوسعیدزی کاکړ دخپلو دریوورونو سره هندوستان ته لاړ او په کوهانه کی میشته شو. دسلطان ابراهیم لودی ترمړینی وروسته عبدالمالی بیرته خپل اصلی استوګنځی یعنی بوری ته راستون شو، خو دهغه ورور دنورو کاکړو سره هلته میشته شو (۲)

---

(۱) دپښتنو تاریخ لومړی توک – ۲۸ مخ .

(*) فاضل استاد پوهاند عبدالشکور رشاد په لودی پښتنا نه نو می اثر کی دده نوم عبد العلی ښو دلی دی . (لیکوال)

(۲) حیات افغانی ۳۷۹ مخ .

دبلندشهر په ضلعه کي دپښتنو (۹۶) سيمي شته چي دهغوله جمله نه د ولس ځايونه مشهوردي او په هغه ځايونو کي هم پښتانه کاکړاو سيړي په تيره بياددوي زيات شميردخورجه په سيمه کي ژوند کوي. په غالب گومان د بلند شهر په ضلعه کي ددوي شميرله څلور زرو کسانو نه اړنه دي . ددې نه پرته نور پښتانه هم دلته ډيردي اوداسي اوريدل کيږي چي په بنګال او دکن کي هم د کاکړو دقبيلي څو کورني شته او په نورو ضلعو کي هم کاکړليدل کيږي. هندوستاني کاکړ په فزيکي جوړښت: دود اود ستور کي په هيڅ دول د افغانستان له کاکړو سره ورته والي نه لري (۱)

ددغي قبيلي داستوګني ځايو نه:

د کاکړو قبيله په پښين، سيوي، مستنګ، کندهار، هرات، اوروزګان، ارغند او، هلمند، زابل، غزني، کوهدامن، معروف، کرز، پنجوايي، افغاني تر کستان، ننګرهار، لغمان، پيښور، اشنغر، باجوړ، سوات، مردان، هزاره ايبټ آباد، شکار پور، بنګله ديش، ايران او دهند په اکثر ځايونو کي ميشته دي (۲)

د کاکړو دود اود ستور:

د کاکړو په څير لويه قبيله کي ديوه واحد دستور او دود شته والي ناممکن دي په تيره بيا د کاکړو قبيله لکه څرنګه چي د نسب په شجره کي ليدل کيږي په د يرو ښاخونو باندي ويشل شوي ده او بيا له دغو ښاخونو څخه نوري وړي څانګي راوتلي دي او بيا د کاکړو په لويه سيمه کي خواره واره شوي دي نو ځکه د دوي دود او دستور او رواجونه سره توپير لري .

د کاکړوهغه ښه چي دبورشور په سيمه کي استوګنه لري روا جونه او دودونه يې د دوي همسايه قبيلي تورين ته ورته والي لري اود پاتي لويد يځو کاکړو پوښاک او دود اود ستور ا څکه زيود رانيوته نږد يوالي لري او هغه شخري او لانجي چي

(۱) حيات افغاني ۲۷۹ مخ.

(۲) پښتو او پښتانه په سهيلي پښتو نخواکي ۵۶ مخ.

د دوی ترمینځ پیښی شی د کلیو د ملکانو اوسپین زیرو په مرسته او سلا مشوره یې فیصله کوی، خو په ختیځو کاکړو کی یو لړ څه بې انتظامی موجود ده. د بوری اوسېدونکی عرب خیل عموماً په خپلو مینځو کی جنګونه او شخړی کوی که څه هم ځینی وختونه سپین زیری او منصفان د شخړو داوارو لوله پاره هڅی او تلاشونه کوی، خو عموماً دغه شخړی د تورې په زور فیصله کېږی.

کسبونه

د کاکړو د قبیلی خلک عموماً په دوو کسبونو یعنی کرنی او مالداری بوخت دی، خو خرنګه چی د کرنی ځمکی د دغه بی شمېره قبیلی د ګوزارې له پاره کافی نه دی نو دوی په خپلو کسبونو کی زیار کښېږي دی د غرونو په منځ کی دپوونده کاکړو کېږدی او د پسونو د یری رمی تر ستر ګو کېږی. یو شمیر خلک یې په دولتی دوایرو کی هم کار کوی.

ختیځ کاکړ زیاتره د میږو او وزو او لږ شمیر د غوا یانو رمی هم ساتی، خو او یدیځ کاکړ اوښان هم ساتی. دوی په سوداګری هم بوخت دی خو د خپلی سیمی نه بهرته لږ تګ او راتګ کوی.

پیداوار

د کاکړو په سیمه کی غنم، جوار، اوربشی، تماکو، مرچ او زیره کرل کېږی همدارنګه د دوی په سیمه کی بادام، انګور، زردالو، مڼې، انځر، انار، توت، او آلوچی پیداکېږی.

همدارنګه د دوی په سیمه کی پیاز، شلغم، مولی، ګازری، نوری، بینډی، کدو، بانجان او پالک هم په پریمانه اندازه کرل کېږی.

پوښاک

د کاکړستان سیمه په کلتوری لحاظ ډیره بډایه او د پښتونخواد ډیرو سیمونه په تهذیبی ډګر کی وړاندی ده. د دوی کړاستی، کمبلی، پوستینچی او د چکن جامی ډیر شهرت لری.

دوی دلمځی دوله ټوګرانو څخه د پرښه کومی جوړوی . و یل کیږی چې ابدالی احمدشاه دخپلی واکمنی په وخت کی یوه ورځ د توبی په غره کی په ښکار کولو بوخت واوهلته یی د کوسی پوښو کاکړوڅخه ددغی جامی د نامه پوښتنه وکړه دوی ورته وویل چی داکوسی دی، خواحمد شاه بابا وویل چی په دغی جامی باندی بایدد (راحت جامی) نوم کیښودل شی (۱)

اوس ددوی د ناریـنه ووپوښاك نورو پښتنوته ورته والی لری .

کرلاڼی

د پښتني قبایلوپه لړکی یوهم دکرلاڼي تولنیز ګروپ دی چی په بیـلو بیلو ښاخونو ویشل شوی دی . دکرلاڼیو دپلرونواو نیکو نو په باب ډیر مختلف او بیل بیل افسانوی روایات موجود دی د مثا ل په ډول دلا زاك چی د کرلاڼی پښتنو یوقوی ښاخ دی عقیده څرګندوی چی د کرلا ڼ پلارسید قاف نومیدچی په اتم پښت کی حضرت امام حسین (رض) ته وررسیږی.

د ختټکو قبیله دکرلاڼی پلارهو نی بولی اوشینکك عقیده لری چی کرلاڼی دکوم شهزاده زوی و . همدا رازدخوګیاڼیو ښاخ عقیده څرګندوی چی دی د عبدا لـه اورمړ زوی دی. دکرلاڼی داولادی نه ځینی خلك وایی هغه وخت چی کرلاڼ نومی (۲) ماشوم نوی دنیاته راغی نو په هغه ځای کی لښکر یو ه شپه تم شوی او بیاله هغه ځا یه تللی و. دغه ماشوم داوسپنی تر یوی کړا یی لا ندی و او بیاد عبداله نو می لـه خوا چی داورمړ ود قبیلی څخه وو موندل شو نو ځکه د کړا یی د نوم له کبله دکر لا ڼی نوم پری کیښودل شواو دداسی پیښی رامنځ ته کیدل د امکان نه لیری خبره نه ده . حیات افغانـی لیـکی چی : دپښتو په یوه پخوانـی کتاب کـی لیـکل شوی دی چی دغه هلـك په اویدیځ ا فغا نستا ن کـی په ژمنی کلـی (قشلاق) کـی پیدا شوی واوعبداله اورمړ د ناریـنه اولاد د نشتوالـی له کـبله کرلاڼ په زوی توب ومانه او

(۱) حیات افغانی - ۳۶۶ مخ .

(۲) نوموړی اثر - ٤٥٥- ٤٥٦ مخونه .

دهغه روژنه‌اوپالنه‌یـی وکړه چـی وروسته یـی دوه زامن دنیاته‌راغلل چی په یوه باندی یی کودی او په‌بل یی کـکی نومونه کیښودل (*) .

خودغه ټول‌دافسانوی روایتونو نه‌پرته بل څه‌نه‌دی. اروا ښادپوهاند عبدالحی - حبیبـی «دافغانستان‌لنډتاریخ کی لیکی: « په‌پښتنی‌نسب‌نامه کـی دکرلانړ یاکرلانی په‌نامه‌یوه بله څانـگه‌هـم‌شته‌چی‌دوی له‌هغودریونوروڅانـگو(غرغښت، بیټنی‌او سړه‌بن) سره خپلوی لری او سوچه پښتانـه دی (۱) . »

لنډه داچی‌کرلانی پښتنو پـه تاریخ کی مهمـه برخه اخیستی ده که څه هم د لودیانو دسلطنت په‌زمانه کـی په هندوستانـی پښتنوکی کرلانی‌قبیله غیرمعروفه وه ولـی دسوری کورنـی دواکمنی په‌وخت کـی دغـی‌قبیلـی‌دبرشهرت ومونډ اوددی شهرت باعث د دی قبیلـی یودوه نومیالـی غړی تاج خان او سلیمان خان وروڼـی دجمال خان کرلانی زامن وو.

دپښتنوپه تاریـخ کـی په‌لومړی ځل دتاج خان‌اوسلیمان‌خان‌نومونه‌دشـیر شاه دجرنیلانوپه توگه دقنوج په جنگـک کـی‌لید لـی شو داجنـگک شیرشاه د مغولـی پاچا همایون پرخلاف گټلی و(۲)

دکرلانی ټولنیزگروپ پـه لاند نـیو قبیلـو ویشل شوی دی چی نومونه یی دادی: دلازاك ،اورکزی ،منگل ، هنی ،وردك ، اپریدی ،ختټك ،ځدران ،اتمانخیل ، خوگیانی ، پربه ، عبدالرحمن یادرمـان ،ځاځی ، تـوری ، وزیـر ، مسید، لالی یالیلی وزیر ، گوربز ، دوړ ، تنی ، بنوڅی ، بنگڼـی ، مقبل ،سبری ، مند وزی ، اسماعیل‌خیل ،زمـوخت (زمښت)اونـور .

دکرلانی په ټولنیزگروپ پوری د بیلوبیلوقبیلو ذکربه پـه مفصله توگه وشی اوپه ضمن کی به ددوی دنسب شجری هم پـه پوره ډول وکښل شی .

(*) زمایه‌عقیده کرلانی پښتانه هغه پښتانه‌دی چی دکرکیلی اوکرنی په‌چاروبوخت دی او له همدی کبله دکرلانی کلمه دکراوکرنی سره اړخ لگولی شی . (لیکـوال)

(۱) پوهاند عبدالحی حبیبی ، دافغانستان لنډ تاریخ - ۱۸٤مخ.

(۲) پښتانه دتاریخ په رڼاکی - ٦٤٠ مخ.

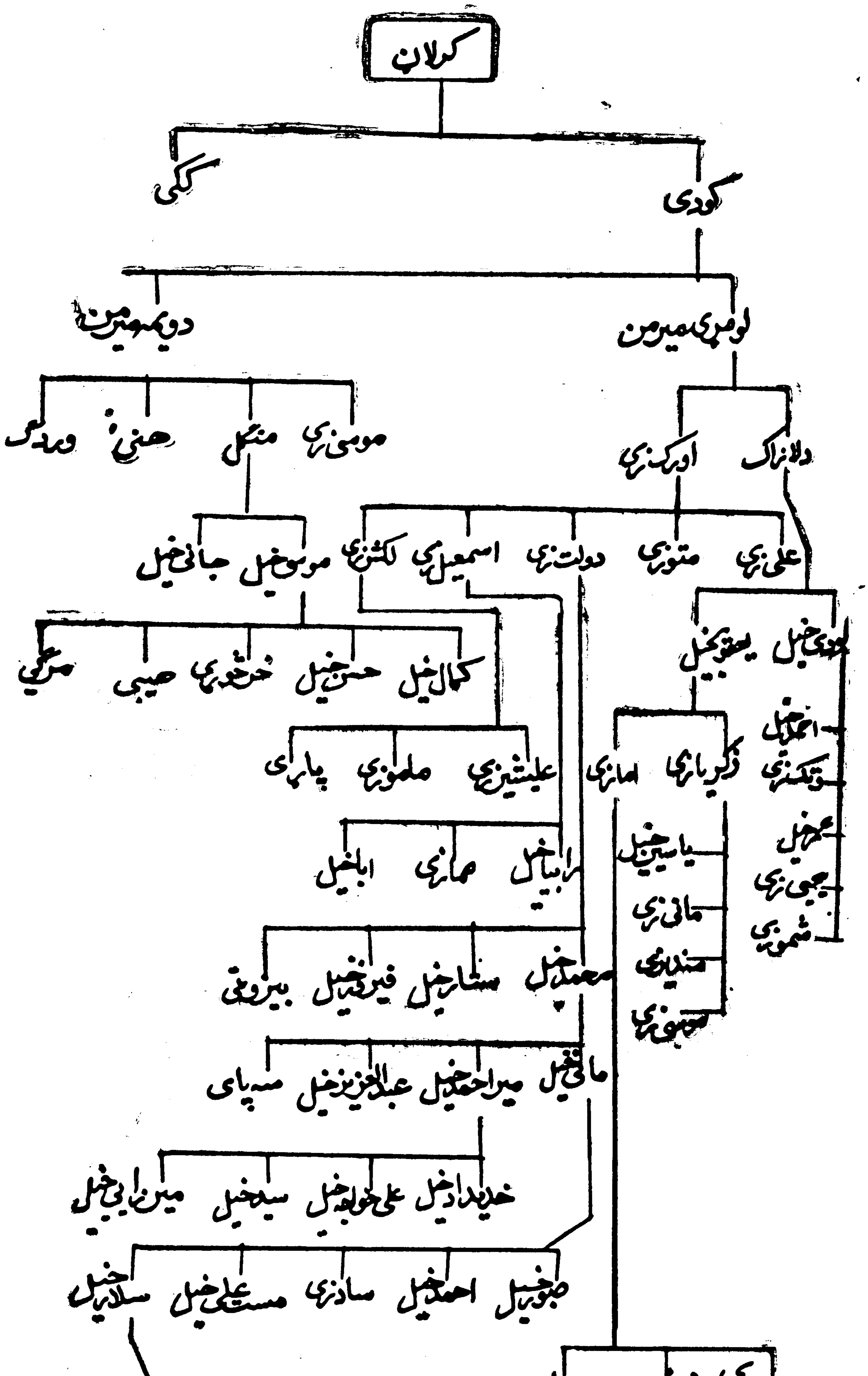
کرلان
ککی
کودی
دویمه مین
لومړی مین
موسی زی
منګل
هنی
وردګ
دلازاک
اورکزی
علی زی
متوزی
دولت زی
اسمعیل زی
لکشزی
موسی خیل
جانی خیل
لودی خیل
یعقوب خیل
کمال خیل
حسن خیل
خرخوزی
حیبی
مرغي
احمدخیل
تیکنزی
عمرخیل
یحیی زی
شموزی
علیشیرزی
ملوزی
پماری
زکریازی
امازی
یاسین خیل
مانی زی
مندیزی
رابیاخیل
عمارزی
ابلخیل
محمدخیل
ستارخیل
فیروزخیل
بیروتی
مانی خیل
میراحمدخیل
عبدالعزیزخیل
سپای
خدیدادخیل
علی خواجه خیل
سیدخیل
میرزابی خیل
صوبه خیل
احمدخیل
سادزی
مستعلی خیل
سلارخیل
حیدرزی
شموزی
حسین زی
حاجی خیل
میرخیل
میرواعظ خیل
بدالخیل
تامرخیل

کروخیل

د غلجیو احمدزیو یوه څانگه ده چې اکثره یې کابل په شا اوخوا خورد کابل، خاك جبار، چکری او دبت خاك په شا او خوا کې ترسرو بې پورې میشته دي.

دکروخیلو قبیله په پنځو خیلو نوو یشله شوې ده او هغه دادي:

۱ـ عنایت خیل ۲ـ عبداله خیل ۳ـ دوران خیل ٤ـ شریف خیل ٥ ـ ولی خیل.

عنایت خیل چې د کروخیلو اکثریت او دمشرزوې اولاده او دشمیر زیاتوالی له کبله په پنځو کوچنیو څانگو یا خیلو نوباندې ویشل شوی د چې عبارت دي له: فتح خیل، رحمن خیل، دلور کورني، دطلب کورنۍ اونذیر کورني چې اکثریت یې د خاك جبار په علاقه داري کې استوگنه لري او یو شمیر په لوگر، کندز او تخار کې اوسیږي.

همدا راز شریف خیل هم په دوو خیلو نوو یشل شوی دی چې فقیر خیل او گودر خیل نومیږي. دنورو خیلونو په بوخه کې زه پوره معلومات نه لرم که چیرې امکانات پیدا شول نوزه به پوره معلومات ترلاسه کړم او لوستونکو ته به زیاته ربنا پرې واچوم.

کروخیلو دامیر شیرعلي خان له زماني څخه دمخه په نیمه کوچې دول ژوند کاوه او ځمکې یې نه لرلې. په هغه وخت کې جبار خیل په هغه ځمکه او سیدل چې نن ورځ یې خاك جبار بولي همداغه وخت چې د کروخیلو او جبار خیلو ترمنځ چې هغه هم غلجي پښتانه دي د ځمکو له کبله اختلافات رامنځ ته شول. ددغو اختلافاتو خبر امیر شیرعلي خان ته ورسید. هغه د کروخیلو او جبار خیلو مشران چې سعدالدین کروخیل او عصمت الله خان جبار خیل هم پکې شامل وو وروغوښتل چې ددوی ترمینځ سوله وکړي چې د موږلې په نتیجه کې د واړو خواوو د امیر د امر و مانه چې دخاك جبار ځمکې کروخیلو ته ورکړل شي او په بدل کې دي دننگرهار ولایت په جوکان او حصارك کې جبار خیلو ته ځمکې ورکړل شي چې همداسې وشول. څرنگه چې کروخیلو په خپل مینځ کې ډیر یووالی درلودنو دامیر شیرعلي خان مقصد د اوچې په خاك جبار کې دانگریزي بنکیلا کگرو په مقابل کې یو د فاعي کرښه تشکیل کړي او د انگریزانو په ترکولو کې ښه له برخه

واخلي چې همداسې هم وشول . کروخيلو دانگريزي استعمارسره زياتې جگړې کړې دي او د کابل په بالاحصاوکې د کيونارې په وژلوکې يې هم سټره ونډه اخيستې ده. په کروخيلوکې مشرتوب نل د عنايت خيلو د ښاخ د فتح خيلوپه څانگې پورې مربوط وچې په دوو وروستيوپېړيوکې ددوی مشران داوو :

علي مدد کروخيل ، د هغه زوی سعدالدين کروخيل د هغه زوی محمدرحيم کروخيل له هغه وروسته د سعدالدين کروخيل دوهم زوی محمد شاه کروخيل (چې په محمد شاه خان غازي) هم مشهور و بيا د محمد رحيم زوی بيرگله عمرا خان کروخيل ، د محمد شاه زوی کرنيل ميرداد خان کروخيل اوله هغه وروسته د محمد رحيم خان دلمسيانواوميرداد خان دزامنوپه لاس کې و.

د اميرعبدالرحمن خان په وخت کې کروخيل تبعيداوفرارشول ځکه چې هغوی اميرعبدالرحمن خان ته بيعت ونه کړ. دوی د دو تو ی صبحي ته چې په تيرا ه کې موقعيت لري لاړل .دوی دااميرعبدالرحمن خان د پوځ سره په ميرزکه او شينوارو کې هم جنگيد لي خو د ماتې سره مخامخ شوي د ی . هغه وخت چې اميرحبيب الله خان دخپل پلارتر مړينې وروسته په کابل کې د چارو واگې ترلاسه کړې دوی ته يې فرمانونه وليږل او دوی بيرته خپلې اصلې ځايونوته راستانه شول چې نوموړي فرمان تر اوسه پورې هم موجود دی .

کروخيل اوس د کرهنې په چاروبوخت دی اوپوشميريې دولتي ملازمتونه هم سرته رسوي . دوی ډېرزړه ور اوجنگيالي خلک د ی .

کله چې دانگريزانوله خوا پر افغانستان باندې درې واری يرغلونه وشول نو کرو ـ خيلو ورته غاښ ماتوونکې ځواب ورکړ چې په خاک جبارکې يې ښه مثالونه موجوددي اوآثاريې پاتې دي.

دلته بايد يادونه وشي چې ددغې قبيلې مشران په نومورو يادوشوو ځگړ وکې داوو : په لومړی ځگړه کې سعدالدين کروخيل چې په سادو کروخيل مشهوروو په دوهم ځل ځگړه کې د سعدالدين کروخيل زامنو(محمدشاه خان غازي اومحمدرحيم خان کروخيل)

چې د محمد شاه خان غازي په نامه یوه بدله هم ویل شوې وه چې بدله په لاندې ډول ده :

کوز له لندنه ګورکیان راغله
په پښتونخوا کې یې حملې کړې
محمد شاه خان غازي ورماتې رسا لي کړې
د کړوخیلو په ځوانانو یې ناري کړې
غازي محمدشاه خان

وروڼه وراپاڅې په وطن یې ستر ګې سرې کړې
نو بیا پرې ځوانانو د توپکو سرې لمبې کړې
محمدشاه خان غازي چې الله اکبر ناري کړې
د باجوړ اوبه یې بیا په وینو سرې کړې
غازي محمدشاه خان

په هغه وروځ باندې یې ورګډې رسالې کړې
له سینه پورې یې خیمې دوداولمبې کړې
له انګریزانو نه یې میمې راستنې کړې
له پرنګیانو سره یې نرمې بیا پنجې کړې
غا زي محمد شاه خان

د پرنګیانو په چوڼیو یې حملې کړې
نو یې ورتښې بیا تو برې کړې
د مشهد یو د کلد ارو یې ولجې کړې
د بابو ګانو خیتې یې څیرې په نیزې کړې
غازي محمدشاه خان

د باجوړ له سینه یې پورې چې حملې کړې
د پرنګیانو یې پلټنې ورستنې کړې
د ښنو زمریانو یې سواتیانو ننداري کړې

دګور کیانو په خیمویي ولولي کړي

غازي محمدشاه خان (۱)

کسایي

کسایي دکاکړ و یوښاخ دی چې دشال په دره کې آباد اومیشته دی، خو احمدشاه ابدالي دادره د بلوڅو مشر نصیرخان ته دهغه دخدمتونو په بدل کې ورکړې وه او اوس دغه دره دبلوچستان یوه برخه ګڼله کیږي (۲)

کوتـــي

دوی پـه اصل کې سیدان دی، خو اوس پـه وصلي توګه له پښتنیوسره یوځای شوی دی . ویل کیږي چـې دبیټنیکه لمسی دورسپون زوی ابراهیم یود سیدزوی پـه زویتوب ونیواوهغه یې لوی کړچې د غه ماشوم کوتـي نومیده چې د کوتـي ښاخ هـم دده پـه نوم نومول شوی دی . هغه دابراهیم داصلي زوی دوتانی څخه نیمه برخه واخیسته نوځکه دبیټني پـه قبیله کې وشمیرل شو. اوس هم دده اولادی تـه سیدان وایي اودبنوپـه ضلعه کې یوه سیمه د (کوتي سادات) په نامه بلل کیږي چې هلته دده نسل استوګنه لري اوددوی ښځې ، وجود اونورفزیکي جوړښت دبیټني له نوروښاخونوسره توپیرلري (۳)

کـــورم خیل

دوی هـم غلجي پښتانـه دي اوځانو نـه پـه سلیمانـخیلوورګډوي . ددوی زیات شمیر دننګرهـاردولایت پـه مرکزدجلا ل آباد پـه ښار کـې استوګنه لري اوشمیریې پـه نوموړي ولایت کې د۱۳۶۰ کال احصائیې له مخې د(۲۴۴۰) تنو په شااوخوا کې ښودل شوی دی (٤)

---

(۱) د کړو خیلو په باب معلومات می د محترمی نوشیروان کړو خیل څخه ترلا سه کړل. (لیکوال)

(۲) دپښتنو تاریخ لومړی توك -۲۸ مخ .

(۳) حیات افغانی ۳۸۸ مخ.

(٤) معلومات مختصر درباره اقوام و قبایل ولا یات سرحدی کشور .۲۹مخ.

گـــاړی

پـه اصل کی غلجی پښتانـه دی . یو شمیری د ننگرهـا رپـه ولایت کـی او یو شمیری یی دبغلان ولایت پـه شاولخواکلیو کـی استوگـنه لـری .

گاړی دننگرهـارپـه ولایت کی دحصارك غلجایی پـه اولسوالی کـی استوگنه لری پـه نوموړی اولسوالی کی ددوی شمیرد(۱۹۸۰) تنوپـه شاوخواکی ښودل شوی دی . دبغلان ولایت دگاړودشمیر باب می صحیح معلومات تر لاسه نـه شول. کرای پاتی گاړی پـه خواره واره ډول استو گنه لـری .

گبـــری

دوی پـه اصل کی تر کلانی پښتانـه دی اودسالارزیو یوښاخ شمیر ل کـیږی خود دوی پـه باب جلا جلا نظریی هـم موجودی دی . دځینو پـه نظر کله چی په شپارسمی پیړی کی تو کلانیو دباجوړسیمه ونیوله دباجوړ پـه گبور نـومی ځای گبر یاکافران اوسیدل (۱) څه وخت چی تو کلانیو دگبر سیمه ونیوله دگبراو سید نکی یی مسلمانان کړل چی اوسنی گبری دگبر داوسیدونکـواولاده دی اود ځینوپه نظرڅه وخت چی تر کانیو دگبر سیمه ونیوله دگبر اوسیدونکی کافران دباجوړ شمال دانگام اونور دروته وتښتیدل نو په گبر کی کافران پاتی نه شول. د باجوړ دځمکودو یش پـه وخت کی دسالارزویو ه خیل تـه دگبر سیمه پهویش کی ورسید له چی دوخت پـه تیریدو سره دغه خیل دسیمی پـه ارتباط دگبر یو په نامه سره شهرت پیدا کړ ددوی پـه نظر گبری پـه ختیه سالارزی دی اودځای پـه ارتباط ورتـه گبری ویل کیږی.

گبری دسالارزوسره یوځای دانگام تـه راغلی دی اود سالارزو سره یوځای اوسیږی او اکثریت یی خپلی ځمکی لری .

سالارزی هـم ددوی تـه دسیا ل پـه نظر گـوری همـد ارازد لغمـان ولایت دالینگار پـه دره کی ددغه ولایت مر کز تـه نژ ی هـم یو کلی دگبریـو پـه نامـه شته چی ممکن دوی هـم تو کلانی و اوسی :

---

(۱) دپښتنو تولنیز ، اقتصادی جوړښت (۲۲۹) مخ .

ګګيــانـي

دوی سرېنی پښتانه دی او د اقبيله د خپلې مور په نـا مه په ګګيانی مشهوره ده. د روايا تو مطابق د شيخا او مرجاني دوه زامن وو . يو يې مند نوميد چې اولاده يې يوسفزی او منـــدړ دی . د بل نوم يې ملک ؤ . ملک يوه لور درلوده چې ګاګې نوميده او د زيرکي په نامه يوه تن ورسره واده کړی و . دده اولاده اوس په ګګيانيو سره شهرت لري. د ملک د زامنو اولاده د بره نه شوه او هغه هم په ګګيانيو کې ورګډېږي . په موجوده وخت کې ګګيانی د پېښور د ضلعې په دوآبه کې ميشته دی د دوی ملک تهکـه دوآبه وايي چې د دوو سيندونو تر مينځ واقع دی . د ګګيانيو لو مړنی استوګنځی غوره مرغی وه . دوی د خوارلسمې عيسوی پېړۍ په پيل کې کابل ته مهاجـرت وکړاو په هغه وخت مـرزا الغ بيګ د کابل حکمران و.

مرزا الغ بيګ په پيل کې د ښاخيلو په قبيلې ډير مهـربان و ، خو په پای کـې د ګګيانيو او يوسفزيو تر مينځ يې بې اتفاقي را چوله او وروسته يې د ګګيانيو او خپل پوځ په ذريعه په دوی حمله وکړه او له دوی څخه يې ډير کسان ووژل . يوسفز يو هم د مرزا الغ بيګ او ګګيا نيو سره په جګړې لاس پورې کړ چې په نتيجه کې مرزا الغ بيګ سخته ماتې وخوړه مرزا الغ بيګ د سولې نه پرته بله چاره و نه ليده يوه ورځ يې د يوسفزيو څخه د پاسه (۸۰۰) اته سوه تنه مشران په داسې حال کې چې ټول يې بې وسلې کړی وو ميلمانه کړل او د يوه تن ګګيانی چنګانو مې په مشوره يې ټول ووژل چې د دغو ملکا نو تر وژل کېـدو . وروسته پاتې يـوسفزی او خپشکی د کابل او شا او خوا نه په ډير بې وزلی حالت سره وشړل شـول .

له دې موده وروسته ګګيانيو چې د يوسـف زيو په مقابل کې يې د مرزا الغ بيګ مرسته کـړې وه د مرزا الغ بيګ له لاسه د کـابل نه په وتلو مـجبور شـول او هغوی هم ننګرهار تـه راغلـل .

کله چې د تیمور د کورنۍ طاقت مخ په زوال شو نو پښتنو تر پخوا ډیر اقتدار موندلی و. د دې په نتیجه کې غوریاخیل هم د دوی د لاسه په مهاجرت مجبور شول او مخ په شمال په خښي خیلو پسې روان شول. د دوی نه وړاندې د ننګرهار په علاقه کې ګګیاني او مهمندزي آباد شوي وو. د غوریاخیلو په راتلو سره ګګیانیو د خپل ځان له پاره د نوې علاقې د پیدا کولو هلې ځلې پیل کړې. ترکلانیو په د غوروځو کې خپله یوه دله د حالاتو د معلومولو په غرض باجوړ ته ولیږله. ګګیانیو هم د دوی په سیالۍ کې خپل مهمي اشخاص ولیږل، خو د ترکانیو له لاسه یې ماتې وموندله او بیر ته راستانه شول. کله چې د باجوړ نه یې لاس لنډ شو نو د مهمندزو په سلا او مشوره یې خپل سپین زیري او مشران یوسفزو ته په ننواتې ورولیږل او د ملک احمد نه یې د استوګنې لپاره مځکه وغوښته. ملک احمد چې د خښي خیلو تر مینځ یې اتحاد غوره باله نو د دوی ننواتې یې ومنله او دوی ته یې د دوی د استوګنې له پاره د دوآبې مځکه ورکړه

ګګیانیو ته چې د استوګنې له پاره مځکه په لاس ورغله نو دوی دلې دلې او ټپې ټپې د کړپې له لارې د دوآبې ته راغلل او هلته میشته شول. کله چې ګګیاني په دوآبه کې میشته شول نو د دلازاکو سره یې داسې ناوړه سلوک غوره کړ چې ملک احمد هم پرې خپه شو او د دوی له مرستې نه یې لاس واخیست. همدا وچې د دې نه وروسته د دلازاکو او ګګیانیو ترمینځ د ګل بیلې په مقام چې د داودزو په علاقه کې یو کلی دی جګړه وشوه چې په دې جګړه کې ګګیاني د دلازاکو له خوا مات شول. د ګګیانیو د غه ماتې ملک احمد بیا قبایلي اتحاد ته مایل کړ او هغه د دلازاکو سره قطعي فیصله کول غوره وګڼل د دوی وجه داوه چې د دلازاکو له د لاسه د یوسفزي هم په تنګ وو. همدا وچې ټول یو-سفزي، مندړ، ګګیاني، مهمندزي، اتمانخیل او ګدانه په یو سلا او مشوره یو لښکر مرتب کړ او د دوارو قبیلو تر مینځ د کاټلنګ او شاه بازګړي تر مینځ جګړه وشوه. دا خونړیزه په قول په دې جګړه کې اتمان خیلو ډیره میړانه ښکاره کړه او د دلازا-کو ماتې وخوړه او س ګګیاني د پېښور په ضلعه د دوآبې په ځمکه کې میشته دي. (۱)

---

(۱) پښتانه د تاریخ په رڼا کې -۳۲۳ مخ.

ګندا پور

دګنداپور دمورث اعلی (لوی نیکه) نوم ستوری یاستوریانی دی چی دوی په اصلی توګه سړین په ټولنیز ګروپ کی شامل دی. ستوری یاستوریانی پنځه زامن درلودل چی نومونه یی دادی: شیخی، مریړی، تری (ګندا پور)، امرا او هرچی په دوی کی دامرا اولاده دپلار په نامه پـه ستوریانی سره مشهوره ده او دپاتی څلورو وړو اولاده په ګنداپور سره شهرت لری. (۱)

ګنداپور په پیل کی پوونده او کوچیان وو په ژمی کی به د امان ته راتلـل او په دوبی کی به بـیا افغانستان ته تلـل.

ویل کیږی چی په پیل کی دستوری ټول ښا خونـه دلویـدیـځ افغانستان پـه ستریانی (ښاه) نومی ځای کی چی دکندهار نه اووه منزله شمال ختیځ ته پروت و استوګنه درلوده او دستوری له ټولو زامنو دجملی نه تری (ګنداپـور) ښایسته و پههغه باندی دشیرانی دقبیلی دمشریوه پیغله لورمینه شوه دهغه لوردخپل مور او پلار دله خوښی نه پرته دګنداپور کورته ورغله. کله چی ګنداپور، ددغی نجلی ښاایست ولیدنو ځان ته یی دهغی دنکاح کولونیت وکړ، خو دګنداپور پلار ستوری اودهغه نوروورو ښو دی ددغه کارڅخه منع کړ او له ګندا پور نه خپه شول اودهغه سره بی له خبرواو نـږ - دیوالی څخه دده وکړه له دی کبله ګنداپور په ستوریانی (ښاه) کی دخپلو وروښو اود پلار نه مرور او په تردی نومی ځای کی چی دستوریانی (ښاه) نه دوه لندمزلونه واټن لری استوګنه غوره کړه او پلار یی هغه تـه د ګنداپور یعنی د (خراب زوی) لقب ورکړ او دا دګنداپور دتسمیی وجه ده چی دتری په ځای ورته استعما لیږی. لنډه دا چی ګندا پور په تردی نومی ځای کی استو ګنه غوره کړه. دی د کرنی په چارو بوخت او کاریزونه یی جوړ کـړل. ګندا پـور دخپلی هغـه میو منی نه چی په مین توب سره یی واده کړی وه دد ریو زامنو خاوند شو چی ابراهیم، حسین او عمران

---

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼا کی ـ۳۹۷ مخ.

نومیدل اوخلورم اولاد یی یوه لور وه چی (خوبی) نومیده او د بلی میرمنی نه یی د یعقوب په نامه څلورم زوی جهان ته راغی . گنداپو په تردی کی مرشو او تر هغه وروسته د هغه زوی ابرا هیم د گنداپور یانو مشر وتا کل شو . کله چی د شیخی، امرا او مریری اولادی دگنداپوردنسل اوشتو زیاتوالی او پرمختگ ولیدنو په ستور یانی (څاه) کی یی خپله استوگنه پر ینبوده او په تردی کی دگنداپور یانو سره یو ځای میشته شول چی تر دی وروسته دوی په گته اوتاوان کی سره شریک شول (۱)

د شاه جهان په زمانه کی د مرو تواود ولت خیلو تر مینځ یوه جگړه وشوه چی مروت پکی غالب اودولت خیل دتانک نه په وتلومجبورشول . ددولت خیلولوی خان خان زمان دگنداپور نه د مرستی غوښتنه وکره او مروت یی دخپلی سیمی نه وشړل . د فتحی نه وروسته د خان زمان په غو ښتنه گنداپوریان دروهری په سیمه کی استوگن شول . دگنداپورشمال ته دولت خیل، جنوب ته یی میاخیل، لویدیځ ته یی د سلیمان غر او لمرخا نه ته یی دیره اسماعیل خان موقعیت لری .(۲)

د دوی مشهور خیلو دادی: ابراهیم زی، حسن زی ، موسی زی ، یعقوب زی ، رانی زی، خوبی زی اودری پلاره .

د دوی داستو گنی سیمی دادی:

۱- کلاچی : چی د گنداپور یانو دمشر بارا خان په وخت کی آبادشوی دی.

۲- تکواره: دعمران زیوگنداپوریانو دآزادخان دخانی په وخت کی آبادهشوی ده.

۳- لونی : چی دسلیمان دغره په ختیځولمنو کی دلونی دویالی په غاړه موقعیت لری اوداغرنی ویاله دگنداپوریانودسیمی دځمکو دخړو بولوله پاره دیره گټوره ده.

---

(۱) حیات افغانی -۶۱۵-۶۱۶ مخونه .

(۲) پښتانه دتاریخ په رڼا کی ۱۳۹۸ مخ .

٤ـ مدی: چې ددیره اسماعیل‌خان‌دلاری په پورتنی برخه‌کې‌موقعیت‌لري.
٥ـ روهړی.
٦ـ کوټ ظفر.

کسبونه یې: گنداپوریان په عمومي ډول په سوداگری او دکرنی په چارو بوخت دي. دوی‌په خپلو کسبو نوکې‌ډیرزیات زیارکښن دي. دگنداپوریا نو سوداگران په ژمي کې هندوستان اوپه دوبي‌کې لویدیځ افغانستا ن ته تگ او راتگ کوی. غوره حاصلات یې غنم، جوار، اوربشې اوباجری دي. (۱)

گوربز

که چیری دنسب شجره په غوره سره وگورونوتری ځرگنده به شي چې گوربزهم دکرلانی‌پښتنو په توانیز گروپ کې شامل دی اود وزیرو یوښاخ شمیرل کیږي. ویل کیږي چې دوزیرود قبیلې لوی‌نیکه وزیردسلیمان زوی‌دوه زامن درلودل چې‌لالی او خدری نومیدل. خدری چې دوزیرمشرزوی وددری زامنوخاوند وچې ترټولو نه یې کوچنی زوی مبارك نومیده چې بیادمبارك زوی گوربزواودهغه اولاده په گوربزوسره مشهوره ده.

که څه هم گوربزدوزیرودقبیلې یوښاخ دی، خواوس دسیمې اورواجونو له کبله داسې سره جلاشوی دي چې ددوی ذکردپاتې وزیرونه په جلاډول سره کیږي. په پیل کې‌گوربزد مسعودو (مسیدو) و زیرو سره یو ځای ددوی د غره په شمالی برخه کې میشته وو لکه چې د شکتوپه دره اودبابرو په غره کې تراوسه پورې هم ځینې پخوانی سپین ږیری وزیردگوربزودوخت داوبودویالواو کودرونونښې نښانې ښیي. تقریباً د دوه سوه کلونو څخه زیاته موده تیره شوی ده چې دغه خلك له دغه ځای نه خارج شوي اود تللو سبب یې د اشودل شوي دي.

(۱) حیات افغانی ـ ۶۲۴ـ ۶۲۵ـ ۶۲۶ مخونه

چې دګبر په غره کې لومړی دبیتڼیودورګاړی بناخ استوګنه درلوده . وروسته بیا ګوربزو پردوی یرغل وکړاود ګبرغریې تری ونیو . ترهغه وروسته لکه چې ذبیتڼیوپه حال کې لیکل شوی دی د بیتڼیود کچین مناخ پر دوی یرغل وکړ اوتر سختوجګړووروسته د ګوربزوقبیلې ماتې وخوړه اودګبرغرو بیاد بیتڼیولاس ته ورغی او څرنګه چې ګوربزپه جګړوکې کمزوری شوی وونوله دې کبله دوزیرو دسیمې په لویدیځو اوشمالي څنډوکې دخوست دسیمې دجنوب ختیځ اوددوړو دسیمې په شمالي لویدیځو غرنیوسیموکې میشته شول.د دوی په دغه غرنی سیمه کې دژمی په دوو میاشتوکې واوره اوری .

ګوربزډیرغریب، خوجنګیالي خلک دي. دګوربزو پوښاک اودوداودستوراکثره دخوست دسیمې دنوروا وسیدونکوقبیلوپه شان دی. خوددوی فزیکي جوړښت، بڼې، څیرې اورنګونه دوزیروپه شان دي. ګوربزدنوروو زیرسره په ګټه اوتاوان کې شریک نه دي، خوهغوی خپل وروپه ګټي. دوی پخوادوزیروپه نرخ باندې عمل کاوه، خواوس نوموړی نرخ ددوی له خوانه عملي کیږي (۱)

په حیات افغاني کې ددوی د وسله والو کسانوشمیر(۱۰۰۰) تنه ښودل شوی دی . دوی عموماً د کرنې اومالداری په چاروبوخت دي، خوځینې یې دسوداګری کارونه هم کوي.

ددوی شمیرد(۱۱۰۰۰) تنوپه شاوخواکې ښودل شوی دی اوپه اوسني وخت کې د(زودین اونصرالدین) په دووټپوویشل شوی دی(۲)

خوراک یې :

ګوربزاکثره دجوارو، غنمو، زدنو، کرتو، شیدو، مستو، کوچواوپیروی څخه استفاده کوي، خود خلکو عمومي خوراک یې جوار دي چې د میزان دمیاشتې نه د جوزا ترمیاشتې پورې یې خوراک دوام کوي.

(۱) حیات افغاني ـ ۴۱۴ ـ ۴۱۵ مخونه .

(۲) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ـ ۶۹ مخ.

میوی یی :

دگوربزوپه سیمه کی مثلاً (چارمغز) ، مڼی ، زرد آلو ، انگور ، آلوچی ، توتان، گورگوری ، پررگی اومماتی ډیری پیدا کیږی چی ددغو میووڅخه یی ځینی تازه او ځینی یی په وچ ډول مصرفیږی .

جامی یی :

دگوربزود نارینه ووجامی دپښتنووزیروپه شان دی، خو دښځو جامی یی دنورو پښتنوسیمود جامونه ډیرتوپیرلری. دښځو کمیسونه یی عموماً د (۱۰) متره ونه نیولی تر (۲۰) متروپوری ګنړ وی. همدارازدوی سره، سپین اوتور ټیکری هم په سروی. همدارازدوی ښځی د مزروڅپلی په پښو کوی .

لاسی صنعت :

دوی د مزرونه ښکلی توکری ګانی (شکرونه)، پری ، څپلی ، ترنګړ ، دکټ بوڼ اودخروڼی کتی جوړوی.

دگوربزومشهور کلی دا دی : خاندبر کلی ، بگی خیل ، ملایانو کلی ، د پښانو کلی ، شهید کلی اونور ۰۰۰۰۰(۱)

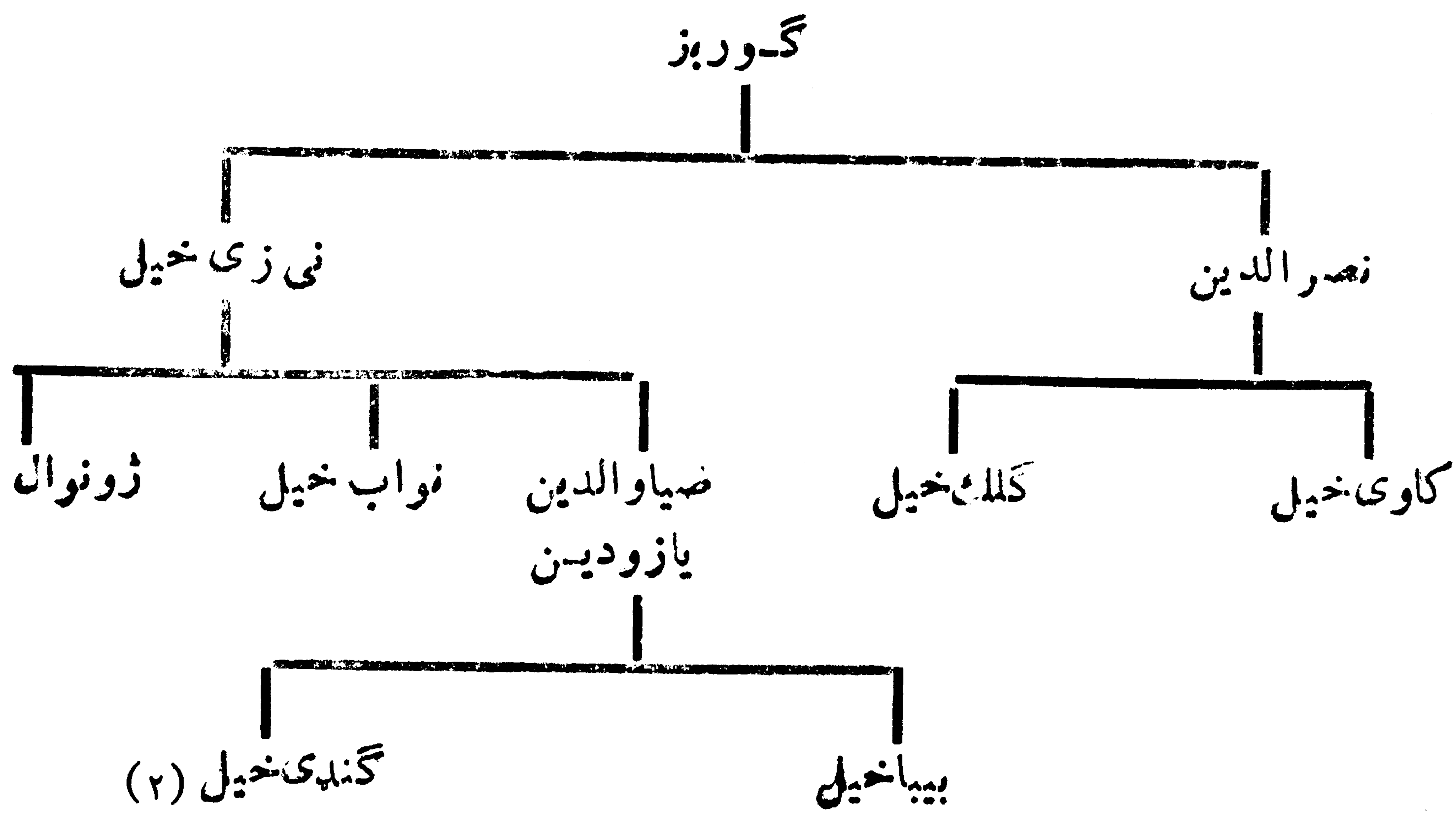

(۱) دافغانستان د علومو داکاډمی دژبو او ادبیاتو دمرکز دعامی غړی محترم محقق میر احمد (گوربز) شفاهی توضیحات .

(۲) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور(۷۰) مخ.

لالی یالیلی وزیر

لکه چی دنسب د شجری نه څرګند یږی لالی د خدری ورو رو اودو زیرو دقبیلی یوښاخ شمیرل کیږی چی دخپلی قبیلی دپاتی برخی نه را بیل شوی (۱) او دسپین غره په شمالی اولو یدیځه برخه کی اوسیږی اوددوی دلیږدپه باب داسی ویل کیږی چی لالی د وزیر زوی دخپل پلار سره دشوال په غره کی اوسیده چی په ناڅاپی توګه دهغه دلاسه دشیتک داولادی څخه کوم یوتن ووژل شو . په د غه وخت کی دی د بدل اخیستلو له ویری دخوګیا نیو سیمی ته لاړاو هلته یی وا ده هم وکړ (۲) تاریخ حیات افغانی دلالی یالیلی وزیرو شمیر په هغه وخت کی (۵۰۰۰) تنه ښودلی دی.

لوانی (لوحانی)

دوی هم لودی پښتانه دی اودنسب شجری له لیدلو نه داسی جوتیږی چی د [؟] اسمعیل زوی لوحان له خپلودوومیرمنو نه شپږ زامن درلودل ویل کیږی چی ددِه اصلی نوم نوح وچی وروسته په نوحان یالوان سره مشهور شواود هغه اولاده د لوانی په نامه سره یادیږی ، خو پښتانه یی په خپلو ورځنیو خبرو اترو کی دلوحانی ، نوهانی یالوانی په نامه سره یادوی (۳)

دلوانی دلومړی میرمنی نه چی شیری نومیده د مروت په نوم یوزوی نری ته راغی چی اولاده یی دمروتو په نامه سره یادیږی. دمروتو دقبیلی ځینی خلکو له سپین لوانی هم هم وایی .لوانی دخپلی دوهمی میرمنی نه چی توری نومیده پنځه زامن درلودل چی اولاده یی دتورولوانیو په نامه سره یادیږی (٤)

دوی اکثره په شلګر ، اندړ ، قره باغ ، کلات او کندهار کی په خواره واره دول اوسیږی . ددی قبیلی ځینی خلک په بدخشان اودافغانستان په شمالی ولایتونو کی هم استوګنه لری. دوی اکثره دځمکو خښتنان دی ، زیات شمیر خلک یی سوداګری هم کوی نو ځکه شتمن دی . ددوی څخه (۵۰۰) کوره په شلګراو (۳۰۰) کوره

---

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼا کی ۱۳۹۵ مخ.

(۲) حیات افغانی ٤١٥ مخ.

(۳) نوموړی اثر ٤٣٤ - ٤٣٥ مخونه.

(٤) پښتانه دتاریخ په رڼا کی ١٣٤٧ - ١٣٤٨ مخونه .

په قره باغ کی استوګنه لری (۱) ددوی یو شمیر د بلوچستان په دکی اوسبوی کی هم استوګنه لری .

دلوانی ابن اسمعیل دنسب شجره

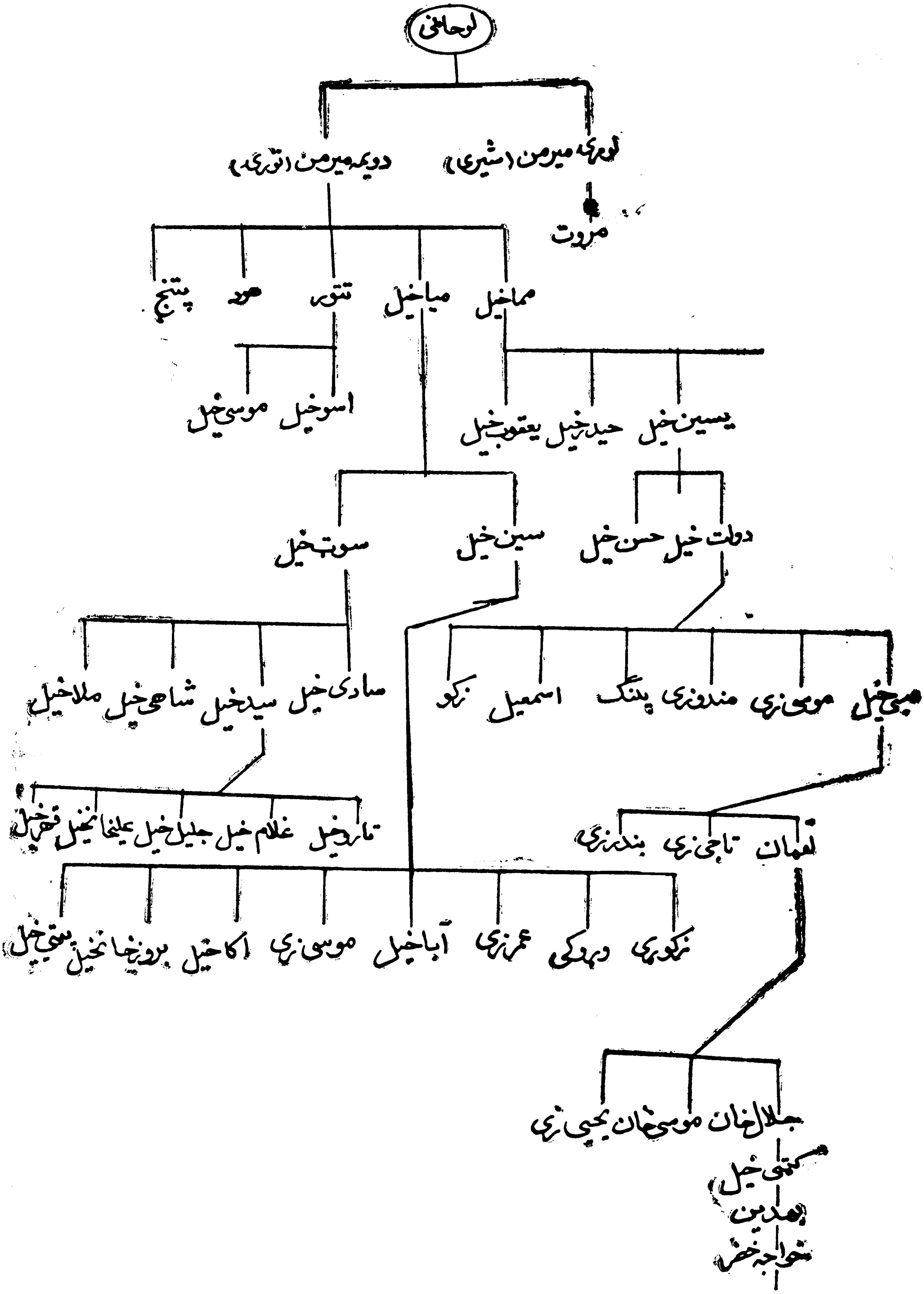

(۱) پښتو او پښتانه په سهیلی پښتونخوا کی ٤٥٦ مخ .

لودیان

دوی په اصل کی متوزی پښتانه دی. ددغی قبیلی لوی نیکه ابراهیم نومید چی په لودی سره مشهور وچی دشاه حسین غوری زوی و. بیټ نیکه چی دمخه یی ذکرد بیټنیو په ردیف کی شوی دی خپله لور بی بی متو شاه حسین غوری ته ورکړه چی دهغی له دوه زامن پیداشول چی دیوه نوم غلجی او دبل نوم ابراهیم و چی وروسته په لودی سره مشهور شو.

داسی روایت موجوددی چی یوځل کله چی شیخ بیټ له کلی څخه بیرته دخپلی استوګنی غره ته ستون شو نوخپلی میرمنی ته یی وویل چی بسم الله کړه اود پخوانی نغری څخه اورو باسه او دوی پخه کړه او ماته یی راوړه خو چی زه یی پخپله وویشم اوراته خرګنده شی چی زما دلمسیانو د جملی نه کوم یو بختوردی کله چی یی دوډی پخه کړه نود بی بی متو کو چنی زوی (ابراهیم) هغه دوډی په چالاکی سره واخیسته او شیخ بیټ ته یی راوړه بیټ نیکه خورشحاله شو او ویی ویل چی ابراهیم لوی دی چی له هغی ورځی نه ابراهیم دلودی په نامه سره شهرت وموند چی دده اولاده دلودی او لودیانو په نامه سره یادیږی (۱) چی اولاده یی دسیانی، پرانګی، نیازی، لوانی، دوتانی، سوری او مروت څخه عبارت دی. په افغانستان کی د لودی د زوی سیانی داولادی نه دلوانی خانګه دنورو خانګو په سبب هم دشمیر هم داستعداد او هم دشتمنی له مخی برتری لری چی اکثره په شلګر، اندړ، قره باغ، کلات او کندهار کی په خواره واره ډول استوګنه لری. ددوی څخه وروسته نیازی په لودیانو کی دوهم مقام لری (۲) دهندپښتنی واکمنان بهلول لودی، سلطان سکندر لودی او سلطان ابراهیم لودی دلودی پښتنو د جملی څخه وو.

---

(۱) حیات افغانی ۳۹۲ مخ.

(۲) پښتانه دتاریخ په رڼا کی ۱۳٤۷-۱۳٤۸ مخونه.

دابراهیم لودی بن شاحسین غوری د نسب شجره

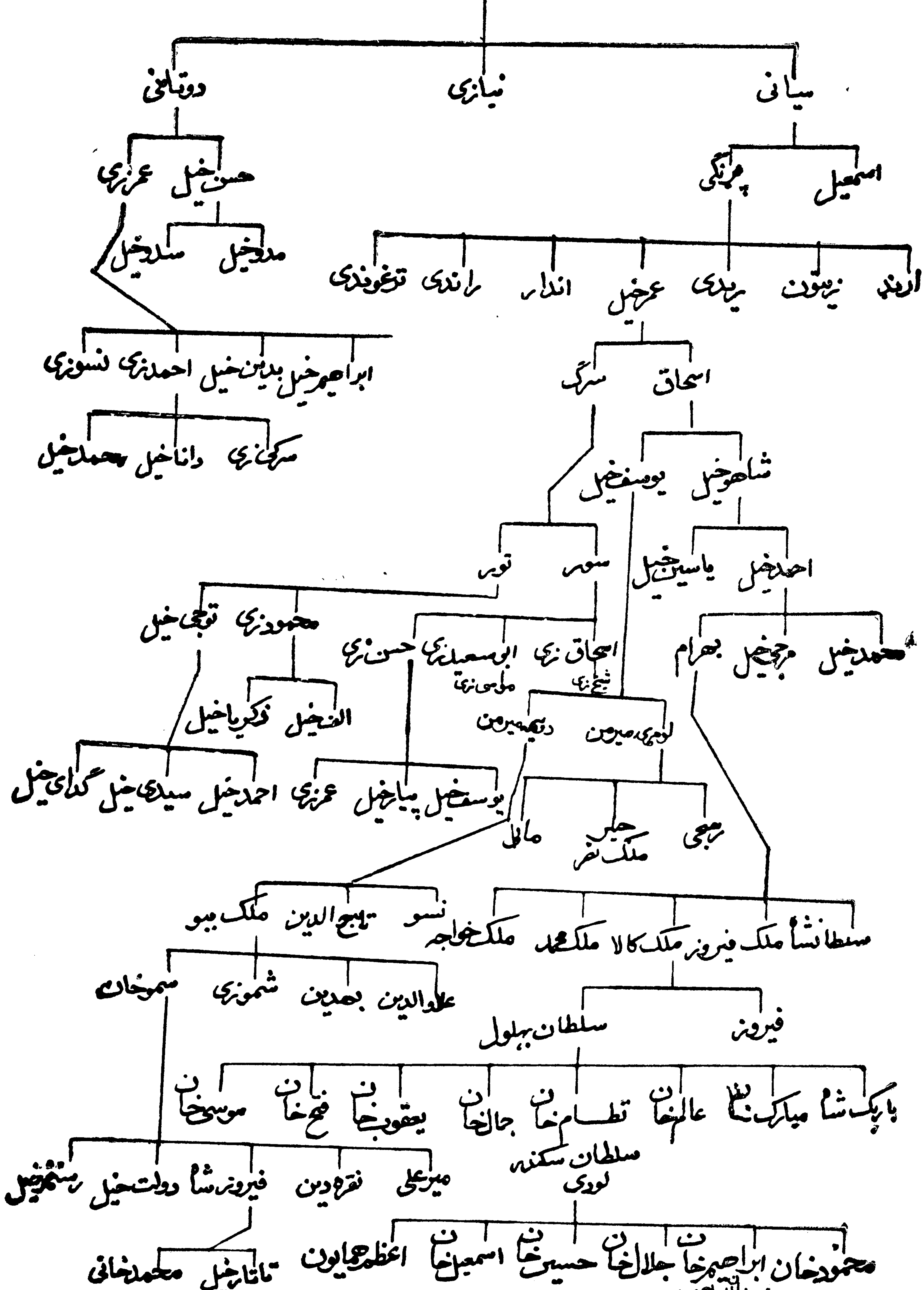

لودین

دوی غرغښتي پښتانه دي. ددوی اکثریت دننګرهار په ولایت کې استوګنه لري. په کندهاراو دکوټی په شاالوخوا کې هم یو شمیر اودینان میشته دي دلودین قبیله دننګرهار دولایت دکادمی اوکوزکونړ په اولسوالیو کې او سیزی چې په نوموړي ولایت کې ددوی شمیر د۱۳۶۰ کال د احصائیې له مخې (۱۱۸۹) تنه ښو دل شوی دی (۱) ددوی یو شمیر دغلجیو په سیمه کې په خواره‌واره دول ژوند کوي.

ماکو

دوی سړبني پښتانه دي اوددرانیو دپنځ پای په ښاخ پوري اړه لري. ددوی دوګړو شمیر ډیر لږ دی. ددوی یوشمیر په کندهار اویو شمیریې دنورزیو سره یوځای میشته دي (۲)

ددوی یو شمیر دهرات په ولایت کې هم استوګنه لري . په کندهار کې ددوی شمیر(۱۵۷٤)تنه ښودل شوی دی چې دنوموړي ولایت ددامان او ارغستان په اولسوالیو کې استوګنه لري . همداراز دماکو د قبیلې هغه برخه چې په هرات کې استوګنه لري. دانجیل، کشک اودکرخ په اولسوالیو کې میشته ددي .
په هرات کې ددوی شمیر(۲۶۸۸) تنه ښو دل شوی دی .

په ټول افغانستان کې دماکودقبیلې شمیرد(٦۲٦۲) تنوپه شاالوخوا کې دی (۳).

ماموند

ددوی دسړبن په ټولنیز ګروپ کې شمیرل کیږي او دښاخې خیلو دترکاڼي (ترکلاڼي)په قبیلې پوري اړه لري .

---

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ۱۰ مخ.

(۲) حیات افغانی -۱۲۸ مخ .

(۳) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور -۱۰-۹۳-۱۰۹-او ۱۱۰ مخونه .

مامونند په لومړی سرکی په دوو مهمو ښاخونو ویشل کیږی.

۱- لوی مامونند: چی کاکازی هم ورته وایی.

۲- واړه مامونند(۱)

دمامونندو لوی اکثریت په باجوړکی اوسیږی. ددوی ختیځ ته سالارزی؛ شمال ته یی دانګام؛ شمال لویدیځ ته یی دشوړتن اومروری دری؛ لویدیځ ته یی چارمنګ اوجنوب ته یی دنبار ریاست پروت دی. لوی مامونند دامامونندو دسیمی په جنوب ختیځ اوجنوب لویدیځ ته او واړه مامونند دمامونندو شمال او په لویدیځ کی میشته دی. په ختیځ کی دلویو مامونندو اوسالارزو ترمینځ برید (حد) دملا سیدغر دی او دلویو اووړو مامونندو ترمینځ برید لوی خوړ دی (۲)

دلویو مامونندو دخیلونو مونه دادی: مسعود خیل، عمرخیل، یوسف خیل، صلیمان خیل او خلوزی.

دووړو مامونندو خیلونه دادی: بروزی، اوریازی اوبرم کازی.

دلویو مامونندو ځینی خیلونه دمروری په دره کی هم استوګنه لری.

دووړو مامونندو ځینی خیلونه په شوړتن، دانګام او دپیچ دری په وتو پورکی میشته دی او برسیره پر دی دمامونند ودیرشمیر کورونه دکونړ ولایت په سیمه کی هم پراته دی. واړه مامونند دسالارزو څخه وروسته دانګام ته راغلی دی. دوی دجنوب له خوا دغرڅایونو په څه دګوریګا غرونو ته را وختل اودلته یی بانډی جوړی کړی. دمالداری سره یی دګوریګا په دره کی ځمکی واخیستی اودلته میشته شول. دګوریګا مامونند دځمکوالی څخه پرته رمی هم لری (۳) په مامونند وکی اوبه لږی دی. اکثره ځمکی یی للمی دی.

دلویو مامونندو کلی دادی: غاښی، شبینتر، ذکی کتورت، ګیری، زری اوترخو.

---

(۱) پښتانه لومړی توک ۷۳ مخ.

(۲) دپښتنو تولنیز - اقتصادی جوړښت ۲۲۵ مخ.

(۳) دنوموړی اثر - ۲۲۶ مخ.

دوړومامونډو کلی دادی: څپری ، موضی ، کگی ، و ړو کی خرکی ، با نډه ، شاهی‌تنگی ، لوی خرکی ، بډان ، دمه دوله ، او ډبر .

کرنه : دمامونډوخمکی په عمومی صورت غنم ، اوربشی ، نسلك او مشنګ کوی څکه چی للمی دی . دمامونډوهوا معتدله ده پـه کو موځایونو کی یـی چی دچینواوبـه شته نوهلته دشفتالو ، توتانو اومالتـو باغونه شته (۱) پـه باجـوړ کی دمامونډو شمیر (۸۰۰۰۰) او د افغانستان دکو نړ پـه ولایت کی ددوی شمیر (۱۸۳۹۱)تنه ښودل شوی دی (۲)

متـون

دمتون سیمه دخوست دبازارشمال تـه موقعیت لـری . متـون پـه اصل کی دکوم قوم یا قبیلی نـوم نـه دی ، بـلـکی د یـورو ځا نـی شخص نـوم دی چی دمتون دغونډی پـه سرښخ دی او دهغه په‌سبب‌دوی د متونو په‌نامه یادیږی .

پـه متون کی د پښتنو مختلفی قبیلی سره یـو ځای شوی اود یـوه قبیلوي واحد په توګه رامینځ ته شوي دي چی‌هره برخه یی‌دوناړی په نامه سره‌یادیږی .

دمتون والوشمیر (۸۰۰۰) تنـوتـه رسیږی (۳)

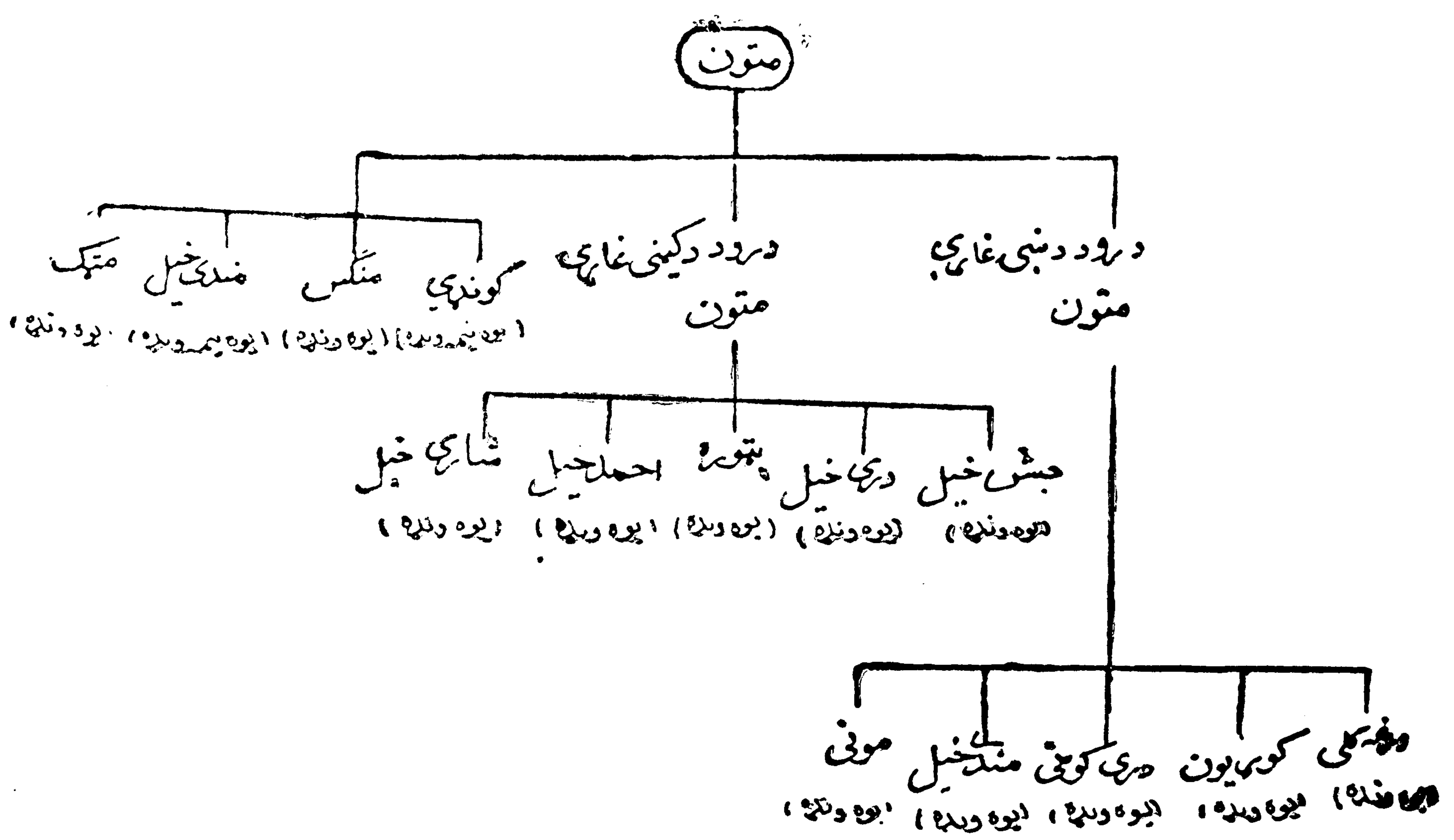

---

(۱) محمد صفدر سالارزی ، پښتانه لومړی توك ، کابل - ۱۳٤۹ کال ۷٤ مخ .

(۲) اضلاع ، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان - ۱۱۹ مخ .

(۳) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ۶۵ مخ .

متی زی

دوی سړبني پښتانه او په غوریاخیلوو رګډیږی .ویل کیږی چی شیخ متی دشیخ عباس زوی دعمر لمسی او دخلیل کړوسی و .خلیل دغوریا او غوریاد کنداب خرښبون زوی چی دحضرت سړبن قدس الله سره له زامنو څخه و.

دپټی خزانی په روایت شیخ متی په (۶۲۳ﻫ) کی زیږدلی او د پنځه شپیتو کلو نو په عمر دترنک پرغاړه وفات شوی دی او په هغه غوندی ښخ دی چی کلات باله‌شی .

وروسته دده اولادی په لیږدپیل وکړاو په پیښور او بدنی کی میشته شول چی دهغوی څخه لوی لوی پښتانـه راووتل (۱) دده اولاده اوس دمتی و زیو په نامه یادیږی او په پښتنو کی یوه مشهوره قبیله ده .یوشمیر متی زی په زابل او دغزنی په شلګر کی هم استوګنه‌لری .

محمـد زی

که چیری د نسب شجـره پـه غـورسره وګـورونوخـرګنده بـه شی چی محمدزی د سړبن پـه تولنیز ګروپ کی شمیرل کیږی . دوی پـه‌اصل کی‌دزیرک دښاخ دبارکزیو دڅانګی څخه دی.

لـکه چی دابدالیانو پـه‌مبحث کی موولوستل د پوپلزیو په ښاخ کی دسدوزیو قبیلی د۱۷۴۷ ع نـه تر ۱۸۱۸ ع کاله پوری په افغانستان کی وا کمنی درلو ده پـه ۱۸۱۸ ع کله چی‌وزیر فتـح‌خان مړشونودسدوزیو او محمدزیوترمنځ دتخت په نیولوجـګړی رامنځ تـه شوی .

دمحمدزیو په کورنی کی دپاینده‌خیلو کورنی مشهوره ده‌چی‌دحاجی جمال‌خان نـه پیل کیږی.حاجی جمال‌خان دنادرشاه افشارپـه پوځ کی سردارو . کلـه چی نادرشاه افشارله منځه لاړنودافغانستان دتخت دترلاسه‌کولوله پا ره دی دیر امید وار واوحقیقت هـم داده چی دسدوزود حکومت پـه زمانـه‌کی د حکومت په چاروکی ده ډیرلاس درلود .

---

(۱) پټه خزانه، دکابل‌چاپ -۱۳۵۶ کال-۱۲ مخ .

دمحمد زود حکومت مؤسس او ینت ایښودونکی امیردوست محمد خان دی چې په (امیرکبیر) سره هم شهرت لری او د سردارپاینده خان کشرزوی دی.
دافغانستان حکومت ددوست محمد خان په کورنی کی د۱۹۲۹ع کاله پوری دوام وکړ اودویم ځل دسقاود زوی تر ماتی وروسته په ۱۹۲۹ ع کال کی هغه وخت پیل کیږی چی نادر خان د چارو واګی په لاس کی نیسی.
تر نادرخان وروسته دهغه زوی محمد ظاهر شاه او په هغه پسی محمد داود حکومت کری دی چی د ۱۹۷۸ ع کال په اپریل کی دد غی کورنی سلطه له مینځه لاړه.
محمدزی دافغانستان په بیلابیلو برخو په تیره بیا په کابل، کندهار، هلمند، هرات او ننګرهار کی استوګنه لری. دوی ته عوام خلک سرداران هم وایی.

د دوی داستوګنی ځایونه:

لکه چی دمخه موو ویل دوی دافغانستان په بیلابیلو ولایتونو کی اوسیږی چی دلته په هر ولایت کی ددوی داستوګنی ځایونه ښودل شوی دی او هغه دادی:.

۱ــ دکندهار په ولایت کی:

دکندهار په ولایت کی دوی دکندهار په مرکز دمیوند، پنجوایی، ارغنداب، ارغستان او معروف په اولسوالیو کی استوګنه لری چی دکندهار په ولایت کی ددوی ټول شمیر(۳۲۳۸۷)تنو ته رسیږی (۱)

۲ــ دننګرهار په ولایت کی:

دننګرهار په ولایت کی دوی دننګرهار په مرکزدجلال آباد په ښار دکامی، سره رود اوخوګیانیو په اولسوالیو اودبهسودو په علاقه داری کی استوګنه لری.
دننګرهار په ولایت کی د دوی شمیرد (۹٤٥۰) تنو په شا اوخوا کی ښودل شوی دی(۲)

---

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ـ ۹۱ ـ ۹۲ مخونه.
(۲) نوموړی اثر ۲۷ ـ ۲۸ مخونه.

۳- دهلمند په ولایت کی :

دهلمند په ولایت کی دوی دهلمند په مرکز او دنهرسراج اوناد علی په اولسوا لیو کی استوګنه لری او شمیری یی په نوموړی و لایت کی (۵۰۱٦) تنه ښو دل شوی دی (۱)

٤- دهرات په ولایت کی :

په هرات کی د دوی اکثریت داوبه په اولسوالی کی استو ګنه لری .چی ددوی شمیر(۹۸٤) تنو ته رسیږی .

۵ - دار زګان په ولایت کی :

دا رز ګان د ولایت په مرکز کی تقریباء (۲۰۰) تنه محمد زیان میشته دی .
همدا را زیو شمیر محمد زی د کابل او لغما ن په ولایتو نو کی هم استو ګنه لری . د دوی یو شمیر کـور نی دپاکستان اوهند وستا ن په بیلا بیلو بر خو په تیره بیا د هند په پنجاب او هم د د یره دون په ښار کی چی دهند دا ترا پرا دیش په ایا لت کی وا قع دی ا ستوګنه لر ی . په ټو ل افغا نستان کی د د وی مجموعی شمیر د (۵۰۰۰۰) تنو په شا او خو ا کی ښو دل شو ی دی .

مرو ت

جوته ده چی د دغه قو م لوی نیکه دنوحانی یا لوانی زوی او دسیانی ابن لو دی لمسی دی . لوا نی دوی میرمنی در لـودی یـوه یی تو ری نـومیده چی د پنځو زامنو مور وه د و یمه یـی شیری نومیده چـی د هغی نه د مر وتو د قوم لو ی نیکه زو کړی دی او د د غـه قـو م نـو م د ده پـه نو م یعنی مر وت سره مشهو ر شوی دی (۲)

مروت په سپینو لو انیو سره هم شهرت لری په پیل کی دوی د کتواز په سیمه

---

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولا یات سرحدی کشور (۹۱) مخ
(۲) حیات افغا نی ـ۵۸۵ مخ .

کې چې او س د سلیمان خیلو غلجیو په لاس کې دی استوګنه درلوده. که څه هم د دوی اصلي ټاټوبی کټواز و، خو د ګرمۍ په موسم کې به یې د کوچیانو په څېر خپل اکثره مالونه د واښه په غرض ګومل ته شړل. دوی به بیا د ژمي په موسم کې ګومل ته کوز شول او سمه ئې ورته ګډ کړه. ددې غرونو په یوه برخه کې په کرکیله بوخت وو چې هلته تر او سه هم د یوی وړې سیمې څمکه د مروتو په نامه سره مشهوره ده. دوی اوس د بنو د ضلعې د لکي مروت په تحصیل کې اوسیږي او هم د اراز او شمیر یې په پنیاله او د ټانک د تحصیل په شاوخوا کې د بنو په ضلعه کې استوګنه لري. په ۱۹۶۱ کال کې د لکي مروت د تحصیل د خلکو شمیر چې مطابق اکثریت یې مروت دي (۱۴۸۴۴۹) تنو ته رسیده.

د کټواز له سیمې نه د مروتو د لېږد یدو علتونه:

د کټواز له سیمې نه د مروتو د تللو په باب داسې ویل کېږي چې په هغه وخت کې چې د غلجیو د ستري قبیلې د سلیمانخیلو د ښاخ د سلطان خیلو د شانګي لوی ملک آزاد خان ښځه چې وسیلي نومیده د دې دیوه سړي له خوا وتښتول شوه او د مروتو قبیلې ته په ننواتي لاړ نو غلجیو لښکر ترتیب او هلته یې ولېږداو خپل مجرمان یې له دوی نه وغوښتل ولې مروتو د پښتني ننګ له مخې د غه پناه اخیستونکي دوی ته ور نه کړ د دغه دښمنۍ په سبب د غلجیو ټولي ښاخونه لکه تره کي، اندړ او نور د سلیمانخېلو په ننګ د مروتو، د ولت خیلو او یا خیلو سره د جنګ له پاره ملا وتړله او د مروتو اکثره خلک ووژل شول او غلجیانو بر یالیتوب تر لاسه کړ له همدې کبله مروت مجبور شول چې د کټواز سیمه پرېږدي او د دامان خواته یې په لېږدیدلو پیل وکړ.

په هغه وخت کې د دیره اسماعیل خان د ضلعې د دامان په سیمه کې بلوڅانو استوګنه درلوده او د ټانک په سیمه کې هم پرانګیان میشته وو چې په هغوی باندې د لوانیو له خوا یرغل شوی و او پر هغه ځای باندې یې خپله قبضه ټینګه کړې وه. د لوانیو په وخت کې د مروتو قبیلې ته هم خلور مه برخه ور کړل شوه چې تر یوې مودې پورې یې د غه ځای په لاس کې و او د ګرمۍ په موسم کې به د واښه د

غره ختیځی برخی‌ته تللی اودیځنی په موسم کی به بیرته تا نلك ته راتلل ترڅوچی ددوی اومسیدو ترمنځ د ښځودپت له کبله شخړی رامنځ ته شوی. څرنګه چی وزیر ددوی د تګ را تګ په پور تنیو او ښکتنیولاروباندی پراته وونو دد ښمنی له کبله غرونوته ددوی تګ راتګ بیخی وتړل شوپه همدی وخت کی دتانـك دسیمی‌دلانجوله‌کبله دلوانی داولادی‌ترمینځ دښمنی رامینځ ته شوه دو لت خیلو قدرت ومو ند اوتربوی جګړی وروسته یی مروت له تانك نه وایستل.

اودغه قبیله‌دبین ددری‌نه‌نیولی‌دپیزوددری‌پوری په غرنیو سیموکی میشته شو ل. په دویم کال بیا دولت خیلودسیمودنیولوپه منظوریرغل وکړاوتا نـك یی‌ونیوخو کتی خیلودګنډ اپورله قبیلی‌نه‌مرسته وغو ښته او دوی یی بیرته په شاتمبولـو تـه مجبور کړل چی ددغه ځای دتسمیی وجه هم دمروتو له نوم څخه اخیستل شوی.

ددوی ملك تقریباً پنځه دیرش مربع میله دی چی له بنو څخه ترمه ګل‌روا او د سلیمان غرونوڅخه دهغوتیټوغروترسلسلی پوری‌رسیږی‌چی لارګی (Largee) له اباسین څخه بیلوی، خواوسیدونکی یی خواره واره دی.

دمروتو بڼی، څیری اوعادتونـه:

مروت‌غښتلی، لوړغنم رنګه، پراخه تنډی، ګردی‌څیری‌اوبادامی سترګی لری اوپیاوړی خلك‌دی دوی؛زیارګالونـکی، متحمل، صابر، قانع اوبااستعداده‌دی. دمروتوسپاره توره، ډال اولیندی استعمالوی. خو پـلی یی توری، سپرونه، غشی اولیندی استعمالوی.

مروتوپه پخوازمانوکی په پوونده ډول ژوندکاوه اوسوداګری به یی‌هم‌کوله خوکله چی په دی سیمه کی میشته شول یوازی دځمکی په چا رواوکروند ګری بوخت اوپه خپل کسب کی ډیرزیارګالونـکی دی‌اوآن تـردی چی دکلی‌ملکان‌یی هم په خپله ډیوی اوکرکیلی چاری په خپله سرته رسوی:

که څه هم دمروتوپه سیمه کی دخوراك‌له پاره غله پریمانه ده، خودځیناك د اوبوله پاره دهغوکلیونه‌پرته‌چی‌دکمیله، کورمی اوادلنګردرودونوپه غاړه‌موقعیت

لری په پاتی مروتو کی داوبو تنګسه ډیره ده . دځینو کلیو خلک دلس یا یوولس میله لرې ورځي اووروسته دګمیله داوبو درد اوړلو له پاره راځي او ددوی داوبو راوړل د ښځو په غاړه دي چې ددی کار له پاره دخرونه استفاده کوی .

خوراك یی :

مروت په اوړی کی دغنمو ډوډۍ اوپه ژمی کی دباجرې ډوډۍ استعمالوي .
هغه متوسط اوغریب خلک چې په سیمه کی یی نخود کرل کیږی نودغنمو داوړو سره دنخودو نیمایی برخه اوره هم یوځای کوی اوډوډۍ تر ینه پخوی .
دوی دسیمی پیداوار ددوی له خوراك څخه ز یاتیږ ی ، که څه هم ددوی ورځنی خوراك ساده دی : خو په میلمه پالنه کی دخپلی دوسی سره سم کوښښ کوی .

میلمه پالنه :

که چیری په مروتو کی کوم قدر من سړی میلمه شی نود هغه له پاره پسه حلالوی اودغنمو نازك چپاتی په یو ډول دبریښی تبی باندی پخوی چې دمروتو ښځي ددغو نازکو چپاتیو په پخولو کی ډیر ی مشهوری دی . که چیری دمیلمنو شمیر لږوی اوڅوك دپسه دحلالولو قدرت و نه لری نومیلمنو ته یو یاڅو کورني چرګان حلالوی . دوی دکاسو پرځای دیو ډول لویو ښانکونو نه استفاده کوی چې دهر ښانګك نه ګرد چاپیره اته کسه کښیني اوښوروا یاوریجې خوری .
دوی دقدرمنو میلمنو نه پاره د پورتنیو خوړونه پرته ډیرښه پولاو او غوښه پخوی په خوږو خوړو کی دحلوانه پرته دګوړو بی استعمال هم زیات دی. دګړو بی ترکیب اودجوړولو طریقه داده چې د ګوړ ی شربت ته ډیر جوش ور کوی او ترېخیدو وروسته یی په ښانګك کی اچوی اودهغه په مینځ کی دپسه دلم غوړ ی چې داوسپنی په ارګاره کی دڅیرو غوړیو په شان ګرم شوی وی اودپاسه پر ی نازکی ډوډۍ میده کوی. هغه میلمه چې عام اودکوم بل ملك نه راغلی وی او هغوی یی و نه پیژنی اودمسا پر په ډول کلی ته راشی نودکلی داوسیدونکو ته یوتن په جومات کی غږ کوی چې نن ز موږ کلی ته د مو مره میلمانه را غلی دی بیا نو

دغه ځای داوسیدونکو نه یو تن یا دوه تنه میلمانه په خپلو منځو کې سره ویشي او له خپلو کورونو نه ورته ډوډۍ راوړي. لنډه دا چې د میلمه قدر کوي او وږی ترینه نه ځي.

د مروتو کلي او د استوګنې ځایونه:

په پخوا زمانو کې چې د اخلکو دایمي استوګنځي نه درلودل نو اکثرو به په کیږدیو کې ژوند کاوه. اوس په دوی کې د کیږدیو رواج نشته. خلک په ټولو کلیو کې د خپلې استوګنې له پاره د مزرو څپرې جوړوي او ددوی دا خبره سمه ده چې داوبو د نشتوالي په سبب د څپرونه پرته د یل ډول ودانیو جوړول ګران کار دی. دوی د اصلي کلیو نه پرته د خپلو لیرې لیرې ځمکو د څارنې او داوښانو او نورو څارویو د څرولو له پاره په څر ځایو نو کې یا هغه ځای ته نږدې بانډې جوړې جوړوي. مالداران او کروندګر یې د ضرورت له مخې دوه کورونه جوړوي یو یې په اصلي سیمه کې دویم په بانډو کې. دوی اصلي کلو ته میله وایي چې مقصد یې مینه ده.

پوښاک یې:

ددوی پوښاک عموماً داسې دی چې کوچنۍ پګړۍ په سر کوي او پراخ او زده کمیسونه چې تر پونډیو پورې یې رسیږي اغوندي همداراز د پرتوګ پر ځای په دوی کې د نیلي یا سپین لنګ رواج دیر دی، خو ملکان د لونګ په ځای پراخه پرتوګونه اغوندي. ددوی ځینې خلک د خپلو سرونو نه دستمالونه هم تاوي.

بزګران او غریب خلک د غوټو کرانو پر ځای د پسونو یا داوښانو له وړیو نه یو ډول ټوکران جوړوي چې له نیمایي نه یې لونګ او له نیمایي نه یې یو ډول کمیسونه جوړوي چې ګریوانونه یې ځانګړې داره وي او لستوڼي نه لري.

د مروتو ښځې اکثره سره تور یا نیلي ټوکران په سر وي او اوږده چین داره کمیسونه چې اکثره سره یا تور رنګونه لري اغوندي. همداراز دوی یو ډول ډبل رنګه ټوکر چې سپینې لیکې لري او پاسنۍ برخه یې پراخه او پایڅې یې پلنې وي اغوندي. د پیغلو نجونو کمیسونه یې چین لرونکي نه دي.

د لوانحي د نزوي مروت د نسب شجره

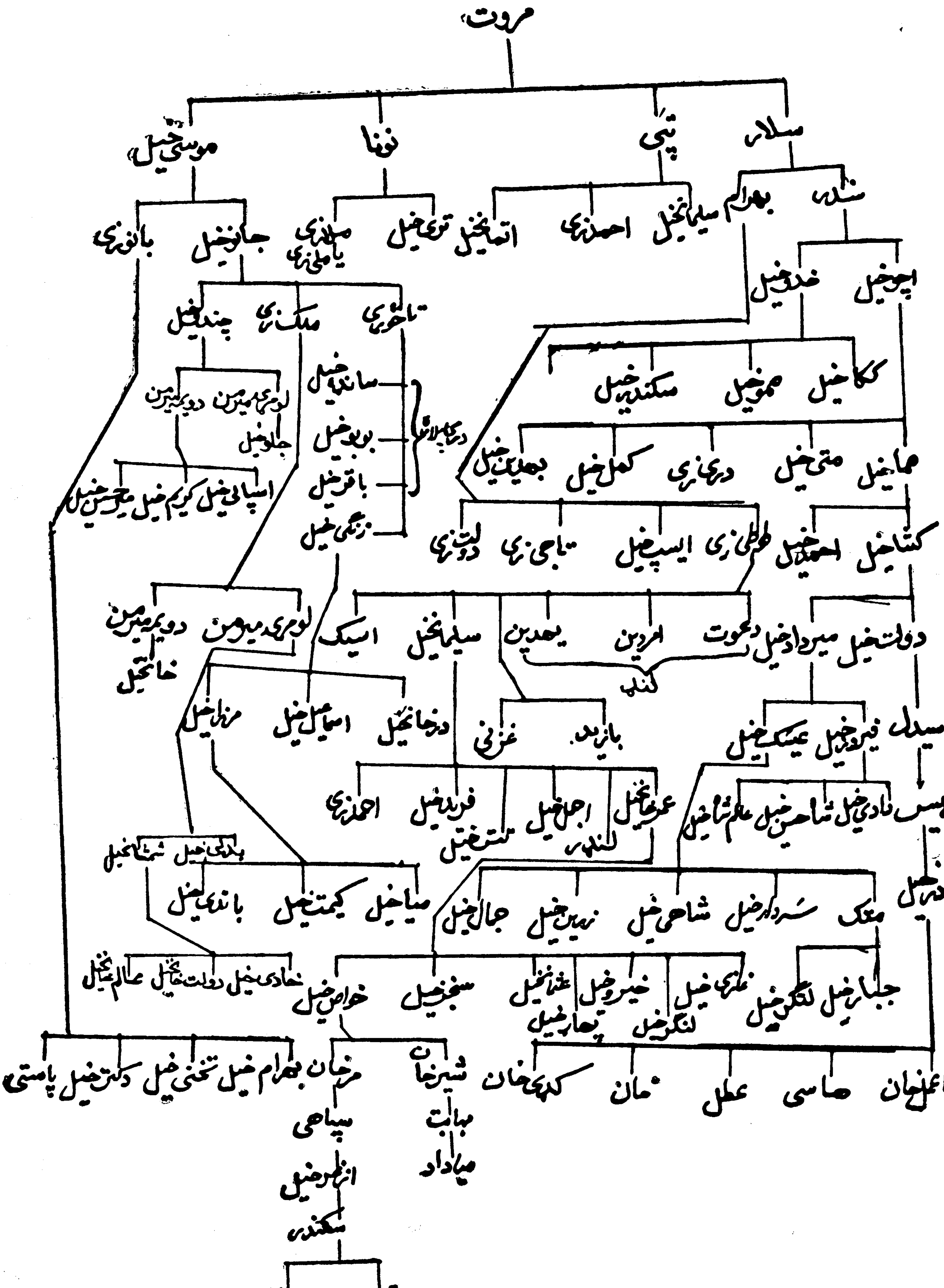

مسعود (مسید)

دغه قبیله په کرلانیو پښتنو کې یوه مشهوره او جنګیالۍ قبیله ده. که چیرې د نسب شجره یې په غور سره وګورو نو څرګندېږي چې د وزیر لومړنی زوی خضری دری زامن درلودل چې موسی، محمود او مبارک نومیدل. چې موسی یې په درویش سره مشهور و ده محمود زوی مسعود نومیده چې او لا دی ته یې مسید وزیر هم وایی (۱).

لویدیځ او جنوب ته یې احمد زي وزیر، شمال ته یې اتمانزي وزیر او د ختیځ خوا ته د بیټني قبیلې سره پوله لري .

ددوی سیمه د جنوبي وزیرستان د ایجنسی پوري مربوطه ده او د افغانستان سره کوم ګډ سرحد نه لري (۲).

ددغې قبیلې اصلي ځای د برمل غر وچې د سلیمان غره یو مباخ ګڼل کیږي او هغه وخت چې ددغې قبیلې په شمیر کې زیاتوالی راغی نو په دغه وخت کې د دغې قبیلې خلکو د خپل اتحاد په زور په خپلو ګاونډیو باندې غالب او په خپریدو یې پیل وکړ او تر ټولو د مخه د سلیمان دغر نیو سیمو نه شوال او د هغه شاا وخوا سیمې ددغې قبیلې لاس ته ورغلې چې هلته د مخه شیتک اونور آباد وو په هغه وخت کې داور مړو قبیله چې په کانیګرم او نورو نږدې سیمو کې میشته وه اکثراً لوګړ او نورو سیمو ته لاړل او ددوی د یراز شمیر په دغه ځای کې پاتې شول .
په دغه وخت کې وزیرو او مسیدو ته موقع په لاس ورغله او په هغوی یې یرغل وکړ او په لومړي حمله کې یې د بدر او شهیر سیمې ونیولې او په کانیګرام کې هغو اورمړو چې ددوی سره مقابله وکړه د مسیدو له خوا یې ماتې وخوړه. وروسته یې د بیټنیو قبیله هم د ټاک د دری او د هغه شا وخوا غرنیو سیمو له یې و ایستله او پخپله یې

---

(۱) حیات افغاني - ۵۵۰ مخ .

(۲) اضلاع، ایجنسی ها و قبایل ایالت پښتونستان - ۱۱۶ مخ .

په غورځایونو باندې قبضه ټینګه کړه. ددوی سیمه دکوهاټ دضلعې نه نیولې ددیره اسماعیل‌خان تر درې پورې غزیدلې ده اودسیمې اوږد والې یې (۱٤۰) میله دی(۱)

مسید په دریو عمده ټپو ویشل‌شوی دی چې علی زی، شمن‌خیل او بهلول زی دي چې هره یوه ټپه یې په نورو ډیرو خیلونو باندې ویشله شوې ده (۲).

یوانګریز مورخ په خپل مشهوراثر وزیرستان کې د مسیدو(مسعودو) پـه باب داسې لیکلي دي:

«مسید په وزیرو کې خوراپیاوړی اوجنګیالی خلك دی. دوی متحمل او سخت سری دی، ښه مسلح او ډیر بې نیازه دی، ځکه‌چې ددوی احتیاجات دومره طبیعي دي چې د هغوی په نشت کې لاهم دوی ته څـه زیات تکلیف اوضررنه رسیږي اودهیـڅ رازموا نعوپروانه کوي. دخپل کوچنی توپك په استعمال کې‌عجـیب مهارت لري اوپه دې کې خورا ماهردي چې د خپل دښمن له جزوي اووړوکی سهوې څخه ډیره لو یه استفاده وکړي. که دښمن‌په‌شمیرپه‌وخت‌او یامدافعه‌کې لږڅه ضعف یاسهوه وکړه دمسیدو اووزیرو له خوا به درنه جزاومومي‌اوله‌داسې پیښوڅخه دوی خورا ښه استفاده کولای‌شي. په جنګ کې دومره داوضاعومراقب اومواظب وي‌چې هیڅوك یې محاصره کولای نه شي اونـه یـې دښمن تـــر اړخ تیریدلای شي. دوی په عقبي خطوطواوکوچنیو پارتیو باندې په حمله کې‌خورا بې نظیره ماهران‌دي اوپه جګړه کې‌دنوروقبایلو په شان خورا ډیره طبیعي‌حوصله اوصبرلري او دهرډول مشکلاتواوموانعوسره دومره په صبراوحوصله مجادلـه کوي چې د ډیرتعجب‌اوحیرانتیاموجب‌ګرځي، په‌یوه‌ګړۍ کې ارامه‌خوبه بله‌ګړۍ یې بیاتوپك په اوږوبهترین‌جګړن شي. په جګړه کې‌ډیر کسان بې وسلې له وسله لرونکرسره‌درومي‌اود توري‌او یاډلاس جګړه ک، ضرورت‌ورته‌پیښ شي کوي‌یې(۳)»

---

(۱) حیات افغانی ـ۵۰۲ مخ.

(۲) اضلاع، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان (۱۱٦) مخ.

(۳) پښتونستان ـ۲٤٦ مخ.

دمسیدورواجونه، خوراك، نرخونه‌اوتړی کټ مټ دوزیرو په شان دی.

غنم، اوربشی، جوار، شولی، می، باجری، زدن او پتیا تې یې مشهور حاصلات شمیرل کیږی.

دجنوبی وزیرستان هوا په ژمی سړه اوپه اوړی تو ده ده، خوځرنګه چی په عمومی ډول غزنی سیمه ده نوهوایی معتدله ده.

دمسیدومشهور کلی دادی:

مکین، خیسور، دره، نیدون، کانی ګرام، بدر، خلویښتی، شکتوی، وانه، دشرکی سیمه، شهرنه، شم، رزمك، شکی، شوال او نور (۱)

مشهور سیندونه دګومل، تیا نـلك زوم، خیسور، شکتوی، سپلی تـوی، وانه تـوی، شوزه، شنګی اوشاهوردی (۲)

مسید ښکلی، زړوراوجنګیالی خلك دی. سرو یلیم بار تن د دوی دجنګیا لیو میرونـوشمیر (۱۸۰۰۰) زره تنه ښودلی دی. (۳)

د دغی قبیلی شمیر د ۱۹۶۱ کـال د احصائیی لـه مخی (۱۸۷۳۲۳) تنه ښودل شوی دی (٤).

دمسیدوخیلونوشجره دراتـلونـکی مخ په جدول کی وګوریځ:

---

(۱) پښتونستان ـ ۲۱٤ مخ.

(۲) اضلاع، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان ـ ۲۵ مخ.

(۳) پښتونستان ـ ۲٤ مخ.

(٤) اضلاع، ایجنسی ها وقبایل ایالت پښتونستان ـ ۱۱۶ مخ.

مسعود یا مسید

- بهلول زي
  - ایمل خیل
  - عبدلي
  - باندخیل
  - ملک شی
  - شینکی
  - نظرخیل
  - نانوخیل
  - درمت خیل
  - گیگاخیل
  - هیبت خیل
  - جلال خیل
  - گیگا دري
  - امرخیل
  - امري
- شمن خیل
  - خالي خیل
  - چاړخیل
  - بودین زي
  - گالي شي
- علي زي
  - شمي خیل
  - سلطاني
  - پیتوني
  - خونخیل
  - بي بي زي
  - استوني
  - بارهمي
  - منزي
  - پاتي خیل
  - شاميري
  - کانجيري
  - دراکی
  - سليمي خیل
  - گوړخیل
  - مل خیل
  - بیجي خیل
  - خونخیل
  - بهادرخیل
  - گاروهي
  - گرهي خیل
  - ملک دیني
  - پرمدي
  - بروتي خیل
  - کي خیل
  - دري پلوري (پلاري)
  - لنگرخیل
  - نوږيرګي

(۱)

---

(۱) اضلاع، ایجنسی ها او قبایل ایالت پښتونستان: ۱۱۷ - ۱۱۸ مخونه.

مشواڼي

مشواڼي په اصل کې هم هغه پښتانه دي، خو دوی کله ځانونه سیدان بولي او کله یې هم په کاکړو ورګډوي. ددوی اکثره په خواره اره د ولږ ژوند کوي.

ددوی یو شمیر په بر کونړ کې استوګنه لري چې دساپیو د کلتور او عنعنا تو تر اغیزې لاندې راغلي دي او د کونړ په ناړي، دانګام او اسمار کې استوګنه لري.

د کونړ په ولایت کې ددوی شمیر ۱۰۱٤۷ تنه ښودل شوی دی. همدارازیو شمیر مشواڼي د ننګرهار ولایت په بټي کوټ کې هم استوګنه لري چې ددوی شمیر ۲۳۸۸ تنه ښودل شوی دی (۱)

حیات افغاني لیکي: «ددوی ځلور سوه کورني په کوهدامن کې چې د کابل نه پنځه ویشت میله شمال خواته موقعیت لري استوګن دي. د کوهدامن مشواڼي په کرکیله او ځینې یې په سوداګرې بوخت دي او همدارازدوی د خپلو اوښانو په ذریعه تجارتي مالونه ان تر بخارا پورې انتقالوي او دوی د هوسا ژوند خښتنان دي. ددوی څو کوره په کندهار کې هم میشته دي. د کندګر په شمالي برخه یعنې د هزاره ضلعې په سري کوټ کې هم مشواڼي اوسیږي، خو ددې پته نشته چې کله هلته تللي دي. پښتانه د مشواڼي قبیله دستانه او پیرانو په نامه بولي. دوی د نیلک چلند خاوند اندې په تیره بیا ددغې قبیلې دلودین ځانګ، چې د غلجیو په ملک کې په متفرق ډول سره ژوند کوي (۲) پته دې پاتې نه وي چې یو شمیر مشواڼي د هند په ځینو برخو کې هم شته.

د مشواڼیو په هکله د پښتنو ټولنیز ـ اقتصادي جوړښت په کتاب کې داسې راغلي دي: «د مشواڼیو اکثریت دد پراوجندول په سیمو کې میشته دی. لومړی ددوی ځینو خیلو نو د څرځایونو په هڅه خپلې رمې د (ښشي کندو) له لارې له دانګام نه شمالي

---

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام و قبایل ولایات سرحدی کشور ـ ۲۰ مخ.

(۲) حیات افغانی ـ ۶۳۲ مخ.

غرونوته راوستلي . يوسلواوپنځوس کاله پخواد دری پهختیځ اوشمالي غرونو کې دځرځايونوشاوخوا يي باندې جوړې کړی. دپسرلي د پيل نهدمنی ترپايه به هغوی په باندوکي اوسيدل او بيابه درموسره دجندول دروته ښکته کيدل. سل کاله مخکې دمشوانيو ځينوخيلونو خپلي رمي په پای کي دجندول پرځای قاسم اوزوربراول ته راښکته کړی. په دی وخت کي دغه دواړه کلي نهوو، بلکې لومړی ځينو شپنودلته کوډ ونهجوړ کړل اوپهژمی کې بهپه کړ رونو کې اوسيدل وروسي يي د کورونوشاوخوانا آبادی شاري ځمکي آبادی کړی. کارينونه (مينی) يي جوړی کړلي او تقريباً دلسوکلونو په دوران کي څو کورونه په کليو بدل شول. دسلوکالورا هيسي دوی دشمالي غرونو په لمنوکي په شاړو ځمکوکي باندی جوړولي چي اوس دقاسم خان اوزوړ براول برسيره دمشوانيوکوړونهاوکلي دغره پهلمنوکي ددری ترخوا لي اسمار ته نژدی رارسيدلي دی.

مشوانی دځينوکورونونه پرته پهعمومیتوګه نادارهاولس دیځینی شتمنی کورنی دځمکوسره یوځای مالداری، تجارت او مامور يتونهلري. د دوی دنا دا رو اکثريت ځيني خلك دسالار زواوماموند وشپانهاوبزګردي. ځيني دغنمواوار بشود کرلونه وروسته دميزان پهمياشت کې دکاراوغريبی لهپاره جندول، باجوړ اودکونړ ولايت مختلفوسيموته ځي دلته دوی دجوماتوتودلرګيانه (دژمی پهسړوکي اولس دجوماتو دتود لوله پاره لرګيه (جمع لرګيانه) نيسي. لرګيه لهغره څخه لرګي را وري ود کلي خلك ورته دمياشتي د ير ش منه غلهاوداوسيدو کوتهورکوی.)

اويا په کلي کي همسايه کيږی .همسايه مشوانی په کلي کي داوسيدوکوټه پيدا کوی. ددوی نارينه د غرونوڅخهلرګي راوړی چي يو ګيډی (دشابار) پهيوه من جوارو او ياد هغه معا د ل پهځلو يښتاافغانيوخرڅوی. دنوروقبيلو په تناسب په مشوانيوکي دليز ديدنيءمليه ديره ده. ددوی نيستمن خلك دمنی په پای کي دکو رو

لږ سامان او دخوړلو مواد په خروباروی ښځی اوناو ینه یوځای دجنډول، باجوړ او کونړ په لور روان وی د پسرلی په میاشت کی بیرته دری ته راستنیږی (۱)

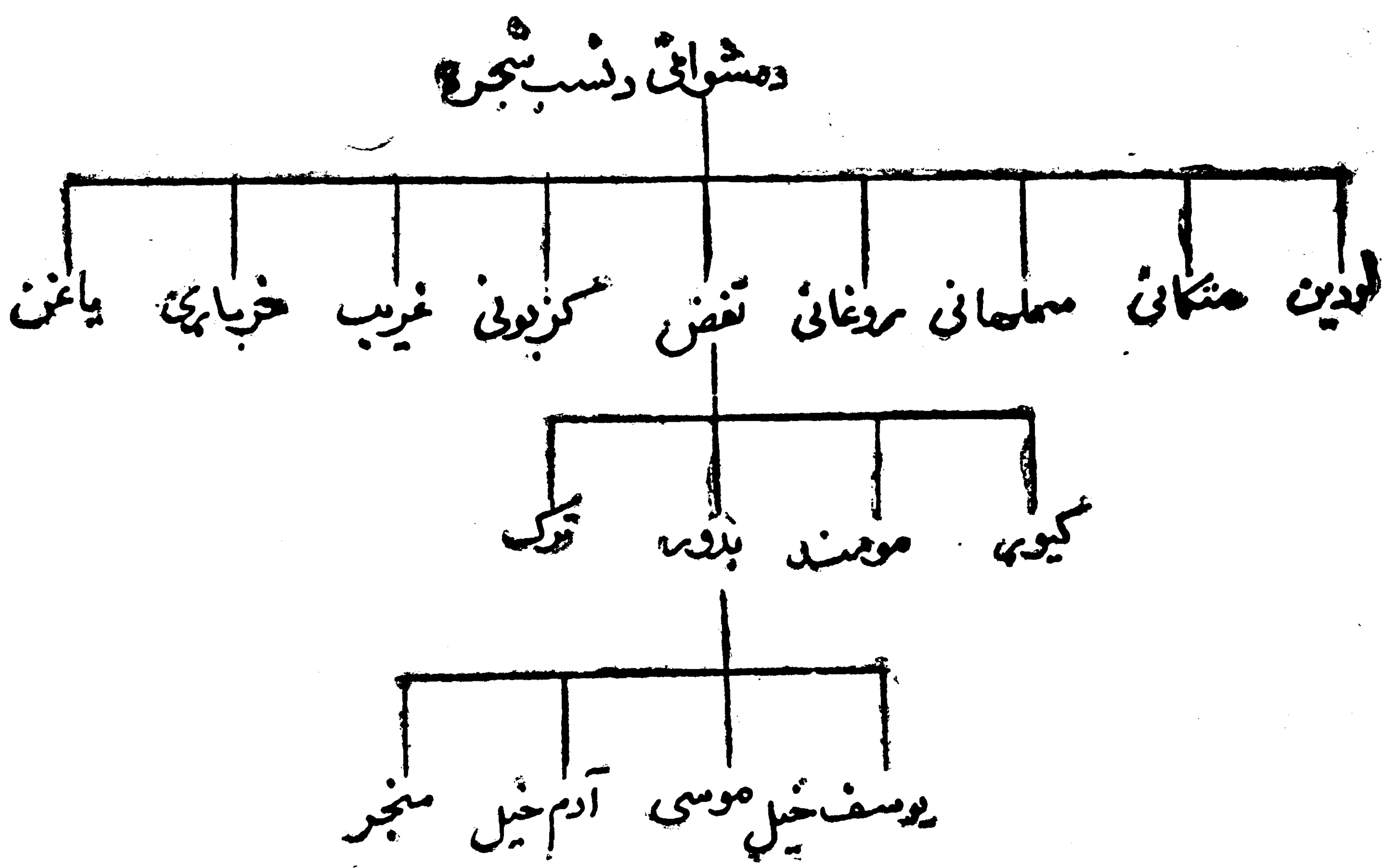

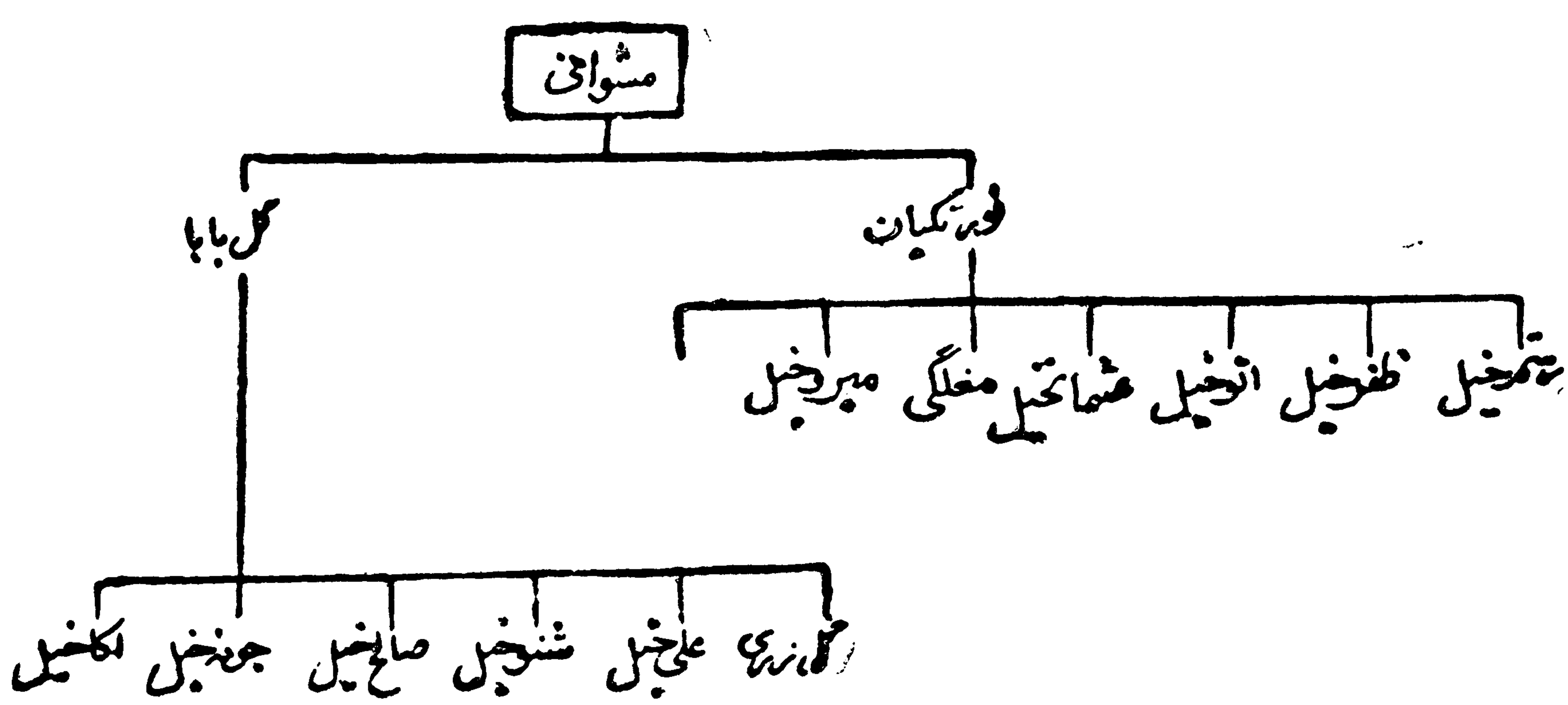

(۱) دپښتنو تولنیز - اقتصادی جوړښت - ۲۲۶ - ۲۲۷ مخونه.

دغه قوم هم دنیازی دنسل څخه شمیرل کیږی . ددوی داوی نیکه نوم موسی ابن خاکوابن نیازی وچی دموسی نوم د ډیر استعمال په وجه په عامو خلکو کی په موشیانی یامشانی سره مشهورشو. د دغه قوم خلك لومړی دسرهنګو د قوم سره دسند ددریاب په ختیځ غاړه کی میشته شوی دی لکه چی اوس هم دداو دخیلومشانیو ښاخ په داود خیل نومی ځای کی او دموندی ښاخ په تیتی کی چی په میانوالی کی موقعیت لری میشته دی. پاتی مشانی دسند ددریاب لویدیځی برخی ته راغلل اومیشته شول (۱) مشانی دمروتواوعیسی خیلو په دښمنی کی دمروتو ملګری وو. داطایفه اوس په دادی خیلو اوشادی خیلو سره شهرت لری (۲)

مشانی لویدیځ ته د ختکوتوغوه پوری قبضه لری .ددوی د هغو ځمکو نه پرته چی دسیند په غاړه پرتی دی نوری ځمکی یی ښی نه دی خود بندونو اوباراني ویالو په ذریعه دللمی ځمکو غنم او باجری ښه حاصل ور کوی .

ددی قبیلی خلك اکثره کینه کښی او کورنی دښمنی پکی ډیری دی. داو دخیل په یوه ګوندی کی اوشادی خیلو په بله ګوندی کی دی چی ددواړو ګوند یو ترمنځ سخته دښمنی موجوده ده.

---

(۱) حیات افغانی ۵۹۹ مخ .

(۲) پښتانه دتاریخ پەرنا کی دپیښور چاپ : ۱۹٦٤ کال ۱۳۵۵ مخ .

دمشانی ابن خاکو ابن نیازی دنسب شجره

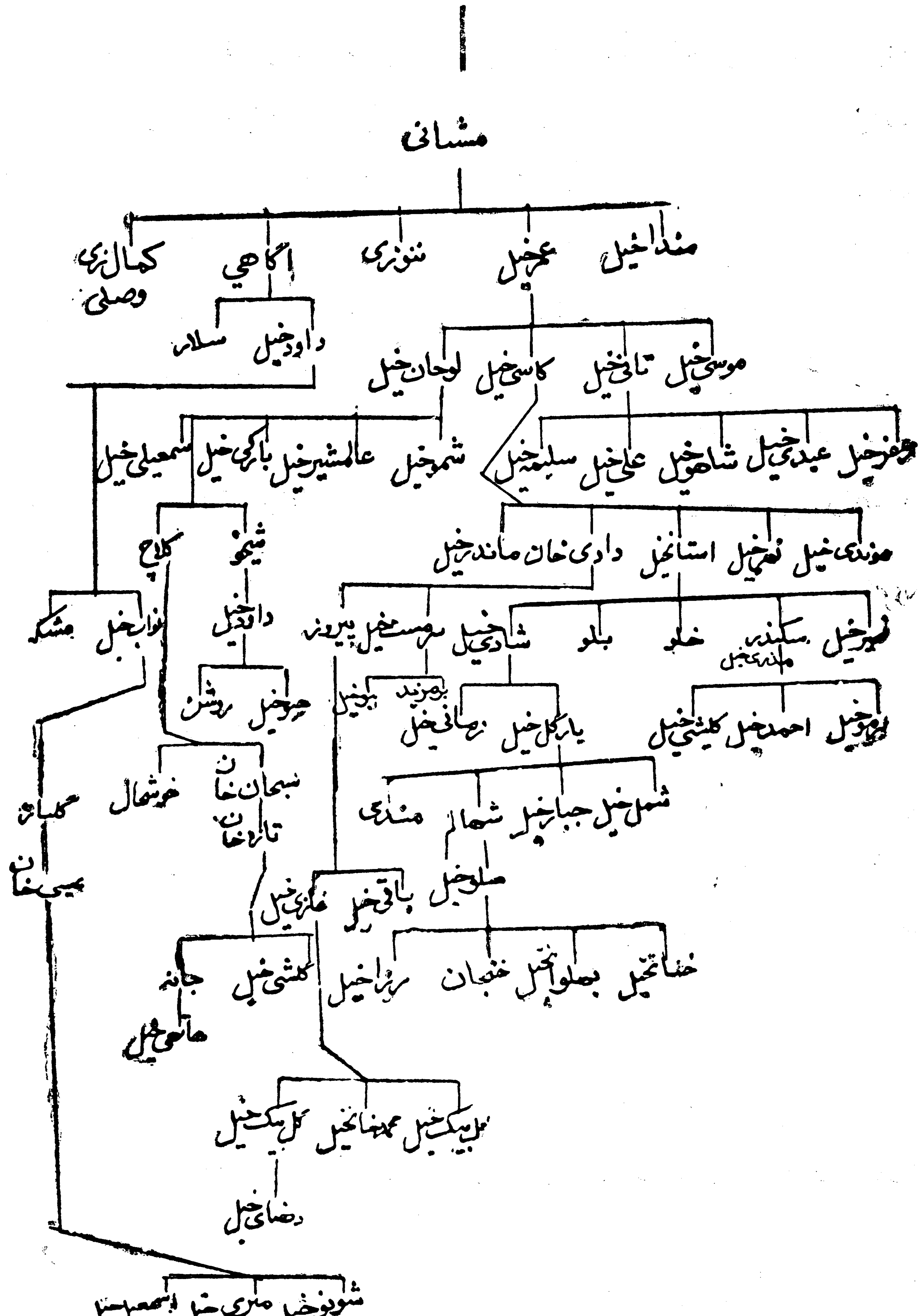

معروف خیل

دوی غلجی پښتانه او د احمد زیو دقبیلی یوه څانګه شمیرله کیږی. دوی دننګرهار ولایت د غلزی حصارك او سره رود په اولسوالیو کی استوګنه لری؛ په غلزایی حصارك کی د دوی شمیر ۳۳۰۰ اودننګرهار دسره رودپه اولسوالی کی ددوی شمیر ۹٤۱۸ تنه ښودل شوی دی چی زیاتره یی دبالاباغ دسیمی په شاوخوا کی ژوندکوی د معروف خیلو څانګی په لاندی ډول دی:

بادین خیل، شکرخیل، محمدخیل، عبدالرحمن خیل او سرکی خیل.

په غلزایی حصارك کی معروفخیل په لاندنیو کلیو کی میشته دی: یاغی بند، علم کځ، محمدی، ناصرخیل، کلاله، تری، انګورتاك، بهاولی، راغه، جوکان، لاجیګر، سیاب علیا، دوبی او محمد کلاکی.

مقبل

دوی د کرلانی پښتنو په ټولنیز ګروپ کی شامل دی. سهیل ته یی څاځی میدان او سبری، لویدیځ ته یی دمنګلو قبیله، شمال ته یی څمکنی، شمال ختیځ ته یی څاځی او ختیځ ته یی د ډیورند د کرښی سره پوله لری چی دسرحد نه پوری خوا په ستر غوزك، میته، سنګر او کمکی غوزك کی هم مقبل استوګنه لری او د سرحد په دننه کی مقبلو سره قبیلوی اړیکی لری.

هغه مقبل چی د افغانستان په دننه کی ژوند کوی ټول دپتان په اولسوالی کی په دوودروکی چی دوځ زیګار او لوند زیګار په نامه یادیږی استوګنه لری چی په دغه سیمه کی ددوی شمیر(۱۰٤٦٤) تنو ته رسیږی. دپتان په اولسوالی کی دمقبلو نه پرته منګل او څاځی هم استوګنه لری (۱)

ددوی یوڅو کورنی دخوست او لکن په سیمه کی هم دهمسایه په ډول ژوند کوی(۲)

---

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور، ۵۷ مخ.
(۲) حیات افغانی - ٦۲ مخ.

دوی اکثره خلك د کرنی، مالداری او سوداګری له لاری خپله ګوزاره کوی .
دغه خلك لوګی او چار تراش هم خرخوی .

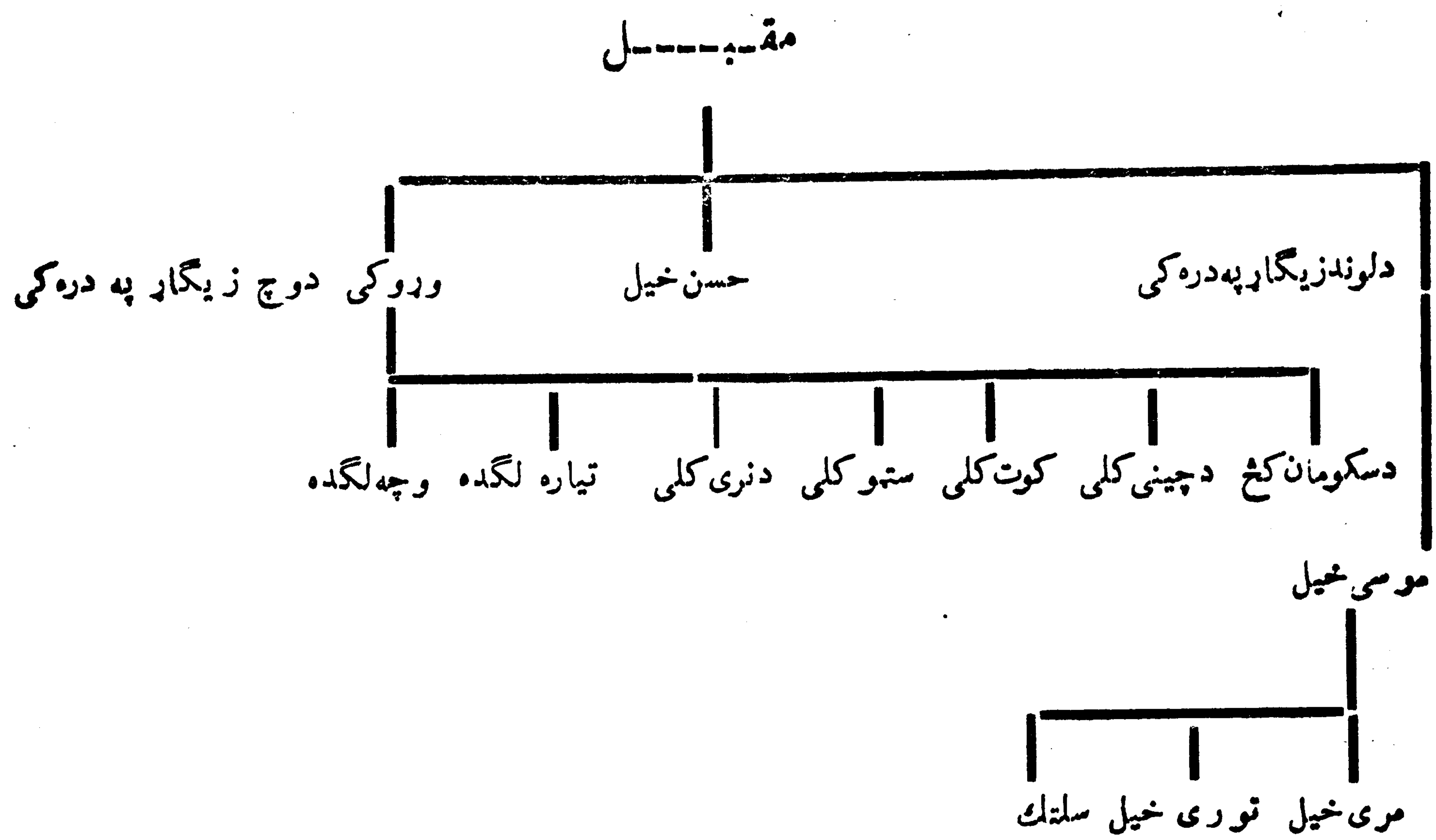

ملا خیل

ملاخیل غلجی پښتانه او کثره یی کوچیان دی چی په لاندنیوا تو بناخونو ویشل شوی دی : شاران، پیروخیل، عثمان خیل، قادر خیل، خواګاخیل، شاهراد خیل، خواجه خیل او الیس خیل . ددوی زیات شمیر دغزنی په اجرستان کی استوګنه لری چی شمیر یی (۱۵۹۹۶) تنو ته رسیږی. څرنګه چی دوی کوچیان دی نو د یوی متمدنی قبیلی بڼه نه لری (۱) داجرستان د ملاخیلو څانګی په لاندی دول دی :

۱ ـ لنګرخیل
۲ ـ ادن خیل
۳ ـ عباس خیل
٤ ـ خوزه خیل
٥ ـ رضا خیل
٦ ـ سید خیل
۷ ـ عثمان خیل
۸ ـ قلندرخیل
۹ ـ پیروخیل
۱۰ ـ چکمنك

---

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ۸٤مخ .

ملکزي

دوی خلجي پښتانه دي، خوشمیر یې چندان ډیر نه دي. ددوی یوشمیر د ننگرهار دکوز کونړ په اولسوالي کې استوگنه لري، خوشمیر یې بیخي لږ دی او یوازې په دغه ولایت کې یې شمیر د ۲۰۰ تنو په شا او خوا کې ښودل شوی دی (۱)

ملاگوري

دوی سربني پښتانه او دمومندو د ستري قبیلې پورې اړه لري. دغه ښاخ په څلورو څانگو ویشل شوی دی په دې ډول چې: پهارخیل، تارخیل، احمدخیل او دولت خیل. ددوی په باب ځینې اختلافونه موجود دي. ځینې وایي چې د دغه ښاخ لوی نیکه په وصلي توگه دمومندو پرقبیله ورگډ شوی او دویم روایت دادی چې ددې ښاخ اصلي مورث (لوی نیکه) هم دمومندو له قبیلې ځخه و. داسې روایت دی چې یوه ورځ څو تنه مومند د لاروهني له پاره یو ځای ته لاړل او کله چې یې دغه عمل ترسره کاوه یو تن ملا هم چې ددوی سره ملگری و له هغوی نه لیرې او جلا ودریدا او دوی ته یې په کتلو پیل وکړ دغلو له ډلې نه یوه سړي په پښتو ژبه وویل چې ملاگوري چې دهغې وروسته یې په هغه باندې دملاگوري نوم کیښود او دغه اصطلاح د نوموړي ښاخ دتسمیې وجه شوه. که څه هم د دغه روایت په ر ښتینوالي کې شك موجود دی خو اوس دغه خلك د غرنیو مومندو سره یو ځای دهغو سره په غم او ښادۍ کې شریك دي. ددغه ښاخ اکثره خلك د تاتري په دره کې اوسیږي او دکوني په چاروبوخت دي:

دحیات افغاني دتاریخ لیکوال محمد حیات خان لیکي: «ددې ښاخ تول شمیر (۵۰۰) پنځه سوه تنه ښودل شوی دی» (۲)

استاد حمزه شینواري دپښتانه دکتاب په لومړي توك کې دملاگورو په باب

---

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام و قبایل ولایات سرحدی کشور ۸۲ مخ.

(۲) حیات افغاني ۳۵۲ مخ.

داسې ليکي: « ملا ګوري دژبې، لهجې او ګروورو په لحاظ دمومندو دسترقام سره تعلق لري او دپراخې سيمې خاوندان دي. دوی دکمکي شلمان نه دلمرخاته په لورد دبرغرنه لاندې پراته دي او دتا تري دمشهور غره په لمنوکي استوګنه لري. دسيمو نومونه يې مرداڼ، شهيد مينه، لوړه مينه اوژوره مينه دي. دلته دمرمرو د وېروېوکان هم شته او ابرك هم پيداکيږي (۱) »

دوی اکثره دسيند په غاړه استوګنه لري اوشميريې په اوسني وخت کې د (۸۰۰۰) تنو په شااوخوا کې اټکل شوې دی.

منډر

که چيرې دنسب شجره په غورسره وګورونوځرګنده په شي چې ددغه قبيلې مشرنيکه منډنوميده چې دخبني ياخشي زوی و. منډدوه زامن درلودل ديو نوم يوسف وچې اولادې ته يې يوسفزي وايي اوبل يې عمر نوميده. عمر يوزوی درلودچې منډرنوميد او اولاده يې په منډروسره شهرت لري.

داسې روايت موجود دی چې دمنډر پلار عمر چې يوډير باد يانته انسان و هندته سفر وکړاو هلته يې د يوې قريشي ښځې سره خپلوي وکړه چې منډر يې دهماغې ښځې نه پيداشوی دی. کله چې عمرپه هندکي مړشونوورورېې يوسف خير شواودخپل ورورد کونډې او اولادونو دراوستلوله پاره پسې لاړ. نوموړې ښځې ورته وويل چې ته غواړې ماځان ته په نکاح کړې اوزما مال دځان کړې خو زه ژمنه کوم چې بل ميړه به نه کوم هماغه وچې يوسف هم قسم وکړچې داکار به نه کوي تردې وروسته يې لو موړې ښځه او اولادونه وطن ته راوستل کله چې منډرځوان شونويوسف خپله لور ده ته ورکړه. منډر درې ځامن درلودل چې منور، خضر اورځړنوميدل منورهم دوه زامن درلودل ديوه نوم عثمان اودبل نوم اتمان و. عثمان هم دوه زامن درلودل يو يې کمال اوبل يې امان نوميدل. دکمال

---

(۱) پښتانه، لومړی توك داستاد اميرحمزه شينواری مقاله، کابل ۱۳٤۹ کال ۱۸۲ مخ.

اولادی ته کمال زی وایی چی په خپلو کی په دووخانگو و یشل شوی دی : یوه ځانگه یی مشران زی اوبله ځانگه یی کشران زی دی.

داتمان اولاده هم دوه ښاخه دی په یو ښاخ کی اکازی کنازی، اوعلی زی شامل دی. دوی ته اتمان نامه هم وایی او دا باسین په غاره دمهابن په جنوب کی میشته دی. توربی، مینی، کوتړ، اومرغز ددوی په علاقه کی مشهور کلی دی.

مندړ دمردان په ضلع کی آن تر چملی پوری میشته دی. دچملی ختیځ ته اباسین، او یدیځ ته یی یوسف زی، شمال ته یی بونیر او سویل ته یی مهابن موقعیت لری. داسیمه دیوی دری په شکل پرته ده. میدان په کی کم او ځمکه یی ناهمواره او غرنی ده دامیلی مشهوره جگړه هم په ۱۸۶۲ کال په همدی ځای کی پیښه شوی وه. داسیمه دمندړو مرکز دی. همدارازپه صوبی او مردان کی هم د مندړو مختلفی ځانگی استوگنه لری.

دمندړو ښاخونه اوددوی داستوگنی ځایونه:

ابا خیل: اباخیل په گنده، زیده، هند او شاه منصور کی استوگنه لری.

عمرخیل: عمرخیل په کالادره، صوابی او مانیری کی اوسیږی.

بهزادخیل: بهزادخیل په کلابټ کی اوسیږی.

خلوخیل: خلوخیل په پنجتاری، براکی، توتایی، پاجا او بام خیل کی استوگنه لری

رځړ: دا تپه په پنځو خانگو ویشله شوی ده ما نی زی، ملک زی، اکوزی، خضر زی او محمود زی (مامو زی).

مانی زی: مانی زی په داگی، ترلاندی، ترکی، پرمولی او ادینه کی اوسیږی.

ملک زی: ملک زی په یارحسین، شیوه دره او یعقوبی کی.

اکوزی: اکوزی په دوبیانو، سره چینه او اسماعلیه کی.

خضرزی: خضرزی په شیوه، کالوخان او شیره غوند کی.

او محمود زی: په نوی کلی، شیخ جانا، اسوتا او نارنجی کی میشته دی (۱).

مندړ په کړوړو کی یوسفزیو ته ورته دی. حیات محمدخان په هغه وخت کی دمندړو شمیر (۱٤۰۰۰) تنه ښودلی دی.

مندو خیل

که چیری دنسب شجره په غور سره وګورو نوځوګنده به شي چی مندوخیل هم په غرغښتو پښتنو ورګډ یږی.

مندوخیل دژوب د واډی په دوارو غاړو میشته دی چی دژوب سیند دهندو-باغ له غره نه پیل او شمال ختیځ خواته غزیدلی دی او دسرماغی ترڅنګ د ګومل سره یوځای او جنوب خواته یی مخه کړی ده. دژوب دسیند او به اکثره له ځانه سره نورمواد هم لری چی دکرنی اوزراعت له پاره دیری ګټوری دی. هغه ویاله چی دژوب دسیند نه بیله شوی او ښکته ځی نو یوی میدانی سیمی ته رسیږی چی هلته غنم او نور دول دول غله کرل کیږي. ددغی ویالی په دوارو غاړو دمندوخیلو کلی پراته دی. هم داراز دغه میدانی سیمه ښه ځړ ځایونه لری او درمواو شارویو دپووولو نه هم ورنه ګټه اخلی اوپه پورتنی برخه کی یی دپوونده وو دیری کیږ دی تر سترګو کیږي. دژوب دوادی شمالی برخه دسیوناداغ دجنوبی حدله غرنیو سیمو سره پوله لری او دګومل ددری جنوبی غره کی هغه ځای چی د ژوب، بوری او سلیمان غره کی په مینځ کی پروت دی دبابړو او هرپیال د ښاخونو ځمکی دی او په ختیځه او سهیلی برخه کی یی یوه غیرآباده اوشاړه سیمه موقعیت لری چی دایسوټ او موسی خیلو ښاخونه خپلی دمی پیایی او ختیځ خواته یی مخامخ د حسن خیلو او باخیلو شیرانیو غر موقعیت لری. دژوب ځمکه حاصلخیزه او اکثره د نهر ونو په ذریعه خړوبیږی. د مندو خیلو دود، دستور او کسبونه هغو کاکړو ته ورته دی چی ددوی په مینځ کی دی او دهغوی په شان سپین زړی، ساده او بی آزاره خلک

---

(۱) پښتانه دتاریخ په رڼاکی -۱۳۲۲ مخ.

دی. دوی هم د کرنی اومالداری په چارو بوخت دی (۱)

مندوزی

دوی په اصل کی خوگیانی دی، خو په پخواوختونو کی خوست ته لیږدیدلی دی اواوس د خوست په اویدیځه برخه کی اوسیږي. اویدیځ ته یی دمحمدرانیو قبیله اوجنوب ته یی دشمل سیندموقعیت لری چی اسمعیل خیل اومندوزي یی سره جلا کړي دي ختیځ خواته د اسمعیل خیلو سره پوله لري او د شمال خواته هم دمحمد رانیو سره گډ سرحد لري. ددوي شمیر (۱۲۰۰) کورنیوته رسیږي. دوي اکثره د کرنی په چارو بوخت دي اودښوونی اوروزنی سره زیاته مینه لري (۲)

مندوزی

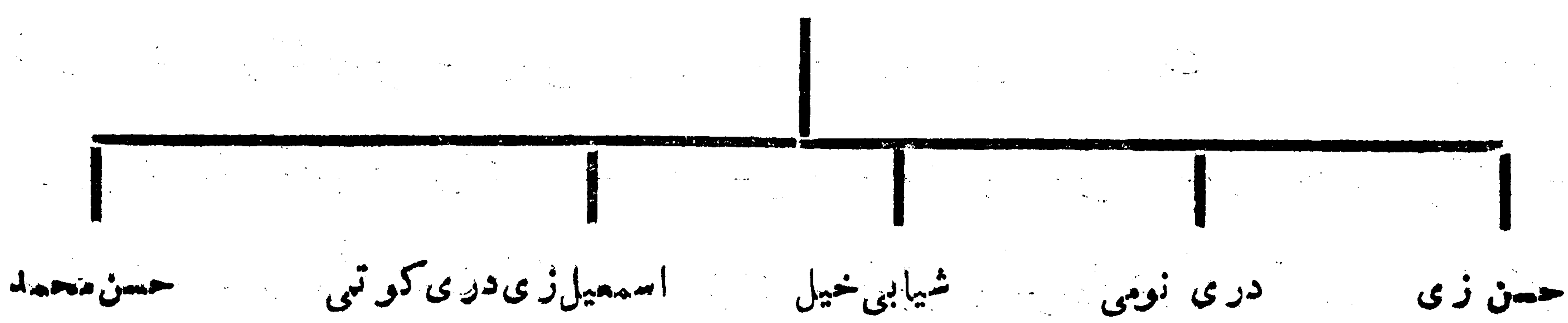

موسی خیل

دوی غر غښتی پښتانه دی او د کاکړو یو عمده ښاخ گڼل کیږی. د کاکړو دغه ښاخ د بوری د تاریخي ناوی د موسی خیلو په تحصیل کی آباد دی. په کندهار، زابل، سیوری او د غزنی په ولایت کی له ډیری لرغونی زمانی څخه موسی خیل کاکړ آباد دی. همدا راز دغزنی ولایت دشلگر په اولسوالی کی هم تراوسه پوری زیات شمیر موسی خیل کاکړ استوگنه لری،

مومند

مومند دسربن په ټولنیز گروپ کی یوه دیره ستره قبیله ده اودوی غوریاخیل

---

(۱) حیات افغانی-۲۴۳ مخ -

(۲) معلومات مختصر در پاره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشورخ ۶۳ مخ.

پښتانه دي . داسې روایت موجود دی چې د غوریـاخلور زامن وو چې دولت یار ، خلیل ، څوکني او زیراني نـو میدل ۰ بیادولت یا ر دوه ز امن د ر لو دل چې یو مو مند او بل داود نـو میده .

د مو مند و کومه اولاده چې پـه میداني سیمه کې استوګنه لري هغوی ته کوز مو مند او کوم چې په غرني سیمه کې آباد دي هغوی ته بر مـومند و ایي ، خو په اصل کې دوا ړه یو دی . شمال ته یې باجوړ ، لویدیځ ته یې د کو نړسیند ، جنوب لویدیځ ته یې دخیبر دره او ختیځ ته یې د پیښـور ضلعه مـو قعیـت لـري .

د اسلا م دین ترخـپریدودمخه دغې سیمې ښه تاریخي اهمیت دراو د . د اسې ویل کیږ ي چې اوی کنشکا هم د دې سیمې په شا او خوا کې یوه موده اوسیدلـی دی او یو شمیر بو د ایي راهبا نو هم دلته ژوند تیر کړی دی .

د اسې عقید ه مو جوده د ه چې دوی په پیل کې د کند ها ر په غوره مرغه کې میشته و و چې ورو سته له هغه ځایـه د غزني لویدیځ د تر نک غاړوته ولیږ دیدل . با بر پخپل مشهو ر کتاب توز ک بابری کـې چې په (۱۴۵۰) ع کا ل یې کښلی دی د دغې قبیلې د مو جو دیت ذکریې دغزني په سهیل کـې کـړی دی . څـرنګـه چې ورو سته د دغې قبیلې په شمیر کې زیا توا لی راغی نودوی د غز ني نه کابل او بیا له هغه ځایه د نـنګرهارخواته وخوځیدل او د ننګـرهار نه یې د خیبر پر لاره پیښور او د دوی د استوګنه اوسني سیمې ته لیږد وکړ (۱). هغه مومند چې په افغانستان کې استوګنه لـري ددوی سیمې دادي :

۱ـ دننګرهار پـه ولایت کـې :

د شینوا رو په لویې او لسوالی ، په مومند دری ، لعل پوره ، بټې کوټ ، کا مه ، ګوشته ، کوزکونړ او دچپرهار په علاقه داری کې استوګنه لري . دننګرهار په ولایت کې ددوی شمیـر (۱۷۳۶۷۹) تنـه ښـودل شـوی دی (۲)

---

(۱) حیاتِ افغانی ۳۴۷ مخ .

(۲) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل و لایات سرحدي کشور ، ۲۷ ـ ۲۸ مخونه .

۲- د کونړ په ولایت کې :

دوی د کونړ په ولایت کې په اسدآباد، خاص کونړ، سرکانړيو، نورګل او نرنګ کې میشته دي چې په ټول کونړ کې ددوی شمیر (۶۳۵۸) تنه ښودل شوی دی (۱) همدا راز یو شمیر مومند د هرات د ولایت دانجیل په اولسوالی او د غزنی په ولایت کې هم میشته دي. همدا راز یو زیات شمیر مومند په باجوړ کې هم استوګنه لري.
په پاکستان کې دوی د مومند و په ایجنسي کې استوګنه لري ددغې ایجنسي څلور-خواوې دادي: لویدیځ ته یې افغانستان، جنوب ته یې د خیبر ایجنسي، ختیځ ته یې د پیښور او د پرضلعي او شمال ته د باجوړ د ایجنسي سره پوله لري .
ددغې ایجنسي مساحت ۸۸۷ میله مربع دی . همدا راز د خیبر په ایجنسي کې هم یو شمیر مومند او سیږي چې په دغو دواړو ایجنسیو کې ددوی شمیر (۱۸۸۸۱۲) تنه ښودل شوی (۲) د مومندو مشهور خیلونه دا دي :

۱- خویزی
۲- حلیم زی (الیم زی)
۳- اوتمانزی
٤- بایزی
۵- کوداخیل
٦- کاچي
۷- اتمرخیل
۸- ترکزی
۹- خواجه زی
۱۰- نظرخیل
۱۱- عیس خیل
۱۲- برهان خیل
۱۳- باره خیل
۱٤- موسی خیل
۱۵- خوګاخیل
۱٦- میرو خیل
۱۷- بابازی

د مومندو د څینو مشهورو خیلونو د استوګنې ځایونه دادي :

۱- خویزی: د مومندو یو مشهور خیل دی چې ختیځ ته یې ګنداب، لویدیځ ته

---

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام و قبایل ولایات سرحدی کشور (۱۲) مخ .
(۲) اضلاع ایجنسی ها و قبایل ایالت پښتونستان -۱۱۹ مخ .

یې کوداخیل او بابازي او جنوب ته یې د کونړ سین بهیږي . ددې قبیلې ځمکې للمې دي. دمشهورو کلیو نومونه یې دادي : محمد کور ، کنګ ، سم غاښي ، وچه ژوره ، ملا نهیم کلي ، زناورچینه ، سورابیان او شین ورسک . داسي ویل کیږي چې ددوی شمیر تقریباً شلو زرو تنو ته رسیږي .

۲ـ حلیم زی (الیم زی) :

دوی د بایزو په شمال ختیځه برخه کې ، په کمالي دره او ګندا و کې استوګنه لري او په مومندو کې د ډیرنفو ذخاوندان شمیرل کیږي .

۳ـ اوتما نزی : ددې قبیلې ختیځ ته دانشکول ، لویدیز ته یې کندهاري ، شمال ته یې ددویزو غرونه او جنوب ته یې کمالي دره موقعیت لري. داتمانزو ځمکه اواره ، خاورینه او للمې ده . خلک یې اکثراً دکرکیلې له لارې خپله ګوزاره کوي . دخلکو شمیریې لسو زره تنو ته رسیږي او ددوی لوی کلي په لاندې ډول دي :

یخدند او هاشم کورچې ددوی تړول کلي دیخدند په نامه سره یادیږي .

۴ـ بایزی :

داخانګه دمومندو په قبیله کې ډیره مشهوره ده چې دلمرپریواته خواته غرونو کې میشته دي .

۵ـ کوداخیل :

ددې څانګې ختیځ ته خویزي ، لمرپریواته ته یې داتمر خیلو د لښکر کلي او جنوب ته یې بره دره موقعیت لري. ددې څانګې شمیر تقریباً دیرشو زرو تنو ته رسیږي .

دانګریزي استعمار سره په غزاګانو هم دوی دمومندو ترنورو خیلو نو په نسبت زیاته ونډه اخیستې ده او ډیر خلک یې شهیدان شوي دي .

۶ـ کاچې :

دادمومندو یوه څانګه ده چې خلک یې دکابل او پیښور ترمینځ دسوداګرۍ دمالونو دحمل اونقل له لارې خپل ژوند تامینوي .

۷ـ المرخیل :

المرخیل د جروبی دری په سهیل کی استوګنه لری او یدیغه هندهیی د دورخیلو سره نښتي. شوځته یی بابازی او کودا خیل اوشمال ته‌یی هم بابا زی پراته دی، ددې قبیلی شمیر تخمینا شلو زرو تنو ته رسیږی او مشهور کلي یی عبارت دی له تورخیل، خنجر کلی، وتکی، تنی، حاتم کلی، الهکر کلی، قاسم کور، متة، هرلی او مزری چینه.

۸ـ ترکزی :

د تورګری شخه چې دالیزو او ترکزو پوله ده تر دانشکول پوری او بیا د دانشکول نه ترمنی پوری په برابر خط پراته دی :

۹ـ خواجه زی :

د مندوجورا والکی کوهی‌نه چې د بایزو او خواجه‌زو پوله ده تر خاپښی او اتمرخیلو پوری پراته دی .

۱۰ـ نظرخیل :

د اتمرخیلو په جنوب کی د نظرخیلو قبیله میشته ده . ددوی شمکی غرنی دی او خلك یی په مالداری خپله ګوزاره کوی . ددی کلی دادی : ګوز کلی، بر کلی او د ملاخیلو کوز کلی . ددوی د نفوسو شمیر دری زرو تنو ته رسیږی .

۱۱ـ بابازی :

بابازی د بید منی او شمشاد په دروکی میشته دی . ددوی د سیمی محمکی للمی دی او غنم اوا وربشی یی زراعتی محصولات تشکیلوی. یو شمیر خلك یی د سودا ـ ګری چاری هم پر مخ بیایی . همدا راز برانخیل، عثمانخیل او مساخیل هم د دو مندو مشهوری څانګی دی .

پته دی پاتی نه وی چې یو شمیر مومند کونږ دولایت په پشد، خاص کونړ، د ننګرهار دولایت په باریکاب لاچه پور، غازی آباد، کامه، د چپرهار په دولتزو، المه، تریلی، غزو کلی، غورآباد، هدی، باسول او هزارناو، ډکه، لال پوره، ګوشته، ګردی، همدا زد کونړ په شګه، ارخی او سورداګ کی هم میشته دی .

همدارازدافغانستان په نورو ولایتونو لکه بلخ ، سمنگان، کندز، هرات، کلات او هلمند کی هم یو شمیرمو منداستوگنه لری. یوشمیرمومند په افغانستان کی دکوچیتوب ژوند هم تیروی .

د مومندو مشهوری دری او داگونه :

(۱) دگنداب دره:

په دی دره کی حلیمزی اوسیږی . ددی دری ختیځ ته دکړپی د غونډیو سلسله پرته ده . لویدیځ ته یی د خاپښی غر واقع دی اوجنوب ته یی دکونړ سیند بهیږی . ددی دری اکثره ځمکی للمی دی . ددی دری د خلکو شمیردیرشو زرو تنو ته رسیږی اولوی کلی یی دادی: توره تیزه ،شا تی کور، ک ټی، سور داگ ، ظفرغونډی او کټه سنگ.

(۲) دپنډیالی‌دره:

په دی دره کی دترکزی دښاخ د عیسی خیلو او برهان‌خیلو خانگی استوگنه لری. دا دره لکنډی ته وتلی ده په دی‌دره کی للمی اوآبی ځمکی هم شته . دخلکو شمیر یی لسوزروتنوته رسیږی اولوی کلی یی د یخډنډ اوهاشم کورڅخه عبارت‌دی.

(۳) کمالی دره.

په دی دره کی د حلیمزی د ښاخ دپوشاخیلو اوابراهیم خیلوخانگی استوگنه لری خلک یی اکثره دبزگری په کارونو بوخت دی او مشهور کلی یی اتوخیل ، غازی بیگ کور او کچلک شاه دی .

٤ـ سر کنډدره :

په‌دی‌دره کی میتاخیل استوگنه‌لری‌چی‌پښخوگاخیلو ور گډیږی په‌دی‌دره کی‌دکرنی ځمکی لږی‌دی اوخلک یی‌په‌مالداری گوزاره کوی . ددی ځای خلک دخپلو غرونو لرگی په‌کامه اوکونړ کی خرڅوی. ددوی شمیر تقریبا لسو زروتنوته‌رسیږی‌او

مشهور کلي يې سپين جومات ، نري اوبه، سپين تنګي، باره خان ، ځپري ، سربند او بيله دي.

همدارازشونګړي دره، جروبي دره، شالي هولي دره او سلالا دره هم د مومندو دلويو او مشهورو درو له جملې څخه دي .

ددانشکول او يخ بند داګ :

په دې داګ کي اتمانزي او ترکزي عيسی خيل استوګنه لري چي ځمکې يې ښې او للمې دي .

بهي داګ :

دا داګ (٢٤) ميله اوږدوالي او پنځلس ميله پلن والي لري چي په دې داګ کي کوډاخيل ، بابازي اوخويزي پراته دي .

دسرکو داګ :

دا داګ دخوګا خيلو او اتمر خيلو دغرونو لمنو څخه راغزيدلی او په د يو ش ميله اوږدوالي او شل ميله پلن والي دګوښتي او خو يزو علاقي ته ورغزيد لي پروت دي. په دې داګ کي خوګاخيل ، ماماخيل ، دوړخيل او لږ شمير اتمرخيل ميشته دي (١)

مهمن زی

مهمنزی دسړبن په ټولنيز ګروپ کي شميرل کيږي او دخرشبون د زوی زمند اولاده ګڼله کيږي . ويل کيږي چي دزمند په اولاده کي دممن زی يا مهمنزي ښاخ دشميرله مخي زيات دی. دغه ښاخ دزمند له پاتي نسل نه تروتلو وړاندي ديوسفزيو دقبيلي سره يوځای دارغستان له سيمي نه وشړل شول او وروسته ديوسفزيو سره يوځای دکابل په نورو پيښو کي شريک وو ، خو کله چي دوی دکابل څخه دننګرهار خواته وکوچيدل نود دوی ترمينځ ديوی لانجي په سبب جګړه پيښه شوه چي په دغي جګړي کي يوسفزي په دوی باندي بريالي شول. مهمنزی ترڅه مودي پوري

(١) پښتانه لومړی ټوک ١٢٢مخ.

په ننگرهار کې اوسیدل. او کله چې د یوسفزیو یومشهور مشر ملک احمد غوښتل چې د دلازاکو سره وجنگیږي نوهغه د ننواتې په دول مهمنزیو ته ورغی او مرسته یې وغوښتله مهمنزي هم په دې شرط ورسره یو ځای شول چې د (اشنغر) سیمه دوی ته ور کړل شي لکه چې تر سوبې وروسته دغه شرط تر سره او اشنغر مهمنزیو ته ور کړل شو چې تر اوسه هم د دوی په واک کې دي او د دوی مشهور کلي هلته د چارسدې، تنګي نوښهره (نوښار) او پړانګ څخه عبارت دي. (۱)

دوی په عمومي توګه با تعلیمه او متمدن خلک دي. دا ستعماري ضد نهضت مشر او د پښتنو ستر شخصیت خان عبدا لغفار خان د مهمنزیو د اتمان زیو د ښاخ څخه و.

د مهمنزیو مشهور ښاخونه دا دي :

۱ - الیاس زي

۲ - بارك زي

۳ - بټوزي

٤ - عمرزي

٥ - اتمان زي

٦ - تنګي

۷ - رڅړ

۸ - شیرپاو. (۲)

د حیات افغانی مورخ (۱۲۵) کاله پخوا د دوی شمیر تقریباً (۸۰۰۰) کورني ښودلې دي او دوی د پیښور ضلعې د چارسدې په تحصیل کې استوګنه لري.

---

(۱) حیات افغانی، ٥٦٠ مخ.

(۲) پښتانه د تاریخ په رڼاکې ۱۲۹۳ مخ شجره.

میاخیل

دوی لودی پښتانه دی او میاخیلو ته میانخیل هم وایی چی دلوانی یا نوحانی د دویمی ښځی توری زوی و . میاخیل په پخوا زمانو کی تول پوونده وو او په تجارت او مالداری بوخت وو لکه څرنګه چی د دولت خیلو په برخه کی دامان ته د لوحانی ښاخونو درا تګ څرنګوالی لیکل شوی دی په همدغه ډول دد غه ښاخ خلکو هم دامان ته تګ او راتګ کاوه او د میاخیلو د استوګنی د مځکه په خاص درابن او چوډ هوان کی سروانیوا ستوګنه درلوده . کله چی د کتی خیلو مشرخان زمان د پرانګی قبیله د تاک او د سوری ښاخ له روړی نه وشړل او په تاک باندی دولت خیلو قبضه تینګه او روړی وران شونو تر هغه څو کاله وروسته د بختیار قبیلی او د سروانیو تر مینځ چی پخوایی په درابن باندی قبضه درلوده د زراعت د مینځکه تللو په سبب جګړی وشوی .

د بختیار د قبیلی هغه مالداران چی د میاخیلو سره په ښه او بده کی شریک وو سروانیو ته ماتی ورکړه او هغه سروانی چی له مرګ نه بچ پاتی شوی وو هغه یی له دی سیمی نه وشړل او بیا یی د میاخیلو په سلا او مرسته د درابن په سیمه په ګډه سره قبضه تینګه کړه او ټولی ځمکی یی پر خپلو رو بر خو و ویشلی .

دری برخی میاخیلو ته ورکړل شوی او څلورمه برخه د بختیار و لاس ته و رغله او هغه ځمکی یی چی دویالو په ذریعه خړوبیدلی هغه یی هم په خپلو مینځو کی سره وویشلی او له دوارو فاتحو قبیلو نه ځینی خلکو دلته دایمی استوګنه غوره اودکرنی په چارو بوخت شول او ځینو نورو یی په پوونده ډول ژوند غوره کړاو تر اوسه پوری په دوارو قبیلو کی دا دلی شته یعنی ځینی یی د ځمکی خښتنان او ځینی یی هم پوونده سوداګر دی. د میاخیلو هیڅ یوه داسی څانګه بسنه وی چی خلک دی ازیاد یر په دغو دوو کارونو بوخت نه وی ، خورسید خیل او شادی خیل تقریباً تول په دایمی ډول استوګنه لری او دکرنی په چارو بوخت دی .

دپوونده میاخیلوځینې سوداګر دیرشتمن دی اوله تولوپوونده وونـه میاخیلو لومړی ترلیرې لیرې ځایونوپورې پـه تجارت اوسوداګرۍ لاس پورې کړچې په دغه برخه کې دوی له بخارا نـه ترکلکتې پورې مشهوردی (۱)

دحیات افغانی دمؤلف حیات محمدخان په قول دمیاخیلوتول شمیرپههغهوخت کې دری زره کوره ښودل شوی دی چې دهغوی نهیی څلورمه برخه بختیارتشکیلوی.

ددغې قبیلې نه نږدې اووه ــ اته سوه کورنی پـه دیره بندکې استوګنه لری او نږدې پنځه سوه کورنی یې پـه مرغه کې هـم استوګنه لـری (۲) .

میچـن خیل

دوی اودی پښتانـه دی .میچن خیل دخاکـو اولادهاودنـیازی دقـبیلې پورې اړه لری دده پـه باب داسی ویل کیږی چې یوه ورځ دی پـه داسی حالت کې چې دصحرا څخواتـه روان اوتیزتګک یې کاوه او دخدای پـهمینه کې مست و نوکله چې نورو پښتنو دی ولید نو دده دتیزۍ او چالاکۍ پـه نسبت یې ده تـه دمیچن لقب ورکړ میچن پـه پښتوژبه لاسی ژرنـدی ته وایی لههغې ورځې دده اولادهپهمیچن خیلو باندی مشهوره شوه چې اوس یې اولاده پـه مجموعی توګه پـه میچن خیلو سره یادیـږي. (۳)

خلک میچن خیلوتـه پـه سپیڅلی اودرنـه سترګه ګوري اودرنا وي یې کـوي پـه خطرناکو وختونوکې ددوي کورو نه دخلـکوپناه ځاوي اود ساتنې ځایونه دي .

دمیچن خیلوداکثروخلـکو چال چلند نیلک اوغوره دي . شیخ میچن دوه زامـن لرل چې ددوي دنسب شجره دنیازیو سره یوځاي ذکرشوې ده ددي قـوم خلک پـه متفرق اوخراره واره دول سره استوګنه لری لـکه پـه بنوکې منجاخیل خود دوی زیات شمیرپـه تهتی میچن خیلوکې چې دکورمی درود شمالی بر خې تـهد څاورو میلوپـه واټن موقعیت لری میشته دی.

---

(۱) حیات افغانی ۲۹۶ - ۲۹۷ مخونه.

(۲) د کابل سلطنت بیان دوهم توک ٦١ مخ .

(۳) حیات افغانی ۸٤۸ - ۸٤۹ مخونه.

دلته دوی پــه خاص ډول باندې دیادونې وړدې دغه قبیله دپاتې نیازیــو قبیلې سره ګډاړپــه دې سیمه کــې میشته شوې دې . هغه وخت چې دسرهنګ، عیسى خیلو او موشانې ښاخونــه دمروتولو خواله دغه ځایــه وشړل شول نوتــرهغه وروسته دغه فرقه دنقیروتوب او سپین‌ځلتوب له کبله دمروتونــه پــه امــن کې پــاتــې شــوه اود پخوا پــه شان پــه همدې ځای کې اوسیدل. میچن خیل پــه افغانستان کــې پــه متفرق ډول استوګنه لــري . ددوی د(۱۵۷۰) تنو په شااوخوا کې دننګرهار ولایت دسره‌رود پــه اولسوالۍ کې استو ګــنه لــري . (۱) همداراز یــو شمیر میــچن خیل د زابــل ولایت پــه کلات کې هــم استوګنه لري چې شمیریې د(۳۰۰) تنو پــه شااوخوا کې ښودل شوي دي .

میانه

دوی سرړبنې پښتانه دي اودغې قبیلې خلك په‌مجموعي ډول په کوم خاص ځای کې‌استوګنه نه‌لري، بلــکې په‌خواره‌واره‌او تیت‌اوپرك ډول ژوندکوی . څرنګه چې د دوی شمیر ډیرلږدی نو په افغانستان کې یې نوم چندان شهرت نــه لري . ددغې قبیلې څخه دتوغ ښاخ د بنګښو په سیمه اوله پاتې ښاخونو نه یې ځینې د کندهار پــه شااوخوا کې اوسیږي .

دشکوڼ له اولادې دکتران دځانګې یوشمیرد ګړانګ په سیمه کې میشته دي. له یوه روایت له مخې حضرت سلیمان چشتي‌چې مزاریې‌ددیــره غازیخان ضلعې په تونسه نومې ځای کې‌دی د دغې قبیلې څخه و (۲)

[۱) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل ولا یا ت سرحدی کشو ر ۲۸ مخ .

(۲) حیات افغانی، ۲۵۷ مخ .

د میانه ابن شرخبون ابن سړبن د نسب شجره

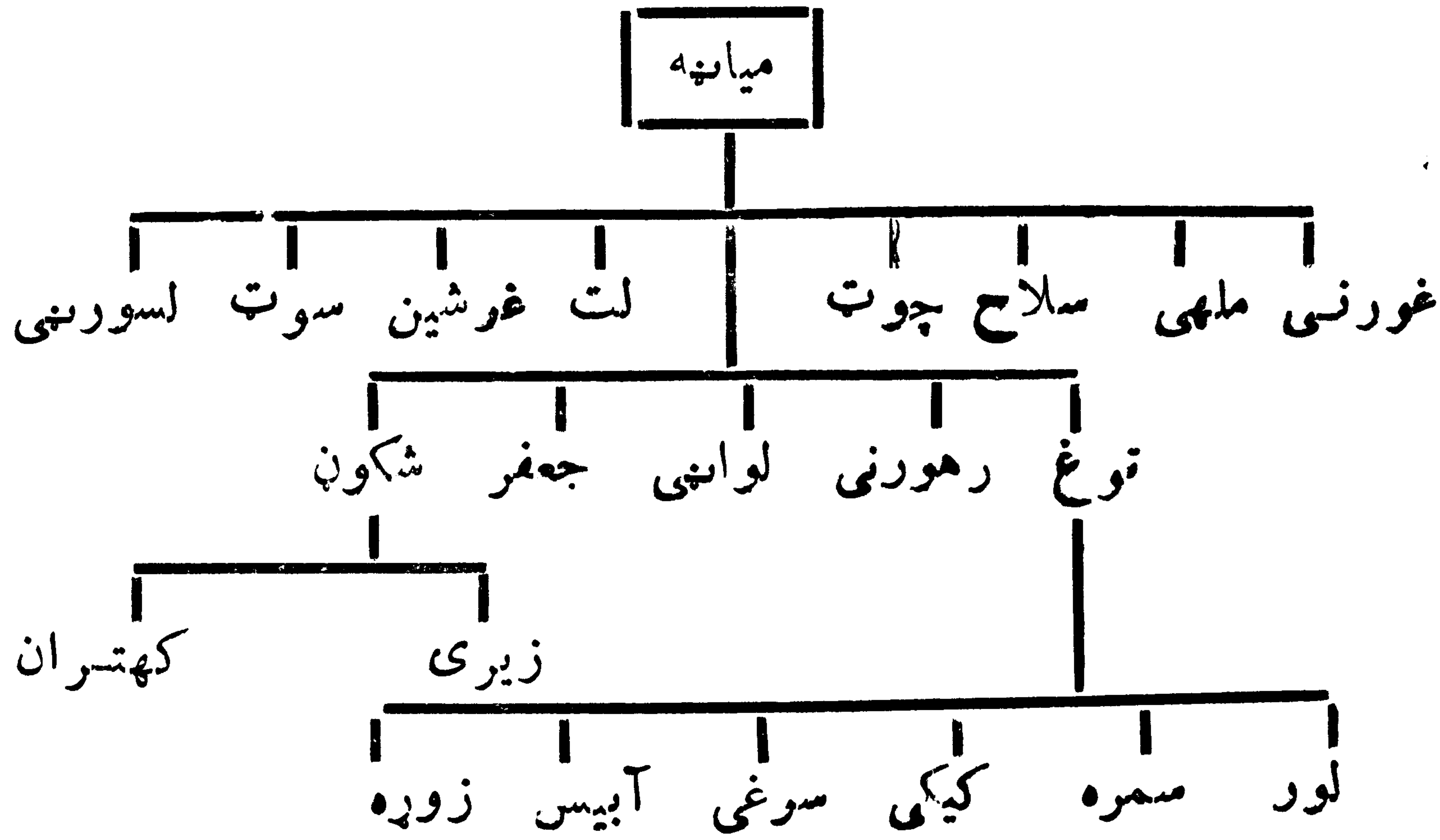

منګل

دنسب دشجرې دلیدلو څخه ځرګندیږي چې منګل په اصل کې کرلانی پښتانه دي.

منګل د پکتیا ولایت د سترو قبیلو له جملې څخه شمېرل کیږي. شمال ته یې ځاځي، شمال ختیځ ته یې ځمکني او مقبل، لویدیځ ته یې ځاځي، شمال ختیځ ته یې ځمکني او مقبل، لویدیځ ته یې توتاخیل او احمدزي او جنوب ته یې ځدران او دخوست قبایل او ختیځ ته یې سپوی او مقبل پراته دي (۱)

دځینو روایتونو له مخې دوی تقریباً شپږ اووه سوه کاله د مخه دهغې د قبیلې سره یو یوځای د بنو په سیمه کې اوسیدل او د شیتکو دغلبې په وجه یې د بنو سیمه پرېښوده او دخوست او کورمې لویدیځو غرنیو سیمو ته راغلل او هلته یې ښته شول چې تراوسه پورې هم هماغلته استوګنه لري (۲)

منګل اکثره د کرنې او مالدارۍ په چار و بوخت دي. ددې له پاره چې ځمکې یې لږې دي نو کرنه هم په کې لږه ده. دوی ډیر جنګیالي خلک دي. منګل عموماً دخپل ژوندانه اړتیاوې دلرګو دسوداګرۍ او موټرونو چلولو له لارې تأمینوي.

منګل دپکتیا ولایت دموسی خیلو او جاني خیلو په او لسوالیو او د قلندر په علاقه داری کې استوګنه لري خو ددوی یو شمېر په سید کرم، ځاځیو، ځمکنیو، ځاځي میدان او خوست

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ۷ مخ.

(۲) حیات افغانی، ۲۶۱ مخ.

په او یه اولسوالی کی هم ژوند کوی .

همدارازد دوی تقریباً (۱۰۰۰) زر کورنی د هیورنډ د کرمنی نه پوری خواپه تری منګلو او کوتری منګل کی چی په کورمی ایجنسی پوری مربوط دی میشته دی چی شمیر ئی ۷۰۶۸ تنه دی او دافغانستان ده منګلو سره نژدی اړیکی لری.

منګل د کرنی او مالداری نه پرته عموماً دچارترا شودلرګیو تجارت هم کوی .

دهغه راپورله مخی چی په ۱۳۵٤ کال کی د پکتیا د وخت دوالی له خوا د پلان وزارت ته ورکړ شوی وددوی شمیر د پکتیا په ولایت کی (۱۱۹۲۱٤) تنو ته رسیده همدارازددوی یوزیات شمیر خلك په سعودی عربستان او د خلیج په نورو عربی هیوادونو کی په مزدوری بوخت دی (۱)

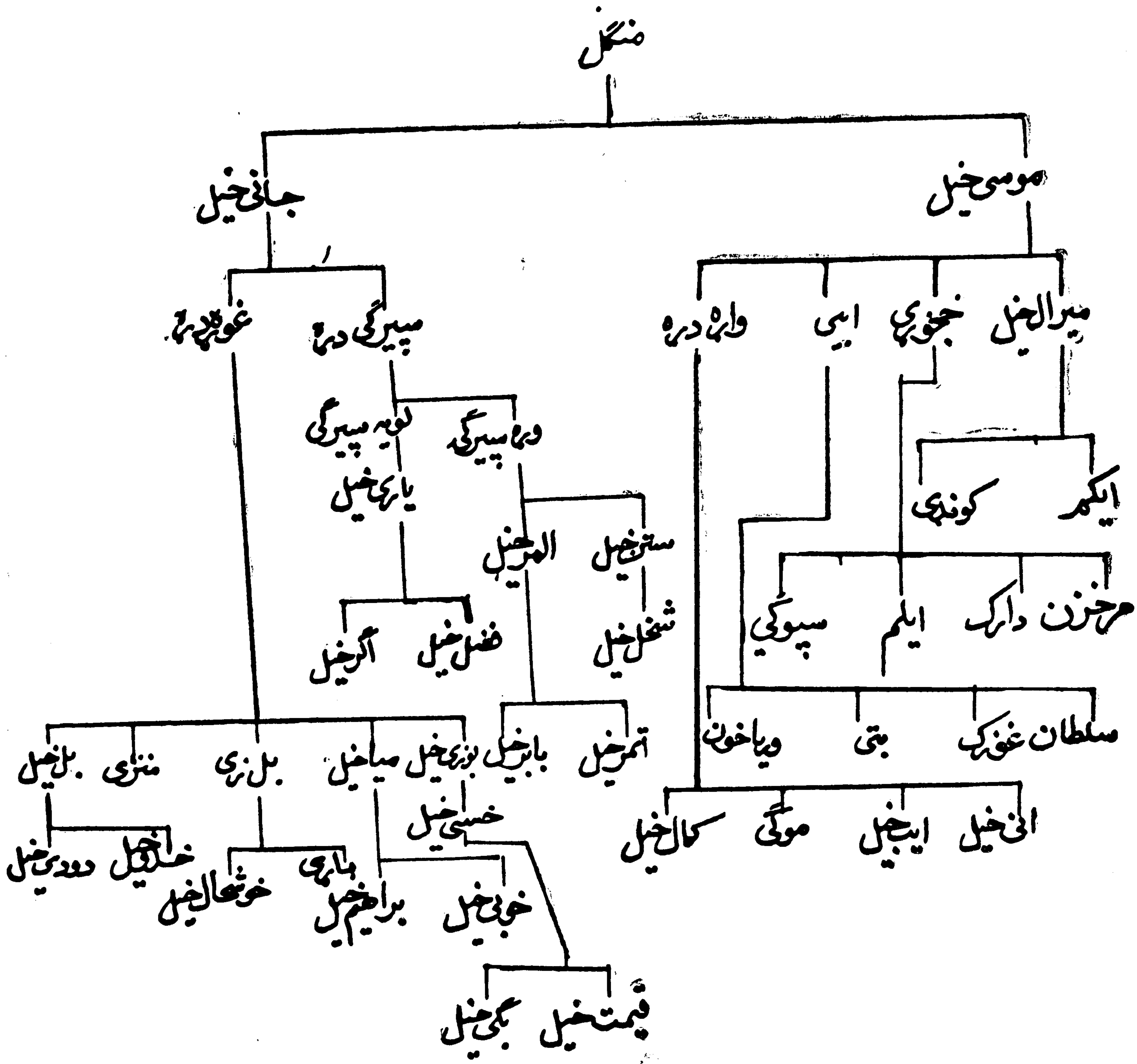

(۱) معلومات مختصر درباره اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور ٤۷ مخ.

ناصر

دوی متوزی پښتانه او دغلجي بوستر ښاخ ګڼل کېږي. دحیات افغاني مولف دناصرو پښتنو په باب داسي لیکي: «ناصر دا ستوګني کومه بیله او علیحده سیمه نه لري دوی اکثره کوچیان دي. ددوی کډې په پسرلي کي دنوخوا وهوتکو غلجیو په مللک کي شپې اوورځې تیروي او له دغه ځایه دتجارت مالونه کندهار، کابل او نورو ځایونو ته دخرڅلا وله پاره وړي او دخپلور مووړي او پسونه هم خرڅوي او کله چي داوبو کموالي احساس شي نو اکثره يې داوړي په نیمايي کي د رمود څرولو دپاره دوښو د پیدا کولو تلاښ کوي ه دمنی دموسم په پیل کي دجرګي په دول سره راټولیږي اوخپلي کیږدي ټولوي اودتودو سیمو یعني دامان ته چي ددیره اسماعیل-خان په ضلع کي پروت دی روانیږي . په دامان کي هره قبیله ځانته بیل بیل ځای لري چي هلته دوی په ژمي کي استوګنه غوره کوي. د مالوا ورمو دڅرولو په وخت کي په هر ځای کي چي ښه څرځا یونه ومومي هلته دخپلو حیوا ناتو رمي اوګلي بیايي. پوونده ناصر په تجارت او مالداري خپلي ورځي تیروي. هغوی دخپلو میږو له وړیو نه کیږدي، تغر اونور ضروري شیان او بیا وله شیدو نه يې کوچ، پنیر او کرت ترلاسه کوي. په دوی کي دغوایانو، اوښانو او په تیره بیا دپسو نورمي ډیري دي. دناصرو کیږدي وړی او سپکي دي. ناصرا کثره رڼتوني او بي آزاره خلک دي.

قبیلی ویش يې :

دناصرو قبیله په دریو برخو ویشل شوي ده تورناصر چي عمرزي و ته وايي، سره ناصر چي نسو خیلو ته ویل کیږي او سپین ناصر چي ملي زی دی .

دناصرو ځیني نورمشهور ښاخونه دادي. داودخیل، اتمان خیل او ملي زي چي بیا دغه ښاخونه په نورو فرعي څانګو ویشل شوي دي .

ددوی دا ستوګني سیمي :

ناصر په لاندي نیو سیمو کي استوګنه لري :

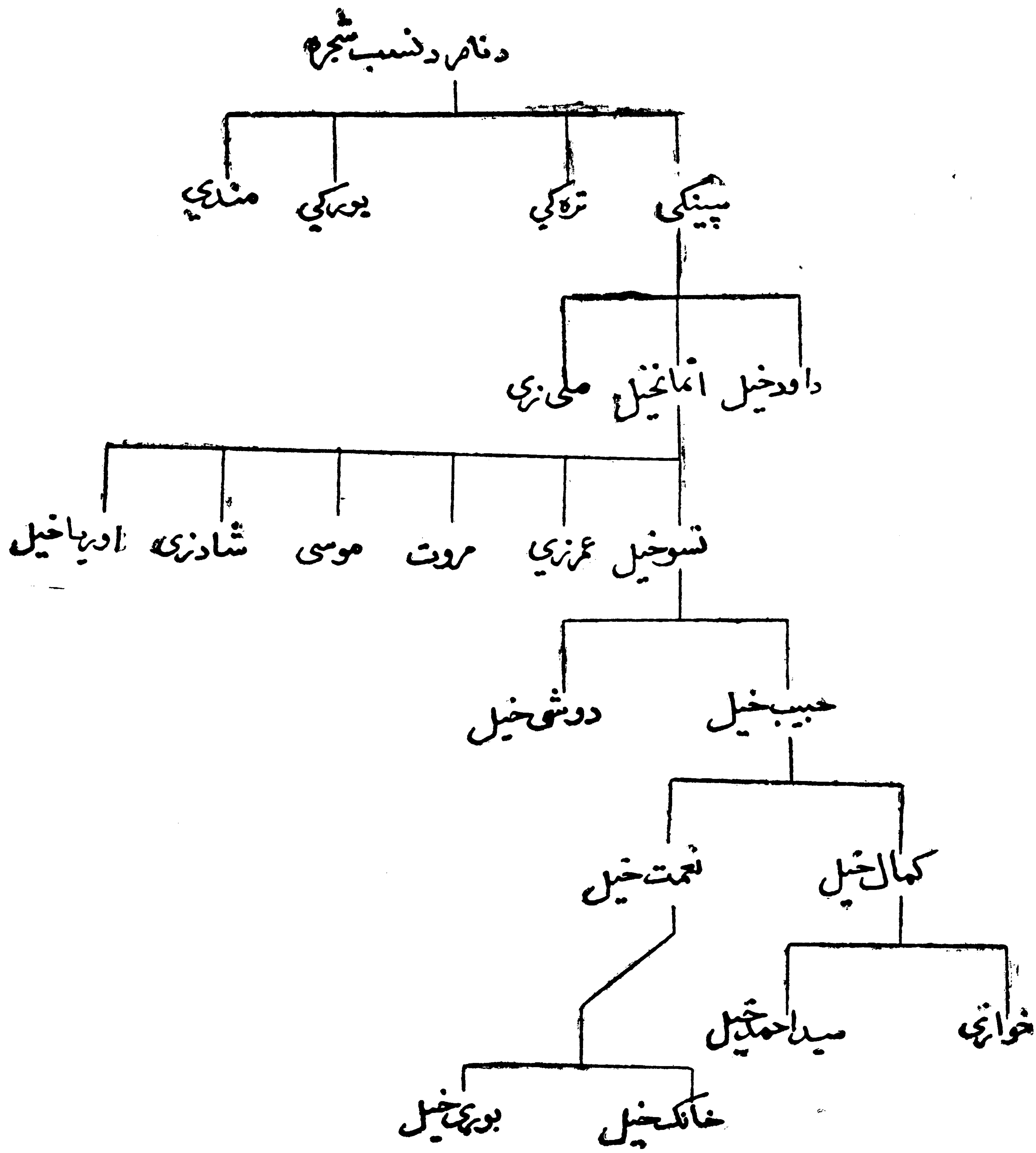

۱ـ دننګرهار په ولایت کې:

دننګرهار په ولایت کې ناصر په حصارک او بتی کوټ کې استوګنه لري او په نوموړي ولایت کې یې شمیر (۶۰۹۶) تنه ښودل شوی دی.

۲ـ دلغمان په ولایت کې:

دلغمان په ولایت کې ناصر دقرغیو په اولسوالي کې استوګنه لري چې شمیریې (۷۱۱۹) ته ښودل شوی دی.

۳-دزابل په ولایت کی:

دزابل په ولایت کی هم یوشمیرناصردشاه جوی په اولسوالی اوداتغر په علاقه داری کی استوګنه‌لری ، خوشمیریی دیرمحدوداودشپږسوه (۶۰۰) په‌شااو خواکی ښودل شوی دی .

۴- دپروان په ولایت کی:

یوزیات شمیر ناصر دپروان ولایت په‌کوهدامن، شکر دری اوکاه دره کی هم استوګنه لری چی دوی هلته یوشمیر باغونه‌هم لری.

ناغر

که چیری دنسب شجره په غورسره وګورونوخرګنده به شی چی دناغر کوچنی قبیله په غرغښتی‌پښتنوورګډیږی .دوی په لومړی سرکی په دووښاخونو ویشل شوی دی چی بیانوری وړی څانګی ورنه مینځ ته راغلی دی .

د«پښتانه‌دتاریخ‌په رڼاکی» لیکوال دناغروپه باب لیکی : «ناغریوه وړه قبیله ده چی اوس په‌کیتهرانوورګډه‌ده (۱) »

دځینونوسره سره ددغی قبیلی په باب پوره اوبشپړمعلومات لاس ته نه دی راغلی. نوځکه ویل کیږی‌چی دایوه مشهوره قبیله نه ده اوکوم ناغرچی موجود دی هغه هم دکاکړوسره ګډ شوی دی (۲)

دناغرابن داني دنسب شجره

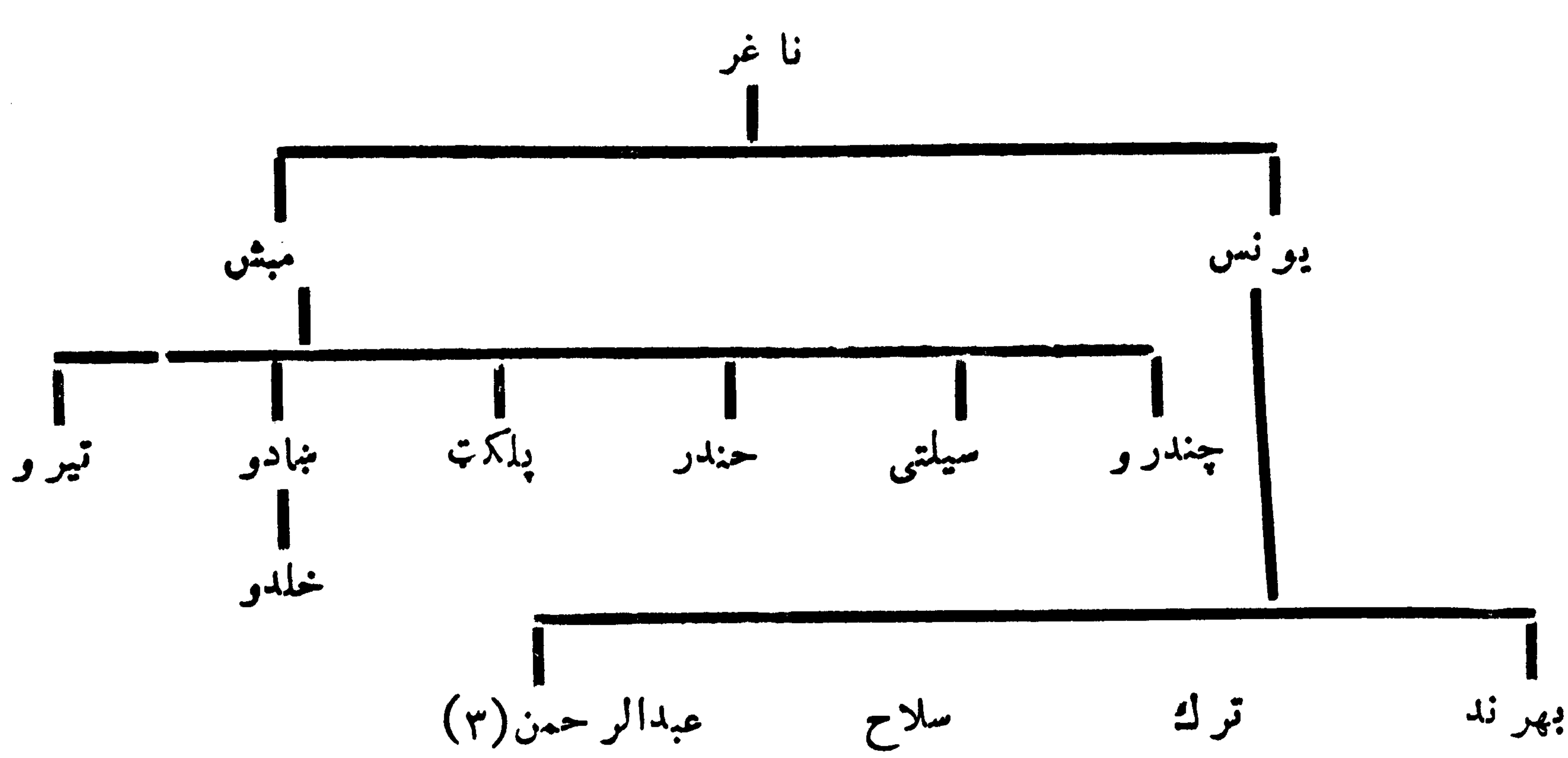

(۱) پښتانه‌دتاریخ په رڼا کی۱۳۲۹مخ. (۲)حیات‌افغانی ۳۷۰ مخ. (۳)نوموړی اثر ۳۲۳ مخ.

نور زی

نور زی سربنی پښتانه دی چی د درانیو د پنج پای یو ښاخ گڼل کیږی . نورزی هم د بارکزیو په څیر په شمیر کی ډیر دی او ددوی یوزیات شمیر کوچیان دی . د کوچیانو څخه پرته ډیر شمیر نورزی د کندهار نه ترهراته پوری په بیلابیلو سیمو کی استوگنه لری . د نورزیو ډیره سیمه په فراه او شین ډند کی ترهراته پوری اوپاتی د کندهار جنوب ته پرته ده .

د هغوی کوچیان په دوبی کی د غور رغړ ځایونو ته چی دسیاه بند په نامه یادیږی لیږد کوی . په ژمی کی دنیمروز ، هلمند اوفراه د کوچیانو په نامه سره یادیږی . نورزی ډیرمیلمه پال خلك دی ددوی ځینی خلك په مالداری او د کرنی په چارو هم بوخت دی .

اوس ددوی د استوگنی سیمی او شمیر په لاندی ډول ښیو :

۱ـ دزابل په ولایت کی :

هغه نورزی چی دزابل په ولایت کی استوگنه لری نو دوی دزابل دمرکز په کلات ، د میزان په علاقه داری او دترنك او جلدك په اولسوالی کی استوگنه لری چی په نوموړی ولایت کی یی ټول شمیر (۱۰۸٤) تنه ښودل شوی دی .

۲ـ دارزگان په ولایت کی :

نورزیان دارزگان دولایت په لاندینی ځایونو کی استوگنه لری : دزابل په مرکز ترین کوټ او دچوره ، خاص اورزگان ، گزاب ، کجران ، شهید حساس او ددهراود په اولسوالیو او دنیش په علاقه داری کی چی په اورزگان کی ددوی ټول شمیر (۶۹۹۸۹) تنو ته رسیږی :

۳ـ د کندهار په ولایت کی :

نورزی په کندهار کی په لاندنیو سیمو کی میشته دی :

د کندهار په مرکز ، ددامان ، میوند ، پنجوایی او سپین بولدك په اولسوالیو او د ریگ په علاقه داری کی . په کندهار کی ددوی ټول شمیر (۷۶۸۸۸) تنه ښودل شوی دی

همداراز دوی د ارغنداب دسیند پـه خیتځه غاړه په سپیروان نـومی ځای کی هم استوګنه لري .

٤ـ د هلمند په ولایت کی:

په دغه ولایت کی نورزی په لاندنیواولسوالیو کی استوګنه لري : د هلمندپه مرکزلښکرګاه ، دناد علی ، موسی کلا ، ګرمسیر ، ناوه بارکزایی ، نوزاداونهرسراج په اولسوالیو اودواشیو اوریګستان په علاقه داریو کی . په دغه ولایت کی ددوی ټول شمیر (۸٤٥٠۷) تـنه ښودل شوی دی .

٥ ـد نیمروزپـه ولایت کی :

په نو موړی ولایت کی دوی دنیمروزدولایت په مرکزاو دخاش رود په علاقه داری کی استوګنه لري چی مجموعی شمیریې (۸۱۸۱) تنه دی .

٦ـ د فراه په ولایت کی:

نورزی، دنو موړی ولایت په مرکز د قلعه کاه ، بالابلوك ، بکوا ، ګلستان اواناردری په اولسوالیو اودخاك سفیدپه علاقه داری کی استوګنه لري. دفراه په ولایت کی ددوی شمیر (٤٩۷۷٤) تنه دی .

۷ـ د هرات په ولایت کی :

نورزی دنو موړی ولایت دانجیل ، ګذری ، ګلران ، غوریانو ، کهسان اوادرسکن په اولسوالیو کی میشته دی چی په نو موړی ولایت کی یی شمیر (۱٤۸۳۰) تـنه ښودل شوی دی .

همداراز ددوی یوزیات شمیرد باد غیس په ولایت کی د مرغاب اوغورماچ په اولسوالیو کی هم استوګنه لري .

لنډه داچی د افغانستان په لویدیځو او جنوب لویدیځو ولایتونـو کی ددوی شمیر (٤۸٤٤٩۳) تنه اټکل شوی دی.

نیازی

کمپیری دنیازیو دنسب شجره و گورو نو څرګندېږي چې دوی د متوزیو په ټولنیز ګروپ کې شمیرل کیږی او د لودی اولاده ده. نیازی د لودی زوی د څپلو دریو میو منونه دری زامن درلودل یعني: باهي، جمال او خاکو چې په دوی کې باهي چې د سروانی د لور زوی و ډیر پرهیزګاره او باتقوی شخص و. نیازی په پیل کې دغزنی په شا او خوا کې اوسیدل. دوی دانـد روغلجیا نود دښمنی په وجـه له دغه ځای څخه لیږدو کړ.

په ۱۴۵۱ ع کال چې بهاول لودی په هند کې د پښتنو سلطنت قایم کړ نو دیوه فرمان په ذریعه یې ډیر پښتانه هندته وبلل چې دوی هغه لاړل او په عسکری څانګو کې یې دنده تر سره کوله دوی پر سلطان بهلول لودی باندی ډیرګـران وو. د سوری شیرشاه دوا کمنی په وخت کې دوی ته لوړلوړ دولتي پوستونه او منصبونه ورکړل شول چې ددوی په جمله کې هیبت خان نیازی او عیسی خان نیازی د ډیر اقتدار خاوندان ول چې هیبت خان نیازی ته داعظم همایون لقب ورکړل شوی و او دلاهور او پنجاب صوبه اروته اکل شوی و. په هندوستان کې نیازیو دومره قدرت او پـر مخ تګ تـرلا سه کـړان تردی چـې د سلیم شاه سوری سره یې سخته مقابله وکړه چې ددی بغاوت او سر کشي له کبله دوي دتباهي سره مخامخ شول. په افغانستان کې دعیسی خیلو موشانیو او سرهنګ دښاخـونو نه پرته دنیازیـو نور ښاخونه او څانګې دومره مشهوری نه دی او اکثره په خواره واره ډول ژوند کـوی.

نیازیان دا باسیند په دوا ړو غاړو د کالاباغ نه تر پنیالی پـوری او د ختکو د غـره د شرقی لمنی نه ترمیانوالی پوری میشته دی. همدارازد بنګښو د سیمی په توغ نومی ځای کی هم نیازی استوګنه لری. که څه هم دنیاز یو ځینی ښاخونه لکه مرهل، کنډي او متهی په پوونده توب او سوداګري باندی بوخت دي خو د شمیر له مخی ډیر لږ دی. د کنډي له ښاخ نه یو شمیر په خوست کې اوسیږی او د ځمکـو خاوندان دي.

همدا راز یو زیات شمیر نیازی دلغمان ولایت د الینګار پـه اولسوالی کـی دنیاز یو په نامه کلي او نور و کلیو کی استوګنه لـري چې شمیریې هلتـه (۱۵۳۹)

تنه‌ښو دل‌شوی‌دی. دغزني ولايت دده‌يک په‌علاقه‌داری کي‌هم‌يو شمير نيازی‌استوگنه لري. همدارازدزابل په مرکز کلات، دهلمند دنادعلي‌په‌اولسوالی ، دلوگرولايت په کلنگار اودکابل په شا اوخوا په تيره بيا په شيوکيو کی هم‌يو شمير نيازی اوسيږی.

دلغمان دالينگار داولسوالي نيازی په لاندنيو کليو کی ميشته دي : اکين آباد، شاآباد، شين گاري، شورآباد، نيازيو، الوخيلو، حاجی کلا، مياخيلو، کلاو، سلينکار، قصبه، تيگور، قلعه‌تک، نيمنانی، کوټاخيلو، شيخانو کلاوسنگره کی :

لنډه داچی نيازی دپښتنويوه مشهوره قبيله ده. ددوی دنسب شجره په‌لاندينی جدول کی وگوری:

دنيازی ابن‌لودي ابن‌شاه‌حسين‌غوري دنسب شجره

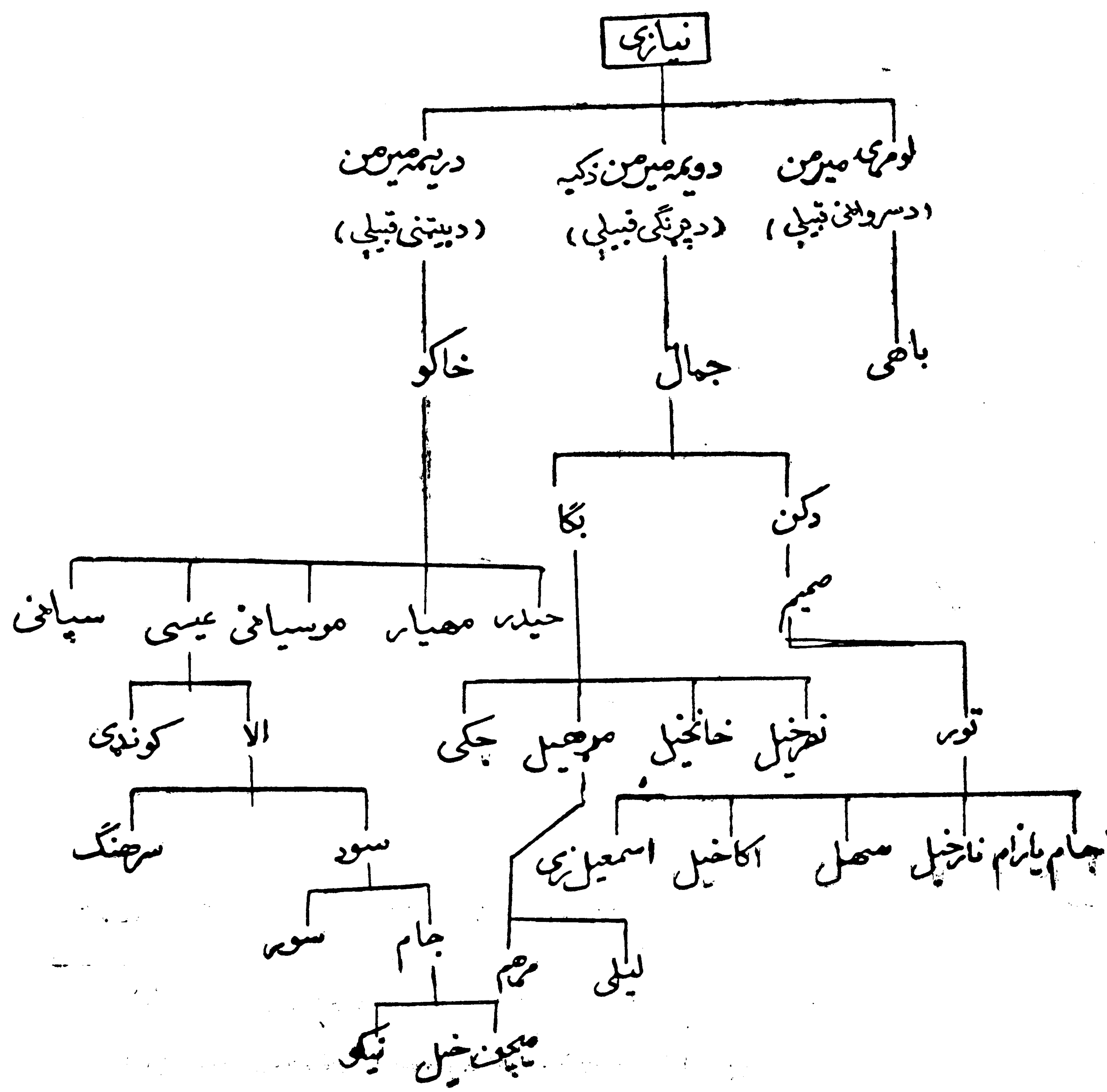

وردګ

دوی په اصل کښې کرلاڼي پښتانه دي . ددغې قبيلې دپيدا ينبت اصلي تاټوبی دسليمان دغره لړی دبرمل غردي چي له هغه ځايه څخه وروسته دکرلاڼي توله قبيله خوره شوه او په اوسنۍ سيمه کې ميشته شول .

ددوی لويديځ ته دهزاره جات غرونه او پاتې درې خواوو ته يې دغاجيو دقبيلې سيمې موقعيت لري.

ددوی سيمه دوادي په دول شمالا او جنوبا اوږده پرته ده اوختيځ او لويديځ ته يې غرونه موقعيت لري . (۱)

ددوی سيمه دپارا پاميزاد او نورو غرونو ترمينځ چي هغه غرونه لوګرله خرواره پيلوي ديوه اوږده ګوګړ په دول پرته ده (۲) ختيځ ته غربي په لوګرا وخروار پورې او لويديځ غربي په هزاره جاتو پورې مربوط دي . هغه سين چي په غلطه دغزني دسين په نامه نومول شوي دي ددوی د ځمکو په جنوب کې بهيږي او د يری ځمکې خړوبوي هندارازدوردګو شمالي خواوي دلوګر دسين په واسطه او به کيږي .

تنګي ، شيخ آباد ، سيدآباد ، شنيز ، خوات ، جغتو دای ميرداد او چک ددوی دسيمې مشهور ځايونه دي.

دسيدآباد ، چک ، جغتو او دای ميرداد نه پرته يو شمير وردګ دکونړ ، هرات ، هلمند ، زابل ، غزني او بغلان په ولايتونو کي هم استوګنه لري هغه وردګ چي په کونړ کي اوسيږي نو ددوی داستوګنې ځايونه اوي ګوريګا ګانشال او جندول دي . دګانشاليانو مشران وايي چې د دوی اصلي ټاټوبی دوردګو سيمه ده او په ختنه مايار دي. تقريباً ۱۷۰ کلونه مخکي يو شمير وردګ د دير سيمې ته راغلل چې ځينې يې د دير په سيمه کي پاتې شول او د يو شمير يې دجندول ګانشال ته راغلل . د

(۱) حيات محمد خان ، حيات افغاني ، ۶۳۱ - ۶۳۲ مخونه .

(۲) الفنستون ، دکابل سلطنت بيان دوهم توک ۱۴۴ مخ .

گانشال څخه دور دگوځینی کورونه یوسلو څلویښت کاله پخـوا د اسمارد خانی پهدوره کی دانګام تهراغلل. دراتګ نه وروستهدوی، د خاناو سالارزوداولسی ځمکو بزګرانشول اوبزګوی یی کوله. دوخت پهتیریدوسرهدوی بهګوریګاکی شاری ځمکی آبادی کړی اوځینی ځمکی یی په نغدوپیسو واخیستلی چی اوس هلته یوشمیر وردګ دخپلو ځمکو اوځینی یی هم داسالارزو دځمکو بزګری کوی. یـوشمیروردګ ادعا کوی چی ددوی پلرونه او وهنوی کاله پخوادامیرعبدالرحمن خان دپاچاهـی په لومړی کال دوردګو لهسیمی څخهدلتهراوتښتیدل . ددوی پلرونهپهختهمایاردی. دراتـګ نه وروسته داسمارخان دوی ته پهګوریګاکی ځمکی ورکړی اودوی دګـانشالیا نوسره یوځای استوګن شول. دوی دخپلو ځمکودبزګری چاری پخپله ترسره کوی . په دوی کی مالداری بیخی لږه دهاودسالارزو اوماموندوسره بیخی خلط شوی دی. دژبی دلهجی په ګډون ددوی دژوند ټول اړخونهد سالارزو اوماموندو تر اغیزی لاندی راغلی دی (۱) همدارازدوردګوقبیلی هغه شمیر چی پههرا ت کی استوګنـه لري نودريځانتـهیـوه محلهلـريچی دوردګانومحله یـی بولـی اودانجیل دولسوالی په اداري واحد پوري مربوطه ده. یوشمیر ورد ګ د هلمندو لا یت دناد علی او ناوهبارکزایی په اولسوالیو کی هـم میشته دي .

دوردګودقبیلی یوزیا ت شمیر کورنی دراولپنډي دضلعی په چچ او نتوکـی اوسیږي. دوردګوسیمهډیره شنه، سمسوره اوزرخیزهده، خودمنیموسم یی ډیرلنډ دي .غنی وریجی، غنم اواوربشی یی غوره حاصلات دي. وردګ ټول دکرکیلی په چاروبوخت اوزیا ر کښ خلک دي . ځینـی خلک یـی دمالـداري پـهچارو هـم بوخت دی . ددوی کلی کوچنـی دی .

د دوی د مشهورو خیلونونومونه پـه لانـدی دول دی : ممک ما یار، میرخیل، نوری ، لرم، ګدایی، ملکیارخیل ،خورم خیل، ادین خیل ،او مصری خیل .

په وردګوکی د میرخیلوځانګه د شمیرله مخی زیا ته ده چی وریشی دمایارو

(۱) دپښتنو ټولنیز ـ اقتصادی جوړښت ۲۲۷ ـ ۲۲۸ مخونه.

اونوری ځانگی په شمیرکی زیاتی دی (۱)

حیات افغانی د ټولو وردگو شمیر لس زره کوره ښودلی دی (۲)

د وردگو د نسب شجره

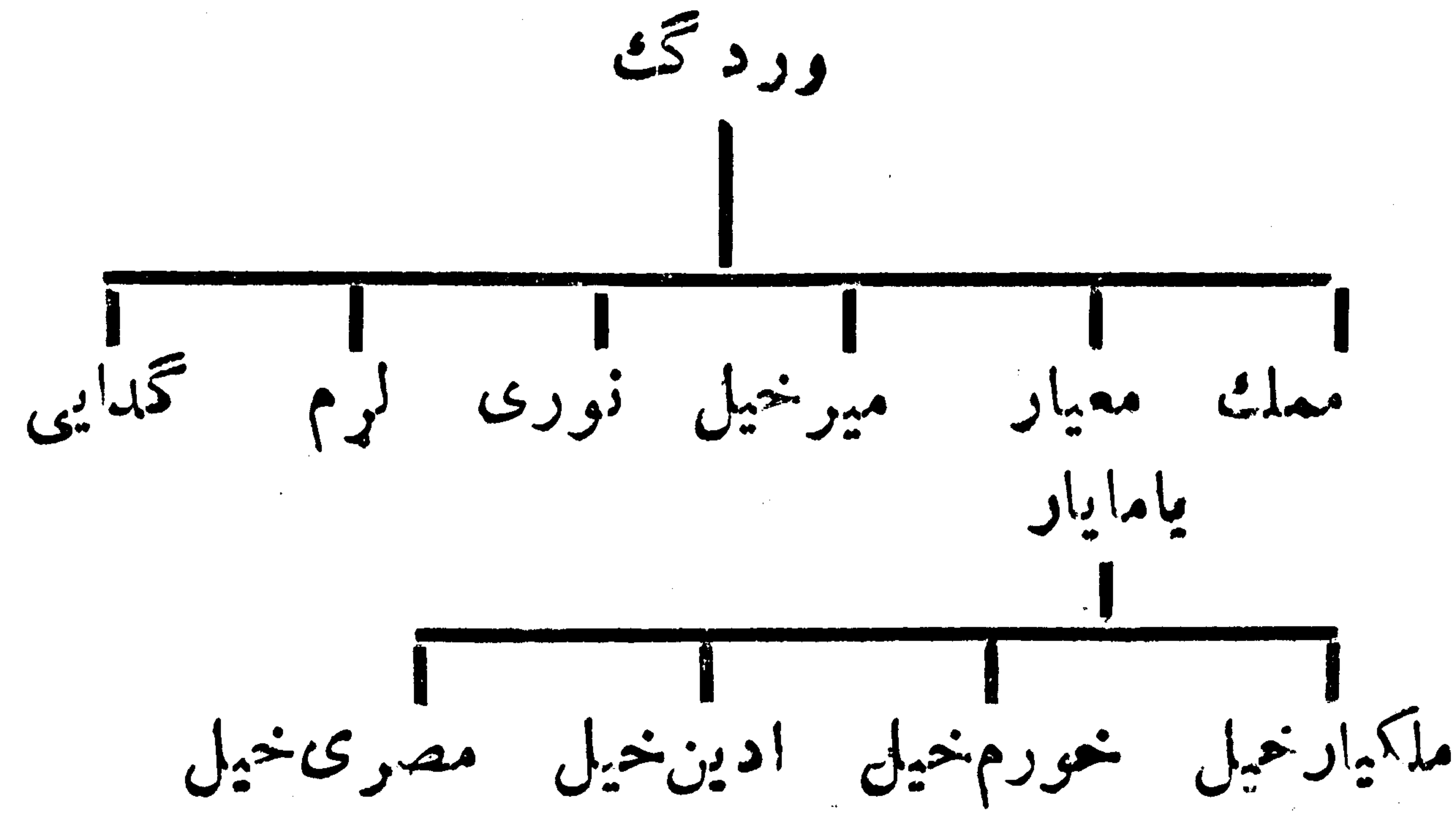

وزیر

وزیر په کرلانیو پښتنو کی یوه ستره قبیله ده . د روایتونو له مخی د دغی قبیلی مورث علی (لوی نیکه) وزیرنومیده چی د سلیمان زوی او د کرلان لمسی و.

وزیر دوه زامن درلودل چی یو یی خدری او بل یی لالی نومیدل (۳)

داسی روایتونه موجود دی چی وزیر لومړی د خوست د شوال غره ته نژدی د برمل په سیمه کی د شیتک د اولادی سره یو ځای اوسیدل او د څوارلسمی عیسوی پیړی په وروستیو کی دوی د لویدیځ پرخوا وغزیدل او د توچی په قطب د بنو او کوهات په سرحدی غرونو کی استوگن شول او په کرار کرار د کورمی د رودنــه دگومل تر دری پوری د استوگنی دیره سیمه یی په خپله قبضه کی راوسته او هلته میشته شول چی ددوی د استوگنی په وجه داسیمه د وزیرستان په نامه مشهوره شوه چی ددغه ځای مساحت (۷۰۰۰) مربع میله دی (٤)

(۱) پښتانه د تاریخ په رڼا کی ـ ۱۳۷۷ مخ .

(۲) حیات افغانی ۶۳۲ مخ .

(۳) نومړی اثر ۶۳۳ مخ .

(٤) پښتانه د تاریخ په رڼا کی ۱۳۹۱ مخ .

د شجرې مطابق د وزیرلو مړې زوی خضري دری زامن درلودل یعنی موسی، محمود اومبارك چې موسی یې په درویش سره هم مشهوررو. موسی ته له دی کبله ددرویش لقب ورکړې شوی وچې دی یو پرهیزګاره اوزاهد سړی وچې اوس هم دده اولاده دی یـولوی ولی ګڼي اود هغه مزارچې په بومل کی مـوقعیت لری د خاصه واوعاموزیارتګاه ده .

موسی درویش دوه زامن درلودل چې یو یې اتـمان نومیده اواولاده یـې پـه مجموعی توګه د اتمان زیوپه نامـه سره شهرت لـری . د وزیر په خپله ورځنی محاوره کی اتمان زیواواحمد زیوته درویش خیل یادرویش وزیرهم وایی.

دخضری ددویم زوی (محمود)زوی مسعود(مسید) نومیده چې اولادی ته یې مسعود (مسید) وزیر وایی اودخضری ددریم زوی (مبارك)زوی ګوربز نومیدچې اولاده یې تراوسه پورې هم دګوربزوپه نامه سره یادیږی او دخوست پـه سیـمه کی استوګنه لری (۱)

وزیرپه لومړی سرکی په دوولو یو بنا خونو بانـدی و یشل شوی دی چـې داحمد زی وزیرو اواتمانزی وزیرو په نامه سره یادیږی . ددوی سیمه داداری پلوه په دوو واحدونو ویشل شوی ده یو یې شمالی وزیرستان چې اوتمان زی وزیرو کی استوګنه لری اوبل یې جنوب وزیرستان چې احمد زی وزیرپکی میشته دی چې د۱۹۶۱ع کال دسرشمیرنی له مخی په جنوبی وزیـرستان کی داحمدزیـو شمیر (۴۲۳۷۴) تنه او پـه شمالی وزیـرستان کی د اتما نزیووزیرو شمیـر(۸۹۷۶۳) تنه ښودل شوی و.

همدا رازد بنوپه سیمه کی هم یو شمیر وزیر اوسیږی چې داوتمانزیووزیرو شمیرپکی (۲۴۴۹۹) تنو اوداحمـد زیووزیروشمیرپکی (۱۵۳۳۹) تنوته رسیږی. ددغو معلوماتوله مخی څرګندیږی چې ددوی مجموعی شمیر د (۱۷۱۹۷۵) تنو په شااوخوا کی دی.

---

(۱) حیات افغانی ۵۰۴ مخ.

اوتمانزی وزیر دافغانستان سره اوزده پوله لری چی دخوست داویی ولسوالی څخه دپکتیکا دولایت دبرمل تر علاقـه داری پوری ادامه مومی.

همدارنګه د ۱۳۶۰ کال داحصائییی له مخی دبرمل دعلاقـداری نفوس چی داوتمانزیو وزیرودولی خیلوڅانګه پکی میشته دی (۲۰۵۱۸) تنه ښودل شوی دی.(۱)

دوزیرود قبیلی نوی مشهوری څانګی اوخیلونه پهلاندی ډول دی :

۱ـ اوتمانزی : داوتمانزیو وزیروخیلونه پهدی ډول دی: کابل خیل ، ولی خیل ، ذلی خیل ، ممیت خیل ، ابراهیم خیل ، مده خیل ، توری خیل ، منظر خیل ، ووزی اخیل ، حسن خیل ، بوره خیل ، خدرخیل اونور.

۲ـ احمدزی وزیر : داحمدزیو وزیروخیلونه دادی: ذبی خیل ، کالو خیل ، نصرای ، بومی ، شبودی ، سپیرکی ، محمد خیل ، سعدی خیل ، سودان خیل ، سین خیل ، هاتی خیل ، عمرزایی ، سرکی خیل ، بودین خیل ، بیزن خیل ، خوجل خیل ، توزی خیل اونور.

۳ـ مده خیل وزیر: سرکی خیل ، علی خورن خیل ، خضرخیل ، لغریاډوډی خیل ، توریا بازید خیل ، پایوخیل ، وادین خیل ، نظرخیل ، تخمل خیل ، ادم خیل ، تورسم خیل ، جمیی خیل ، دری پلاری ، مچه ، میرسنی ، عمل خیل ، بوزی خیل ، باشی خیل ، خوشکی تنی ، اخر اونور (۲)

دوزیرو دقبیلی داستوګنی سیمی :

۱ـ دشوال سیمه :

پهدی سیمه کی دوزیروڅانګی لکه کابل خیل ، جانی خیل وملکشی استوګنه لری :

۲ـ دشاکی سیمه :

شاکی دغـرونو په مینځ کی یوه اواره سیمه ده چی ملکشی ، میامی ، شادیګی

(۱) اضلاع ، ایجنسی ها وقبایل ایالات پښتونستان ۹۹ مخ .

(۲) نوموړی اثر ، ۱۰۱ ، ۱۱۷ مخونه.

اوخو ناخیل پکی استوگنه لری. سر بیره پردی په د غه ځای کی سدن خیل، هانی- خیل اوسپیر کی وزیر هم میشته دی .

۳- دبرمل سیمه :

دوزیرو په سیمه کی برمل دیوی وادی په شکل موقعیت لری چی ځمکه یی ډېره اودکرکیلی له پاره ډېره مساعده ده چی پکی کابل خیل و زیر استوگنه لری اووزیرددوبی په موسم کی خپل مالونه پکی څروی چی دموسی درویش مقبره هم دلته موقعیت لری .

٤- درزملک سیمه :

دایوه کوچنی سیمه ده چی ښه آب وهوا لری . په دی سیمه کی داوتمانزو وزیرود توری خیلو اوممیت خیلوځانگی استوگنه لری .

٥- دخیسوردره :

داسیمه ددوړودعلاقی سویلی برخی ته موقعیت لری . ددی دری په پورتنی برخه کی ممیت خیل، په منځنی برخه کی یی توری خیل اوپه ښکتنی برخه کی یی ددوړوڅانگی استوگنه لری .

٦- شېرنه :

دغه سیمه ددوړولوید یځ ته پرته ده چی مداخیل، خدرخیل اووړوکی په کی استوگنه لری .

۷- دشکتو سیمه:

داهم یوه کوچنی دره ده چی په پورتنی برخه کی یی توری خیل اوپه منځنی برخه کی یی ممیت میشته دی (۱)

۸- وانه :

وانه دجنوبی وزیرستان مرکزدی . داسیمه دوزیرودسیمی دسهیلی برخی نه

(۱) حیات افغانی ٥٠٦ - ٥٠٧ او٥٠٨- مخونه.

دګومل دری دهغواو چتوغرونو لړی ده چی جنوبی برخه‌یی دګومل تردری پوری رسیږی : وانه دشمال نه سهیل خواته امتداد لری چی اوږدوالی یی تقریباً (۱۵) کروهه دی . دلته یو خوړ بهیږی چی دګومل د سیند سره یو ځای کیږی .
دجغرافیوی موقعیت په لحاظ دوانه هوا ددوبی په موسم کی دیره ګرمه ده .
په وانه کی دوتانی چی داو دیو پښتنو یوه څانګه ده استوګنه لری . همدا رنګ په نورو برخو کی یی ذلی خیل او احمدزی استوګنه لری .

۹ـ دبدر سیمه :

په دی سیمه کی سپیر کی وزیراو شنکی وزیراستوګنه لری چی اوږدوالی یی ترکانی ګرام پوری پنځه کروهه واتن او پلن والی یی تقریباً یومیل دی .

دوزیرو کسبونه :

په پیل کی ددغی قبیلی خلک اکثره دغوایا نواو رمو په څرولو اودمالګی په سوداګری بوخت وو، خواوس اکثره دکرنی، مالداری او وریو دځرڅلاوله لاری خپله ګوزاره کوی. ددوی دپسونو وریځ اعلی جنسیت لری. همدا رازدوی دوریو دځرڅلاوله درکه دیره ګټه ترلاسه کوی .

غرنی وزیرد وزورمی هم ساتی، خوپه اوارو سیمو کی یی وزی لږی دی .
دوی داوښانو ګلی هم لری ، په تیره بیاهغه کوچیان یی چی دسفراولیږد په وخت کی په هغو باندی دکوراسباب او کیږدی باروی . دوی کله کله ددغو اوښانو څخه دمالګی دسوداګری له پاره هم استفاده کوی .

ددوی په سیمه کی غنم، جوار، اوربشی او و ریجی کرل کیږی، خوپه غرنیو سیمو کی ددوی ځمکی دیری لږی دي ، لوځکه یی دځمکو حاصل د دوي کلنی ارتیاوي نه شی پوره کولای. همداسبب دي چی په دوي کی ځمکی په لوره بیه پلورل کیږي. ددوي د اوارو سیمو په ځمکو باندې اکثره احمد زي وزیر قبضه لري چی دوي عموماً په دغو ځمکو کی غنم اونخود کري او دمنی په موسم

کې باجړې ترهغې اندازې زیاتې دي چې ددوې دخوراك لس چنده ته رسیږي اودهغوی دخـــر ځلاو نه ډیره ګټه ترلاسه کوي.

خوراك یې:

دوې په خوړو کې عموماً دغنمو، جوارو او اوربشو له ډوډۍ او همدارازد پسونو له غوښو څخه ډیره استفاده کوي. ددوې ډیرخوندوراوغوره خواړه دادي چې غټې وریجې دڅېرو غوړیو سره یو ځای پخوي .

د معمولي خوړونه پرته ددوې پـه غرو نـوکـې د خـر نجي دونې میوه چې دوې یې پورګی بولي اوړه کـوي او اکثره یې داوربشو ددوډۍ سره ګډوي اوبیا یې خوري .

پوښاك یې:

۱ـ دنارینه وو پـوښاك:

ددوې نارینه عموماً اوږدې پګړۍ چې اوږدوالی یې له دریو ګزونه تراووګزو پورې رسیږي په سر وي اودغه پګړۍ اکثره نیلي یاتوررنګ لري. د دوې کمیسونه چې د بیلابیلو ټوکرانو څخه یې جوړوي چین داره اوبـې چینه وي. همدارازدوې یوبل دول پراخه کمیسونه چې دډبلو وړینو ټوکرانو څخه یې جوړوي اغـوندي اودوې ورته په خپله سیمه ییزه اصطلاح یـتـکوي وایـي. همداراز دوې ډیرې ښـې شړۍ هم جوړ وي چې ښندۍ او مخکینۍ برخـه یـې په ژیړ واوسرووریښمو اوسپینسیو پاندې ښکـلې کړای شوې وي چې دغه کارددوې دښځوله خوا ترسره کیږي او ددغو شړیو اغوستل په دوې کـې زیات رواج لري.

۲ـد ښځو جامې :

دوزیرو ښځې په عمومي دول تورتیکری په سروي چې دغه تیکرې د ډبلو ټوکرانو څخه وي، خو ځـوانې ښځې چې دوی ورته په خپله ژبه نـیا زمنې ښځې وایـي اونوی پیغلې هغه تیکرۍ چې چمې یـې بـولي او سرې ژیـړې اوتورې لیـکې ولري

په سروی او ښځینه کمیسونه چې دوی یې خت بولی په عمومی توګه په دوه ډوله دی:
لومړی نجلانه خت او دوهم یې ګریوانه خت.

لومړی ډول کمیسونه (ختونه) عموما د پېغلو نجونو له خوا اغوستل کیږی او د رنګه ټوکرا نو څخه یې جوړوی، د دغه ډول کمیسونو په ټټر باندی خامك دوزی نښته او هم چینداره نه دی. دویم ډول کمیسونه چې د واده شوو ښځو له خوا اغوستل کیږی له سور نیلی یا تور رنګه ټوکرانو څخه یې جوړوی او د دغو کمیسونو ګریوانونه ټټرونه په سرو او یا ژیړو ورېښمو باندی ښکلی شوی دی چې دغه کار اکثره له ښځو له خوا ترسره کیږی. د دغو کمیسونو د ټټرلاندینی برخه ترهغې اندازی پوری چینداره وی چې ټول یو ډول ښکاری، خو د ټټر برخه یې ډیره تنګه وی چې د دغو کمیسونو او ږدوالی د پښو نه ترښنګرو پوری رسیږی.

د واده شوو ښځو پرتګونه له څو ډوله ټوکرانو نه چې رنګونه یې ژیړ، نیلی او آسمانی وی او هغوی ورته په خپله ژبه بیګمی، ژیړخیش او سورخیش وایی جوړ شوی وی. دغه پرتګونه چین لرونکی او ښکتنی برخی یې تنګی وی، خو د زنګنونو نه پورتنی برخې یې پراخه وی. هغه وزیر چې په غرونو کې او سیږی او غریب دی د پرتوګ پرځای یو ډول پټی د ښنګرونه نیولی تر زنګنو پوری تاووی چې دوی دغو پټیو ته په خپله ژبه وربلی وایی. په وزیرو کې د پېغلو نجونو او واده شوو ښځو ترمینځ ډیر ښکاره توپیر په دی کې دی چې پېغلې نجونی یې سپین پرتګونه او ساده بې چینه کمیسونه اغوندی په داسی حال کې چې واده شوی ښځې یې برخلاف او ږده چین لرونکی او ګریوان لرونکی کمیسونه اغوندی.

د وزیرو ښځې اوڅیری:

د دغې قبیلې اکثره خلك پیاوړی، قوی او اوږدی ونې لری. دوی ښکلی، ګردی سترګی او پراخې تندی لری او اوږده ویښتان او ځینې پریږدی چې خپل ویښتان د شرشمو په تیلو او ژیړ و غوړ یو غوړوی.

میلمه پالنه :

داخلک په ډیره مینه اوشوق خپلو میلمنو اودوستانو ته میلستیا وی، ورکوی او کله چی د میلمنو شمیر تر اتو کسانو زیات وی، ورته پسه حلالوی اود دوی میلمانه په عمومی ډول په دری ډوله ور پیژندل کیږی .

۱ ـ دمږه مړی یا شکره وره مړی :

دوی قدرورو میلمنو ته پسه حلالوی او د وسی په اندازه وریجی ، ډوډی ، جواری او او گره وروسره پخوی او دغه ته دمږه مړی یا شکره وره وایی .

۲ ـ کوندی مړی :

چی په دی مړی کی چرگان حلالوی .

۳ ـ وچه مړی :

چی وچه ټیکله هم ورته وایی ، لنډه داچی ددوی میلمه پالنه دمیلمه په حیثیت پوری اړه لري یعنی داچی د قدرور میلمه ته ښه خواړه برابروی . (۱)

شمالی وزیرستان

دوزیرو قبیلی د پیژندلو پر برخه کی به بده نه وی چی ددوی داستوگنی سیمی هم وپیژنو . دجغرافیوی او اقتصادی پلوه وزیرستان یوه سیمه ده خو دادادارى پلوه په دوو برخو ویشله شوی ده چی یوی یی شمالی وزیرستان او بل یی جنوبی وزیرستان دی . په وزیرستان کی پنځه عمده قبیلی استوگنه لری : وزیر (احمدزی او اتمان زی) ، مسید (مسعود) دوړ ، گوربز او بیټنی . چی مسید ، احمدزی وزیر او بیټنی په جنوبی وزیرستان کی استوگنه لری او بیټنی داداری پلوه دیره اسماعیل خان او بنو پوری مربوط دی . اتمان زی ، وزیر ، دوړ او گوربز په شمالی وزیرستان کی اوسیږی .

دپاکستان له خوا دوه تنه پولیټیکل ایجنټان (Political Agents) ټاکل شوی دی چی

(۱) حیات افغانی ۵۸۲ مخ .

یو دشمالي وزیرستان په میرامشاه اوبل د جنوبي وزیرستان په وانه کې مؤظف دی. دیوه واحد په توگه دوزیرستان څلورخواوی په دی دول دی: لوېديځ او شمال لوېدیزته یې دپاکتیا اوپاکتیکا ولایتونه، شمال اوختيځ ته یې کورمه، ټل، بنواو دیره‌اسماعیل خان اوجنوب ته یې ژوب اودشیرانیو سیمه موقعیت لري :

دشمالي وزیرستان څلورخواوی :

دشمالي وزیرستان ایجنسی دطوال لبلدپه ۷۰ درجو اودعرض البلد په ۳۳ درجو کې موقعیت لري. شمال ته یې دخوست لویه اولسوالي، لوېديځ ته یې دشوال اوبرمل سیمه، جنوب ته یې جنوبي وزیرستان اوختيځ ته یې دبنو ضلعه موقعیت لري. دشمالي وزیرستان مساحت ۱۸۱۷ مربع میله دی.

دفزیکي اوتوپوگرافي پلوه شمالي وزیرستان په لاندنیوسیمو ویشلای شو: د توچي، وادی دخیسور وادی، د شکتوی وادی، دشیره تله دښته، دکتي وادی او دکورمي دوادی یوه برخه، دپورتنۍ توچي وادی، ددندی دښته، لکه دښته او درزمک دښته. دشمالي وزیرستان مشهور سیندونه توچي، کورمه، کیسوی، خیس او شکتوی دی او اکثره ځمکې یې دتوچي دسیندپه واسطه چې ۶۳ میله اوږدوالی لري خړوبیږي :

شمالي وزیرستان داداري پلوه په شپږواداري واحدونو ویشل شوی دی چې دتحصیل په نامه یادیږي او هغه په دی دول دی: میرا مشاه، دوسلي، دته خیل، سپین وام، میرعلي او رزمک.

د ۱۹۶۱ ع کال داحصائیي له مخې ددغې ایجنسی شمیر (۱۵۹۳۶۶) تنوته رسیږي چې په سلو کې ۸۲،۸ تنه په پښتوژبه خبری کوي (۱)

جنوبي وزیرستان :

جنوبي وزیرستان یوه غرنۍ سیمې ده. څلور خواوی یې په لاندی دول

---

(۱) اضلاع، ایجنسی ها وقبایل ایا لت پښتونستان ۲۱- ۲۲ او ۲۳ مخونه.

دی: شمالی ته یې شمالی وزیرستان، لویدیځ ته یې د پکتیکا ولایت او جنوب ته یې د دیره اسماعیل خان ضلعه موقعیت لری. د جنوبی وزیرستان مساحت ۲۵۵۶ مربع میله دی :

سیندونه یې د لویدیځ نه ختیځ ته بهیږی او د سلیمان د غرونو د لړی نه راوتلی او دسند په د دریاب کی توئیږی . مشهور سیندونه یې ګومل او تانك زام دی : د جنوبی وزیرستان نور سیندونه خیسور ، شکتوی، سپلی توی، وانه توی، شوره، شنګی او شاهوردی :

د جنوبی وزیرستان عمده قبیلی مسید او احمدزی وزیر دی په ۱۹۶۱ ع کال کی د دوی شمیر ۲۳۵۴۴۲ تنه ښودل شوی دی (۱)

د وزیرود نسب شجره

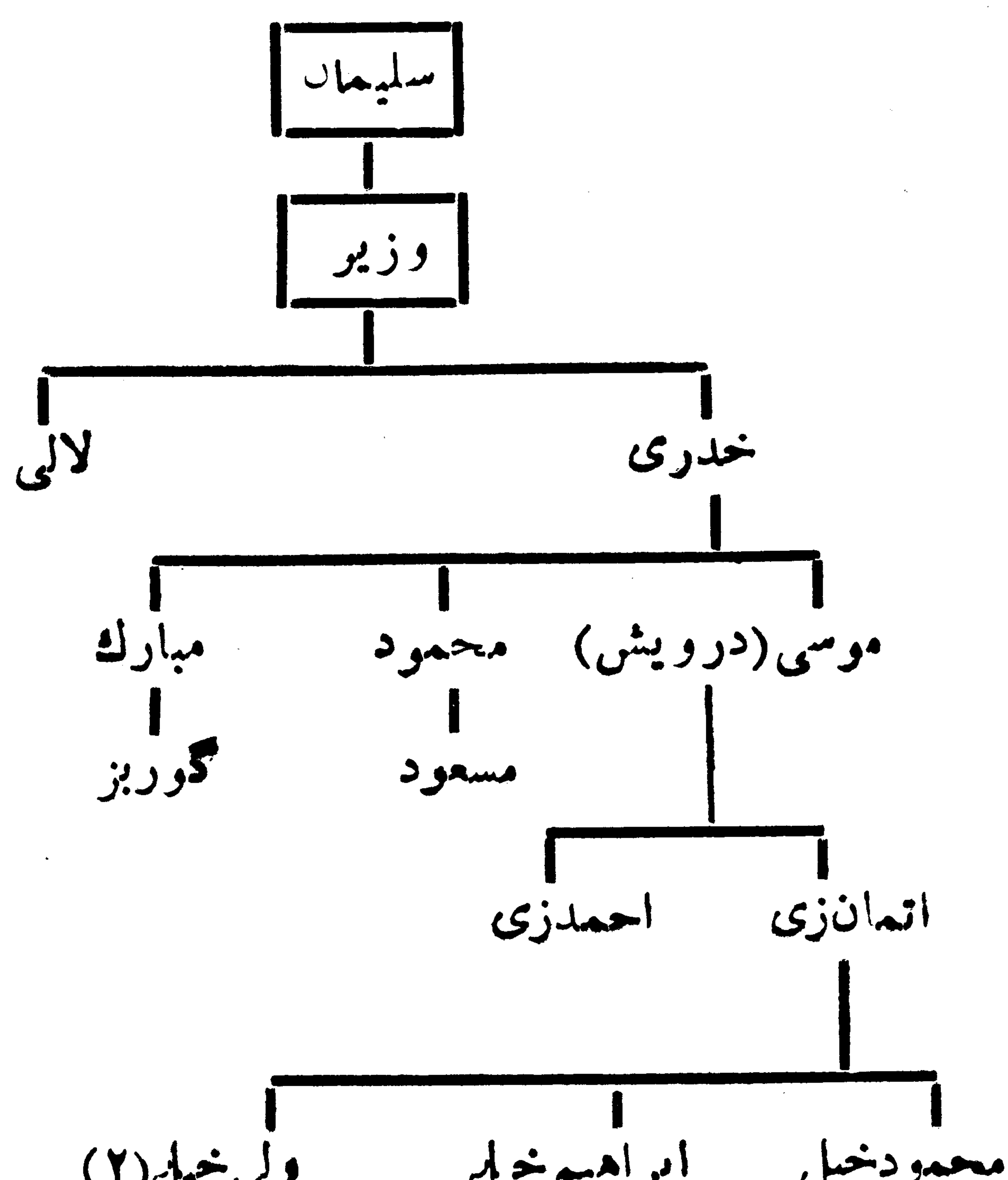

(۱) اضلاع ، ایجنسی ها و قبایل ایالت پښتونستان ۲۵- ۲۶ مخونه.

(۲) پښتانه د تاریخ په رڼا کی ۳۶۳ مخ .

هریپال

هریپال سړبني پښتانه دی او په شیرا نیوورگ‌ـه‌یږی. د کیپ یا کپ زی ښاخ چې د ودم اولاده ده هم په هریپال ورگډیږی او ددوی دغر نیو سیمو ترڅنگ د گومل ددری سهیلي ته دوا نه په سیمه کی پراته دی. ددوی رواجونه، عنعنات او دوداو دستور کټ مټ دشیرانیو په شان دی (۱)

هری یوه هندی کلمه ده چې د ښښتن، بادار، خاوندا و خدای په معنا استعمالیږی ددوی یو شمیر په ژوب هم استوگنه لری (۲)

هزاربز

دوی په اصل کی سړبني پښتانه دی او په مومندو پوری مربوط یو ښاخ دی: اکثریت شمیر یی د ننگرهار دولایت دروداتو په اولسوالی پوری مربوط په څینو کلیو کی استوگنه لری. ددوی یوزیات شمیر په کابل کی دمیرویس میدان او خوشحال خان مینی په سیمو کی استوگنه لری چې زیات شتمن او دسوداگری په چارو بوخت دی (۳). ددوی شمیر د ۱۳۶۰ کال داحصائیی له مخی د (۳۱۱۰) تنو په شاوخوا کی ښودل شوی دی (٤)

همړ

لکه چې دستوریانی په مبحث کی هم راغلي دی ستوری چې په ستوریانی سره مشهور و پنځه زامن درلودل چې تری، شیخی، مربری او امرا نو میدل چې ددوی هلو رووا رو اولادی ته په مجموعی توگه گنډاپور وایی .

دستوری پنځم زوی چې همړ نومیده ده اولاده دستوریانی په نامه سره یادیږی . همړ دری زامن درلودل چې مشا، چرمش او اهدو نومیدل .

---

(۱) حیات افغانی ۲۵٦ مخ .

(۲) پښتو او پښتانه په سهیلی پښتونخوا کی ٤۷۰ مخ.

(۳) ماد هزار بوزو دسپین زیرو او مشرانو سره ددوی په باب همدو مره معلومات ترلاسه کړل (لیکوال)

(٤) معلومات مختصر در باره اقوام و قبایل و لا یات سرحدی کشور ۱۰ مخ .

دوی دبابړودقبیلې په سهیل کې پراته دي چې یوشمیریې په اوروسیه‌واویو شمیریې په‌غزنیوسیمو کې استوګنه‌لري. ددوی‌سهیل ته‌کسرانې بلوڅان اولویدیځ ته یې دامرزیوقبیله استوګنه لري . د دوی لوی‌کلي امکڅ، پیورکوی، وچه‌کوی، منګلي اوګنډي دي . دوی په ډیل کې د مالداري په چارو بوخت او پروونده وو . چیرته به یې چې کوم ښه څړځای ولید نوهلته به یې خپله ګوزاره کوله . ډیره موده نه ده تیره شوې چې دوی خپله اوسنۍ سیمه له بلوڅونه تر لاسه کړې وه .

دوی ددامان دتولواوسیدونکوقبیلودښاخونونه وروسته میدان ته راغلي اووروسته یې دبابړودسیمې شمالي برخې هم دتورې په زور په خپلوحدودو کې شاملې کړې، دوی به په ژمي کې په همدغه میدان کې او میدل اوپه دوبي کې به د موسی خیلوکاکړوغره ته تلل، خوپه پای کې د دوی ترمنځ یولړشخړې رامینځ ته شوې په پای کې هم‌مجبورشول‌چې نیمایي خلک‌یې‌خپلې رمې اوڅاروي خرڅ اودکرنې په چارو بوخت شول ، خوپه دوی کې دوش زي ښاخ دپخوا په څیر پر پوونده بوخت دي (۱)

دوی دمنې په موسم کې په‌خپلومځکو کې با جره اوپه پسرلي کې غنم کري په حقیقت کې ددوی مځکه دکرنې له پاره چندان مساعده نه ده .

دوی‌دشمیر له پلوه لږدي اوپه اوعمده برخوویشل شوي دي چې احمدزي اوګدارزي نومیږي . دوی ددیره اسماعیل خان په ضلعه کې پراته دي (۲) او د شوروي اتحاددیوه عالم ستانیشفسکي داتنوګرافیکومعلوماتوله مخې چې د۲۰ پیړۍ په پیل کې ښودلې‌دي ددوی‌شمیرد(۳۵) زروتنوپه شاوخواکې ښودل شوی‌دی.

هني

ویل کیږي چې دهني قبیله هم دکرلاني‌قبیلې یوه‌څانګه‌اوهني د منګلو ورور. څرنګه‌چې دښوپه تاریخ کې راغلي‌دي دهني‌قبیله په ښو کې له منګلو سره

---

(۱) حیات افغاني ۲۸ - ۲۹ مخونه.

(۲) اصلاع ، ایجنسي ها وقبایل ایالت پښتونستان ۹۷ مخ .

يوځای اوسيده چې تراوسه پورې په دغه ملک کې دهغې منګلو په نامه شهرت لرې. دشيتګ اولاره چې بنوزی (بنوڅي) دی او د بنوسيمه اوس ددوی په لاس کې ده تقريباً (۶۰۰) کاله وراندې يې هنې او منګل له دغې سيمې څخه وشړل چې په دغه وخت کې يوشميرهنې هندوستان ته لاړل او يوشميريې د منګلو د قبيلې په لوبديځ غره کې ميشته شول (۱)

اوس دهنې دقبيلې مشهوره څانګه زومخت، زومښت يازويمشت دی چې په کورمه کې د سپين غره ختيځ لور ته په غرونو کې آباده او دغه څانګه بيا په نورو څانګولکه: خويدادخيل، هوتی زی، (واتی زی)، منتوال، منډان او دولت زی باندې ويشل شوی ده.

تاريخ حيات افغانی ددغې قبيلې دوسله والو کسانو شمير (۹۰۰۰) تنه ښودلی دی. دوی لوړ قلونه لری او مضبوط خلک دی. اکثره خلک يې په کرکيله او د شيانو په خرڅولو بوخت دی. ځينې خلک يې د بهادر خيلو له کان نه مالګه استخراجوی او ګټې ترلاسه کوی.

په دوی کې کورنی دښمنی هم موجودی دی، خود چاسره سخته يې ونی دښمنی نه لری. دوی په يوه غونی صيمه کې ژوند کوی اوسنی مذهبه او دسمل په ګوندی کې شامل دی. د۱۹۶۱ع کال دسرشميرنې له مخې ددوی شمير (۳۰۷۰۶) تنه ښودل شوی دی (۲)

---

(۱) حيات افغانی ۶۳۰- او ۶۳۰ مخونه.

(۲) اضلاع، ايجنسی ها و قبايل ايالت پښتونستان - ۹۰ مخ.

دهـنی دنسب شجـره

دولت | بوغـری | زومخت زومښت بازویمشت | خـوست | اودن

بازویمشت:

خویداد خیل | هوتی زی یاواتی‌زی | منتوال | منـدان | دولت‌زی

هـوتـك

هوتك بابا چی د(٦٦١ — ٧٤٠ ه ق)پـوری یی ژونـدکاوه دباروزوی دتولریاتوران لمسی اودغلجی کروسی دی چی پـه (٦٦١ ه)کال کی پـه اتغرکی زیږیدلی دی. څرنګه چی هوتك یوروحانی شخصیت ونوڅکه خلـکوهغه تهٔ په درـنه ستر ګه کتل اودډیرعزت اواحترام پـه سبب یی هغه تـه دبابا لقب ورکـړ چی په وروسته کی پـه هـوتك بابا سره مشهورشـو .

دغلجیوپـه قبیله کی دهوتکو ښاخ له دی کبله پـه لومړی سرکی شمیرل کیږی چی دغلجیانو پاچا له دغه ښاخ نه راوتلی و . دهوتکو ښاخ پخواد شمیرله مخی ډیرزیات و ، خود غلجیودسلطنت دانتقال اوزوال په وخت کی ددوی په شمیر کی لږوالی راغی .

څرنګه چی هوتك بابایوبزرګوار انسان ونوڅکه‌ده داتغر(*) اوسـوری‌مشری هـم په غاره درلوده اودملی مشرپـه نامه یاد یده .کلـه چی مغولـود ارغنداب ددریاب پرغاره‌پراتغراواولان باندی تیری وکړنوهوتك بابادملی‌مدافعینو په څنګ کی ولاړاود یوباتجربـه قوماندن پـه توګه یی دافغانی‌قـواووسوق‌اواداره‌کو له. هغه‌دیرغلـګروقواوو په‌ضد سختی جګـړی وکړی، پـه تیره‌بیا پـه هغه جګـړه

(*)اتغرمرکب‌دی‌د(اته)او(غر)نه‌یعنی اته‌غرونه اوداهغه‌ځای‌نوم‌دی‌چی‌دکلات‌په سهیل‌ختیزکی موقعیت لری‌چی دهوتکواوتوخوداستوګنی‌ځایونه‌دی. (لیکوال)

چې د هوتکو او مغولو ترمنځ سورطره ته نـژدې پېښه شوه د هغه وخت د شدیدو جګړو په جمله کې شمېرل کېږي :

هوتك بابا ترهغه وروسته چې تیـرې کوونکو ته یې درانـده تلفات واړول او هغوی یې د خپل ملك نه وشړل نو په خپلې قبیلې کې یې ډیر شهرت پیدا کړاو دهغه اولاده په هوتکیانو سره مشهوره شوه .

کله چې هوتك بابا په (۷٤۰ هـ ق) کې له دې نړۍ نه سترګې پټې کړې نو تر هغه وروسته دهغه (۲۵) کلن زوی ملکیار د قوم مشرۍ په غاړه واخیسته . ملکیار بابا ډیر زړور او جنګیالی سړی و. کله یې چې د قوم مشرۍ په خپله غاړه واخیسته نو سمدستي دځمکو د آبادولو او کرنې چاروته متوجه شو دده په وخت کې ډیرې شاړې ځمکې آبادې او ډیر کاریزونه وکیندل شول تر څو چې تیرې کوونکي د ملکیار ددې اقدام له کبله په ویره کې شول او تر تولو روميې دهند مغولانو دده د زراعتي پالیسي او پرمختګ د فلجولو په لاره کې لوی خنـډونه ایجاد او په ناڅاپي توګه یې پر سیوری باندې حمله وکړه او د ملکیار سره یې سختې جګړې وکړې. که څه هم په پیل کې پښتنو ددې ناڅاپي یرغل له کبله ډیر ځاني او مالي زیانونه او تلفات ولیدل او ډیرې کورنۍ یې له د غه ځایه ژوب، مرغه اووازې خواته وکوچیدلې، خو سره له دې هم پر یرغلګرو باندې بریالي او دوی یې له سیوري نه وشړل . (۱)

په دې باب چې ملـکیار څو کاله دقوم مشرۍ په غاړه درلوده او په کومه نیټه وفات شوی صحیح او ثقه معلومات په لاس کې نه لرو. بارتولد د هوتکو د عروج په باب لیکي:

«د ۱۸ پیړۍ په لومړۍ سر کې پښتنو په فارس کې د صفویانو د دولت له لویدلو او په هند کې د مغولو د ستړي واکمنۍ لـه نړیـدونـه استفاده وکـړه او همداسې چې غوري غزنـي (لـه غـور نـه) پـه دولسمه پیړۍ کې اوچت شوي وواو یـوه لویه ستره واکمني یې جوړه کړې وه بیالوړي پولي ته ورسیدل (۲)

---

(۱) هوتکي ها ۳- ٤- او ٥ مخونه .

(۲) کابل مجله، ۱۳۳۸ کال ۳ گـڼه ٤١ مخ.

په ۱۷۰۹ کال میرویس نیکه د غلجیانو (غلجیانو) مشر پر کندهار برشو او خبره یی دی حدته ورسوله چی دده زوی محمود شاه په ۱۷۲۲ ع کال کی ایران و نیو او دایران تولواك هم شو نادرشاه چی دغلجیانو له اهمیت نه خبر و د هغوی دماتولو له هڅه یی کړه او هم یی دابدالی پښتنو مشران په خپلو لښکرو کی سرلښکران کړل. احمد د ابدالیانو مشر له هماغه وخته هڅه په کندهار کی پایتخت ونیو او افغانی خپلواك د ولت یی جوړ کړ. »

ایرانی نادرشاه د کندهار تر نیولو وروسته د هوتکو د ټبا خ پنځلس سوه کورنی ایران، ترکستان او هندوستان ته تبعید کړی چی له هغوی له جملی نه یو شمیر یی په بخارا، مازندران او د ایران په اردبیل کی میشته دی.

دافغانستان په څینو ولایتونو کی دوی په لاندی دول میشته دی :

۱ - د زابل په ولایت کی :

د زابل په مرکز د کلات په ښار، دشاه جوی او شینکی په اولسوالیو او د میزان او اتغر په علاقه داریو کی چی په ټول زابل کی ددوی شمیر د (۱۶۱۲۶) تنو په شا او خوا کی ښودل شوی دی (۱)

۲ - د کندهار په ولایت کی :

یو شمیر هوتك د کندهار په مرکز کی هم استوګنه لری چی شمیر یی د (۲۰۰۰) تنو په شاا و خوا کی ښودل شوی دی.

۳ - د غزنی په ولایت کی :

دغزنی ولایت دجغتو د اولسوالی درشیدانو په نامه دره کی زیات شمیر هوتك استوګنه لری چی شمیر یی داتو زرو تنو په شاا و خوا کی ښودل شوی دی. (۲)

---

(۱) معلومات مختصر در باره اقوام وقبایل سرحدی کشور ۸۹ مخ.

(۲) دکابل پوهنتون دژبو او ادبیاتو دپوهنځی داستاد ښاغلی پوهنمل خالق رشید څخه په غزنی کی دهوتکو په باب معلومات.

٤- د نیمروز په ولایت کې:

د نیمروز د ولایت په مرکز زرنج او د کنګ په اولسوالۍ کې یوزیات شمیر هوتک استوګنه لري چې په نوموړي ولایت کې د دوی مجموعي شمیر (٦٣٩٣) تنه ښودل شوی دی. هوتک د زابل په ولایت کې عموماً په مرغه، بادین، دسورغره په دوارو خواوو او د مقر په سهیلي برخو کې د توخو سره یوځای میشته دي او په عمومي ډول د کرنې او سود اګرۍ په چارو بوخت دي:

د هوتکو ښاخونه په لاندې ډول دي:

باېزي، مالیزي، لغزي، همرزي، رمسیزي، اکازي، بابوزي؛ شیرزي، اسحاق زي، باوو خیل، شریف خیل، خوردي خیل، ملوي خیل، اتل خیل، شاکم خیل، مندیزخیل، ادي زي او کوندي زي (١)

همدا راز یوشمیر هوتک د لغمان ولایت د قرغیو په اولسوالۍ کې هم استوګنه لري چې شمیر يې چندان ډېر نه دی: د هوتکو څو کورنۍ د کابل د څرخي پله په شااوخوا کې هم استوګنه لري.

(١) معلومات مختصر در باره اقوام و قبایل ولایات سرحدی کشور ٩٠ مخ.

د هوتک ابن هارو دنسب شجره

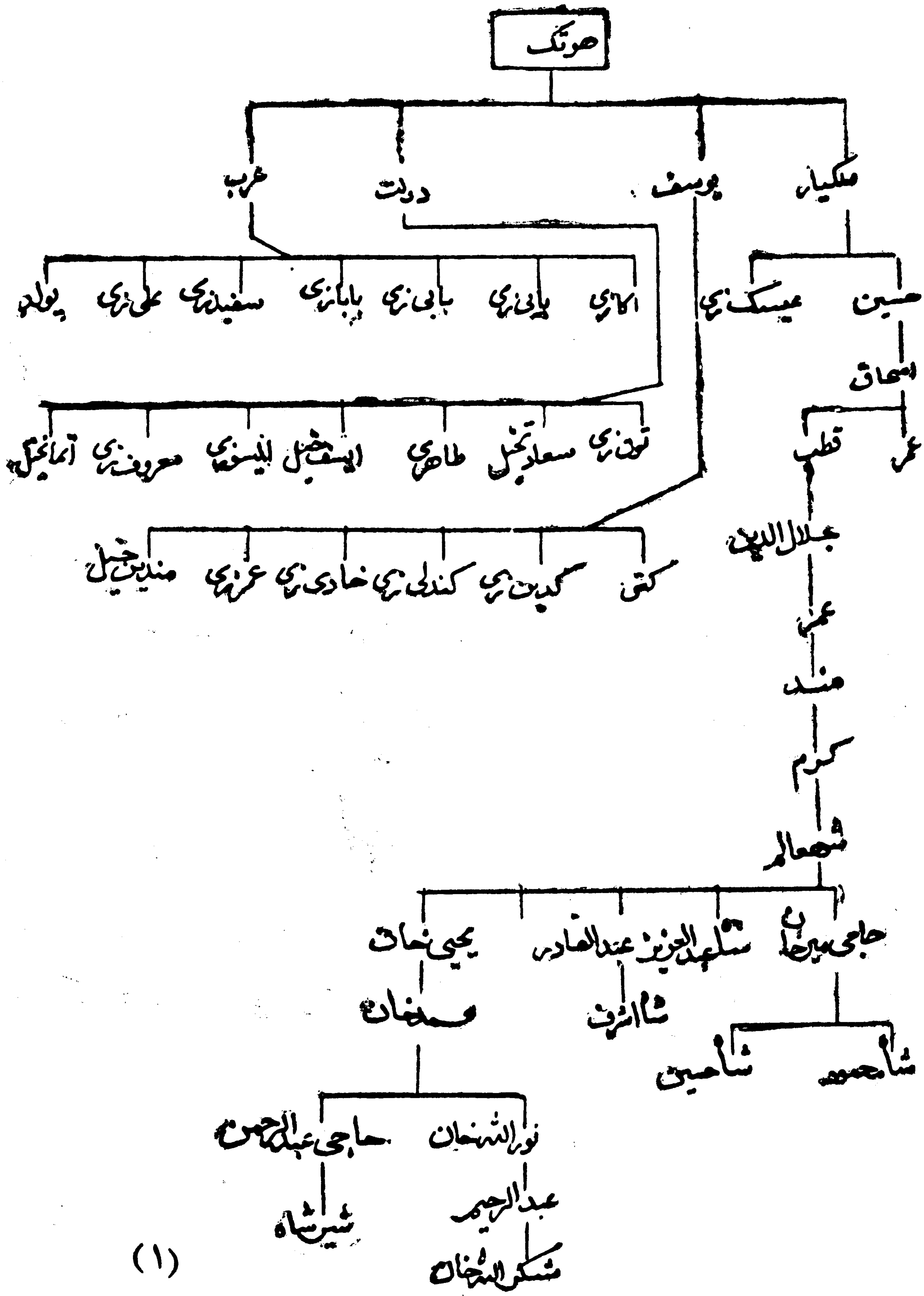

(۱)

هود

د حیات افغانی په تاریخ کی د لوانیو دنسب په شجره کی دهو د ذکر شوی دی . دا یوه‌مشهوره‌قبیله ته ده اونه یی نوم چند ان شهرت لری.

(۱) حیات افغانی ۲۵۷ مخ .

مندړ او یوسفزی، خونن ورځ مندړ هم د یوسفزیو په نامه سره یادیږی. یوسفزی عموماً په سوات، پیښور، ملکنډ، مردان او هزاره کی میشته دی.

خرنګه چی د نسب په شجره کی راغلی دی خرشبون د سړبن زوی و. خرشبون دری زامن درلودل چی کند، زمند او کاسی نومیدل.

کند دوه زامن درلودل چی یو غری نومید چی دهغه اولاده د غوریاخیلو په نامه سره یادیږی دوهم یی یی خښی، شخی یا خاښی وچی یوسفزی هغه په ښتوژبه د خوخی په نامه یادوی.

داخون درویزه په قول چی په دغه قبیله کی یی دیر ژوند کړی دی داسی ویل کیږی چی د شخی یاخاښی لومړنی میرمن مرجانه نومیده او مند او مک یی زامن وو.

داخون درویزه دوینا سره سم مند دوه زامن درلودل. دیوه نوم یوسف وچی اولادی ته یی یوسفزی وایی دویم عمر نومیده چی اولاده یی په مندړو سره شهرت لری.

داسی ویل کیږی چی یوسف پنځه زامن درلودل چی عیسی، موسی، مالی، اکو او اوریا نومیدل. دعیسی یوولس زامن وو. داسی ویل کیږی چی یو ځل مغولو د وی ځاروی بیولی وو او عیسی د خپلو زامنو په ملګرتیا مغول تعقیب کړل چی نه وروړی دخپلو نهو وارو زامنو سره د مغولو سره په جګړه کی ووژل شو. پاتی دوه زامن یی چی ژوندی پاتی وو یو یی حسن نومیده چی اولاده یی دحسن زیو په نامه سره یادیږی دویم یی یعقوب نومید چی نسل یی په یعقوب زیو شهرت لری. پته دی پاتی نه وی چی د عیسی یوزوی دده ترمړینی وروسته هم زیږیدلی و چی اکا نومید او اولاده یی په اکازیو سره شهرت لری:
دعیسی د دری وارو زامنو اولاده د تورغره نه نیولی د مهابن ترغرونو پوری میشته دی او اکازی د اباسین په ختیځو غاره او مداخیل د اباسیند په لویدیځه غاره آباد دی.

دیوسف دوو زامنو اولاده موسی او مالی اولاده په بونیر کی آباد دی.

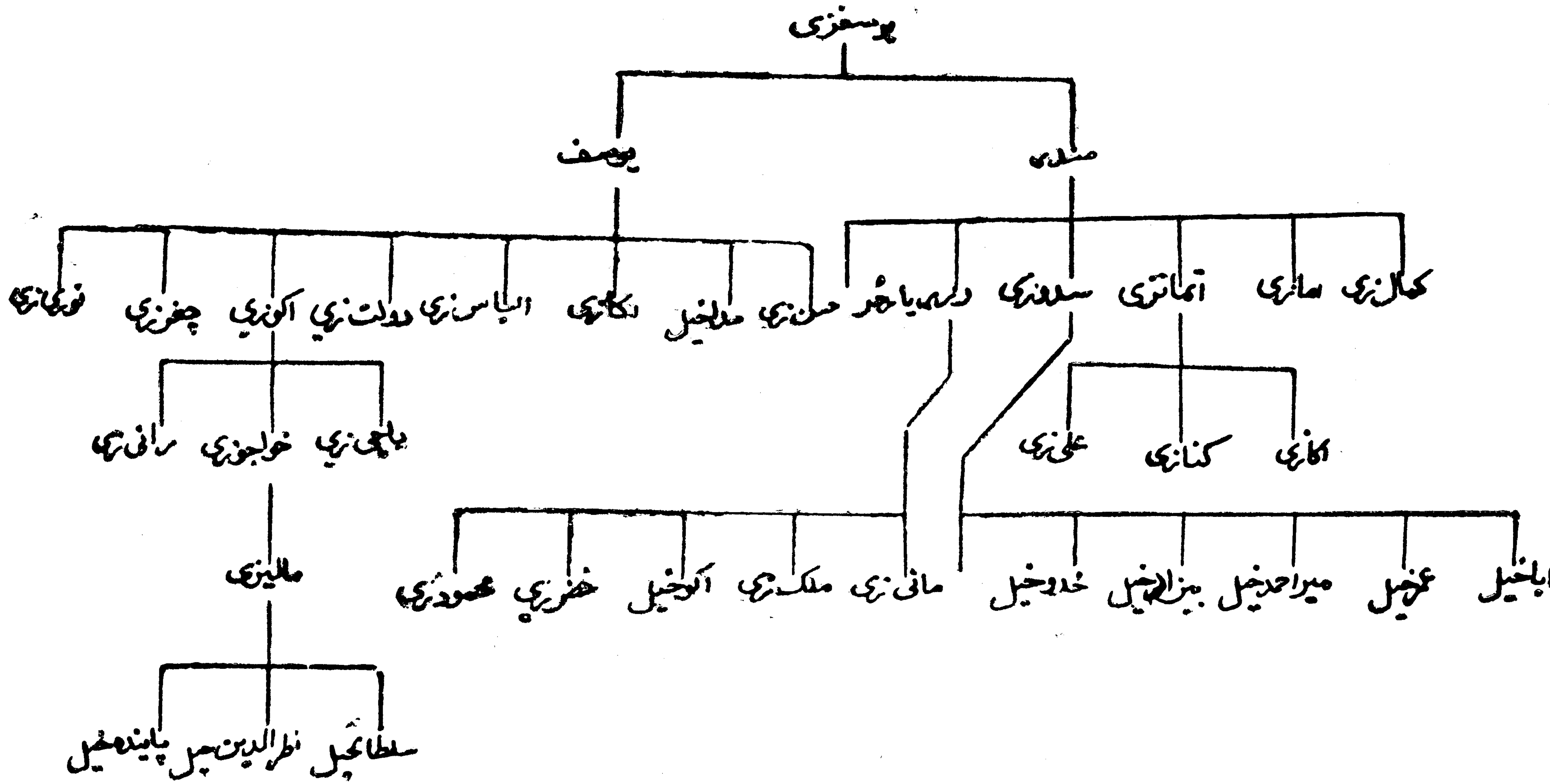

یوسفزی
یوسف
مندڑ
حسن زی
ملاخیل
نکاری
الیاس زی
دولت زی
اکوزی
چغرزی
نوری زی
بائی زی
خواجوزی
رانی زی
مالیزی
سلطانخیل
نظرالدین خیل
پاینده خیل
کمال زی
عمازی
اتمانزی
سدوزی
اکازی
کنازی
علی زی
ابا خیل
عزخیل
میراحمد خیل
بیزاخیل
خدوخیل
مانی زی
ملک زی
اکوخیل
خضرزی
محمودزی

همدا راز دیوسف دپښتوزامنو په جمله کی اوریا له دی کبله په (بادی) سره مشهوروچی دی دیر کبرجن انسان واو دده اولاده دبادی خیلو په نامه سره یادیږی.

داسی روایت موجوددی چی کله اوریا دخپلو وروڼو سره پلرنی جایداد ویشه نو موریی هم دخپلی برخی غوښتنه وکړه چی په دغه وخت کی ده خپلی مورته ښکنځلی وکړی او دهغی سپکاوی یی وکړ. چی موریی هم ورته ښیراوی وکړی اودهغه دښیراوودقبلیدوله کبله دده اولاده دیره نه شوه اوپه چمرزوکی شامل دی.

دیوسف دپښتم زوی نوم اکوو چی اولاده یی په کوز او برسوات، دبراو پنجکوری کی میشته دی. اکوزی بیاپه دوو څانګو ویشل کیږی چی یو یی خواجوزی اوبل یی رانیی زی دی چی رانیی زی هم په اوو څانګو ویشل شوی دی:سم رانیی زی او بر رانیی زی، سم رانیی زی د مقبوضه سیمو نه د ملکند تر غرولو پوری آباد دی بررانیی زی د ملکندنه پورته میشته دی:

یوسفزی اکثره دکرنی په چارو بوخت دی . ځینی یی دسوداګری چاری هم سرته رسوی .

د یوسفزیو لو مړنی استوګنځی :

داسی ویل کیږی چی د یوسفزیو لومړنی استوګنځی غوره مرغی و ه چی اوغستانته نږدی دسوزغره اوغندا ن ترمنځ موقعیت لری. حیات محمدخان په خپل مشهور اثر حیات افغانی کی لیکی : د مرغه نه مقصد چمن او دغورنه مقصد آباد اوشین دی چی د دواړو کلمو معنی (شین چمن)دی همدارنګه پودول غرنیو وښو ته هم غوره وایی او دغه بوټی ښایی دمرغه په نامه په کوم ځای کی راشین شوی وی او دنومورکه بوټی د زیاتوالی په سبب دغه ځای په غوره مرغه نومول شوی وی .

کله چی پښتنو د کندهارشا او خواسیمی سره وویشلی نو د نورپښتنو برخه دکند اوخمند یعنی دخاښی خیلو او غوریا خیلو ترمنځ و رسیدله . د غه وجه وه چی په ښه بدایه کی به د کند او خمند اولاد ه یو له بل سره مرسته نه

شوه کولای . د آبادۍ په وجه د خاښي خېلو قبیله چې یوسفزي او مندړ یې ښاخونه دي د غوریاخېلو په پرتله تر ډېره نږدې دي او د هغوی برخه دارغستان ویاله یا نهر و چې هغه ویاله تر ډېره نږدې وه او د هغې ویالې په سر د خښتي او تر ډېره تر منځ شخړې را مېنځ ته شوې چې په نتیجه کې د دغه شخړې د ډېرو په تویو او باندې بدلې شوې. په دغه جګړو کې تر ډېره د خاښي خېلو په قبیلې باندې بریالي تر لاسه کړ چې ځینې خښتي و وژل شول او پاتې یې له ملکه وشړل. د زمند او غوریا خېلو څخه هیڅوک د دوی ملاتړ ته را و نه رسېدل، په پای کې د خښتي قبیلې خپل ورور غوریا خېلو ته پناه وروړه او هغوی دوی ته یوه تر خرابه ځمکه ورکړه. ویل کېږي چې د کندهار په ځمکو کې د پسرلي په موسم کې د زیاتو اورښتونو په سبب ډول ډول وابنه زرغون کیږي او داوړي په موسم کې د ګرمۍ په پیل سره دغه وابنه وچیږي او توییږي او په دغو ښو باندې ټول کال حیوانات ګوزاره کوي او خوري یې. کله چې داورښت په موسم کې زیات باران نه وشي نو سیلاب دغه وابنه له ځانه سره وړي او رمې او مالونه له سختیو سره مخامخ کیږي له بده مرغه په هغه کال هم داورښت د زیاتوالي له کبله د غوریاخېلو مالونه او رمې له سختۍ سره مخامخ شول نو په دغه وخت کې دوی بې همتي وکړه او هغه ځمکه یې چې خښتیو ته ورېخښلې وه په زور یې له دغې قبیلې څخه واخیسته او دغه قبیله له هغه ځای څخه هم وشړل شوه او په ګارا اونو شکي کې مېشته شوه. دغه ځای چې دشت لوط ته نږدې دی د بلوچستان شمال ته پروت دی. د لوط دښته یوه لویه مالګینه دښته ده چې اوس یو بلوچ خان پرې قبضه لري.

لنډه دا چې په هغه وخت کې یوسفزي یا مندړ چې د خاښي د قبیلې یو ښاخ دی دو ګروشمېر یې ډېر لږ و. څه موده وروسته یعنې د خوارلسمې عیسوي پېړۍ په پیل کې چې له هغه وخت نه تقریباً شپږ اووه سوه کاله تېرېږي دغه قبیله د ګارا او نوشکي څخه د کابل په لور وخوځېده. د تر کلانیو او ګګیانیو نه پرته چې هغه هم د کرلاني

یا کړ رانی یوښاخ دی د تاك او ګو مل دری له لاری را ووان او په د غه قبیله کی ور ګډ شول. دمهن زی او قبیله چی دزمندله نسل څخه د ه هغه هم دزمندلـه پا تی قبیلی څخه نار اضه او دیو سفز یو سره د کابل په لور روانه شوه او کله چی ددغه ځای شاو خوانه راورسیده نو په دغه ځای کی یی استو ګنه غوره کړه او دا ابو سعید دزوی مرزا الـغ بیګ سره یی دتخت دنیو لو په وخت کی ډیره مرسته وکړه او د دوی په مـرسته نومو ړی د کابل په تخت کښینا ست .

مرزا الغ بیګ په پیل کی په دغه قبیلی ډیر مهربان واو کله چی ددغـی قبیلـی په شمیر او شتو کی زیاتوالی راغی نو د کبر له کبله یی دمرزا الغ بیګ حکـومت تـه اهمیت نه ورکاوه او سرکښی او بغاوتونو ته یی ملا وتړ له . مرزا الغ بیګ چی پـه دغه وخت کی یی قوت او نفوذ زیات شوی وددوی د ا کارونه ونه شو لـ زغملای نو ځکه یی دهغوی دله منځه وړلو نه پاره په یو لړ اقداماتو پیل وکړ په دغه دول یـی دیو سفز یو او ګګیانیو تر منځ بی اتفاقی واچو لـه او وروسته یـی د ګـګیانیو او خپلو پوځ په ذریعه پر دوی حمله وکړه. له دوی څخه یی څو تنه ووژل او پاتـی یـ ی د کابل په غرونو او درو کی خواره واره شو ل . په دغه وخت کی پـه نومو ړی قبیله کی دری تنه شیخان موجود ووچی دوه بی سره ورونه وچی یو یی مراد او بل یی مدد نومیده او د یوسفزیو قبیلی د عیسی زی منا خ څخه ودریم یـی شیخ عثمان وچی ملی زی و . یو سفز یو له دغو دریو تنو څخه یی یو دلښکـر دمشرو تاکـه اود مرزا الغ بیګ او ګګیا نیو سره یی په جګړی لا س پوری کړ . مـرزا الـغ بیګ سخته ماتی وخوره. له دغه بر یالیتو ب څخه وروسته یو سفزی زیات یاغی او خپل سری شول.

مرزا الغ بیګ د سولی نه پرته بله چاره و نه لیدله. ده څو تنه سری یو سفز یو ته واستول. د دوی ملکان یی راوغوښتل او دهغوی یی ډیر عزت وکـړ. یوسفزی دمرزا الـغ بـیګ په دغه چـل وا نه وغو لیـدل او هره ورځ به یی له ده سره تـګ اوراتګ کاوه. یوه ورځ مرزا الغ بیګ دیو سفز یو اته سوه تنه مشران په داسی حال

کی چی تول یی بی وسلی ووپرته له یوه تن نه چی دچغرزی دښاخ څخه واود محمدزوی محمود نومیده له ځان سره په پټه یوه چاره راوړی وه میلمانه کړل کله چی محمود دمرزاالغ بیګ بد نیتی ولیدله نوخپلو ملګروته یی وویل که ستاسی خوښه وی نو زه به مرزاالغ بیګ ووژنم خوتول ملګرو یی دی له دغه کاره څخه منع کړاوورته یی وویل چی باید دنملك حق اداکړی ښایی دی له موږ سره بدونه کړی .

دجنګنامه په نامه یوتن چی ګګیانی واودیوسفزیو سره یی دښمنی درلوده دکابل پاچامرزاالغ بیګ ته داسی مشوره ورکړه چی په دومره زیات شمیر کسان په یوه ځای کی بی وسلی لاس ته راتلای نه شی باید وخت غنیمت وبولواوتول ووژل شی چی مرزاالغ بیګ هم نوموړی مشوره ومنله اوتول یی ونیول . پرته له یوه تن نه چی ملك احمد نومیده اودمقتولو ملکانو دوروستی غوښتنی په سبب بچ پاتی شونوروتول یی ووژل .

ملك احمد دیرځوانمرده او دلوړ همت خاوند و . ددغواتوسووتنوملکانو تروژل کیدووروسته پاتی یوسفزی اوخشی دکابل دشااوخواله په دیر بی وزلی حالت وشړل شول اودننګرهارخواته وکوچیدل . دترکلانی ښاخ په لغمان یالمغان کی میشته شول . څه موده وروسته دیوسفزیو او احمدزیو ترمینځ اختلاف پیداشو اوحصارك ته نږدی ددواړو قبیلو ترمینځ سخته جګړه رامنځ ته شوه . په پای کی یوسفزی په دوی باندی بریالی شول . تردغی جګړی وروسته یوسفزی اومندړهم دپیښورخواته وخوځیدل اودخیبر دری له لاری دغه ځای ته ورداخل شول .

په هغه وخت کی دپیښور ښارله نن څخه دیرتوپیردراود . هغه قبیلی چی اوس هلته میشته دی په هغه وخت کی په لویدیځ افغانستان کی اوسیدلی اودپیښور میدان او اواره سیمه اوورسره تړلی نوری سیمی دیوه داسی قوم ترسلطی لاندی شوی چی اوس هیڅ هلته نشته اوشړل شوی دی . دترکلانی قبیله چی پخوا په لغمان کی اوسیده اوس دباجوړ په سیمه قبضه لری .

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې یوسفزي د پېښور ختیځ سیمو ته را ورسیدل نو د سفید سنګ په نوم یو ځای ته راغلل او ملکانو یې د جرګې په ډول د دلازاکو له قبیلې څخه دخپلې ګوزارې له پاره ځمکه وغوښته چې نوموړې قبیلې د سخاوت له مخې یوه ټوټه ځمکه دوی ته ورکړه . کله چې نوموړې قبیله په ځمکه کې میشته شوه نو د شلماني قبیلې څخه یې داو بو غوښتنه وکړه او کله چې هغوی داو بو له ورکولو نه دده وکړه نو دهغوی سره یې په دښمنۍ لاس پورې کړ .

یوسفزي دوا بې ته راغلل او هلته میشته شول او په دغه ځای کې یې د شلماني له قبیلې سره چې په پخوا وختو نو کې یې په اشنغر باندې سلطه ټینګه کړې وه د جګړې له پاره تیاری ونیو . په دغه جګړه کې د شلماني قبیله له اشنغر څخه وشړل شوه چې دغه شړل شوي خلك د سوات خوا ته ولیږدیدل .

د سوات واکمن دوی ته د الادهنډ په سیمه کې داوسیدو له پاره ځای ورکړ . د یوسفزیو قبیلې ته د اشنغر نه پرته د باجوړ د سیمې هغه برخه هم په لاس ورغله چې د دلازاکو پورې متعلقه ده . په دغه وخت کې د یوسفزیو او دلازاکو ترمنځ دښمني پیل شوه . که څه هم د دغه دښمنۍ اصلي علت د ځمکې د نیولو له کبله وخو ښکاره علت یې آخون درویزه داسې لیکلی دی : «په هغه وخت کې دلازاك د میرۀ لنګرکوټ په سیمه کې میشته وو او یوسفزي په دغه وخت کې په اشنغر کې پراته وو ، خو څرنګه چې دلازاك د میره لنګرکوټ څرڅایونه ونیول نو د یوسفزیو رمې او مالونه دغو څرځایونو ته تلل او دغه مالونه به د دلازاکو په واسطه لوټیدل او هم کله به چې د یوسفزیو نه کوم تن د سوادګرۍ له پاره د دوی سیمې ته تګ او راتګ کاوه هغه به یې خوراوه . لنډه دا چې دوی نلي د دلازاکو له لاسه په تنګ و او ملك احمدخان چې په دغه وخت کې د یوسفزیو او مندړو د قبیلې مشر و داسې پریکړه وکړه چې بایده ټول دخانانو خیلو په مرسته د دښمنۍ قبیلې سره په جګړه لاس پورې کړ . د مهمن زیو قبیلې سره له دې چې د یوسفزیو سره یې دښمني درلوده په دغه وخت کې له یوسفزیو سره

یوځای شوه. پەدغەوخت کی ملك احمد دوی ته پەننواتی ور غی اوهغوی هم له یوسفزیوسره مرستەضروری وګڼله ګګیانی هم لەدوی سره یوځای شول اواتمان خیل لادپیل نەلەدوی سره یوځای و. دتر کلانیونه پرته نور ټول خښی، مهمن زی، اواو تما- نخیل هم سره یوځای شول او ددلازا کو جګړی ته یی ملاوتړله . لەبلی خوا دلازاك چی پخپلو میړوباندی مغرور وو پەجګړی پیل وکړ چی دعیسی دلګیدو پەسبب زیات شمیر خشی ووژل شول په پای کی ددواړو تر منځ دتوروپەذریعەدیره کلکەجګړه وشوه او کله چی ددلازا کو دقبیلی مشر دزنګی زوی ووژل شونو پەدغەوخت کی دلازاك له میدانه وتښتیدل اودکابل یا لندی سین نەقطب خواته د دوی ټول ملك یوسفز یو لاس ته ورغی . ددوی مقصد دترلاسه کولو وروسته دوی په دی فکر کی شول چی سوات هم ونیسی اوددوی دمشرانو ملك احمد اوشیخ ملی پەاجازه ټولوقبایلو پەدی اتفاق وکړ چی دسوات پەلوری وخوځیږی اودشاه کوټ دری ته نږدی خپله اردوګاه جوړه کړی . دسوات خلك پەهغه دری باندی راټول شول اولاره یی بنده کړه. لندەداچی دوی پەتدریجی ډول ددولسو کالوپەموده کی ټول سوات ونیوه اود تالاش وادی هم ددوی لاس تەورغله. کله چی سلطان اویس سواتی په ځان کی دمقابلی کولوتوان ونەلیدنودسوات نەدکافرستان پەلورروان شو اوهلته یی دیوه نوی دولت بنسټ کیښود. «

هغەوخت چی یوسفزیو د سوات سیمه ونیو له نوبیاشیخ ملی نوموړی علاقه په دوی باندی وویشله پەدی ډول چی اشنغریی مهمن زیوتەور کړ. ددی لەپاره چی دوی پەننګرهار کی دیوسفزیو دجګړی پەوخت کی چی ددلازاکوسره یی کړی وه دیوسفزیوسره مرسته کړی وه دوابه یی ګګیانیونه ورکړه چی تر اوسه پوری هم هلته استوګنه لری. پاتی ملك یوسفزیواو مند روته پرینبودل شو. که څههم د شیخ ملی دویش وخت معلوم نه دی خوداسی اټکل کیږی چی د(۱۵۲۰ع) په شاااو خوا کی په ترسره شوی وی .

دیو سفزیو مشهوری څانګې :

حسن زی، مداخیل، اکازی، الیاسزی، چغرزی، نورزی، اکوزی، خواجوزی، باچې زی، رانیزی، مالیزی، سطان خیل، نصرالدین خیل او پاینده خیل.

داستوګنې سیمې او شمیریې :

۱- ددیر په ضلعه کې :

ددیر په ضلعه کې دیوسفزیو بیلا بیلې څانګې لکه: پاینده خیل، نصرالدین خیل، سلطان خیل او عیسی خیل استوګنه لري چې په نوموړې ضلعه کې یې شمیر د ۱۹۶۱ ع کال د سرشمیرنې له مخې (۲۵۹۶۹۶) تنه ښودل شوی دی .

۲- دملاکنډ په ایجنسی کې :

په ملاکنډ کې دیوسفزیو شمیر (۵۸٦٤۲) تنوته رسیږي .

۳- په سوات کې :

په سوات کې د یوسفزیو شمیر (٦۲٦۹۹) تنه ښودل شوی دی .

٤- د پېښور په ضلعه کې :

دپېښور په ضلعه کې دیوسفزیو شمیر (۱۱۷۱۸۳) تنه ښودل شوی دی .

لنډه دا چې په سوات، پېښور، ملاکنډ، مردان او هزاره کې د دوی مجموعي شمیر (۱۲۸۷۹٦) تنوته رسیږي .

دپورتنیو سیموڅخه پرته یوشمیر یوسفزي د افغانستان دکونړ، ننګرهار کندز، لوګر اود کابل په ریشخورو کې هم استوګنه لري. په ننګرهار کې یوسفزي دکامې په اولسوالۍ کې استوګنه لري چې شمیر یې د(۱٦۳۱) تنوپه شاوخوا کې ښودل شوی دی .

همدارنګه یوشمیر یوسفزي دهند په فرخ آباد، بهوپال، کرنال، رام پور، روهیلکنډ، بریلی، نګینه او کشمیر کې هم میشته دي .

نتیجه ګیري

دپښتني قبیلو داتنوګرافي په باب دغه لیکنه چې دالفبا په ترتیب سره ستاسو مخې ته پرته ده زما دد وه کلنو علمي هلوځلو اوڅېړنو نتیجه ده. ماددغه اثر په څېړنه کې هڅه کړې ده چې پښتني قبیلې، ددوی ښاخونه، څانګې اوخیلونه، ددوی داستوګنې سیمې، دنسب شجرې، ددوی شمیر، دتسمیې وجه اوهمداراز ددوی ددودونو په باب څه ناڅه معلومات وړاندې کړم، خولکه څرنګه چې ددغه کتاب په سریزه کې ماښودلې ده چې دغه څېړنه اکثره په کتابي او کتابتوني څېړنو ولاړه ده اوماله بده مرغه دمساعد وشریط دنشتوالي له کبله ونه شول کولای چې په دغه برخه کې ساحوي څېړنه اوریسرچ وکړم چې البته دساحوي ریسرچ او څېړنې په صورت کې به داکار نور هم ښه شوی وای ځکه که په دې برخه کې ساحوي څېړنه شوې وای کیدای شو ډیر هغه موضوعات چې دلته زما په څېړنه کې پاتې دي رابرسیره اوپه ډاګه شوي به وای .

زه بشپړه عقیده لرم که چیرې په راتلونکې کې داډول اتنوګرافیکې څېړنه ترسره کیږي په حتمي توګه دې دساحوي څیړنو امکانات او زمینې برابرې شي خو زما په کار باندې یو څه نور معلومات هم ورزیات شوي وي، خو سره له دې هم زه دپښتني قبیلو په باب له دغې څېړنې څخه لاندې نتیجه ګیري کوم او خپل پیشنهادونه هم ورباندې زیاتوم:

۱ـ که څه هم په دغه لیکنه کې د ځینو قبیلو ددودونو اودوی دکلتور په باب څه ناڅه لیکل شوي دي خو څرنګه چې داکار زما په پروژې پورې اړه نه درلوده نو هغه مې په لنډه توګه بیان کړي دي که په راتلونکې کې داډول څېړنې

ترسره کېږي نو بيا به نه وي چې کلتوري برخې بې هم په بشپړه توګه وڅېړلې شي که څه هم پښتانه په مجموع کې که د پښتنو په هر ټولنيز ګروپ او دلې پورې اړه ولري ډېر ورته دودونه، ترخونه او څلې لري چې بنسټ يې پر پښتونولۍ اېښودل شوي دي، خو دغه دودونه او ترخونه کله کله په بېلا بېلا پښتنې قبيلو کې سره توپير اري.

۲- زما په عقيده که چېرې په راتلونکي وخت کې داسې څېړنې ترسره کېږي نو دهغو قبيلو په باب چې اتنوګرافيکي څېړنې کېږي ددوی د استوګنې دسيمو او نورو کلتوري برخو نقشو او عکسونو ته هم اړتيا ليدله کېږي.

۳- که چېرې په دغه برخه کې دراتلونکو څېړنو له پاره د هر ولايت په سطحه چې هلته پښتانه اوسېږي يو يو تن با صلاحيته او مجرب محقق وټاکل شي نو دا کار به ډېره ګټوره نتيجه ولري.

٤- که چېرې په راتلونکي کې د پښتو څېړنو د بين المللي مرکز په سطحه دقبايلو او کوچيانو د څېړلو په مقصد جلا جلا د پارتمنتونه جوړ او په دغه برخه کې تکړه او پياوړي کسان چې په دغه برخه کې د تحقيقاتو او څېړنو تجربه ولري وټاکل شي نو په راتلونکي کې به په دغه برخه کې زموږ هغه نيمګړ تياوې ليرې شي چې موږ ورسره لاس او ګرېوان يو.

٥- همدا راز د پښتنو د اتنوګرافۍ په برخه کې بايد د پښتو څېړنو د بين المللي مرکز هغه شمېر غړو ته چې په دغه ساحه کې پلټنې او تحقيقات کوي د تکړه او مجربو کسانو تر لارښوونې لاندې علمي کورسونه دا ير او جوړ شي څو زموږ محققين تر څېړنو د مخه د اتنوګرافۍ په باب علمي پا نګه ولري.

په هرحال زه پای کې دخپلې دغې څېړنې څخه دا نتيجه تر لاسه کولای شم چې زما دغه اثر چې د پښتنې قبيلو د پېژندلو په باب لومړنی منظم اثر دی، بې ګټې به نه وي او دهغو کسانو په ښوونه په ځواب ورکړای شي چې په دا راز تحقيقاتو بوخت دي.

مأخذونه او منابع

۱ـ الفنستون، مونت ستوارت، د کابل سلطنت بیان، دوهم توك، ددوکتور محمد حسن کاکړ ژباړه، دپښتو څیړنو بین المللی مرکز، دآریانا مطبعه ۱۳٦۱ هـ. کال.

۲ـ پانده وال، حسن گل، دپښتنی خیلونو قاموس، دپښتو څیړنو بین المللی مرکز ۱۳٦۵ هـ کال، (ناچاپ).

۳ـ بړیڅی، حافظ الملك نواب حافظ رحمت خان، خلاصة الانساب (پېښور اکیډیمی) پبلك آرټ پرس، ۱۹۷۳ ع کال.

٤ـ بینوا، عبدالروف، هوتکي‌ها، کابل، دولتی مطبعه (۱۳۳۵) هـ کال.

۵ـ بینوا، عبدالروف، د افغانستان نومیالی، لومړی توك، داطلاعاتو وکلتور وزارت، دولتی مطبعه ۱۳۵۳ هـ. کال.

٦ـ بینوا، عبدالروف، پښتونستان، کابل عمومی مطبعه، ۱۳۳۰ هـ کال.

۷ـ پښتانه کوچیان، دپښتو څیړنو بین المللی مرکز، کابل، دولتی مطبعه ۱۳٦۰ هـ. کال

۸ـ پیرمعظم شاه، تواریخ حافظ رحمت خانی پېښور: پښتو اکیډیمی، پېښور یونیورستی، پبلك آرټ پرس، ۱۹۷۱ هـ. کال.

۹ـ حبیبی، عبدالحی، دپښتو ادبیاتو تاریخ، لومړی توك، کابل: دولتی مطبعه ۱۳۲۵ هـ. کال.

۱۰ـ حبیبی، عبدالحی، دپښتو ادبیاتو تاریخ، دوهم توك، کابل، دولتی مطبعه ۱۳٤۲ هـ. کال.

۱۱ـ حبیبی، عبدالحی، پنځاه مقاله، داجتماعی علومو مرکز، کابل: دولتی مطبعه، ۱۳٦۲ هـ. کال.

۱۲- ختې، افضل خان، تاریخ مرصع، (پونیورسیټی بك ایجنسی) ۱۹۸٤ ع کال .

۱۳- حلمی، محمدولی، دغزنی تاریخی جغرافیا، داجتماعی علومومرکز، کابل دولتی مطبعه، ۱۳٦۲هـ . کال .

۱٤ - دافغان یاد، دمقالومجموعه، دهیواد مل په زیار، دکابل پوهنتون، ۱۳٦۰ هـ . کال

۱۵ - دامیر کروړیاد، د مقالومجموعه، دهیوادمل په زیار، دژبو او ادبیاتومرکز کابل ،دولتی مطبعه ۱۳٦٤ هـ . کال

۱٦ - دپښتنو تولنیز ـ اقتصادی جوړښت، دجلات خان حکمتی په ادیت او سریزه ،دپښتو څیړنو بین المللی مرکز ۱۳٦۲ هـ . کال

۱۷ - دراحت یاد، دمقالومجموعه، دهیواد مل په زیار، دکابل پوهنتون دژبو او اد بیاتو پوهنځی ، ۱۳٦٤ هـ . کال

۱۸- درویزه، اخون ، تذکرة، الابرار والاشرار، پیښور، ادارهٔ اشاعت سرحد ۱۹٦۰ ع کال :

۱۹- دوړ، شیررحمن، (اضلاع، ایجنسی هاوقبایل ایالت پښتونستان) کابل: دقومونو اوقبایلوچارو وزارت ۱۳٦٤ هـ . کال .

۲۰- دوړ، شیررحمن، معلومات مختصردربارهٔ اقوام وقبایل ولایات سرحدی کشور، کابل : دقومونو او قبایلو چارو وزارت، ۱۳٦۳ هـ . کال .

۲۱- رشاد، عبدالشکور دخمکنیومیاعمر، داجتماعی علومو مرکز دافغانستان دعلوموا کادمی، کابل: دولتی مطبعه ۱۳٦۵ هـ کال.

۲۲- رشاد، عبدالشکور، لودی پښتانه، پښتوټولنه، کابل: (۱۳۳٦)هـ . کال.

۲۳- ساد، خیرمحمد، لرغونی آریائیان، دپښتو څیړنو بین المللی مرکز، ۱۳٦۳ هـ کال.

۲٤- سیال کاکړ، ولی محمد خان، پښتو او پښتانه په سهیلی پښتونخواکې، کویټه ۱۹۷٦ ع کال .

۲۵- شینواری، دوست محمد، د افغانستان ژبی اوتوکمونه، پښتوټولنه

(کابل : ۱۳۵٤ هـ .)

۲٦- شینواری ، دوست ، د جرگی مجلی د دریم کال ۱۱- ۱۲- او ۱٤ گڼې :

۲۷- ظفر ، کاکا خیل ، سید بهادرشاه ، پښتانه د تاریخ په رڼا کې ، (پېښور یو-نیورسیټي بك ایجنسي) ۱۹٦۲ ع کال .

۲۸- عطایي ، محمد ابراهیم ، د پښتنې قبیلو اصطلاحي قاموس ، د پښتو څیړنو بین المللي مرکز دولتي مطبعه ۱۳۵۸ هـ . کال .

۲۹- عطایي ، محمد ابرهیم ، خیل او ویش ، د اجتماعي علوم و علمي او تحقیقي مرکز د افغانستان د علوموا کاډ مي ، کابل ۱۳٦۰ هـ . کال .

۳۰- غبار ، میرغلام محمد ، افغانستان درمسیر تاریخ ، کابل : دولتي مطبعه ۱۳٤٦ هـ . کال :

۳۱- قاضي عطاءالله خان ، د پښتنو تاریخ ، اومړی ټوك ، کابل ۱۳۵٦ هـ . کال .

۳۲- کامل ، دوست محمد ، خوشحال خان ختك ، اداره اشاعت سرحد ، پېښور ۱۹۵۱ ع کال .

۳۳- گنداپور ، شیر محمد خان ، تواریخ خورشید جهان ، (لاهور : ۱۸٦۷ ع) کال .

۳٤- محمد حیات خان ، حیات افغاني ، پښتو ژباره ، دفرهاد ظریفي او عبداللطیف طالبي ، کابل : د قومونو او قبایلو چارو وزارت ۱۳٦۲ هـ کال :

۳۵- ناغر ، زردار خان ، صولت افغاني ، کانپور ، ۱۸۷٦ ع . کال .

۳٦- هروي ، نعمت الله ، مخزن افغاني یا تاریخ خان جهاني ، ډهاکه ، ۱۹٦۰ ع کال .

۳۷- هیوادمل ، د محمد هوتك ژوند او مزار ، د بایزید روښان پوهنتون ، د لوړو او مسلکي تحصیلاتو مطبعه ۱۳٦۲ هـ . کال .

۳۸- یوري ، گانکوفسکي ، د درانیانو امپراتوري ، د پوهنوال دوکتور گل محمد نورزي ژباره ، پښتو ټولنه ۱۳۵۷ هـ . کال .

39· H·J· Roverty' Notes On Afghanistan and Baluchistan' London' 1880·

40· Bellew: The Races Of Afghanistan, Delhi' 1980·

41· Kandra and Bawas The History Of Muslim Rule In India, Jullunder Bhambri Printing Press 1976·

42· The Dictionary Of Patan Tribes' Army Headquarter Culcutta' 1910.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې اثر د لیکوال نور آثار په لاندې ډول دي:

الف: چاپ شوي آثار:

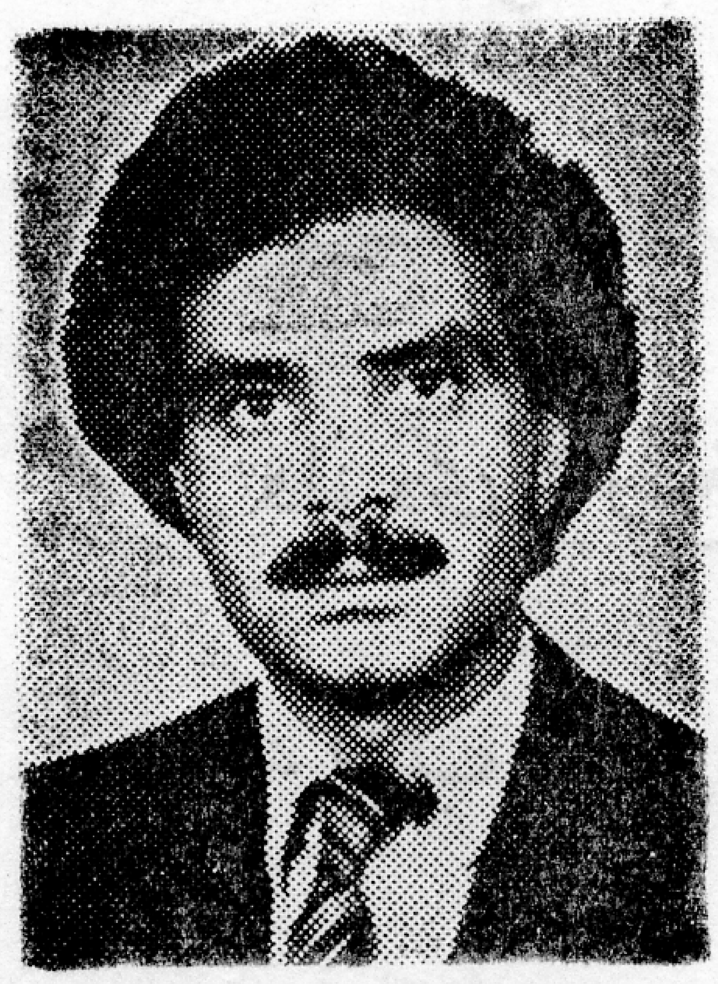

د کتاب لیکوال

۱- (د خوشحال خان خټک په نامه اثر ترجمه) چې د افغانستان د علومو اکاډمۍ له خوا د آریانا په مطبعه کې چاپ شوی دی.

۲- (د داود دی تاریخ ترجمه) چې د افغانستان د علومو اکاډمۍ له خوا د آریانا په مطبعه کې چاپ شوی دی.

۳- حیات افغاني (د ښاغلي ظریفي سره ګډه او مشترکه ترجمه) چې د سرحدونو چارو وزارت "د نشراتو او فرهنګي چارو ریاست له خوا د آریانا په مطبعه کې په دریو ټوکونو کې چاپ شوی دی.

٤- پښتني قبيلې چې هم دا او سنی اثر دی او د علومو اکاډمۍ له خوا د ښوونې او روزنې په مطبعه کې چاپ شوی دی.

ب. نا چاپ آثار.

۵- حیات حافظ رحمت خان، چاپ ته چمتو دی.

۶- شیرشاه او د هغه زمانه (د ښاغلي ظریفي سره ګډه ترجمه) د چاپ له پاره چمتو دی.

۷- سکهان او د دوی مذهبي لارښوونکي (ناچاپ)

هغه آثار چې د دې کتاب دليکوال له خوا اهتمام شوی دی، دادی:

۱ـ ارغونی آريائيان.

۲ـ د پښتنو تولنيز ـ اقتصادي جوړښت .

۳ـ خوشحال خان ختک او دده ادبی مکتب .

٤ـ ترکمی مرغلری .

۵ ـ د ساحوی ریسرچ د ستونزو او پرابلمونو د مقالو مجموعه .

٦ـ خوشحال خان ختک .

۷ـ داودی تاريخ .

۸ـ د ادب د تيوری اساسونه .

۹ـ سوالنامه

۱۰ـ امير کروړ او رچند پښتو شاعرا ت.

۱۱ـ د ننگرهار کرنيزه جغرافيه .

۱۲ـ د اقتصادي سياست په رڼا کی د تولنيزی ـ اقتصادی پرمختيا پلان جوړونه.

PROPERTY OF ACKU

(c) ketabton.com: The Digital Library

Pashtun Tribes

(paṣtani qabilé)

by

Abdul Latif Talebi

Afghanistan Academy of Sciences
International Centre for Pashto Studies

Kabul, 1991

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library